FLORA
SEU
DE FLORUM

1646

10/6

5/-

H A Biedermann
March 15th
1827

Hoc opus Adami fuit et studium Salomonis.

R.mus ET ILL.mus D.D. FRANCISCVS GVILHELMVS D.G. EPISCOPVS OSNABVRG. MINDENS. AC VERDENS. ETC. S.R.I. PRINCEPS, COMES DE WARTENB. &c.
Heus pictor, cunctos licet experiare colores,
Haud tanti attinges Principis effigiem.
Rectius ut facias, Velum illi appone Timantis,
Sol cerni hic tectus non nisi nube potest.
Bernh. Rottendorff. D.

IOH: BAPTISTÆ
Ferrarii Senensis, S. I.

FLORA,
seu
DE FLORUM CVLTVRA

LIB. IV.

EDITIO NOVA

Accurante

BERNH: ROTTENDORFFIO,
Sereniß. Electoris Colon: Medico Cubiculario, &c.

AMSTELODAMI,
Prostant
Apud JOANNEM JANSSONIUM:
Anno cIↃ. IↃc. XLVI.

EMINENTISSIMO PRINCIPI FRANCISCO CARDINALI BARBERINO S. R. E. VICECANCELLARIO

IO. BAPTISTA FERRARIUS F.

NON est mihi cum Veronensi Poëta deliberandum, cui donare debeam ab inculta scriptione inamœnum, à florido argumento lepidum meum volumen. Cur enim Flores Apibus deberi dubitem? Et verò virtutes tuæ, Princeps Eminentissime, mihi beneficæ, novoque more mellificæ fuerunt Apes;

(?) quæ

quæ Floribus meis non ademerunt mel, ſed addiderunt. Melleum certè, ſuaviſſimoque dignum Principe beneficium contuliſti, dum Flores meos qualeſcunque ſic amaſti; ut & officiosè mihi animos feceris ad opus floreum ſcribendum, & liberaliter opes ſuffeceris ad evulgandum. Quòd ſi evulgatum perhumaniter probaveris; quidni ſperem omnibus placiturum, quod humanitas tua condiverit? Accipe igitur, qua me provocaſti benignitate, meam hanc tua merita colentem Florum culturam. Quanquam illam tibi jam donare non poſſum, quæ tot nominibus tua eſt. Vale.

AMICO
FLORUM LECTORI.

PVdica tandem Flora inventa eſt, quæ mores non inquinet, ſed flores animo pulchriùs, quàm ſolo, inſeminet: Florum, inquam, Cultura è privatis hortorum latebris in publicæ diſciplinæ lucem exiſtit, ut floridas curas in ærumnoſa mortalitate feliciter ſerat ad ingenuæ meſſem uberem voluptatis. Quamobrem illa in ipſo hujus operis florei veſtibulo non ſolùm hortenſia præmonſtrat arma, invitatque facilem ad laborem; verumetiam fructum laboris ampliſſimum pollicetur, quatuor videlicet anni partes amœnitate perpetua vernantes, & perenni viciſſitudine modò juvenem modò ſenem, hoc eſt bifrontem annum omnium temporum floribus coronatum. Neque verò in hortenſis voluminis primo tantùm aditu, ſed in penetralibus quoque adytis lepidè picta ſpectacula exhibere placuit; ut, ad hilarandam legentis patientiam decenter interſitas amicas florum fabellas comminiſcente me, attentionis mira conciliatrix, & Roſcio melior geſtum ageret pictura. Et ſanè tam graphico artificio luſere nobiliſſimi pictores; ut non pictæ paginæ proponi, ſed res ipſæ geri videantur. Amabilis hujus fallaciæ volu-

ptatem concinnavit in primis Guido Renius Bononiensis, qui artis suæ, quàm cujusquam eloquentiæ, coloribus illustrior, contracta in se unum universa picturæ gloria, quod semel Apelles Veneris miraculum elaboravit, hoc suis in tabulis majestatis plena semper exprimit venustate; ac solerti penicillo, dum colores inducit, mores animumque pingit; quique scit manum de tabula tollere, sed feliciter æmulam victricemque naturæ. Vt ipse mihi jure gratuler summum operi meo decus ab eo accessisse artifice, quem non modò illustrium fertilis virorum parens Bononia, verumetiam assueta miraculis Roma vnicè miratur & prædicat. At verò Petrum Berrettinum Cortonensem, è cujus æquè benefica ac docta manu Flora mea pleraque accepit suæ lineamenta pulchritudinis, quonam pari graque præconio remunerabor? ille in ipso juventutis curriculo senilem absolutissimæ artis metam adeptus expingendum argumentum prudenter digerit: extremas inter lineas corporum symmetriam raro alioqui successu artis emendatè includit: validè nitideque colorat: corpora tum graphicè denudat, tum eleganter investit: suorum argutias & veneres operum gravitatis nobilitat cothurno: & (quod laudis fastigium est) augustum antiquitatis vultum recenti æmulatione sic præsentat, ut par solertiæ merces, nunquam antiquandi nominis æternitas debeatur. Sed magnum ingenium una pingendi scientia explere non potuit. Quare alteram divinæ Sapientiæ rerum omnium opificis

ficis

ficis imitatricem facultatem perfectè didicit architecturam. Illa tandem summa decorum sit, à sapientissimo æstimatore, Francisco Cardinali Barberino in aulicas opportunitates ob artis utriusque præstanstantiam fuisse delectum. Simili dignus & felix honore Andreas Saccus Romanus, Antonii Cardinalis Barberini splendida in aula bonum propitiumque lumen suaviter coloratis operibus suis nactus, illustre Principum patrocinio artificium lepida & concinna graphide scriptioni meæ adjunxit. Præter argutè descriptas lineis fabulas aliæ hortensi rei perutiles formæ lineantur, quas una satis expingere non potuisset oratio. Neque mirum sit, in floreo volumine florum effigies admodum paucas deformari. Etenim, cum volumina prope infinita impressis visenda floribus; quorum unicam vel historiam vel medicos usus persequuntur, in omnium oculos manusque passim incurrant, ego, qui florei cultus novum omnino, diversumque opus exequerer, nostratibus tantùm hortis peregrinas & parum de facie notas florum plantas exprimere satis habui. Verùm ut operis florei cognitio conspectior sit, præter accurata graphidis lineamenta, quibus oculi potissimùm erudiuntur, ea placuit quadripartitio, qua præcipuarum ordo partium ipsi animo delineatur. Primus igitur liber, quem exigat florum cultio apparatum, edocet: florum notitiam certis notis præbet secundus: eorundem satum, & educationem tertius tradit: usum postremus

aperit & admiranda, quæ ſecretiore artificio perficiuntur. Patet jam expeditus aditus ad flores Culturæ meæ legendos. Si quid fortè horridum ſpinoſumque pupugerit; memineris indulgens lector, ſæpe cum floribus aculeos geminari.

MUTIUS VITELLESCUS
SOCIETATIS JESU
PRÆPOSITUS GENERALIS.

CVM Floram, ſive Florum culturam P. Jo. Baptiſtæ Ferrarii Societatis noſtræ tres ejuſdem Societatis, quibus id commiſſum fuit, recognoverint, & in lucem edi poſſe probaverint: facultatem concedimus, ut typis mandetur; ſi ita Reverendiſſ. D. Viceſgerenti, & Reverendiſſ. P. Magiſtro Sacri Palatii videbitur: In quorum fidem has litteras manu noſtra ſubſcripas, & ſigillo noſtro munitas dedimus, Romæ 6. Septembris 1632.

Mutius Vitelleſcus.

Imprimatur, ſi placet Reverendiſſ. P.M. Sac. Pal. Apoſt.
A. Torniellus Viceſg.

Æmulam hanc æternitatis Floram, & eruditiſſimam non tam florum, quàm morum, & ingenii culturam à Reverendiſſ. P. Nicolao Riccardio Sacri, & Apoſtolici Palatii Magiſtro juſſus aviditate ſumma perlegi: eamq; publicæ natam ingeniorum utilitati non modò cenſeo, ſed innocentem Paradiſi voluptatem Lectoribus, & immortale Authoris ingenio coronamentum allaturam aſſero, ſpondeoque. Ex Collegio Romano octavo Idus Septembres 1632.
Hieronymus Petruccius è Societate Ieſu.

Imprimatur.
F. Nicolaus Riccardius S. P. A. M. Ordinis Prædicatorum.

Reverendissimo & Illustrissimo Principi ac Domino,

D. FRANCISCO GULIELMO,

Dei & Apostolicæ Sedis gratia, Cathedralium Ecclesiarum Osnabrugensis, Mindensis ac Verdensis Episcopo, Ratisbonensis verò Coadjutori &c. S. R. Imperii Principi; Comiti de Wartenberg & Schawmburg, Domino in Waldt & Hachenberg, &c. Sereniss. Electoris Coloniensis, ad Tractatus Pacis universalis MonasterI Legato Plenipotentiario, Principi longè clementissimo.

BERNARDUS ROTTENDORFF D.

τὸ ὑγιαίνειν.

SUnt qui Floram, Illustrißime Princeps, nobile olim apud Romanos prostibulum fuisse contendunt: quod cùm immensis, illicito corporis quæstu partis divitiis, oppido afflueret; omnem hæreditatem suam moriens, Testamento ex asse, ad populum Romanum præcepit devolvi; cum hâc subtextâ clausulâ, ut in natalis sui memoriam, publici annuatim ludi exhiberentur. Ipsi porro ludi, utpote memoriæ conformes meretriculæ, longe erant turpißimi, celebrabantur enim omni cum luxu & lascivia. Ibi diobolares victimæ scortilla, prosedæ, mimæ, ac omnium vitiorum incentrices, ex lupanaribus in Theatrum prosiliebant, & levato quasi velo, fractisque pudoris ac honesti repagulis, palam vitulabantur, tripudiabant, lasciviebant, & quam maximè petulcos scurrilesque ad oblectandum populum, jocos motusque edebant;

turpissimâque licentiâ, quæcunque libidinum monstra comminisci Lupæ illæ poterant, sub Floræ hujus clypeo tuto ab illis exercebantur: quam solemnitatem accensis facibus, aliisque ignibus micantibus in multam noctem protrahebant, existimantes nocturnas umbras, illecebris suis sceleribusque esse aptiores. Quæ res cùm honestati, & innocuis moribus, omnium calculo, è diametro obluctaretur; ipseque Senatus flagitiosam judicaret: ab ipso nomine sumi argumentum placuit, ut pudendæ & abominandæ rei, dignitas quædam conciliaretur: Deam ergo Floram finxerunt, quæ Floribus patrocinaretur & præesset; eamque IV. Kalendas Maji placari oportere: ut quicquid cœli satu, terræque conceptu generatum editumque esset, affatim efflorescerent, justamque consequeretur maturitatem. Atque hac ratione turpissima Lena, Romanorum Principum auctoritate, in propudiosum vanissimorum Deorum Dearumque consessum accita fuit.

Aliam in præsens, Illustrissime Princeps, Floram in scenam produco, eamque ab omni morum petulantia, & libidine, quam maximè remotam: pudicam illam ac modestam plenissimamque honestatis: quæ animi divinioris vim ac harmoniam, non dissolvat & dissipet; sed intendat illam potius, ac extollat, excitetque, ut supremi, ac summè Thaumaturgi Numinis magnitudinem, in rebus etiam minimis maximè eminentem obstupescens, exclamet cum Propheta: Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universa terra. *Enimvero, licet omnia quæ vastissimo hoc pulcherrimoque mundani*

mundani ſyſtematis ambitu continentur, illius nunquam ſatis laudandi Numinis Majeſtatem abundè deprædicent: In re tamen, judicio meo, propè nullâ ſpectandam ſeſe admirandamque luculentius exhibet, quam in diverſiſſimis, ac maximè diſcoloribus Floræ noſtræ muneribus; Floribus inquam, quos terra parturiens, ſtatis temporum circuitibus, ex abditiſſimis penetralibus, veluti viſceribus quibuſdam enititur, & obſtetricante Natura, vel potius Naturæ ipſius Parente ac Conſervatore Deo, in apricum effundit. Ea in illis formarum varietas eſt, ea colorum pulchritudo, & odorum ſuavitas; ea denique foliorum venuſtas & elegantia, ut omnem ingenii humani aciem tranſcendant, videanturque propè dignitatem illam, quam Sydera cœlo tribuunt, Terræ conciliare. Neque verò de illorum hac excellentia, noſtra, humani ſcilicet judicii, iſthæc opinatio tantùm eſt: ipſa SS. Literarum Oracula adire ſi libet, ampliſſimum huic noſtro argumento dicent teſtimonium. Quid enim? Nonne hoc ipſum clariſſimè ex verbis Servatoris noſtri patet; quibus, cum ab inanibus curis humanos animos excuteret, erigeretque ad fiduciam in Deum, qui indumenta nudis &c. plena manu porrecturus eſſet, inſpici lilia (quæ in Florum genere non ultimum locum habent) conſiderarique jubet, addens, quod cum neque neant, neque laborent, tam tamen pulchra ſint, ut nec ipſe Salomon in omni gloria ſua, (*textus ſacri verba incorrupta pono*) coopertus fuerit, quaſi unum ex illis. *Quanta porro Salomonis gloria illa? Quis aulæorum polymitorum ſplendor? Quis*

vestium Attalicarum fastus, cum in illo regio splendoris apice consideret? Quæ non tota illa, quæ in tanti Regis aula oberrabant Phrygionum, Limbolariorum, aliorumque artificum excogitaverunt examina? Quæ non alia curiosissima in pompam ingenia? Quas demum non artes & modos effinxerunt, ad ornandum illum Amasium suum, ipso jam Sardanapalo molliorem; illæ Reginarum aliarumque concubinarum centuriæ, non in fastum minus, quam in amores suos zelotypæ: imprimis cum auri, argenti, gemmarum, sericorum, aliorumque nobilissimorum pannorum immensa vis ad manum esset? Et tamen tantis thesauris, tanta solicitudine & curâ, obtineri hoc non potuit; ut unicum ille, non dico præcedere, sed ne pariare quidem æquareque lilium posset. Sufficiebat hoc proposito meo, sed ex iisdem S. S. Voluminum adytis, quando illa semel ingressus sum, unum adhuc delibo: Ipse quem ante dixi humanæ salutis Assertor ac Vindex Christus, de ipso se; Ego, *ait,* Flos campi & Lilium convallium. *Ecce tibi, non jam Salomonis gloriæ Florem antefert, sed ipsi sibi, immo verò illi se, qui erat supremæ pulchritudinis Archetypon, comparat. Quid dici de Flore poterat augustius? Ipse speciosus forma præ filiis hominum, Angelorum delicium, ipse æternæ lucis candor, splendor gloriæ, & figura substantiæ Patris, Flosculo, immo omnium flosculorum minimo se confert; nec confert tantùm, sed & esse se affirmat; ac si viciniori quadam, si dici fas est, cognatione, vel potius similitudine, illud supremæ pulchritudinis exemplar perfectissimum, ille attingeret. Qua sane collatione,*

latione, Floris dignitatem in immensum extollit : neque vero illa summæ pulchritudinis absolutissima Idea, comparari ulli alteri rei debebat; quam illi, quæ haberi poterat pulcherrima. Itaque nostro huic de Florum excellentia ac prærogativa judicio, irrefragabilis divinæ Sapientiæ assensus patrocinatur & æstimatio. Iam verò ad humanum genus ut veniam; vix aliud quippiam reperiri judico, quod tum menti, tum mentis ministro corpori, suâ suavius illecebrâ blandiatur lenocineturque, quam illæ ipsæ polydædalæ hortensium deliciarum dotes: tam sanè variæ & præstantes, ut non injuriâ alicui, illas pro sua dignitate arbitranti; nullis aliis in rebus, tanto varietatis delectu, tanta jucunditatis suavitate, tanta demum fertilitate & abundantia, ad humani generis voluptatem, quam in his ipsis lusisse, natura videri possit. Ingrediamur hortum aliquem, illumque non à vulgari manu, sed aliquo artis filio instructum : Oberremus per areolas istas, & palpebra curiosius hiante, animum in illas, oculosque effundamus; & quæ non ibi miracula occurrent? Ibi plantulæ se se innumeræ offerent & colore & odore excellentes; quas utrum naribus an oculis gratiosius arrideant, ægrè dijudicabis. Ibi ambitiosissima naturæ artificia inveniemus, ad quorum elegantiam Zeuxis & Apellis penicilli, toti obrigescant. Ibi auri fulgorem mirabimur in Calendulis, argenti nitorem in Liliis, amethysti purpuram in Violis; turcoidis obscuritatem in Cyanis. Ibi si Tulipas, Anemones, Caryophyllos, Rosas, Papavera &c. contueamur,

 omnium

omnium adeoque excellentiſſimorum colorum, ſtupenda ſe nobis varietas ingeret. Neque verò minus grata oculis erunt, illa varia ſcemata; frequentiſſimæ ac illæ diverſiſſimæ Florum figuræ, & tam multiplices, ut ad calculum vocari poſſe vix videantur. Iam de eorum odore fruſtra orationem inſtituimus: ipſi nempe flagrantiſſimo ſuo habitu, ac odoratiſſimâ animâ, quam vel Vere, vel aliis, pro naturæ ſuæ ratione, temporibus exſpirant, ipſi ſibi teſtimonio ſunt. Admoveamus propius naribus unum aliquem Cyclaminis vel Iaſmini floſculum: odoremus attentius Roſam, Violam, Caryophyllum, Lilium convallium; ac facile idipſum experiemur, ultroque fatebimur, nil gratius, nihil ad ſenſum narium jucundius contingere poſſe: adeoque ab uno Flore, ambram, moſcum, zivettam, reliquaque felicis Arabiæ munera in hoc genere ſuperari. Neque verò de odoris tantùm flagrantia, ſed & ſalubritate, ſi Plinio credimus, intellectum velim. Reliquit enim ſcriptum ille, fuiſſe quempiam, qui non ſolum hominem infirmum ſuffitu illo utcunque refocillarit: ſed & qui animam extremis jam labris oberrantem, hoc veluti incantamento, in priſtinum hoſpitium, ac deſerta pœnè membra revocarit. Quæ cum ita ſe habeant, fatendum omnino eſt, ſummam Florum dignitatem, excellentiamque eſſe; ideoque Floræ noſtræ munera humano generi utiliſsima. Atque iſthæc perpendenti mihi, nihil miri videtur, cur magnum illud Germaniæ decus, Iuſtum Lipſium dico, cum olim in hortis Langii ſui, inter florentiſsimas areolas, pulvilloſque deambularet, cum Catullo naſus, cum Argo oculus

perop ta-

peroptarit fieri, quo sensus suos plenius pasceret, & fonte gaudii, ut ipse ait, liquidissimæque voluptatis uberius perfunderet. Usque adeo nitela illa & suavitas, variorumque odorum pigmenta, excellentissimum virum demulcebant, & ad hauriendum plenum illorum sensum, communia illa ordinariaque organa, minime sufficere, cum illo amicissimo suo jocaretur. At enim licet hortorum illæ gratiæ & Veneres, suis adeo blanditiis hominem capiant occupentque; attamen eundem etiam fragilitatis suæ ac humanæ vicissitudinis, insigniter commonefaciunt: Unde patientissimus Iob, cum illum omni mobiliorem Eurypo instabilioremque suis coloribus depingendum sumpsisset, inter alia lineamenta, Qui quasi flos, *inquit,* egreditur & conteritur. *Nil uti dictum Flore præstantius; sed nec decore illius inconstantius quicquam ac brevius: Videas illum hodie ex gemma sua caliculoque prosilientem, protendentem fulgurantes malleolos, flammam suam, suum aurum ac purpuram, aut quam nescio concinnam miscellam explicantem diffundentemque, qui sequenti mox, immo eo ipso quo oritur die totus emarcuerit. Verè Poëtarum Princeps:*

> Mirabar celerem fugitivâ ætate rapinam,
> Et cum nascuntur consenuisse rosas.

Cui non dissimile est, quod Latinus Callimachus canebat:

> Vidi ego odorati victura rosaria Pesti
> Sub matutino cocta jacere noto.

Viva plane humani funeris Icon illa est; unico sæpe momento velut

gramen

gramen falce demessum exarescimus ac in nihilum abimus. Quam multos in medio fortunæ ac gloriæ cursu, magna molientes disponentesque, mors ne cogitata quidem invadit & sternit; facitque ut qui animos spe immodicâ in annos longissimos extendebant, in ipso conceptæ spei limine, ex vita veluti exturbentur, tanto graviori doloris sensu, quanto arctioribus Fortunæ vinculis mundo erant connexi: cujus quidem miseriæ nostræ lugubria, sed quotidiana se nobis vel invitis, exempla ingerunt. Sed hic querimoniarum locus non est; quod si tamen ad Floris aspectum carptumque & hoc meminisse ruminareque intimius non piguerit; magno ille ipse utilissimoque nobis, non ad prædicandam divinam gloriam tantum, sed & ad vicissitudinem nostram cognoscendam, nosque ad illud fatale momentum muniendos, erit documento. Portentosa illa naturæ miracula, quos toties compellavi Flores, materies & objecta sunt, circa quæ omnis Floræ nostræ industria desudat, omni illa contentione ad intimiorem illorum investigationem animum applicat; nullis laboribus parcens; quo continuâ indagatione speculationeque, arcana illa perspiciat penitius, ac quam fieri potest recludat enucleatissime: adeoque in hoc tota est ut veluti digito monstret, quomodo novi & invisi antea Flores, in lucis hocce Theatrum produci possint, quomodo fœcundanda, ad fœtum hunc proferendum terra uberius; qualiter thalami vel pulvini, quibus plantulæ insternuntur, adornandi instruendique, quomodo sepimentis, ut omnes injuriæ arceantur, includendi; nec omnino prætermittit aliquid, quod ad eorum culturam, in-

crementum,

crementum, ornatum, conservationem, variegationem, multiplicationemque attinere ullo modo posse videatur.

Verum enim vero, licet plures eximii ac excellentis ingenii viri, illecebris floridæ illius Nymphæ irretiti, totos illi se impenderint; nemo tamen visus qui mollius illam unquam habuerit, nemo qui arctius illam complexus fuerit, nemo qui majori cultu & observantia ipsi litarit, quam Io. Baptista Ferrarius. S. I. vir exquisiti ingenii & profundæ eruditionis. Ille peculiari quodam genii & naturæ ductu, ausuque prorsus intentato, illam ex Magnatum hortis, ubi Veneres & eximiæ illius dotes à paucissimis visebantur, primus in theatrum hoc produxit, & Romanâ convestitam prætextâ, toti mundo lustrandam ac æstimandam objecit. Ille ex plebejorum viridariolis, ubi sæpiusculè Endromidis soloce tecta, velut ingloria oberrabat, primus in scenam protraxit ac rallâ donatam, illustriorem multo pulchrioremque nobis exhibuit. Ille rudiusculæ hortulanorum dictioni, cui nonnihil adsueverat, omnem exemit balbutiem, ac tantam sermonis gratiam & nitorem instillavit, ut jam magniloquo innixa cothurno, ipsum Phœbum ipsasque Musas cum Charitibus in certamen provocare, non vereatur. Cum hac jam elegantia ac veluti calamistris quibusdam se exornatam à Doctore suo Ferrario, ad invidiam usque Flora nostra animadverteret; ardentissimo Germaniæ revisendæ desiderio cœpit æstuare: habuerat & in illa quidem Pestanos hortos suos, cultissimaque Rhodonia; sed tunc quidem tumultuosæ sese bellorum tempestati

** *subdu-*

ſubducens, & ipſa cum fauſtis omnibus Numinibus in exilium emigrarat. Iam tandem ergo redux ſperabat, quietiora felicioraque omnia: ſed ecce illa vixdum ſubingreſſa, invenit horrore omnia & confuſione pleniſsima. Nihil in illa præter urbium ruinas, agrorum vaſtationes, phana combuſta, erutas aras, effuſum ſanguinem, cœdes, rapinas, ſtupra, diſciplinas extinctas, divini Numinis contemptum &c. conſpexit: Præterea ubi quondam illius extabant delitiæ, ornamenta, ac amœniſsima Nymphæa, ibi nil jam niſi deſerta ac inviæ ſolitudines, immo ſepulchreta quædam ac triſtia buſta; ac in ipſiſsimis locis, ubi excellentiſsimas olim plantas adoleſcentes, ſuo illa ſinu foverat, occurrebant ſuperſtantes ſaxis minacibus aggeres; alibi præcipitati defendendis mœnibus ſcopuli; alibi trunci ac prominentes cippi, & corbes rudi ſabulo trementes, juxtaque machinæ, per obliquas rupes, tonitrua ac fulmina vibrantes, omniaque alia quæ in humani generis exterminium, ingenioſa at certè crudelis ſolertia excogitavit. Publica nempe calamitas, quæ univerſam fœdè vaſtavit Germaniam, infauſto aſtroboliſmo illius etiam viridariis hanc adflaverat infœlicitatem: & vel æternâ quadam oblivione ſepeliverat, jactis ſuper illa in altum molibus; aut truculentius depopulatis, quam unquam à Græcis factum Campis ubi Troia fuit. *Talem jam Flora noſtra conſpicata Germaniæ ſtatum, horrendamque in ea paſsim deſolationem ac vaſtitiem, omneque propemodum hortorum decus, ad internecionem uſque everſum, non ſine gemitu*

& cordolio, tota cohorruit obriguitque insperata illa rerum Methamorphosi veluti siderata. Verum labantem animum ad Pacis futuræ spem erigens, ad Te primum Illustrissime Princeps, cujus clementiam & favorem jam olim compererat; Immo ad vos omnes, quotquot reducendæ Pacis caussa, huc concurristis, & magno publicoque Legatorum de plenitudine potestatis, munere fungimini, tanquam ad salutis suæ anchoram confugere coacta fuit: Et jam pedibus vestris supplex advoluta, ut tantis ac tam diuturnis miseriis, remedium ac finem adferatis, ardentissimis lacrumis & singultibus efflagitat. Atque hæc quidem Flora nostra, pro jure suo parum forte apud aliquos viriliter; quod sane illi condonandum, cum non inter sarissas & peltas in tentoriis, uti Amazones illæ, sed in hortorum umbris, ac inter herbarum aromatumque odoramenta nata altaque sit. Verum enimvero hæ illius qui ritationes lamentaque in ventum minimè spargenda, negligendaque sunt; maximè si audiamus universum Christianum orbem, quacumque se extendit, gemitum planctusque suos, illi jungentem concinentemque. Et vero ille quid ni lugeat? cum miseriarum ferreo hoc sæculo tam sit plenus, ut quemvis hominem hyrcanarum licet tygridum lacte enutritum aut etiam marpesiâ caute excisum, facile commoveat percellatque. Horror profecto mihi est; illum vel solâ cogitatione percurrere, atque utinam sæpius multi percurreremus, & vel solâ meditatione summam illam calamitatem delibare non dedignaremur; fieri quippe non posset

quin

quin ad commiserationem adamantina etiam pectora rumperentur. Quid enim invenias illic, nisi florentissimas regiones jam totas moribundas, ac novissimas lacrumas, immo sanguinis voces obviis propinantes? Quid nisi longa viduarum suspiria, viduitatem suam ac maritorum cædes jugiter deplorantium? Quid nisi dispalantes orphanos de parentum, quos truculentus gladius absumpsit, orbitate, anhelis singultibus balbutientes? Quid nisi decrepitos senes, qui dulcissimis pignoribus ac senectutis suæ fulcris, quæ martius furor disjecit, orbati, ad domesticam solitudinem acerbè ingemiscunt? Quid denique nisi innumeros omnis generis ac status homines, qui cum omnibus divitiis paulo antè affluerent, mox Iro pauperiores, omnibus exuti, incertis passim sedibus oberrant & vagantur? Ipsa literarum studia, quibus ad gloriam & æternitatem juventus alitur; si attendas, quantum illa deliquium, quantam ecclypsin passa sunt? Dum scilicet hinc inde desolatæ Academiæ, juventus dissipata dispersaque ac à sapientiæ Lycæis, ad Bellonæ palæstras dilapsa; scientiarum professores neglecti contemptique, atque omnes adeo disciplinæ decora sua, dignitatemque magnam partem amiserunt. Id quod in Religione multo magis venit deplorandum, utpote à qua Populorum temporanea pariter ac æterna fœlicitas dependeat: Quantum porrò illa fecerit faciatque indies decrementum, ignorare nemo, nisi qui cœcutiat, potest. Mars nempe & Religio inimica sibi, invisissima invicem Numina sunt: Hæc Pacem amat; Ille bellum: Hæc concordiâ firmatur; Ille dissidiis pascitur

animo-

animorum: Hæc quieta est; gratiosa, ac innocens. Ille contra tumultibus, injuriis ac rapinis gaudet; Ille demum sanguinem fundit, sanguinem lambit. Apud hanc non homicidii solum nefas, sed vel minima alicui illata læsio, scelerata est: Illo ergo jam classicum canente & totam suis ruinis miscente Germaniam, quid mirum si excedere inde Religio & exesse sensim omnino compellatur? Atque in hunc quidem cataclysmum Christianus Orbis dejectus est, quem qui intimius inspexerit, modo hominem non omnino exuerit, non potest non toto sensu illi condolescere: metuendumque omnino est, ne si præfracta ac saxea pectora nostra, ad tanta proximorum mala non se sinant emolliri, occultâ quadam fati destinatione, eidem Fortunæ reliqui præparemur. Quod quam facile factu sit, cogitare horret animus, cum jam armorum dissidiis dubio adhuc exitu gliscentibus, belli nervo hinc inde destituti, fracti animis, terris exhaustis, utinam non & divinæ iræ vindictæque ob crudelitatem obnoxii, omnium etiam inferiorum patemus insidiis; aut certe ulciscente magni Numinis manu, timendum sit, ne Christianos Proceres tamdiu secum sinat collidi, donec in eandem utrique corruant devolvanturque perniciem, quod in bellis civilibus, nihil esse insolens, tum diversorum regnorum eversiones, tum vero Orientale Imperium, formidando nos anterioribus sæculis commonefecit exemplo. Sed meliora superi: Interea quando idem jam hostis crudelitate ac rabiè præceps in campum processit, ac ingentes ex omnium gentium colluvione commixtos post se trahit exercitus, an non justissimæ formidini

 locus

locus est? Nulli equidem dubium esse debet, Illustrissimi Legati, quin intentio vestra, ad hasce quas jam dixi afflictiones exterminandas, illaque Reipublicæ Christianæ vulnera sananda, & impendentia discrimina avertenda, longè optima sit: Est tamen justè quod non nemo possit subvereri, ne alicunde exulce ratissimo hoc rerum statu emerget aliquid quod interturbare illam, ac in transversum agere, aut à recto tramite detorquere forte nonnihil queat: Et quid ni hoc subvereamur? Cum videamus Rationem status, in injustitia ut plurimum fundatam, dominandi libidinem, titulorum aucupia, vanæ gloriæ fumos, sacram auri famem, vindictæ studium, aliaque similium scelerum portenta, quæ fœcundissimum quoddam odiorum seminarium sunt, firmiores apud multos fixisse radices, quam ut evelli se facile patiantur. Nec etiam dubitandum sit, illum Sathanæ Angelum, cui datum est Pacem de terra tollere, qui pestilentissimo halitu suo, totum hunc ignem excitavit, officio suo minime defuturum, novasque furias semper, veluti quædam locustarum examina, ex ipsis Acherontis claustris, in superiorem Orbem hunc emissurum. Et sane ille me metus eò acrius incessit, quod hoc ipso, quo hæc commentabar tempore, quo plurimus de Turcorum, in ditionibus Cæsareæ Majestatis, ac Reipublicæ Venetæ progressibus, rumor est, vix ullibi de repellendis illis, vel in conciliis deliberatio, vel in castris expeditio suscipitur. Oportebat sanè ad primum clamorem versâ fronte, ac versis clypeis, recta in hostem Christiani sanguinis sitientissimum duxisse, & ad restinguendam flammam illam

illam, quæ universæ Europæ, qua adhuc parte Christiana est, incendium minatur, nullo alio exspectato classico concurrisse; idque tum, ut juxta Scipionis, Hannibalis, aliorumque præstantissimorum Ducum polemicam Legem, in hostico bellum gereremus; tum ut innumeros Christianos, in nostri, ac Imperii Turcici collimitio, veluti agnos in Luporum faucibus palpitantes, tempestivè erueremus. At ecce contraria cuncta, itum potius est in alia omnia, nihil factum minus, dum illi in æternam servitutem, morte duriorem rapiuntur, respectantque nos trementes, ac sublatis vocibus ac manibus nostrum implorant auxilium; Nos ad illorum clamorem & gemitus surdi, nostras novo furore terras invadimus; inferimusque hostilia signa, in intima Germaniæ viscera; haud aliter, quam si Turco fugitivi terga jam daremus, aut vero Christianorum sanguine, quem suo Christus redemit, suavius pasceremur. Tauri secum in campis dum præliantur, ubi venientem à longe lupum conspexerint, mox animis coalescunt, in agmen coëunt, ac veluti pacto fœdère in communem hostem cornua viresque expediunt: Nostris cervicibus hostis imminet, isque omni lupo ac tigride truculentior; & nos ipsis belluis immaniores ac magis inconsulti, neglecto illo, in nos bellare, laniare invicem, ac in viscera nostra crudeles esse pergimus. Et quod non quibusvis lacrumis sed præsudàto sanguine deplorandum est, non Christi sed Sathanæ potissimum, hisce tumultibus, acta res fuit, non ad Christi Domini gloriam statuendam promovendamque,

sed

ſed ad deprimendam illam, ac in totum abolendam, omnis ille furor vergit; dum non quarumlibet hæreſium tantum erroribus, ſed propudioſæ Mahometis ſectæ, imo meriſſimo Atheiſmo via panditur; quod licet ſub ſpecioſo Religionis titulo, tota hæc agatur tragœdia, facile oculatiores & animadvertunt & gemunt. Sed mirabimur ipſi aliquando cæcitatem noſtram, & pudenda hæc conſilia, ſera pœnitudine damnabimus; utinam non tunc, cum, ut receptui canatur, locus non erit. Meminiſſe jam vos oportet, Illuſtriſſimi Legati, Vos à ſupremo illo Numine ad pacificandam Germaniam in ampliſſimum hunc ſapientiſſimumque Senatum convocatos eſſe, vos in urbem hanc veluti communem totius Europæ Curiam, omnium Principum auſpiciis coiiſſe, vos eâ ſapientia ac virtute præditos judicatos, qui tantum negotium, quale majus orbis non vidit, conficere valeatis, in vos omnium oculi, manus ac ſpes erectæ; videte ne tantæ omnium de vobis opinioni aliqua ex parte defuiſſe videamini. Quod ſi porro minora hæc aliquibus videantur; nec ferrea illorum pectora hiſce ſeſe rationibus ſinant expugnari; utinam ſaltem, vel in illud extremum mortalis vitæ punctum, quo ſingulorum dicta, facta, cogitataque ad Tribunal vocanda erunt, & ſingularis de hoc ipſo tractato negotio, quæſtio ſubeunda, oculos dirigerent; utinam ille Æternitatis ſive pœnæ ſive gloriæ decretorius dies, in quo nemo mimum aget, nemo hiſtrioniam exercebit, ſed levato velo res ſuas tractabunt ſinguli; utinam inquam, ille crebrius mentibus oberraret, ac animos fodicaret acrius; certe gemitus illi ac

lamenta

lamenta ſubditorum, ac illa impendens ruina in cor profundius deſcenderent, illæque deteſtandæ Pacis protelationes, ac repullulantia ſubinde novorum motuum, veluti hydræ infernalis capita, facilius abrumperentur. Credite mihi, Illuſtr: Legati, in illa fatali hora, ad quam nec opinantes, magnis paſſibus contenditis, magnum vobis ab hac ipſa re, bene ſeu male tractata, vel in ſpem vel in formidinem, additum iri momentum. In veſtris jam manibus de omnibus bene vel male merendi luculentiſſima eſt occaſio; à vobis omnium uti ſalus, ita & perditio dependet; & quemadmodum omnibus, ſi quantum in Vobis eſt Pacem reducatis, eſtis profuturi; ita omnibus niſi reducatis, nocituri. Itaque ampliſſima utramque in partem vobis præparatur retributio. Quanto tunc ſatius fuerit Chriſtianam Religionem, ac pietatem toto pectore promoviſſe, ac quoniam à Pace publica ſuum illa vigorem ſortitur, ad illam Reges & Principes omnibus modis inſtigaſſe; quam jam ruenti illi tam oſcitanter & languidè ſe oppoſuiſſe, aut etiam ſuſque deque illam habuiſſe, tantum ut Principum æraria & poſſeſſiones, per fas & nefas, per pauperum mortes & ſanguinem augerentur? Quanto ſatius tum fuerit aboleviſſe jam, ac æterna oblivione omnes ſepeliviſſe injurias, quam tam obſtinato furore, earum incubuiſſe vindictæ, adeoque ſecum innumeros eoſque nihil meritos in communem, eamque irreparabilem rapuiſſe calamitatem? Quanto tum ſatius fuerit condoluiſſe oppreſſis, iiſque opem præſtitiſſe, quàm obſurdeſcere ad lamentationes illorum ſingultuſque, ac lacrumantibus illis

*** gemen-

gementibusque omnia pro libidine administrasse. Estote certi, afflictorum lacrumas mox suam exuere naturam, ac non ut aliæ aquæ, quæ pondere suo deorsum ad centrum subsidunt, defluere; sed transcendere cœlos penetrareque, nisi Magnatum clementia ac miseratione intercipiantur. Horresco tremendam illam Omnipotentis, paricidam Cain compellentem, vocem; Vox sanguinis fratris tui Abel, de terra clamat ad me. *Vnius illius innocens sanguis ad vindicandum fratricidium illud, de cœlesti throno in terram Deum accivit; quid futurum jam credimus sanguine tot millium, imo verò myriadum, sub throno Dei ultionem aßidue exigente poscenteque; extra omnem quippe dubitationem, eorum quos civile bellum hoc oppreßit, numerum iniri difficulter posse; quos quidem, etsi Principes armis suis non occiderunt, certe occidioni cum possent & deberent, non exemerunt. Et quidem jam Reges & Principes meliori sydere afflati, subditorum calamitatibus ac miseriis victi, ac congemiscentes, hanc non tam militiam, quam prædandi latrocinandique licentiam toti aversantur, ac intimis animis (quid enim de tantis apparatibus sperare fas est aliud?) Pacem desiderant, Pacem quærunt, Pacem rogant, ac ad reparandam illam stabiliendamque sibi ac in vices suas ipsi vos succenturiarunt: Iam vobis omnis exerenda industria, omnes animi vires in auxilium vocandæ, omnes nervi intendendi, ut negotium hocce, quod auspice Deo cœptum est, eodem bene dirigente ad optatum finem procurrat. Sat Christiani sanguinis fusum est, sat Marti & Bellonæ litatum, sat publicis privatisque*

vatisque cladibus vacatum. Agite jam quod agitis, concussum Reipublicæ statum erigite, seponite simultates, & quidquid remoram pulcris vestris conatibus objicere potest, ab hoc ut concilio facessat, jubete. Providete ne occasio hæc è manibus vestris, nunquam forte reditura, elabatur: Unicus ille scopus omnium consiliorum, actionum, intentionumque vestrarum esto, ut Regibus & Principibus Christianis stabilis concordia, subditis quies & pax, universæ Europæ tranquillitas & salus publica adferatur. Hoc si consecuti fuerimus, quod post tot & tam diuturna vota jam tandem cœpit sperari, vos omnes festivissimo plausu ac gratulatione prosequemur: Vos qui in hoc negotio primas egistis, veluti sacra quædam publicæ salutis Anathemata, imo veluti Numina cœlo delapsa laudabimus, venerabimur, ac quotquot movere calamum poterimus, panegyricos scribemus, vestræ sapientiæ & virtutis insignia per omnem mundum portaturos. Quod si vero factum secus fuerit, contingatque vos excedere hinc rebus minimè pacatis, quin forte magis intricatis confusisque, quas tota forte posteritas non evolvat; næ ille dies niger ac nefastus nobis æternùm erit, sequetur vos omnium luctus & comploratio, comitabuntur vos devotiones & execrationes, orieturque omnium Ordinum publica desperatio, quin & ipsi lares vestri, quos utique fœdi hujus incendii fœtor etiam adflavit, pro lauro & oliva, quam in occursum laturi erant, indignabundi tristes ac pullati vos excipient.

Atq; ut de crudelissimo tyranno illo, quod obiter ante attigeram, Tur-

cum dico, qui ex Oriente, Occidenti jam incumbit, aliquid addam, censeo unicum potissimumque medium, quo Ottomannicæ potentiæ, iri obviam possit, esse hanc, quam toties inculco Pacem ac civilem Concordiam; hâc in tempore jam firmiter constanterque stabilitâ, sat omnino virium, non ad vindicandam solum ab illo Germaniam, sed & ipsam Græciam Terramque Sanctam recuperandam supererit; sat suggeret ipse Christianorum Exercituum Archistratægus Christus, ubi viderit ad tam excellentes ac heroicos actus, sui honoris studio, animum nos erexisse. Vidit jam primum Bellua illa ac risit, totam Germaniam nulla Religionis, nulla juris, nulla sanguinis, nulla naturæ ipsius habita ratione, ab ipsis Germanis fœdè concidi, diripi, vastari, everti, & quod de Romana olim Republica Lucanus canebat:

In sua victrici conversam vulnera ferro.

Vidit Christianum populum, quem indissolubili Caritatis nexu, conglutinatum esse oportuit, per occasiones levissimas exardescere in invicem, inter se committi, ac inhumaniùs & diriùs quàm ipsæ feræ facerent, confligere. Vidit à Christianis Christianos invadi, laniari, mactari; in ipsis præliis rubeam & albam crucem concurrere, in utraque acie invocari Christum, Christum contra Christum armari, ac in auxilium acciri, utrobique vexillum crucis emicare, ac illud Salutis humanæ trophæum, quo nihil esse debebat sanctius, in homi-

cidii

cidii signum ac crudelitatis & lanienæ tesseram converti. Vidit inquam hæc ille jam pridem, & prô pudor etiamnum videt, & fœdissimis in nos bacchatur convitiis & sarcasmis. At dum nos pertinacissimis odiis belligeramur, ac nostris armis, veluti in mutuas cædes auctorati, nos impetimus conficimusque; ecce tibi commodissimam ille, quam pridem aucupabatur, oportunitatem nactus, Illustrissimæ Venetorum Reipublicæ terra marique atrox bellum indixit intulitque, & jam Cretæ Insulæ nobilissimæ olim populosissimæque, nunc unico eâ parte Christiani orbis propugnaculo totus incubat; nostris scilicet dissensionibus ac injuriis medius interveniens, summoque illas, incommodo nostro, summo commodo suo dirempturus. Sed, ut voto suo potiatur, quod Deus averruncet; an quisquam tam stolidus est, ut putet illa licet præpingui offa, superbissimum illum avarissimumque Cerberum placatum soporatumque iri? Credite mihi, Illustr. Legati, vel omnium politicarum tempestatum prognostica me fallunt, non bello hoc, quod tot jam annos magno molimine adornat, sola Creta petitur; prolixius ille spes suas extendit; antiquam ac solemne suum obtinet hostis ille, ac dum nos diffidemus invicem, ac inter nos digladiamur, fines ille suos ac pomeria proferre ac dilatare in immensum satagit. Non est contentus ille tot civitatibus, tot provinciis, tot regnis, tot imperiis perfidia & scelere partis; in quorum quarumque occupationibus, nullæ cædes, nullæ rapinæ, nulla incendia cohibita, nullis templis, nullis sacris vel propha-

nis parcitum; quin imo omnibus in Christi, Dei ac Domini nostri Servatoris, illiusque sanctissimæ Matris honorem, blasphemiæ generibus desævitum; quas res minime vos nescitis, neque vero ullum unquam tempus illarum poterit exterere vestigia. Et nos, Creta oppressa, cujus jam dexter oculus Canea emarcuit, illum conquieturum sperare audemus? Quasi vero illud populorum diluvium, quod ex omni Oriente excivit, ex Dalmatis, Getis, Schytis, Sarmatis, Tartaris, Thracibus &c. quo inundare hunc totum Orbem, se posse sibi persuadet, ad Cretæ aggeres littoraque stiturus cohibiturusque sit; non est genius ille Tyranno isti, sed nec ulla finitimorum submissione, nullo obsequio, nullis donariis placatur, nullis cupiditas illius terminis circumscribitur, deque illius avaritia verissimum est, quod alterius datum fuit gloriæ.

Unus Pellæo juveni non sufficit Orbis.

Quin ubi totum abliguriverit, hiare non desinet, cruenta quippe belluæ istius, ac implacabilis in nos ira est, ac internecinum odium, quod non restinguetur, nisi extremam sanguinis guttam hauserit. Nec est quod de tam diuturnâ nobis Pace blandiamur, non Pax illa fuit, sed belli gravioris præparatio quædam: unus illi in nos & pacis & belli tempore animus est; quem furorem tunc meditabatur, quas colligebat iras, jam effundit, erumpetque brevi in incendium altius, collecta aliquantisper veluti in abdito flamma. Ubi ex illis Græciæ ac maris mediterranei claustris emerserit, paucasque insulas, quibus hactenus velut

frœnis

frœnis quibuſdam lupatiſque coërcebatur, ſubjugarit, æquor liberum nactus. Italiam irrumpet, ac ipſum Occidentalis Imperii caput Romam tentabit, quam in victoriæ ſibi præmium deſtinavit: atque ſi Italiam inteſtinis labefactatum diſsidiis offendat, Vrbe ipsâ ſe potiri ex facili poſſe, utinam vanè, auguratur; quæ illum, niſi fallat opinio, cum ipſa Romani Imperii arce, omnes illius Principes ſub jugum ſuum venturos, ſuumque fruſtra detrectaturos dominatum confidit: haud ſanè inconvenienter ab illo magni Ducis conſilio, qui cum Iulium Cæſarem ad proſequendum civile bellum ſtimularet, hoc eodem illum inflammabat argumento, ſcilicet,

——————— facili ſi prælia pauca
Geſſeris eventu, tibi Roma ſubegerit Orbem.

Nec fallent illum profecto cogitationes illæ ſuæ, ſi conatus illius ac machinationes otioſi conſpexerimus, illiuſque violentiæ mox nos non oppoſuerimus; tanta nempe illius potentia eſt, tanta auri argentique vis, tanta claſsium moliendarum occaſio, tanta commeatuum opportunitas & copia; ut proinde merito timendum videatur, Illuſt. Reip. Venetæ, quam ſibi primo debellandam ſuſcepit, vires ad ſuſtinendum impetum illum, rabiemque obtundendam haud fore ſufficientes; quod & Ipſa, utpote hoſtilium rationum, machinationum ac virium callentiſsima, minimè diſsimulat, dum veſtram, Illuſtr. Principes Illa opem indeſinenter efflagitat, veſtra implorat & ſolicitat auxilia, eaque ſibi,

dum

dum hostis, causæ, periculorumque communium momenta secum expendit, minimè persuadet denegatum iri. Sed festinata illa ac præpropera ut sint, belli illius exigit magnitudo: si alibi unquam, quam maxime hic maturandum, nè tergiversando rei gerendæ occasio negligatur, atque idem eveniat quod sæpiusculè evenisse olim compertum est, videlicet ut hoc ipsum, quod ex facili & sine magno labore ac impensis, in rerum initiis confici potuisset, postea immensos conatus eluserit, neque ullâ arte aut pecunia potuerit resarciri. Certum omninò est, Tyrannum illum ab inchoato bello minime cessaturum, nisi aut animi sui conceptum cumulatissime expleverit; aut illius furor & pestifera conamina concordibus Christianorum armis, mox in radice fuerint excisa. Quod si ergo patrios lares intemeratos conservare; si prosilientes ex proxima flamma scintillas à tectis vestris arcere; si funestum ignem, ne latius serpat, ac inextinguibiles flammarum exsuscitet vortices, cohibere animus est; Illis rabie Turcica vehementer jam lacessitis præproperè subvenite, ac sine mora manus porrigite auxiliatrices; nec unquam permittite ut laudabiles eorum conatus ad barbarorum insultus reprimendos, mox in principio collabascant ac infringantur. Sed vereor ne multis narrare fabulam videar; haud enim omnibus afflictus Reipublicæ illius status, ac concussio & pericula æquè cordi sunt: imo erunt paucissimi forsan, qui Cretæ pœne agonizanti animitus ac sincerè compatiantur, aut eidem justas suppetias ferre intendant.

Quin

Quin potius muſsitari apud nonnullos audio: Quid nobis cum Venetis? habeat Reſpublica illa res ſibi ſuas; ingenti illa intervallo à nobis diſcreta eſt; ſatis nobis eſt, ſi nos à periculo longius ſubmoti, ac res noſtræ in ſolido locatæ ſint. Periculoſiſsimus plane error ille eſt, ac quamplurimis ſcaturigo incurabilis ruinæ: Meminiſſe decebat potius, omnes Chriſtianos Principes, unius corporis eſſe membra; ideoque omnium vires, unius corporis vires eſſe: quemadmodum ergo occultâ quadam naturæ inſpiratione, ac conſenſu in corpore phyſico, arctiſsimè ſibi omnes partes copulantur, ſeſeque adjuvant mutuo & tutantur; ita & in hoc Chriſtiano politico, ut fiat omnino neceſſarium eſſe. Quod ſi porrò hoc intermiſſum fuerit, contingatque deſeri alterum ab altero, divelli membra ab invicem, vireſque ſenſim ac per partes carpi & accidi, omne tandem corpus ut infirmum ac enerve reddatur, immo plane corruat futurum eſt, dabiturque fortaſſe, aliquando præmii loco his, qui nocentiſsimis conſiliis & affectibus ſuis, haſce auxiliorum protelationes, vel etiam omnimodas denegationes cauſantur, illaque ratione in ſumma pericula extremamque perniciem Rem Chriſtianam præcipitant, ut quemadmodum Vlyſſes à Polyphemo, ita illi à Tyranno Turcico poſtremi devorentur.

Quando olim Byſantio fatale illud imminebat excidium, Principes contermini rem alienam putabant, periculum minimè ſe concernere; hinc Conſtantino Palæologo, quo communem Chriſtiani dogmatis hoſtem ab Vrbe propulſaret, quinquaginta millium aureorum ſubſi-

dium denegarunt; verum urbe illa expugnata, deinde Trapezuntino Imperio, Lesbo, Peloponeso, Mysia, Epiro, Illyrico, Eubœa, & pluribus aliis amplissimis regionibus devictis, ac in lamentabilem Turcorum servitutem redactis; (quarum minima forte, centies millenis millibus non imprudenter redimeretur) re ipsa experti sunt, quantam stolidissima illa securitate sua (quæ res secundas plerumque sequitur, adversas præcedit, dubias obruit) Rebus Christianis intulissent afflictionem & cladem.

Quondam cum Pannoniæ Rex Matthias Corvinus, Germanorum & vicinorum Principum auxilia adversus barbariem Turcicam, frustra itidem implorasset; futuras Europæ calamitates quasi divinando prævidens; cum stomacho exclamasse perhibetur, dolere se Europææ gentis Christianæ vicem, se vivo, Pannoniam fore murum, qui crudelissimos Turcorum insultus ab illa arceret: se verò ex humanis sublato, Germaniam & conterminos populos, ingratitudinis & ignaviæ suæ acerbas daturos pœnas. Nec vero vanum Regis illud fuit vaticinium; murus siquidem ille cum illo ipso prô dolor jam dudum destructus, foresque ovilis confractæ sunt; hinc & lupus inter ovium latera grassatur, insultat cædibus, furit, conculcat & prophanat omnia; formidandaque imposterum, ruptis semel repagulis lupoque in ipsas caulas jam immisso, multo graviora. Quò & facit vaticinium illud Lactantii Firmiani, lib. 7. de divino præmio cap. 15. quod ne parem cum illo Regis Matthiæ sortiatur exitum, Deum

ter

ter Optim: Max : ſupplex & congeniculans oro. Romanum nomen, *inquit ille*, quo nunc regitur Orbis (quanquam horret animus dicere, dicendum tamen eſt quia futurum eſt) tolletur de terra; & in Aſiam Imperium revertetur, ac rurſus Oriens dominabitur atque Occidens ſerviet. *Cui quidem illius de Romani nominis exterminio, Imperiique ex Occidente in Orientem tranſlatione, tum etiam de pudenda illius, quod omnibus ante gentibus dominabatur ſervitute, prædictioni; quam ſecreto quodam metu impulſum, effudiſſe ſe confitetur, quid quantumque dandum ſit alii viderint; mihi ſane maxime, ſi omnium præſentium rerum ſtatuumque periſtaſes, æqua juxta lance expendam, non levem illa incutiunt terrorem: quemadmodum & Stella illa, caput videlicet Algol ſeu Meduſæ, omnium in cælo ſtellarum funeſtiſsima, quæ duobus anterioribus ſæculis, & quod excurrit, Græciæ & locis illi attiguis, fuit verticalis. Ibi quos portenderit effectus edideritque, quæ incommoda pepererit, in propatulo eſt: Secutæ mox Turcicarum copiarum invaſiones, publicæ devaſtationes & privatæ Religionis & dominii mutationes, privatio libertatis, jugum ſervitutis & innumeræ aliæ calamitates, quas premere ſilentio magis, ſi fas eſſet, quàm meminiſſe hic allubeſceret. Illa ipſa Stella jam incipit culminare, ut Mathematici loquuntur, & eſſe verticalis principio Regni Neapolitani, & Siciliæ; quid minetur,*

 quid

quid importatura sit, summus ille Diespiter novit. Astra, fateor non necessitant semper, ut plurimum tamen inclinant: Hinc augurium quod mihi de Italia in tristi mente est, Illa non parum adauget: Vide si placet Andr: Argolum Mathematicum Patavinum insignem in Pandosio Sphærico cap. 63. pag. 291.

Rebus ergo nostris adeo in arcto, ac quasi in supremo periculorum apice, velutique quadam crisi positis; ratio, tempus, necessitas, omniaque jura divina & humana postulant, ut tandem aliquando Reges & Principes per Christianum Orbem bellis & simultatibus intestinis positis, contra quosvis Barbarorum hostiles incursus, unanimibus consiliis & viribus in commune concurrant: sed concordia ac syncera animorum unione hic opus est, eaque sane quam maturrima; Solà illâ, quod reliquum nobis est, servari; solà illâ quod periit forsan poterit & reparari. Sicut contra post contemptum veræ pietatis (quæ alias instar centri esse debet, quo omnes actionum nostrarum lineæ decurrant) quem cæcitas & securitas, omnium calamitatum mineræ & scaturigines concomitari ut plurimum consuevere: tantorum, quæ recensui, malorum potissimæ caussæ, Christianorum Principum dissidia & dissensiones. Quod & Solimanni Turcorum Imperatoris Legatus Ibrahimus Strozius apposita similitudine innuisse sibi visus est, cum Francofurti Anno 1562. Bavaro, Saxone & Iuliacense, solemni pompa Ferdinandum Cæsarem stipantibus deducentibusque præsens adesset. Monebat tum forte astantium quidam di-

ctum

ctum Legatum, tantos esse Principes illos, ut justum singuli suis opibus exercitum contra Imperatorem suum conscribere & educere valerent, posseque Germaniam plures ejusmodi suppeditare; qui omnes, si concordibus viribus, consiliisque rem aggrederentur, neque Solimannum, neque quempiam ex omnibus mundi Monarchis, eorum potentiæ posse obluctari. Ad quæ Barbarus salse subrisisse fertur & dixisse, se de Germanorum Principum potentia nullatenus dubitare, & ex hoc extimo præsentium apparatu, absentium vires, ex facili posse colligi. At videri sibi facta consiliaque illorum similia bestiæ multorum capitum, quæ acrius agitata sepimentum aliquod perrepere intendat; propter diversa autem capita, diversa foramina quærere cogatur, & ita sepi implicita ulterius progredi præpediatur. Turcorum verò Imperatorem, belluæ unicipiti, & plures post se ductanti caudas esse persimilem, quæ ubi semel capite transitum patefecisset, reliquum corpus cum caudis omnibus facile subsequi & patentem tramitem sine impedimento permeare. Quod utique verissimum esse, ipsius cottidianæ experientiæ, utinam non doceremur magisterio? Et certè deplorandæ illæ, quas apposita hac similitudine Strozius taxabat, Principum Christianorum discordiæ, Turcorum votis imprimis plausibiles, præclaras multoties illis præbuere occasiones, ac insignium non semel illis extitere victoriarum indubitatæ caussæ. Neque aliud attestante Tacito adversus gentes validissimas, Romanis olim unquam utilius obtigit, quam

quod ad propulsandum commune periculum, illæ in commune non consuluissent; hinc dum singulæ pugnabant, universæ subjugabantur. Stringit jam in nos Tyrannus ille fatale ferrum, omnibus ex æquo inimicus, acuit fulgurantes ac falcatos acinaces suos, quibus cervices nostras demetat, adaptat nervos arcubus, quibus virulenta tela in nos jaculetur; omnes Constantinopoli ac per Turciam officinæ, arma parantium polientiumque strepitu ac stridore personant. Excitemus ipsi tandem nos, excutiamus turpissimum veternum, inque defensionem nostram majoribus animis armemur. At quod caput rei esse crebro jam monui; jungendi animi, arma jungenda, concordi ac conferto in illum agmine movendum: Qui omnium jam fortunas, imo & omnium sanguinem voracissima spe absorpsit, communi consilio ac vi propulsandus. Quod si seorsim singuli pugnaturi sunt, idque non antequam à Tyranno invadantur, sensim tandem omnes æterno & nunquam apud posteros excusando dedecore vincemur. Ergo conglobati & animis & viris in illum irruamus. nulla hîc ferocia nimia est. At inter Christianos Christianorumque Principes, sit amicitia constans, sit firma pax; & inviolabile amicitiæ fœdus, vero ac syncero amore, veluti adamantino quodam vinculo Christiana pectora connectantur: Detestanda plane arma, quæ sempiternum ferocire intendunt, & novarum litium semina in progressu spargunt: Nullæ dissensiones tam justæ sunt, quin injustæ, si æternæ fiant. Qui alio fine bellum gerunt, quam pro-

pter

pter Pacem, truculenti ſunt, immo ferarum omnium truculentiſsimi.

Sed neque vos, quibus fortuna aliquandiu ſerenior abblandita fuit, Pacem averſemini: Illa vobis tantò jam decora magis, quantò minus videtur neceſſaria, quin & rebus adhuc utcunque integris, erit quam maxime tuta? Et licet ad votum, imo etiam ſupra votum forte hactenus ſecunda vobis omnia obtigerint, ne fidite, ne intumeſcite: Multos in ipſo victoriæ curſu, propter armorum ſuorum fœlicitatem, opinione ſua humanam ſortem ſupergreſſos, ſubitanea aliqua ac minimè proviſa tempeſtas dejecit contuditque. Periculoſiſsima omnium felicitatis intemperantia eſt: Sol, arenæ, ventus, aër, aliaque etiam minima, maximorum ſæpe exercituum fata commutarunt: Poteſt ſubitus aliquis turbo, undecunque tandem, aut certè ab ipſo cœlo, ad tantum ſcelerum cumulum, quæ bella ipſa comitari ferè ſemper ſolent, indignante, immiſſus involvere omnia, evertere, turbare, abſorbere. Ad tempus quandoque violenta illa inhumanaque conſilia fluunt proſperè, ac mox in pejus ipſa mole ſua ruunt, ac ſublapſa retrò interitum accelerant. Quin ipſa illa Fortuna nihil fugacius, nihil levius, ſæpè dum ridet iraſcitur; dum blanditur fallit; vitrea planè eſt, dum ſplendet maximè, ſæpè rumpitur. Tempus jam tandem ut arma ponatis Chriſtianum ſanguinem ſtillantia; ut veniatis in commune fædus, ut pacem cum vicinis ſanciatis. Si Germani non eſtis, at eſſe certè debetis

Christiani, quorum regia ac summa lex est Dei & proximi dilectio: Ne pergite insectari dubiam victoriam, ne pergite Christi membra lacerare, ac ex oppressione aliorum vel aurum argentumve, vel quod magnum, nescio nomen, aucupari: Misera plane ac in felicia trophæa illa, quæ de trucidatis civibus excitantur: Sordidum omne aurum est, quod miserorum lacrumis & cruore destillatur: Nec magnificum ac diuturnum, per sanguinem ad alienas possessiones descendere.

At nos quos jam Fortuna novercans sequius habuit, ne cadite animis, durate illos, erigiteque spe meliorum; in nullius illa contubernium semper mansura concessit; Servat illa sibi jus suum, quod est ad minimum auræ flatum pro libitu mutari; sicut raris se prosperam semper; ita raris semper exhibuit adversam. Ferendum jam vobis est, quod aliter Deus esse noluit, & cum ipso Deo constanti pede gradiendum. Bellorum eventus ancipites semper deprehensi, immo sæpe fatales Imperiorum periodi fuerunt: Itaque ruinarum vestrarum reliquias, bellorum incendio præproperè subtrahite, ne ultimum fortunæ vestræ codicillum, (ut à Sybilla Tarquinius libros) duplicato pretio redimere cogamini: Quæ vobis belli injuriâ periere, vix reddi possunt, servabitis ea quæ Pacis beneficio si non ampliora, magis saltem quieta & secura esse possunt. Certè Pax bello longè præferenda, ac nisi humanitatis sensum omnino deposuerimus fateri cogimur, multis illam parasangis anteponendam esse. Tutius igitur Vobis meliusque erit, furori temporum & necessitati

ſitati præſenti nonnihil cedere, illataſque per vim contumelias & damna, Chriſtiana fortitudine potius, quàm ut ruina ulteriori illa eatis ultum, devorare: Rependet dies, rependet Deus; ac illa ipſa Pax, ad quam tantopere omnes inſtigamus, ea quæ bellorum iniquitatibus ſubtracta ſunt, copioſo cum fœnore aliquando refundet.

Sed ut ad finem veniam, ad Te revertor, Illuſtr. Princeps, Tibique, cujus potiſsimum Muſæum hanc Ferrarii Floram mihi conſpiciendam primo præbuit, cujuſque ſingulari favore potiri illâ perfruique intimius conceſſum fuit, facti mei rationem reddo: Certè ubi in manus meas devenit, ſummè arridebat genio meo, illicoque ſuis adeò me incantabat illecebris, ut illam è manibus, priuſquam minutatim excuſsiſſem vix depoſuerim. Igitur cum paucißimis, immo vix ullis in Germania illa eſſet cognita, indignum ratus ſum, ſi apud me veluti ſub modio ingloria diutius deliteſceret; hinc ut decor illius ac nitela longius diffunderetur pateretque, ſecundâ curâ illam qualitercunque prætextatam in ſcenam produxi, idque ſub Illuſtrißimi Nominis Tui tutela potißimum ac patrocinio; id quod jure Ipſa ſuo à me poſtulabat. Admittes ergo ſerenâ fronte in aulam Tuam, clientelamque, redeuntem, minimeque Illam, de annatâ familiæ tuæ clementiâ ſibi applaudentem averſaberis. Pauci jam anni ſunt, quando ex Italia in Germaniam redux Illam Romani itineris ſociam Tibi aſcivisti, ac non inhonorum in inſtructißima Bibliotheca Tua forulum aßignaſti: hunc jam aliquot menſibus de-

***** *ſertum*

ſertum, jure poſtliminio repetitum venit. Præterea ubi poſt longam illam & ſqualentem calamitatum noctem, deſiderata ac tot lacrumis & ſuſpiriis exoratæ Pacis novum jubar, ſeu Lucifer nobis quidam affulſerit: Hortis arci Tuæ Iburgenſi attiguis (quorum elegantiam ſuperveniens pronuper ex Aquilone tempeſtas excuſsit) reſtaurandis ac perpoliendis operam omnem ſedulo promittit & ſpondet. Habebis ergo Illam indulgenter, nec ſiniſtrè feres, quod ex Nomine Tuo fulcrum ſibi & ſtatumen mutuetur. Mihi porro, Illuſtriſſime Princeps, quare Floram hanc Tibi offerendam judicarem, cauſa fuit, tum quia ab Illuſtriſsima manu Tua in meum primum domicilium venerat; æquiſsimum quippe eſt, ut flumina unde fluunt, revertantur; tum verò ſingularis Tua compertiſſimaque Clementia, qua me, ex quo notitiæ primum Tuæ inſinuabar, Tuæque Valetudini Medicus adhibebar, favisti ornaſtique. Cum ergo extimo ſigno aliquo ac veluti publico monumento generoſos benevolentiæ ac gratiæ Tuæ, quos in me tam liberaliter explicuiſti, affectus recognoſcere ac profiteri cupiam, nec moram mihi diuturniorem mei in Te animi impetus relinquat. Hinc Ipſam hanc Floram, quæ ad manum primum occurrebat, Tibi offero, ſubmiſſimeque ſiſto; & hoc qualecunque redhoſtimentum ad Illuſtriſſimæ Celſitudinis tuæ tholum venerabundus ſuſpendo. Dignaberis Illam ſolitè benevolentia Tua excipere, veluti ſubjectiſſimi mei in Te cultus teſtem, aut etiam impenſioris obſervantiæ certiſſimam obſidem. Erit aliquando, cum bono Deo,

occaſio,

occasio, quâ graviori aliqua cura, severioreque & Tua Celsitudine magis digna materia, hunc animum in Te meum luculentius contestatum eam. Dabam MonasterI VVestphaliæ (qui locus solemnissimo isti Pacis universalis tractandæ congressui, à præcipuis Europæ Principibus determinatus est, Anno CIↃ. IↃC. XLVI. IV. *Kalendas Maii.*

SENE-

SENECA

Lib. 1. de Clement. cap. 26.

QVid iſtud Dii boni, malum eſt! occidere, ſævire, delectari ſono catenarum, & civium capita decidere, quocumque ventum eſt multum ſanguinis fundere, aſpectu ſuo terrere & fugare? Quæ alia vita eſſet, ſi leones urſique regnarent? ſi ſerpentibus in nos, ac noxioſiſſimo cuique animali daretur poteſtas? Illa rationis expertia, & à nobis immanitatis crimine damnata, abſtinent ſuis, & tuta eſt etiam inter feras ſimilitudo: apud homines tantùm ne à neceſſariis quidem rabies temperat.

INDEX CAPITUM.

LIBRI PRIMI

De

Apparatu hortensi.

LIBRI SECUNDI.

De

Florum Notis.

LIBRI TERTII.

De

Florum Satu, & Educatione.

IV.

LIBRI QUARTI.
De
Florum Usu, & Admirandis.

A P-

APPARATUS HORTENSIS LIBER PRIMUS.

Floriferæ culturæ tradendæ frugi consilium.

CAPUT I.

AGE surge anime ex humili, atque adeo ex humo. Desine tandem aliquando prono in hortensem terram vultu vel præter naturam brutum animal, vel ante diem silicernium videri. Parce magnæ matris viscera cultu rustico proscindere, armis agrestibus vulnerare; ne de parentis optimè de te meritæ vulneribus florulentæ purpuræ cruentam voluptatem crudeliter exprimere dicaris. Cælum suspice, ad quod natus, ad quod erecta statura tuendum tenendumque factus es. Immortalia sidera caducis flosculis præfer, aut eadem esse cæli flores existimato nostratibus amaranthis diuturniores. Sed frustra

contra torrentem nitimur: frustra ingenio reluctamur. Enimvero Antæus sum, licet gigas non sim: quòd eximo terrę contactu, cultuque ad cælum vegetior, atque altior assurgo: per flores enim ad gemella florum sidera congruenter molliterq; transitur. Quare à floribus afflata mihi benefica mens est, ut universæ hominum nationi floridam ad cælum viam aperiam, sive ut floriferi horti suavissimè laboriosam culturam, quæ recenter nata plurimos quidem cultores industrios, nullum tamen adhuc minutioris curæ nacta scriptorem est, primus edoceam: ne mihi uni serere, mihi uni metere arguar. Sic præterea mecum ipse floridi cultor Lycei philosophabar, ex ingenuis mortalitatis oblectamentis honestius esse nullum, quàm quod ex florum cura culturaq; percipitur. Vix enim procreatam, & velut infantem humanitatem hortus voluptatis inter florea incunabula excepit: ut erga flores amorem à vetustissimis incunabulis traheremus. Ipsum quoq; humanæ felicitatis divinum domicilium peregrino Paradisi nominé hortum redolet. Quin etiam, cælestis amœnitatis adumbratæ ac rudes imagines, terrena viridaria tum veteri, tum recenti ætate principes viros ad speciosam sui cultionem inhalatæ suavitatis illecebra invitarunt. Non est cur auribus ingeram recentia exempla, quæ oculis quotidie usurpamus. Veterum aliqua non ab aspectu modò, sed à memoria etiam remotissima commemoran-

Florum cultura novum opus.

Homine ingenuo digna.

A veteribus usurpata.

moran-

morando videamus. Verùm ne Romæ, laudum omnium fertiliſſima in urbe, externa decora demiremur, omitto plauſibili invento hortenſia rura civitate donantem, interque flores ſuaviter philoſophari docentem Epicurum: prætereo Reges Adonidem, & Alcinoum regalium inter curarum ſpinas hortorum florido ſtudio beatos, nec tam aculeato in ſolicitas punctiones auro, quàm explicato in arridens blandimentum flore coronandos: taceo Reginam Semiramidem in penſilis viridarii præcelſo miraculo, quàm in regiæ ſellæ humiliore faſtigio magis ſuſpiciendam: parco narrare Perſarum Regum ædibus hortos, quos illi Paradiſos vocabant, fuiſſe conjunctos, ut Regibus ipſis florum cura ſemper hæreret: non dico pretioſiſſimę texturæ authorem Attalum à Regni adminiſtratione ad hortuli tranſiſſe culturam, quòd floream purpuram decentiùs, quàm Attalicam veſtem elaboraret: non repeto centies auditam Cyri vocem apud Lacedæmonium legatum Lyſandrum inter infinita regiæ gazę ſpectacula ſeſe conſitorem eſſe unicè gloriantis: relinquo denique aureum Heſperidum pomarium, ne videar aurum illinere mendacio. Una, miraculorum omnium theatrum, Roma olim adoleſcens Reges habuit, qui moderationi populorum hortorum cultu proluderent: ex quorum numero Tarquinius non tam ſuperbus fuit, quin ad hortenſia papavera educanda ſeſe demitteret. Quanquam

Plin. Nat. hiſt. lib. 19. c. 4.

Eſther c. 7.
Plutarch. in Artaxerxe.
Iul. Poll. lib. 9. c. 3.

Iuſtin. l. 36.

Plin. ibid.

illa messe tyrannicè demessa, innocenti horto indignum, hoc est sanguinarium filio nuntium remisit. Quid regno deflorescente nobilitas Consularis? nonne in hortensi area, quàm in forensi arena diutius effloruit? Certe, si quid Respublica detrimenti pateretur, auxiliarios Duces, Imperatoresq; petebat è villa, quam duodecim etiam tabulæ hortum appellarunt, quòd ibi, qui capere arma possent, orirentur. Ut mirandum nemini sit illam diu Rempublicam stetisse florentissimam, quæ cultissimis hortis, quæ fortissimis cultoribus abundarit: quorum aliquis Oratorum flos, ut amœnitatem omnem etiam nomine complecteretur, ab horto dictus est Hortensius. Sed unus instar omnium prędicetur colonus, alterum belli fulmen, Scipio Africanus, qui summam triumphali gloriæ manum à se tum addi existimabat, cum domitricem Africæ dexteram in subigendo Linterni hortulo exercebat. Quid, si veteres Sallustii, Luculli, Mecœnatis, ac Cæsarum hortos memoria repetamus? num dubitabimus amœnissimæ indolis patritios Quirites super florum studio cum vernante natura specioso certamine collusisse? Quare Domitiano Cæsari præter aulicũ, & poëticum morem vera sic cecinit gratulatio:

Martial. l. 6. epigr. 80.

Navita derisit Pharios Memphiticus hortos,
Vrbis ut intravit limina prima tuæ.

Quod igitur semel voce, Lesbium oraculum, Theophrastus

phraſtus, hoc ſæpius re ipſa docuit gentium Regina Roma dignam eſſe homine libero agriculturam. Verùm adeo non modò ſummos, ſed infimos quoque homines amor tangebat hortorum: ut paupercula urbana plebecula Babyloniæ amœnitatis penſile ſumptuoſumq; miraculum æmulata de feneſtris olim (quod noſtrę etiam ætatis vulgus uſurpat) hortenſia rura ſuſpenderet. Urbem orbis epitomen, ut nobilis ait Græcus author, plura decora complectentem, quàm quæ poſſent unico nomine concludi, triplici quondam inſignitam fuiſſe accepimus: pervulgato ſcilicet Romæ, robur græcè ſonantis: arcano, ut quidam putant, Amaryllidis, vel ab amore latina origine, vel ab incilibus, quibus Argei campi Romana palus ſiccata eſt, græca ſignificatione deductæ: ſacro demum atq; in ſacrificiis uſurpato Anthuſæ, hoc eſt Floræ, ſive Florentiæ, unde ſacra Floralia nominantur. Ut videlicet urbs & rerum geſtarum gloria, & florum ſtudio florentiſſima ipſo etiam nomine floreret: utque floribus operam dare Romanum eſſe gloriemur. Digredere jam tempeſtivè à Romana urbanitate ad Africanam barbariem liberrima narratio: ibi pande Regii Generi penetrales hortos: oſtende nobilitate, ſapientia, integritate ſpectabilem Antiſtitem Paulinum tum præclarè liberum, cum vendibili ſervitute alienæ libertatis redemptor humum fodit, ut olentium herbarum florumque munuſcula metat, quorum

Plin. ibid.

Apud Celium Rhodig. lib. 18. c. 25.

Ang. Politian. ep. 2. lib. 1.

Nannius l. 6. Miſcell. c. 1.

Romæ ſacrum nomen Flora, ſive Florentia.

Florum cultor Paulinus.

rum ſuaviſſimo nexu & barbarum Genſerici tyranni animum ſibi devinciat, & ſe ſuoſque captivos cives ſimul abſolvat. Quòd ſi Diocletianum, trabeatum illud monſtrum, ac ſceptrigeram furiam, abdicato demum, quod nimium diu impotenter ac tyrannicè tenuiſſet, imperio, culta innocenter, olera ſic nobilitarunt: ut tam ipſi glorioſum futurum fuerit, ſi columnarum inſcripta monumenta ex Imperatore olitorem prædicaſſent, quàm fuit eidem probroſum, quòd Chriſtiani nominis everſorem appellarint: quanto plus gloriæ cum lectiſſima florum meſſe metere credenda eſt in hortorum urbano rure colendo ſplendidè ruſticata nobilitas? Sed quid ego mortales hortenſi culturę deditos admiror? Deus ipſe triumphata morte redivivus atq; immortalis non in triumphali Regis paludamento, ſed in ſubruſtica hortorum cultoris effigie amantiſſimæ ſe Magdalenæ videndum præbuit. Et ſanè ad ſempiternæ voluptatis colendos hortos reducem ſpecies decuit coloni. Nec equidem miror ſubagreſtis hominis imagine ſeſe induiſſe redivivum mortis triumphatorem, cælique Imperatorem Deum, qui ſic agreſtes florum delicias adamavit, ut ardua Cælitum felicitas facili mortalium labore præcerpenda in florem campi, liliumq; convallium humili appellatione tranſierit. Quòd ſi Deo decorum fuit noſtrum ſe florem facere, & appellare: quidni nos pulcherrimas ejus imagines, flores videlicet ambitiosè

Diocletianus ex Imperatore olitor.

Baron. Annal. to.2.

Chriſtus redivivus hortulani ſpecie.

tiosè

tiosè colamus? Jam non est mihi quærendum, cur idem suavissimus planeque floridus Legislator agri lilia citra illum ipsorum laborem Salomonis regio cultu ornatiora considerari jusserit. Eorundem enim & unicus & providus cultor voluit agnosci Deus. Ut flores colere majus humano decus esse intelligamus. Fas igitur mihi sit absque levitatis nota docere, quod gravissimis viris, atque adeo ipsi Deo pulchrum fuit usurpare. Huc accedit non leve florum culturæ non exercendæ solùm, verùm etiam tradendæ incitamentum, severioris nempe sapientiæ erga geniale hoc ingenuumque studium plausus & præconia. Sed nunquam illa gloriosiùs plausit, quàm, cum eruditissimi ore Lipsii locuta in ambiguo reliquit, an flores hortus elegantiores funderet, quàm Lipsius loqueretur. Duo hìc præstari à me posse penitus diffido, ac pernego. Alterum est, ut omnia colendorum præcepta hortorum persequar. Quis enim unquam primus intentati operis magister universa pervidit, ac posteris tradendum doctoribus reliquit nihil? Non fuerit igitur minimæ opportunitatis, & laudis pleraque, ac præcipua præmonstrasse. Alterum, ut omnibus placeam. Nam quis, nisi delirus, dissimilium inter se ingeniorum, atque etiam dissidentium sententiarum infinitis mortalibus unum argumenti, atque adeo scriptionis genus sapidum esse posse arbitretur? Satis igitur habeo, si paucis, iisque sapienti-

Iubet flores considerari.

Florum culturam etiam docere decorum.

Hortorum cura sapientibus laudata.

De Constant. l. 1. *c.* 1, 2, 3.

Duo Scriptori difficilia.

bus

bus non diſpliceam. Non hìc opus mihi eſt more poëtarum è Parnaſſi viridario eruditam auram implorare, ut percupida mens amabiles ſenſus à fertili aſpiratione concipiat: idem enim Zephyrus, qui odorato halitu floream terræ, ingenioſam inſpirat animo fœcunditatem. Neq; Aganippes lymphaticam lympham ſitio, ut aridum ad nobiles partes ingenium irrigetur: eadem enim hortenſis unda, quæ teneros terræ filios lactat, inter floreos fratres pudicam hanc meam Floram educit, & educat. Valeant Muſæ, mera nomina, non vera numina canoræ ſuperſtitionis. Muſarum inſtar omnium una mihi eſt, una placet & ingenua & ingenioſa colendi floris Ars, quæ decentiùs à me, quàm deflorata pudicitiæ laude quondam famoſa muliercula, Flora nominatur. Hæc igitur, dum cælo non invida, ſed æmula duodecim ſiderum illuſtri diademate coronatum annum ſubinde naſcentium florum perpetuo vere mirabiliùs coronat, floreum mihi ſertum poëtica lauro pulchriùs intexit ipſius decora, ipſius leges ad hominum jucundiſſimam exercitationem promulganti. Ejuſdem ego admonitu floridum argumentum ſuavitate carminis alioqui condiendum carmini proxima, atq; inter flores decenter efflоreſcente oratione pertracto: quòd recentium florum nomina pleraq; peregrina ſine obſcura verborum ambage verſu dicere non eſt. Hæc me M. Catonis, M. Varronis, Columellæ, Palladii, Conſtantini Pogonati

Florum cultura cur Flora.

Florum cultuta cur proſa, non carmine.

ſapien-

ſapientiſſimi Imperatoris, aliorumq; complurium graviſſimorum authorum de re tum ruſtica, tum hortenſi ſolutè ſcribentium nobiliſſimis exemplis ad hoc idem ſcribendi genus impellit. Et Conſtantinum quidem ſatis luculenter docuiſſe monet, è majeſtate Imperatoria eſſe non hominibus modò, verùm etiam floribus leges & jura præſcribere. Ut hortos colere Cyri exemplo regium, hortenſem artem præcipere Conſtantini documento imperatorium, utriuſque authoritate aureum ſceptrum, & floriferum bipalium tractare perinde ſplendidum eſſe fateamur. Valeat jam tandem Apollo, calor capitum fanaticus in fabuloſo collis Heliconii ſole apricantium. Tu mihi ſplendidè ficto Apolline illuſtrior, FRANCISCE CARDINALIS BARBERINE, quà ſapientiæ, quà gloriæ purpurea luce ſuaviter incendis animum, ut flores loquar, URBANIS APIBUS tuis, ut ſpero, gratiſſimos. Et quanquam excelſæ indolis nativis, cultiſſimique horti domeſticis floribus abundas: non tamen dedignaberis tibi naſcentes Floræ meæ agreſtes floſculos liberali Urbanitate donare. Neq; ſanè dedecet regiam iſtam morum facilitatem à ſummorum Regum colloquio, & graviſſimarum legationum negotio reducem inter horridulos hortos meos breve per otium ruſticari. Jam verò adveneror, atque invoço præpotentem Divinitatis auram, quę ſicut inter cæleſtis felicitatis æterna vireta florentiſſima

Franciſci Cardin. Barberini patrociniũ imploratũ.

Aſpiratio divina floribus invocata.

Cæli-

Cælitum gaudia semper eventilat, ut perennent: sic hortensibus curis hisce meis aspiret, ut felici exitu hilarentur.

Novæ culturæ novum magisterium.

CAPVT II.

NOvam, & perutilem florum culturam incultè scribenti mihi, ad impetrandam operis novitate veniam, utilitate benevolentiam conciliandam, pretium operæ foret ostendere, à compluribus, iisque eruditissimis rei floreæ scriptoribus, florum tantummodo aut historiam, aut certè vim medicam fuisse traditam; quarum illa mortalium voluptati prodesset, hæc vitæ: accuratissimum verò cultum, quo de humana tum voluptate, tum vita optimè promeriti flores viverent, ac perennarent, ut diutius prodessent, adhuc intactum indictumque latuisse. Quare hoc equidem loco recentis ad operis certissimam fidem, omnium, qui de floribus ad hanc usque ætatem conscripsere, catalogum cum ipsarum scriptionum argumentis producerem; nisi numerosam recensionem istam authores aliqui Transalpini elementario ad expeditam cognitionem ordine numerantes occupassent, hoc est partes meas implessent. Ex his est, qui ducentos circiter numeret her-

Herbariæ rei scriptores ab aliis numerati.

herbariæ, adeoque rei floreæ ſcriptores, quorum nemo unus de universa abſolutaque, ut nunc viget, florum cultione præcepit. Fuere quidem perpauci ex iis, quos legerim (legi autem complures) qui remota quædam aut mutila præcepta hac ſuper re cum attigerint, integram mihi ac peramplam tradendi cultus hortenſis materiam reliquerunt. Ego igitur novis in præceptis præſcribendis utiliùs occupatus longiſſimos indices ab aliis deſcribere ſupervacaneum puto. Neque tamen eos ingrato ſilentio diſſimulabo, qui nuper ingenioſa floridaque ſcriptione ipſis decus floribus addiderunt. Sic enim, ut par eſt, in latinis hiſce meis hortis non una modò breviſſimorum floſculorum forma, ſed florentiſſimorum quoque ingeniorum fama vernabit. Prior in hortenſibus meis novalibus floridiſſimum nomen efferat, qui ſuas pridem paginas florum ſcriptione gloriæ fœcundiſſima conſevit, Fabius nobilitatis excelſitate Columna, eruditionis amœnitate flos, ſeu potiùs familiæ ſuæ miraculum; quia Columnam florere facit, ſeveriorem videlicet philoſophiæ, mathematicæ, legumque diſciplinam blandiſſimo florum ſtudio coronat. Floreæ ſapientiæ præcones argutiſſimi ſunt pridem evulgati, brevique vulgandi codices, in quibus, quàm in hortis, pulchriùs flores nitent, ac ſuaviùs olent: quia illos oculatiſſima, & planè Lyncea ſevit eruditio, ac veritatem opacantes er-

Præter hos Fabius Columna.

ran-

rantium opinionum malos frutices extirpavit. Teſtis eſt è libris jam editis cum prior, qui non minùs re, quàm nomine ΦΥΤΟΒΑΣΑΝΟΣ Theophraſti, aliorumque veterum herbariorum deſcriptionibus reſpondentes plantas græcæ latinæque eruditionis momentis prudenter examinat: tum poſterior ΕΚΦΡΑΣΙΣ, qua præter ſuperiores aliæ complures minùs cognitæ, rarioreſque ſtirpes noſtrate ſub cælo naſcentes, à priſcis olim herbarum peritis medicis deſcriptæ recognoſcuntur, & declarantur. Teſtis, herbariæ rei Anazarbeum oraculum, Dioſcorides & profuturis, & manſuris Columnæ notis explicatus, nondum tamen in publicum judicium typorum opera productus. Teſtes denique ſunt, quæ jam eduntur in lucem ad Mexicanarum plantarum, animalium, & metallicarum fodinarum hiſtoriam notæ, appendiceſque operi peregrino, ac perutili pares. Et eum quidem novæ Hiſpaniæ theſaurum, ſive opportunam medicinæ hiſtoriam Franciſcus Hernandus novo in Orbe primarius medicus congeſſit: Nardus Antonius Recchus, Hiſpani Regis itidem medicus digeſſit: Joannes Terentius, pridem inter medicos ad corporum, nunc autem inter Jeſu ſocios ad animorum perveſtigandam ſalutem apud Sinas Lynceus doctiſſimis notis locupletavit: univerſi verò Lyncei, atque ipſe præcipuè Lynceorum princeps Federicus Cæſius è diuturnis tenebris erutam & eruditis

Franciſ. Hernandus. Nardus Antonius Recchus. Ioann. Terentius.

ditis

ditis additamentis, & liberalibus impensis, ut præclarè legatur, in bono lumine evulgarunt humanitatis suæ. Scriptor alter à Fabio & ipse ad sapientiæ latebram pervidendam Lynceus, Joannes peracutum olentis ingenium de Nardo & Epithymo disputationis Faber, Romanæ præstantiæ medicus, atque herbarius Pontificius innocenter odoratis plantis eruditum conficit aculeum contra Josephum Scaligerum. Descriptorum serie florum proximum floret nomen Tobiæ Aldini, qui, dum Odoardi Cardinalis Farnesii medicus Chymicus, & Farnesiani horti præfectus rariorum ejusdem horti plantarum descriptionem profert in lucem, ad colenda & coronanda regiæ pulchritudinis Farnesiana Lilia jure peregrinatas esse rariores plantas exteras docet. Jam verò scriptione, non eruditione postremus floribus nostris inserendus est floridus sanè scriptor Federicus Cæsius, qui genus, & proavos, atq; hæreditarium principatum vix sua decora existimans & omni bonarum disciplinarum genere sic animũ illustravit, ut erudita perspicacitate maximè Lynceus Lynceorum omnium dux, ac propè dixerim oculus sit: & multiformi scientia in perbreves Phytosophicas tabulas coacta Mexicanam eandem historiam sic fœcundavit, ut pluribus illa ingenii floribus, quàm Indiæ stirpibus virere videatur. Usq; adeo cultrice sapientia exaratę fragiles paginę perennaturæ gloriæ seminarium sunt. Superest jam

Ioannes Faber.

Tobias Aldinus.

Federic. Cæsius.

ut

ut nos quoq; utiliter vernaturas paginas uſque adhuc intractatis & recentibus excolendi floris præceptionibus laudabiliter exaremus, quas tum diuturna mihi experientia, tum conſulti experientiſſimi cultores ſuppeditarunt.

Hortenſis Architectura.

CAPVT III.

Hortorum poſitio.

PRincipiò, cui geſtit genialis indoles in florum culturam, floriferi horti aream eligat ſalubri cælo ſubditam, ſummotamque procul à paludibus, ne coloratos inter flores à peſtilenti regionis halitu ipſe cultor mortis colore decoloretur: fluvio non adverſam, ne aquoſa & perfrigida atque adeo inſalubri aura inſpiretur: ſi locus ſuppetat, domeſticam, ut aſſidui veris felicitate aureum ſeculum domi habeat, ſubjectumque videat è feneſtris expictum floribus paradiſum: quoad ejus fieri poterit, peramplam, ne florea natio varia & multiplex anguſtè habitet: averſam à ſeptentrione, unde gelida pernicies molliſſimis terræ fœtibus hyeme inhalatur: converſam ad meridiem, cujus tepidi humidique ſpiritus clementer aſpirantes florum animæ ſunt. Ita ſitus amœnitate ipſi hortulus Italiæ non concedet, quæ, ſterili Aquilonis frigore Alpinis clauſtris excluſo, ad auſtralis cæli fertilem tepo-

Plin. lib. 18. cap. 6.

teporem porrecta unum toto pomarium Varroni videbatur. Sin autem ſiccanea regio humore nullo, aut parciſſimo adjuvatur: hortos ita partieris, ut hiberno ad meridiem, æſtivo ad ſeptentrionem flore ſpatia conſerenda convertas. Illius enim loci frigidam auſtrinus halitus, præfervidam ſiccitatem minùs oſtenta ſoli aquilonaris poſitio temperabit. Poſſumus quoque varios pro regionum varietate villarum ſitus ab idoneis authoribus præfinitos ſic ad hortos referre, ut ii ſpectent in frigidis locis meridiem, ſeptentriones in æſtuoſis, in temperatis exortum æquinoctialem. Eandem aream ſic præterea providus cultor exæquet: ut non æquiſſima nec perlibrata, ſed exiguè prona leniterque declivis humorem imbrium ſuperfluum aliò evergat. Apricam verò vel inveniat, vel efficiat: ne imminens, aut objecta opacitas graviùs, quàm Magni Macedonis umbra, officiat non doliari cuipiam Diogeni, at delicato florum populo ſalubriter apricanti. Ut hortenſes partus floridam & nitidam vitam vivant, amantiſſimi parentis ſui vitali ſolis calore citra umbræ invidiam foveantur. Ut ſuis horti ſideribus diſcolori luce florentibus cælum ſtelliferum æmulentur, æmulanda cæli decora libero proſpectu intueãtur. Ut colorati pupuli ex altricis nubis pluvio lactatu vividum colorem ebibant, aërium lac umbroſa mora ne prohibeto. Ut marinis conchis avidiùs matutino rori oſcitantia florea conchy-

De Re ruſtic. lib. 1. cap. 2.

Pallad. De re ruſt. l. 1. tit. 34.

Plin. ibid.

Planities.

Apricitas.

lia roſcidis margaritis æſtum refrigeraturis perluceant, avarus obex inſtillatas opes ne intercipito. Sed rorantibus cæli guttulis,& antelucanæ ſerenitatis imbre æſtuantium, atq; arentium in aprico ſitis hortorum ſatis extingui non poteſt. Quare fontani liquoris nativa, ſive accerſita perennitas, aut non ita profundi, laborioſiq; hauſtus putealis fons, aut certè cęleſtis aquæ ciſterninum conceptaculum ſive intra, ſive propter hortenſem aream ſit: ut bibaculis plantis vel manu illatus, vel ſuæ ſpontis humor, cum opus fuerit, miniſtretur. Ad hæc pro loci ſitu ea areæ figura deligenda, cujus in deſignatione vel nulla, vel minima ſpatii jactura fiat. Sin autem patentiore in agro tua ſit optio: pro arbitrio angulatam aut rotundam, oblongam aut quadratam deſtinabis. Illud verò ſervandum eſt, ut area ſepimento clauſa, vel claudenda, ſi longior quàm latior placet (ſive ea rectis angulis, ſive ovato ambitu definiatur) ab ortu longitudinem porrigat in occaſum. Nam ſepimenti, quà latum eſt, breviora latera orienti, occidentique ſoli adverſa matutinis ac veſpertinis horis, cum longiſſimæ umbræ ſunt, areæ minus extremæ utrinque inumbrabunt: mediæque plus ſolaribus radiis patebit, hoc eſt area tota erit apricior. Reliquum eſt, ut appoſitè delecta floribus caſtra (niſi quo alio munimento inacceſſa ſint) tutiſſimo adverſus furaces excurſiones vallo communiantur. Id autem ſeu modicè ſublimi, qui

Aqua irrigua.

Figura.

Sepimentũ.

qui furem non ſolem arceat, circundato muro, ſive ſpineo ſepimento ſtatuetur. Non enim roſæ ſolùm, ſed ceteri etiam flores præſidiarias inter ſpinas tutò habitant. Sepes viva ſtructili præfertur, utpote parabilis minore ſumptu, ævo diuturniore durabilis. Ea ſic inſtituitur. Hortulus, quem veluti florum urbem ſepimenti mœnibus munire deſtinaveris, condendæ urbis veteri more ſulco, eoq; duplici ſic cingendus eſt, ut alter ſpatio tripedaneo diſtet ab altero: uterq; verò bipedanea, vel ſeſquipedali tum altitudine ſubſidat, tum latitudine dehiſcat. Id verò fieri debet, ſimul atque ab æquinoctio autumnali largis imbribus terra maduerit. Semina deinde paliuri, rubi, ejuſque ſpinæ quam ſentem canis appellant, quàm maturiſſima ervi farinæ ex aqua maceratæ immiſcentur, eaque intrita ſparteis, aut nauticis veteribus funibus, aut quibuſlibet aliis reſtibus inſeritur. Siccati deinde funes reponuntur in tabulato. Quadraginta mox diebus à bruma prælapſis, ſive poſt Idus Februarii, cum redit hirundo, cum favonius aſpirat, ſiqua in ſulcis reſes per hyemem aqua ſtagnavit, exhauritur: reſolutum verò ſolum, quod autumno egeſtum fuerat, ad mediam uſque ſulcorum altitudinem regeritur. Ad extremum prædicti funes impreſſis fœti ſeminibus per utrumque ſulcum porrecti levi terra obruuntur. Ita circa trigeſimum diem prorepunt ſentes, quos adhuc teneros interpoſita utri-

Colum. De re. ruſt. lib. 11. c. 3. Pallad. l. 1. tit. 34.

que ſulco virgea ſepe ſic adjuvare oportet, ut in ſpatium, quod interjacet, inclinati virgarum adminicula ſuperſcandant: donec incremento firmiore corroborati denſiſſimo, atq; inextricabili nexu impenetrabile, atque adeo inexuperabile munimentum intexant. Non abſimile ſatiſque validum ſepimentum ita Diophanes architectatur. Sub æquinoctium vernum cubitali altitudine ſcrobem effodit: in illo & palos depangit, & funiculum extendit: pridie autem ervum molitum cum paliuri, rubi, & oxyacanthæ, ſive acutæ ſpinæ ſemine commiſcens macerat, atque ad mellis craſſitudinem cogit: extentum deinde funiculum eo ſemine confricat, oblinitque: locum cremore irrorat, irroratumque ad breve tempus patere ſinit: egeſtam denique humum ſuperinjicit: & poſt dies duodetriginta pedalis incrementi germina exiſtunt. Eadem in ſcrobem pede non altiorem tranſponit: & intra bimenſis tempus cubitalem ſuperant magnitudinem. Adeo verò in aculeatum, implicatumque vallum brevi adoleſcunt, ut hiſpida ipſa ſpecies prædonum vulneret, ac dejiciat audaciam. Non diſpari Democritus artificio agreſtes delicias munit ac ſepit. Etenim à veris initio quindecim diebus ſepium ſationi præfinitis, nauticum funem marinis operis detritum, jamque putridum prædictorum ſeminio veprium ervo permiſto confricat: exinde in ſcrobem defodit, & quotidie irrigat. Ita proceram

Apud Conſtant. Cæſ. Pogonat. de Agricult. l. 5. cap. 42.

ram atque imperviam ſepem citò educit. Nonnulli reſtem infricato rubi ſemine oppletam adobruunt: craſſas arundines contuſas obliqua, nec admodum alta plantatione deſigunt; miſtumque terræ lætamen ingerunt. Alii lectis è rubo maturis moris funiculum illinunt: deinde terra, fimoque obrutum rigant, donec germina emittat. Sunt prætèrea, qui vivam ſepem in hunc modum excitent. Virgas rubi craſſiores in ſegmenta diſcindunt: ea ſcrobibus palmari altitudine excavatis diligenter operiunt: quotidie, donec egerminent, foſſione ac rigatione, ſi tempus invitet, refovent. Ita ſepes robuſta, perenniſque conſurgit. Novum aliud ſepimentum regii cultoris ingenioſa monſtravit experientia. Plura hic diverſi generis ſemina ceræ, vel tenaci cuipiam materię in longum tenuiter productæ permiſcuit: eadem optimè ſtercorato ſubactoque ſolo commiſit: atque ex ea congerie ſepes admirabilis pullulavit. Noſtri tamen agricolæ ſimpliciore cultura conſeptos agros ſatis commodè tuentur. Unico enim contenti trium circiter palmorum ſulco vaſtiſſimarum ſpinarum plantas è ſpinetis campeſtribus tranſlatas, ac leviter attonſas à Novembri menſe ad Februarium infodiunt: ternorum intervallis cubitorum diſcretas arbuſculas maximè ulmeas æquè attondendas interſerunt, ut vepres quamvis aſperos maritos fideli conjugio adminiculent: ſambucum, quoad fieri poſſit, non

esse interponendam censent: quia frigida, siccaque vi assitas plantas emaciat, & in caudicem enormiter extumescens furacibus insidiis facilè scansilis est. Quòd si locum tutiorem sepire mitiùs velis: dedolatos cancellos è castanea, seu qualibet alia ex arbore, quæ sub injuria pluviarum perdurandi pervicacia laudatissima sit, præfiges: ut innoxios illi oculos admittant, procaces hominum manus, atq; adeo pecudum ora pedesque distineant. Ita præparatum ac præmunitum areæ patentis æquor graphidis peritus, ingenuæ amœnitatis architectus curiosè dimetiatur: dimensi æquoris formam sectilem in partes pro dimensionis rata portione respondentes lineari pictura contrahat in papyro: multiformem areolarum imitationem deformet: pulcherrimam deligat exprimendam. Caveat autem, ne phrygionem imitatus areolas frangat in foliacei operis angustas & minutulas incisuras, sationi planè ineptas. Feliciùs æmulabitur phrygium opus artificiosa florum consitio, quæ ipsummet areolarum solum ordinata colorum varietate distinguet. Areolas nec adeo laxet, quin ad ipsarum latitudinis dimidiam partem runcantium, legentiumve manus pervenire possit: nec adeo angustet, ut paucissimorum seminum unaquæque sit capax. Quanquam qui natura magistra paucis iisque lectissimis floribus contentus fuerit, numerosiore semitarum labyrintho areolas poterit aliquatenus coarctare.

Linearis pictura.

Areolæ.

Semi-

Semitas duum minimùm palmorum latas faciat, ut ſine adnaſcentium plantarum attritu innocens oberret inceſſus. Laxiora quoque itinera præſcribat, quæ ſe media in hortorum umbilico interſecant, quæque ſepimento proxima hortos ambiunt. In iis enim non modò eſt ambulandum, ſed florales etiam teſtæ ordinatim ſtatuendæ ſunt. Quis jam enumeret hortorum inexplicabiles & planè labyrinthæas ambages, quæ feliciſſimo artificio non biforme Minotauri monſtrum, ſed bis amabilem oculorum, nariumque voluptatem intercludunt? Expeditiùs veterum labyrinthorum, quàm recentium hortorum artificiosè inextricabilibus erroribus explicandis exitum inveniam. Paucis rem expediam infinita varietate impeditam. Quot in pavimentis atque in lacunaribus, totidem in hortis mæandros ludimus & labyrinthos. Ut dædaleam antiquitatem ætas noſtra longè ſuperet quà ingenio, quà numero dædalorum. Quin etiam beatiores Archimede Geometræ docile ſolum innumerabilibus formis inſcribimus non humano ſanguine, ſed florea purpura colorandis. Illud autem ſtudioſè curamus, ut areolarum non univerſa modò compoſitio & colligatio, ſed unaquæque etiam figura, & veluti facies concinna & venuſta ſit. Nullæ tamen formoſiores areolæ informantur, quàm quæ rotundantur in roſas, aut radiantur in ſtellas. Ut ſine fabulæ fuco & fallaciis Elyſium noſtrum vel

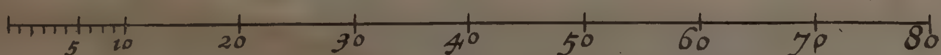
ſine floribus floreat, & ſua ſidera norit, quæ ſplendidam florum ſobolem manifeſtiùs, quàm remotiſſima cæli lumina, progignunt. Sed floreæ ſationi omnium maximè utiles, & ſatis venuſtæ cenſentur octo angulorum areæ minuſculis quadratis areolis interſtinctæ. Non fuerit (opinor) ab re multiplices jam hortorum formas adumbrare: ut hortenſem architecturam clariùs, quàm ipſa verba, linearis adumbratio eloquatur. Illud hìc animadverti volo ſubjectas exempli cauſa diverſas hortorum imagines ad certæ magnitudinis areas accommodandas eſſe: ut apertè indicant ſectilibus lineis additæ ſingularum imaginum dimenſiones. Quare pro ſpatii amplitudine varia areolarum conformatio varianda eſt. Quæ autem lineantur infra regulæ modulorum ſive partium, minutioribus ſegmentis communes ſive Romanos palmos, amplioribus eorundem palmorum decades indicant.

Formæ variæ.

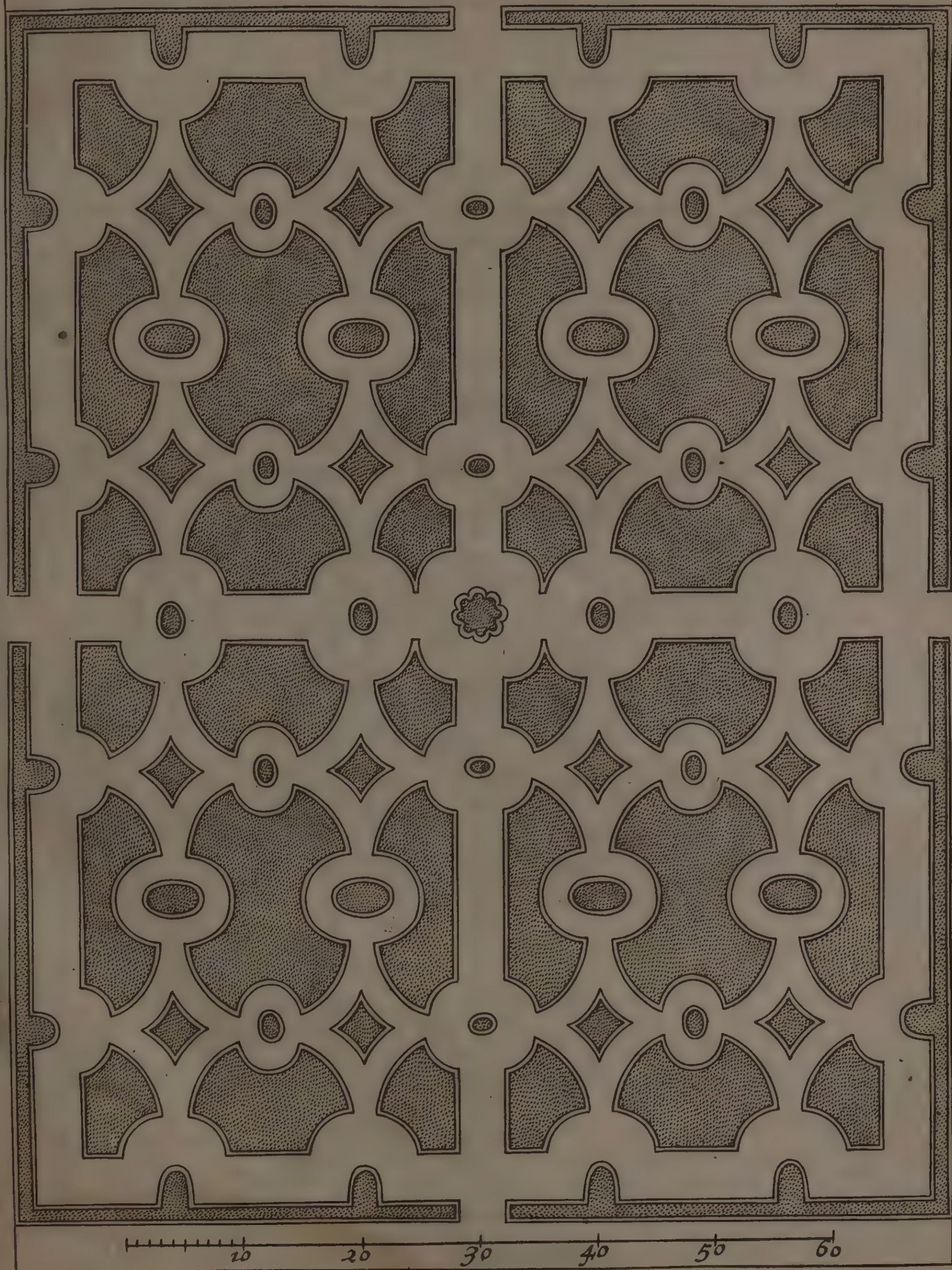
Si cui

Si cui uolupe sit cœlestis ciuitatis beatissimam sedem æternæ stabilitatis in quadro positam terrenæ amœnitatis hortensi ambitu designare, cœloq; quodammodo in terris assuescere: hoc illi proponitur, quod in quadratos hortos quadrat: exemplar.

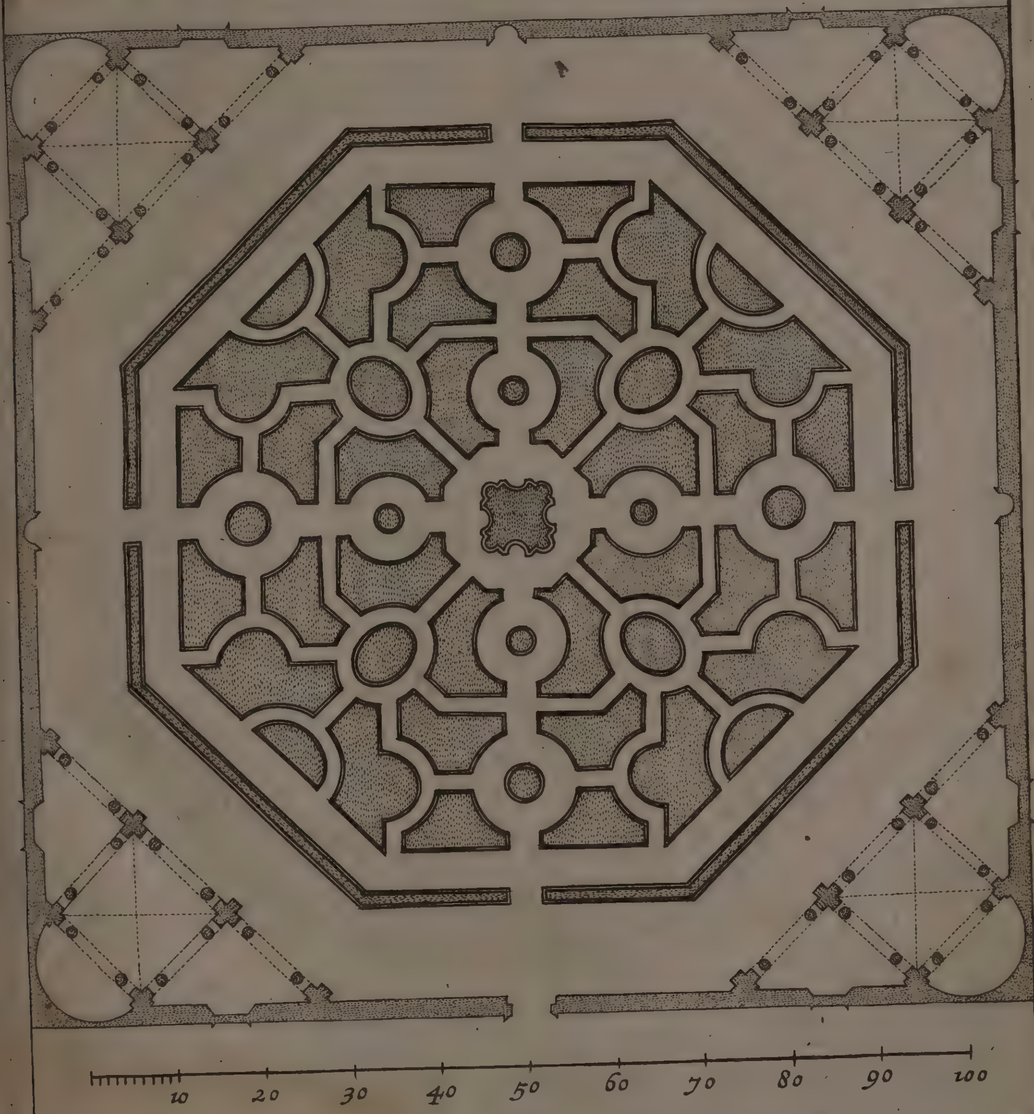
Si rectis angulis oblonga, hoc est ad proferendos floridæ uoluptatis fines porrecta magis arridet area: hæc etiam forma delectet.

Si mundi ornatiſsimam rotunditatem hortenſis ornatus rotunda imagine lubet æmulari; uel ætati floreæ nouum orbem condere: orbiculatum habes rudimentum quadrata in area lineatum; cuius continenti muro circumſeptæ superuacaneis quatuor in angulis tum hortenſis supellectilis cellas, tum congruentia floribus a: uiaria poteris excitare: ut florea in ſilua ſilueſtres Orphei ne deſint. Cauebis tamen, ne munimentum circa extructum uel altitudine nimia, uel minimo in: teruallo areolas incommodé opacet. Quare cauté excitandum, et latiore am: bulacro diſtinendum erit.

Consimilium triangularium cellarum quadrata in area opportunitas erit, si angulos octonos habeant horti. quorum aliquod hic specimen subycio: ut plures tibi ubiq; parabiles, quam venusino poetæ in Tiburte recessu, amœnitatis anguli rideant.

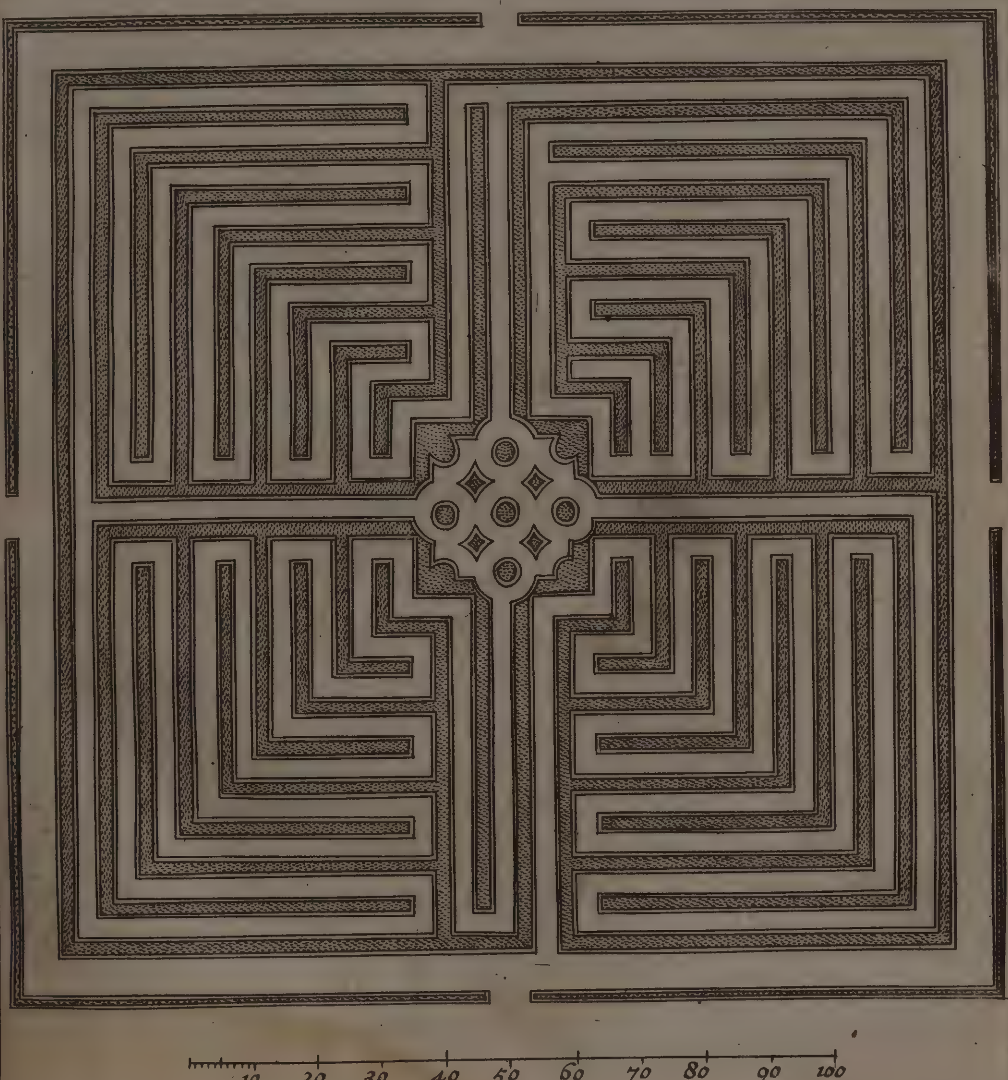
Si circense spectaculum non olim procurrentium equorum fugitiua sed assiduè uernantium florum stataria uoluptate exhibere mauis: en tibi ouati circuitus commodum circum honestissimæ Floræ nouus Ædilis aperio, ysdemq; cellis extruendis opportunos simillimos angulos propono.

At uerò si enormis ambitus aream denormans pulcherrimæ, optatissimæq; formæ non permittit optionem: quantum spatij licebit ad normalem figuram reuocabis: reliquum areæ tum in obeliscum, tum in alias non incongruentes imagines conformabis. Quod proponitur exemplar, ab denormata mutilaq; capacitate felix est; simili. enim pyramidis miraculo Ægyptiacæ magnificentiæ celsa fastigia æmulatur.

Si uelis deniq; floreæ curæ quàm facilem aditum, tam difficilem exitum hortensi repræsentare simulacro: tuos hortos in labyrinthum implica, cuius hic imago aliqua exhibetur. Possunt autem labyrinthi areolæ uel cæterarum instar humiles subsidere, ut oculi tantùm implicatis flexibus irretiantur: uel ad quatuor circiter palmos lateritia structura excitari, ut pedes quoq; inter flores errabundi iucundissimè impediantur.

Vetus ars, quæ necdum penitus antiquata eſt, olentium herbularum tonſili ſepimento amœna hæc florum ſtativa circumvallabat: ubi non ipſi modò inter ſe flores civili bello, ſed herbacea etiam propugnacula cum floribus, quos defenderent, de pulchritudinis præſtantia blandiſſimè certare viderentur. Verùm iſtiuſmodi ſepes duplici nomine incommoda & frequenter attondenda erat, quòd facilè ſilveſceret: & ſubinde renovanda, quod citò ſeneſceret. Quare utiliùs novitio invento ſingulos pulvinos ſativis florum deliciis inſternendos ambiunt fulcra coctilium laterum tenuiorum, qui parem in craſſitudinem cote lævigati aptiſſimè inter ſe committuntur. Si vel fidelibus oculis credas; non contiguos lateres, ſed perpetuas tabulas ad unguem dedolatas exiſtimes. Uſque adeo ſaxa ipſa florum perſentiunt amabilitatem: ut ad illos jucundiſſimè complectendos arctiſſimæ coagmentationis ſocietate conſpirent. Pauca quædam hìc habeo præmonere. Primum, ut albi lateres in lateraria officina ſeligantur; hi enim, quippe eximia coctura denſati, contra frigora pugnaciores: rubri rejiciantur, ut qui minus igne durati ad primos algores in fragmenta diſſiliunt. Alterum, ut in recto plani, in ſinuoſo opere curvi adhibeantur. Tertium, ut in areis obvallandis, quà parte longi ſunt, defigantur, non autem qua lati: ne parum altè depacti aut incedentium, aut fodientium offen-

Ad areolas tutelæ.

ſione loco moveantur. Poſtremum, ut ſupra ſemitarum ſuperficiem tres tantùm uncias, ſive totidem tranſverſos digitos extent. Debent præterea funiculi, pro varia areolarum conformatione plures paucioreſve, validè intenti utrinque depactos ad paxillos alligari; ut parem laterculis omnibus extantiam præfiniant; ut eoſdem ad lineam dirigant; utque Ariadnæo filo feliciùs hortenſium labyrinthorum ambages ingreſſis, non hoſpitibus Theſeis, ſed ipſis architectis Dædalis facilem laboris exitum commonſtrent. Quin etiam flexuoſo in opere ſic artificis manus eſt regenda funiculo; ut ejus alterum caput opportuno figatur in centro, deſtinatam in curvaturam circumducatur alterum. Non eſt operis inſtituti minutiorem docere rationem areolarum varias in figuras efformandarum: neque enim ſtructori monſtrat architectus, quæ facilè poteſt ille ſua ex arte, vulgatoque ex uſu cognoſcere. Cæterùm, ſi clementior cura ſuaſerit, ne in beneficos areolarum ſtipatores laterculos ingrata imminutio, ac mutilatio deſæviat, Marcum Antonium Specchium Romanum audi tum hortorum amœnitati, tum coctilium laterum integritati hac perutili ſolertia conſulentem. Aream vel quadratam, vel intra rectos angulos oblongam in paginæ commenſum reſpondente linearum ambitu contrahes: in quadrangula ſpatia quaqua verſum æqualia, quæ laterculorum latitudinem pro rata por-

M. Antonius Specchius.

portione adumbrent, lineis cancellatim reticulatis distribues: areolasque ita definies, ut integra segmenta, nempe solidi lateres includantur. Prædiscere tamen hìc debes, ab istiusmodi structura curvos ambitus excludi, qui nisi comminutis laterculis circumduci non possunt. Si quem autem pigeat pronioris, incommodique incubitus in humili subsidentium areolarum cultura; is poterit lateritio munimento calce interlito ad quaternos, quinosve palmos prædicta florum cubilia excitare. Post affabrè munitas laterculis areolas, interjectæ semitæ consternentur æquè, ac tutelares laterculi, eandem in partem leniter devexæ. Si placet antiquitate magistra proficere: artem areæ frumentariæ coæquandæ, ac solidandæ ad hortensium semitarum constrata sic referes. Cretam, sive argillosam ac tenacem terram minutè confodies: amurca recenti non salsa benè consperges, ac subiges: ubi terra penitus combiberit amurcam, iterum probè comminuetur, cylindro coæquabitur, & pavicula verberabitur: denuo tandem amurca solum resperges, & arescere sines. Ita pavitæ, atque exæquatæ semitæ nec æstibus fatiscent, nec imbribus lutescent, nec inutiles herbulas creabunt, nec noxiis formicis, & muribus scatebunt. Recentior tamen ars utiliter substernit in semitas aut veteris ruderis cribrarium pulvisculum, aut permistam glareolis arenam fossitiam, aut macram & rudem nullo-

Semitæ.

Cato de re rust. c. 129. Varro de re rustic. lib. 1. cap. 51. Colum. l. 1. cap. 6. & l. 2. c. 20. Plin. l. 15. c. 8. & l. 18. cap. 29. Pallad. l. 7. tit. 1.

nulloque vitiatam seminio terram, qualis est altiùs effossa, aut conglobari solitum in pilulas lividum retrimentum calcis, & cineris, quibus aqua maceratis saponis lixivium percolatur. Est, qui gracile solum in operto siccat, siccatum minutim comminuit, comminutum cum sabulo commiscet: deinde vel manu illato humore perfundit, vel in apertum effert, ut aquis cælestibus humescat: in semitas denique tam feliciter digerit; ut, qui modò mollissimus erat pulvis, mox densam in duritiem lapidescat. Duplex autem consternendarum ambulationum via est: aut enim ingestum solum pavicula condensatur, aut summas prope laterculorum oras cumulatum leviter trulla complanatur opere retrogrado; necubi levis exęquatio progressu inæqualiter subsidat. Ita fiet, ut solum adhuc suspensum tum suo pondere, tum pluviali pressu, quantum satis fuerit, æqualiter descendat, ac solidetur. Est etiam nonnemo, qui coctilibus laterculis ad amussim lævigatis, & calce commissis aditum omnem bestiolis, herbisque præcludat. Verumtamen tam præclusa structura gravibus patet incommodis: adeo enim ab imbribus ac gelicidiis lubrica erit, ut illic sine casu, aut prolapsione ingredi nemo possit. Adde, quod humore diuturno viridem situm immundamque illuviem ducit, & prope assiduam purgantis operam exigit. Quanquam quodcunque hortensis ambulacri solum, ne frequenter

quenter decidua pulvinorum humo herbeſcat, debet ſubinde converri. Unum hortis inutile habetur ſigninum pavimentum, fractis tunſiſque teſtis, & calce addita coagmentatum. Id enim brumali frigore conglaciatum minutatim diſſilit. Complanatis jam ſemitis, ſi quod areolis includitur, ejus loci ſolum florum ſationi habile ſit, retineatur ac tenuiter ſuccretum in pulvinulos cumuletur: ſin minus; illo egeſto, quod certis utile indiciis mox deſcribam, ſufficiatur. Hæc hortorum arridet architectura: quæ tamen abſolutiſſima non erit, niſi ſeminarium adjunctum habeat, ubi generoſo è ſemine ſpes hortenſis gloriæ concipiatur, parvique hortorum Quirites educentur, donec, probata per probabilem florem indole, in floream Rempublicam admittantur, degeneres autem excludantur. Aprica loci poſitio, molliſque declivitas eadem atque hortenſis eſto, tum ut genitalis caloris abundè, tum ne collectæ per imbrem uliginis nimium ſit. Areolas ſimplici artificio, directoque ordine quadratas, aut oblongas, necnon modicè latas facito; ut conſeri utrinque, purgariq; poſſint: eaſdem prædictis laterculorum tutelis circunſepito: ſemitas ad binos palmos, ut priùs docui, laxato: ejuſmodi ſeminarium ab hortis hortenſi tantum ſepto diſtinguito, pariterque circundato. Quòd ſi ager anguſtior vix hortis mediocriter explicandis, nedum ſeminario adjungendo ſatis eſt: pars aliqua hor-

Seminariũ.

hortorum extrema in ſeminarium abeat, aut (ſi neque hoc per loci anguſtias licet) fictilibus catinis parabile ſeminarium figulus miniſtret. Ad ultimum horti (niſi domini ædibus continentes ſunt) contiguum cultoris domicilium requirunt, quo tanquam aliqua ſpecula diurni nocturnique inſidiatores abſterreantur.

Domiciliū.

Excubitor, & Cultor.

CAPVT IV.

VT ſine militum vigiliis urbium clauſtra, ita ſine canum excubiis hortorum ſepta inſidiis patent. Cave, tuus excubitor genus & indolem ducat à ſomniculoſis canibus, arcem Capitolinam ſilentio prodentibus: de quibus anſeres vigilantiores lectica ſplendidè inſtrata circunductæ anſerinæ ex argento imaginis ſolemni pompa, primaque Cenſorum cura publicè locati ad ædem Jovis Tonantis perpetui cibatus gloria defenſo Capitolio triumpharunt. Adeo verò unica pœna inexpiabile, ubi latrandum eſt, taciturnitatis flagitium ſapientiſſimis Quiritibus videbatur; ut multiplici, & ſingulis annis repetito ſambucei patibuli ſupplicio mutorum parentum filium aliquem flebiliter ululantem paterni ſilentii perfidiæ cogerent oblatrare: atque infeliciter affixum

Canis hortenſis. *Cic. pro Sext. Roſc. Amer. Plin. l. 10. cap. 22. Plutarch. in problem.*

Plutarch. De Fortuna Romanorum.

cir-

circumferrent, anſerum triumphantium ſpectabile trophæum. Ne canina tibi quoque carnificina polluendæ, atque efferandæ ſint aſſuetæ floribus manus, fideli, & ad leviſſimum quenque ſtrepitum ſolicito cuſtodi crede floridos amores tuos. Intima fides in extimis indiciis eminebit. Placet igitur excubitor canis (ut minutas prætercam notas) uſu villaticus, aut paſtoralis, ne Draconis Heſperidum fideles excubiæ deſiderentur: educatione placidus in domeſticos, implacabilis in exteros, ne blanditiis corrumpatur: toroſo corpore robuſtus, ut cominus: vaſto latratu canorus, ut eminus: arduo ſtatu minax, ut utrinque terreat inſidiantes: oculis ſanguinea luce ſuffuſis fulgurans, ut dentium fulmina portendat audacibus: villo niger, ut luce clara terribilior furibus conſpiciatur, utque in tenebris nocti concolor penitus inviſum ad hoſtes acceſſum habeat. Hujuſmodi canem interdiu captivum vinculis contineto, ut noctu manumiſſus & libertus excubias agat alacrior. Eidem excubitori mobile ac tranſlatitium tuguriolum craſſis aſſibus è caſtanea contabulato: in Auſtri teporem hieme, in Aquilonis frigus æſtate obvertito. Eo tamen in loco ſemper ſtatuito, unde tota hortenſis planities, atque adeo quiſquis ingreditur excubitoris oculis ſubjiciatur. Sed fruſtra hortis invigilant canes, ſi culturæ indormiant homines. Colonus ergo fidem in primis, ac benevolentiam erga dominum colat, ſine quibus horti

Ejuſdem tugurium.

Coloni partes. *Cato c. 5.*

mali-

Colum.l.11. cap.1. malignè florescunt. Ne sit ebriosus, aut ambulator; quia capite pedibusque vitiosa vertigine laborantibus diligentiæ stabilitas vacillat; neque sit somniculosus, aut voluptarius; quia desidiosa mollities laboriosæ hortorum pulchritudinis venefica est. Sit autem siderali scientia leviter imbutus; ut, quæ captanda culturæ tempestiva, quæque cavenda sint suspecta tempora in bona siderum luce prævideat. Sit floridæ rei sciens: ut scitè felices herbas excolat, infelices curiosè persequatur. Sit agrestium operum patiens: ut sereno die in hortensi sole apricus serat, exherbet, emundet, suis munditiis floribus ipsis nitorem addat: per imbrem verò intra domesticum asylum umbraticus de floreis negotiis otiosè deliberet, arma rustica detergat, surculos indices præcidat, necnon variis numerorum crenis notet, quos deinde ad florum discrimina vel humi depangat, vel floralibus testis affigat. Licebit, si lubeat, in hunc usum resecta arundinea internodia laxioribus aliis internodiis operire; ut, quæ includentur, schedulæ notabilium florum nominibus inscriptæ ab humoris corruptela integræ conserventur. Quanquam ego eidem huic rei plumbeas lamellas numeris insignitas, senos septenosve transversos digitos longas, unum latas, digiti quadrantem crassas utiliùs adhibeo: quòd hæ, cum neque frangantur, neq; putrescant, ut surculi, permolestè reficiendæ quotannis non sunt.

Virg. Georgic lib. 1. Colum. ibid. Plin. l. 18. cap. 24. Liban. in laud. Agricult.

Tesseræ surculaceæ.

Arundineæ.

Plumbeæ.

ſunt. Sicco diutius cælo amica irrigatione impluat, quemadmodum infra enodatiùs explicabo. Hoſce autem vicarios imbres irriget, dum ſol vel occidit æſtivus, vel imminet hibernus; ne affuſus humor nunc fervore tabifico, nunc gelu mortifero cum ſiti vitam bibuli ſeminis extinguat. Prima luce areolas circumeat: ſi quid res florea detrimenti paſſa ſit, perveſtiget: flores vel ſenio, vel imbre, vel turbine, vel quo alio caſu caducos ſurculaceis paxillis, tanquam pedamentis, erectos adminiculet: injuſſu domini ne legat: juſſus hinc inde ſic demetat, ut verſicolor ſeges intacta atque illæſa videatur: iis verò decerpendis abſtineat, qui placent ſive nobilitate ad ſemen, ſive novitate ad gloriam. Matutina florum meſſis in primis tempeſtiva eſt, cum ſublucana illi blandientium ſiderum ſaliva guttatim perfuſi omnino nectarei ſunt: cum recentem ad ſolem experrecti roſcidis lacrymulis lepidè lippiunt: cum ſemhiulco riſu legi prægeſtiunt: cum egelido tepore ſuffiti odoratiorem animam expirant. Hanc minimè ſilveſtrem, imò urbanam, atque urbanitati cæduam florum ſilvam tenui lino, aut lento vimine nunc teretes colligat in faſciculos, nunc textiles circinet in corollas, nunc etiam vinculo abſolutam acervatim digerat in calathiſcis, efficiatque ſuavi miraculo, ut penſiles horti manibus & capitibus facilè præferantur. Hìc & colonum, & dominum monitos volo, ut quà præ-

Cap. 20.

Rigandi tempus.

Florum legendorum ratio.

Tempeſtivitas.

Componendorum peritia.

Sacræ aræ floribus ornandæ.

præcocis, quà ſerotini floris crebris munuſculis ſacras ædes condecorent, gratiam aliquam munificentiſſimo Deo relaturis; qui, ut omnium ſaluberrimis deliciis obvius eſſet, è concluſo intactæ Parentis hortulo exiſtens flos campi apparuit: cum in agro Bethlemio amantiſſimè præproperus media hieme vernavit: quique florea veris tempeſtate in ferali monte cruentus defloruit; quia lilium fuit, ſed vulnificas inter ſpinas. Noxiarum quoque floribus animantium perſequendarum optimus cultor artem percalleat, quam ego alio loco bipartitò fuſéque tradam. Nocentiſſimas autem beſtiolas, limacem, & erucam hortis potiſſimum caveat. Ergo ſi pluvialis anni fecunditas infelix cum floribus utranque florum peſtem effuderit; intendentibus ſe tenebris ad furtivum pabulum egreſſas nocturnus ultor prælata face veſtiget, deprehenſas manu colligat, pede proterat. Si quas opaca noctis impunitas protexerit, ſuis ipſæ veſtigiis reduce luce ſe prodent. Et limax quidem glutinoſi corporis tractu inſulsè ſalivans pigram fugam ad latebram uſque ſequaci lentore inſcribit. Eruca verò depaſti floris reſiduum in ſummo ſolo relinquit, infra quod ad unius alteriuſve digiti craſſitudinem ſepulta vivit. Ibi terram digito, vel ſurculo leviter curioſéque ſcalpe, ne multa ſimul egeſta humus concolorem vermem involvat, & occulat. Quæris quid ſit, cur viliſ-

Cap. 21. & 22.

ſimæ

ſimæ beſtiolæ nobiles florum epulas tam avidè conſectentur? Veram cauſam ſeria fabula docto aperit involucro. Vos interim audite pigri cultores, audite impigri fures veſtris æqua meritis adumbrata ludicro ſermone ſupplicia. Eſt in agro Hetruſco planities amœniſſima, ubi quondam ſtetit ac viguit Semifontana Reſpublica. Hìc florentiſſimos hortos Flora, ſuàm ſcilicet Regiam, natura ſimul atque arte ad elegantiſſimam architecturam conſpirantibus, excitavit. Et poſſim ego toto naturæ, artiſque molimine elaboratas delicias rudis, & inamœnus, atque, ut ſemel dicam, urbanus agricola exæquare dicendò? Imò verò poſſum, paucis quàm pluribus eloquentior ita ſi dixero: nuſquam elegantiùs, nuſquam decentiùs, quàm Floræ in hortis, velut in voluptario theatro lepida florum natio pudica ludit Floralia. Liberale oſtium omnibus patet, ſed, qua lege pateat, hiſce inciſum notis admonet.

Limacis, & erucæ fabula.

Floræ horti.

Hìc ver aſsiduum meliùs, quàm carmina, flores
Inſcribunt: oculis tu lege, non manibus.

Floridiſſima hæc Hetruſca Tempe BARBERINIS APIBUS feliciùs, quàm Theſſalica vulgaribus, natalia geminas utrinque confines urbes Florentiam, & Senas propagatæ amœnita-

tis communicatione sic beant; ut illa tum re, tum nomine floreat: hæ sicut agrorum, sic ingeniorum vere perpetuo nobilitentur. Sed, ne in patriæ justissima commendatione nimius videar, unum è plurimis honoris caùsa nomino tum genere, tum hac utraque laude nobilissimum civem meum, Fabium Sergardium; quippe qui cultissimæ indolis nitorem in hortis cultu sumptuque nitidissimis repræsentat. Suis Flora deliciis tuendis colendisque præfecerat Limacem quendam, hominem primò quidem vigilacem & laboriosum; deinde verò (ut incuria diuturno gliscit ex famulatu) conniventem ac supinum. Igitur cultrice ignavia horti vernabant in urticas; decoram sanè somniculoso capiti coronam. Nec tamen seges illa sine igne acerrimè urens excitavit ad cultum; sed incitavit ad scelus. Frater erat Limaci Bruchus, homo inter fures nocturnos felicissimus, quippe qui raperet, & lateret: noctu furacissimus Mercurius, interdiu frugalissimus Marcus Curius. Floribus in primis delicatus iste scarabæus delectabatur, quorum exuctam suavitatem in sordidum quæstum conglobabat: seu potiùs (ut ille cum fratre gloriabatur) ex divenditis infructuosis flosculis ingenioso miraculo aureos fructus colligebat. Hortos autem non temerè, sed eruditè compilabat. Nam quos in cæteris eminentes, dominantesque

Fabius Sergardius.

Ex longo famulatu incuria.

nobi-

nobilissimos flores de die vulturinis oculis præcerpserat; eosdem sublustri de nocte, Periandrum spicas, Tarquinium papavera decutientes imitatus, demetebat: quin etiam, ne in superbam pulchritudinis tyrannidem regerminarent, radicitus extrahebat. Sed nusquam vigilantior, quàm Floræ in hortis expilandis indefessus runcator furacem operam suam collocavit: credo ut lentissimo fratri exherbandi viridarii laborem relevaret. Rem primò Limax fraterna scilicet indulgentia dissimulare: deinde etiam nec videre, nec scire posse; ut qui pro se, atque adeo pro insomni fratre dormiret. Adde, quòd in florum densissima silva latè sparsa deprehendi posse furta non putabat. Sensit tamen (quis enim sagacissimam fœminam falleret?) sensit, & ingemuit Flora in suorum verna juventute hortorum præfestinatum furtivo scelere calvitium. Itaque sæpè, at frustra fratrum par nocentissimum innocentibus verbis castigatos ita denique minitabunda præmonuit: Cave Limax, cave Bruche, ne Flora nova Circe mutet ora: ne vos puniat flos. Risere nequissimi suis ipsis alioqui flosculis suavioris Dominæ minas: quin imò perfrictæ frontis Limax exprobrati sibi, fratrique facinoris neutrum esse conscium pernegavit. Tum Flora furore flammea; oculis, voce, gestu fulminea; Agite, inquit, scelestissimi, qui mina-

cem ridetis, vindicem pertimeſcite: ac ſimul peregrino flore, quem fortè manu geſtabat, utrunque percuſſit. O prodigioſam, graviſſimæque noxæ parem in hortorum vaſtatores pœnam! Contacta noxiorum corpora in turpes beſtiolas repentè decreſcunt: utque maneant in recenti forma veteris culpæ indices notæ, Limaci manus pedeſque recedunt, quibus, dum licuit, per inertiam uti noluit: oculi occuluntur, quos in ſomnum occluſerat, cum fuerat excubandum: ad prætentandum cæcum iter & bacilli, & oculorum vicaria quadrigemina cornicula protenduntur, & ipſa ignaviſſima; quippe quæ leviſſimum ad incurſum reſiliunt: horum ſumma pars nigello puncto, velut oculorum ſimulacro ac rudimento illuditur: totum tergus infuſcatur, ut ruſtici hominis id fuiſſe intelligas, eadem remanet pigritia in lentiſſimo reptatu, totumque corpus tanquam ipſo in otio laborans frigidum lentorem, hoc eſt ignaviæ ſuccum exudat, ac viam ſordidè ſignat, ne quis turpe veſtigium perſequatur: ipſa duriſſimi capitis penetralis pervicacia dureſcit in oſſiculum, ſeu lapillum cùm ad multa, tum præcipuè ad alieni obſtinationem ingenii emolliendam medicatum. Unum in tanta membrorum mutatione Limacis nomen appoſitè retinet, qui limoſam, inertemque indolem non mutavit. Similis ultio Bruchum vertit in eru-

Limax in beſtiolam ſui nominis.

Bruchus in erucam.

in erucam. Atque ut in illam degeneraſſe furem ſentias; alacres ad furtum digiti in multiplices pedes, prærepti flores in verſicolores maculas tranſeunt. Adeo verò depravatæ conſuetudinis tenax eſt hominum genus, ut etiam num mutato corpore multati fratres ad corrumpendos hortos priſtina aviditate ferantur. Et quanquam per nocturnas umbras ſuis quærunt inſidiis impunitatem: ea tamen irrogata eſt pertinaci vitio inevitabilis pœna, ut ſuo ipſum ſe prodat indicio. Limax ergo ſalivario ductu, eruca verò ſemeſa præda ſupernè relicta latibula commonſtrant. Efficaci vindicis Floræ indignatione nocentiſſimos homines ridiculas in beſtiolas deformatos non ſine riſu demiratæ ſunt Floram de more conſectantes Nymphæ quatuor, quæ ſingulas quadripartiti anni partes peculiari non magis fructu, quàm flore diſcriminant, floreoque annum diſcrimine in unam veris æterni faciem colorant. Ipſæ hortenſium odorum vagulæ prædatrices, decentium florum garrulæ adulatrices Auræ prodigioſo ſpectaculo defixæ ſuſpenderunt volatum, & ſibilum. Unus tamen Zephyri fraterculus, inter ventulos puſillus puſio, libratis repentè pinnulis, intentoque tragicum in prodigium digito ridibundus monitor pauca hæc inſuſurravit. Si fabula tam ſeverè animadvertit in hortenſes reos: quam illi ſeriam

vindictam non pertimescant? Hæc habui, quibus & fures monerem, ut floribus abstineant; ne turpiùs, quàm eruca, fustibus versicolores fiant: & colonos hortarer, ut pari diligentia & fide hortos colant; ne limacis instar nudi, ejecti, mendiculi parcissimè victitent succo suo.

Arma Hortensia.

CAPVT V.

NEque miles, neque colonus inermis esto: sua cuique arma sunto: illi bellica, huic pacifica: illa cruorem, hæc florem eliciunt. Hæc igitur, quamvis agrestia, magnifacienda, & sedulò comparanda sunt. Breve scilicet bipalium unum, uncias novem longum, latum sex, probè acuminatum: ut areolarum angustis limitibus interjectum solum, cum res exiget, citra lateritii munimenti injuriam expeditè fodiatur. Item palæ duæ, quarum altera obtusior (sive ea quadrata, sive cuneata figura sit) usitatas extrahendi, reponendique partes expleat: quadrangula altera, & in aciem desinens præacutam herbulas confertim copioséque in ambulationibus provenientes latè succidat. Gallicum è perpetuo ferro minimè dentatum rastrum, sive hortensis radula una, semitarum percommodè eradendis herbis hoc artificio fabrefacta. Lamina è ferro, ex quo falces conflantur, palmum lata, quatuor digitos alta, supernè nonnihil crassa, decrescente paulatim crassamento in aciem extenuata leviter incurvatur. Ligneum longitudine circiter bicubitali manubrium inditur in anulum ex lamella ferrea in semet flexili, decussatim divaricata, rastriq; tergo affixa rotundatum,

Bipalium.

Palæ.

Rastrum Gallicum.

è medio

è medio ſummi raſtri prominentem, modicéque reſupinum. Hoc inſtrumento ita ſemitas cultor exherbat. Correpto utraque manu manubrio, ſtans aciem herbido ſolo preſsim applicitam trahit ad ſe, averſoque inceſſu recedens malas herbas ſuccidit, ac ſternit, & veluti fugiendo vincit. Noſtrate autem pala raſtrum hoc magis ex uſu eſſe ipſe uſus oſtendit. Illa enim non adeo leviter ad cæſionem impelli poteſt, quin ſolo ſæpè ſuffoſſo planitiem lædat: hoc innocenti tractu ſummam terræ cutem ita decerpit; ut, malis tantùm herbulis, prominulis que ſaxulis corraſis, æquata ſemitarum glabreta æquiora & glabriora reddat. Illa præterea ſupino poſitu, motuque lentiorem navat operam: hoc prono, penituſque in opus incumbente corpore quicquid inutiliter & nocenter eminet, corradit ſimul & converrit. Ubi verò ſatis congeſsit herbarum & ſordium: ſparſim relictis congeſtitiis cumulis, alia opera aſportandis, ſuam adurget æquabilem raſuram. Idcirco planiſsimum eſſe oportet ita purgandum ſolum: alioqui enim minùs utiliter adhiberetur id raſtrum, quod malè natas herbulas locis eminentibus ſuccideret, ſubſidentibus tantùm delamberet.

Trullæ

RASTRVM
GALLICVM

Trullæ prętereà fabrorum parentur majuſculę duę: altera exacutior, qua ambulacrorum herbulæ carpturam vulſuramque ipſa tenuitate fugientes abraduntur: hebetior altera, qua terra minus altè convertitur, quaque leviter ducta, reductaq; complanatur. Alia itidem trulla minuſcula tum ad fodiendum in arcto, tum ad minimas radiculas refodiendas. Inter hortenſia quoque utenſilia numeratur ovato lanceæ ferro perſimile ferreum inſtrumentum unum, duodecim aut paulò plures palmi Romani uncias longum: ubi medium maximè patet, duas uncias cum ſemuncia latum: acumine in ſemicirculum retuſo, eodemque ad expeditam foſſionem, quàm reliqua ſit pars, tenuiore: ligneo manubrio priorem in partem, ut in trulla fabrili, exporrecto: ad radices præſertim aridas ſubruta humo innocenter eruendas perutili Belgarum invento in primis accommodatum, ut meritò à deplantandi uſu Gallicum nomen invenerit. Cultellus unus perbrevi, craſſaque lamina, mucrone retuſo atque devexo, quo malas herbas adultiores aut areis, aut ſemitis pertinaciter hærentes radicitus eruamus. Paxillus præferratus unus, qui paria per intervalla adactus ſcrobiculos faciat floriferis bulbis minimo labore collocandis. Vas irriguum unum ſic ex ære cyprio formandum. Venter capax in depreſſiorem figuram conglobetur: anſa verſatilis annulato ex utraque me-

Trullæ fabrorum.

Belgicum deplantandi inſtrumentum.

Cultellus.

Paxillus præferratus.

Vas irriguum.

media parte labro inferatur: roſtrum duplex pandum atque multiforum utrinque promineat; quorum altero laxiùs, altero anguſtiùs perforato, prout uſus exiget, humor floribus irrorabitur: oris autem patentiſſimi media tantùm pateat pars, unde vas poſſit impleri: extrema utraque ſuperinductæ laminæ obice obturetur, ne in irrigationem declinatum cum innoxio ſtillicidio immodicam pluviam ſuperfundat. Hæc etiam in hortenſem ſupellectilem opus ſunt, navia, ſive alveus ligneus unus in ſcaphæ modum carinatus, intritæ cæmentiſque in ædificio, terræ ſordibuſque in horto transferendis accommodatus. Scopæ plures, quas ad everrendum ſine ſcalptura, expoliendumque ſolum Reatinus præſertim ager idoneas mittit ex Indici milii geniculatis culmis, in paniculas molliter hiſpidas capillatis. Peniculi vel ſetacei, vel ſiliginei plures, munditias facturi ſummis laterculorum pulvinos circumſtipantium oris, quas aut recens paſtinatio pulvere, aut nimboſus imber luto reſperſerit. Lignea purgamentorum capſula manubriata una. Vehes item lignea una, bipes, unica rotula antica, geminoque manubrio poſtico truſatilis ad majorem terræ vim ultro citroque comportandam, ſive etiam ad copioſa hortorum purgamenta exportanda. Regula lignea una, cujus æquabili tractu areolarum tumor coæquetur. Graciles arundines pluri-

Navia. Scopæ. Peniculi. Capſula purgamentorum. Vehes truſatilis. Regula lignea. Arundines.

ri-

rimæ, quæ tum ad caducorum adminicula, tum ad notabilium indicia florum, ut facto opus erit, concidantur. Tubi fictiles aliquot, latitudine palmares, paulò productiores longitudine, ut eas finguli plantas circunſepiant, quæ de terra in terram tranſlatæ, tantiſper, dum coaleſcant, ſubdiales debent quidem eſſe, non tamen apricæ; ne inſolatione exareſcant. Teſtæ item florales aliquanto plures, quàm loci captus ornatuſve poſtulat; ut, ſi fortè gelu pruiniſque, ſeu quo alio caſu earum aliqua diſſiliat, ſtatim poſſit vicaria ſuffici. Sed, ne caſibus, offenſionibus, frigoribuſve illæ fragiles ſint, è laudatiſſima creta figulari, quæ videlicet exalbeſcat, ſive ad flavum colorem inclinet, ſeu potiùs ex flavo vireſcat, fingantur, validéque excoquantur. E rufa, ſive leviter incocta argilla fictilia vaſa in hortos ne admittantur: quòd iſta nimis humentem cùm ſemper humum conſervent, concreditas radices plerunque vel corrumpunt, vel emaciant. Craſſitudo requiritur minimùm pollicaris: ne florum fibras penetrans ſol, aut frigus exurat. Forma placet globoſa, modicè humilis, ore patula, brevi collo leviter ſubſtricta, ventre turgida, pede lata. Humilitas enim nec longiore per hiemem umbra officiet aſſitis floribus, nec proſpectum impediet: capacitas verò largiore gleba ſemen ipſum complexa ab æſtu, bru-

Tubi fictiles.

Vaſa floralia.

ma-

maque defendet; ac præstabit, ut idem latè diffusis fibratis capillamentis in agnatam sobolem, in florulentam familiam feliciſſimè luxuriet. Item scabile parvum unum, satori, runcatorique inter opus sessuro percommodum, quaqua versus palmare, sed in summo uncia minùs latum; totum contabulatum etiam in imo, ut quancunque premet semitarum partem; æquato pressu condenset, & coæquet; ex uno tamen latere semiapertum, ut capsulæ instar peniculum, trullam minusculam, sive quid aliud minutum utensile recondat. Cistulæ inæquales tres: prior minima instar pateræ plana, in præcocium penuria florum donaticas primitias oblatura: mediocris alter paulò laxior atque altior in uberiore proventu idonea: tertia denique reliquis capacior in uberrimo usurpanda. Orbes viminei complures una cum structilibus florum donis subinde mittendi, ac subinde reparandi; ut subitarios in usus habeantur in promptu. Cribra tria, quorum duo ex ære cyprio filatim extenuato sic reticulata sint, ut primum plagis mediocriter raris grandiusculam & exceptitiam bulbis; alterum minutis maculis prætenuem & secundariam radiculis terram incernat; tertium verò per ejusdem æris laminam densiſſimis arctiſſimisque foraminibus distinctam tenuiſſimum & cribrarium pulvisculum transmittat, seminibus leviſſimè obruendis.

Scabile.

Cistulæ.

Orbes viminei.

Cribra.

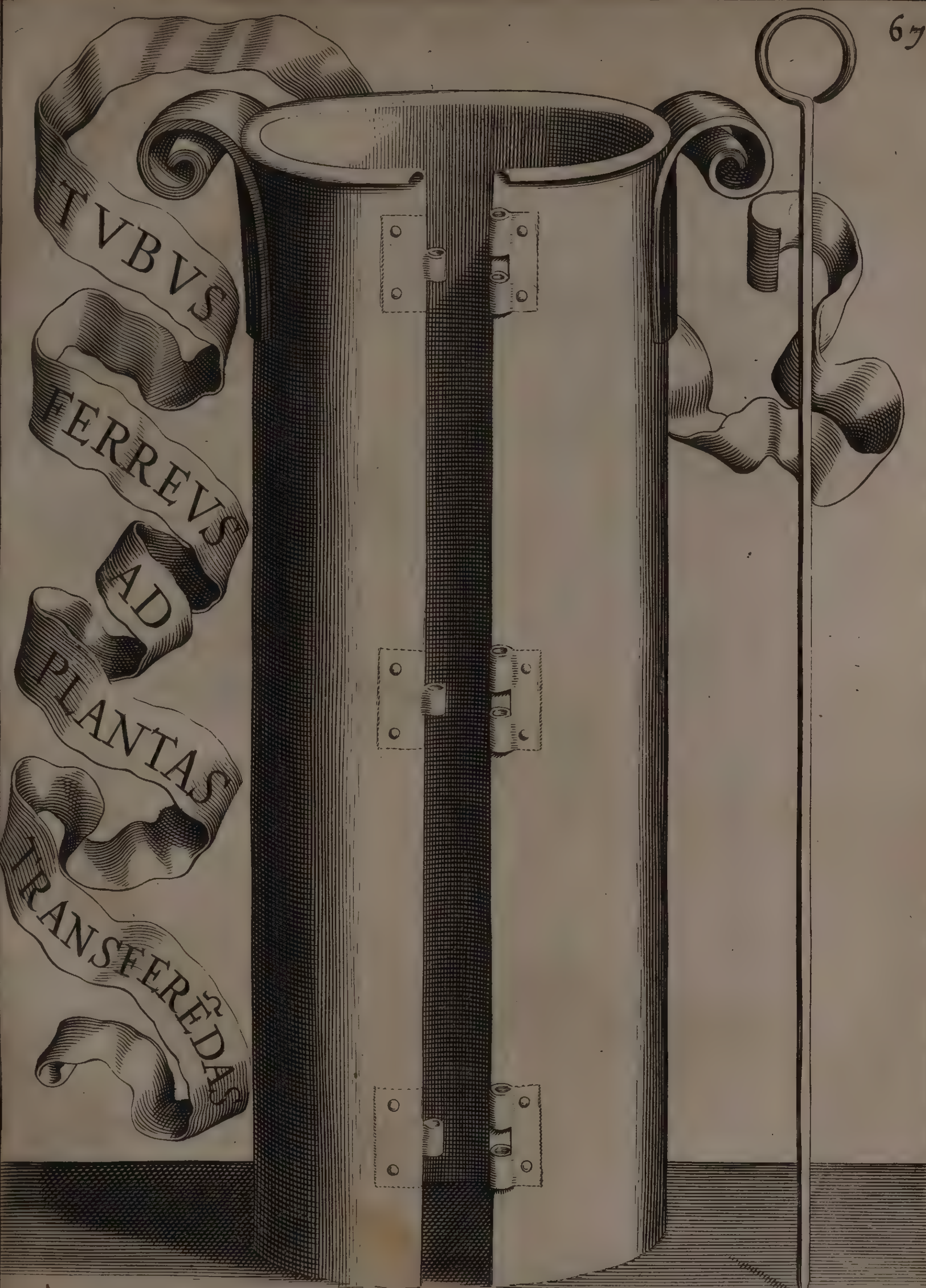
Item

Item laterna una contra nocturnas quà hominum, quà bestiolarum insidias facem prælatura. Muscipula una, vel plures pro murium hortos infestantium copia. Theca ferramentorum una, forficulis & cultello instructa; illis, ut florentes cauliculi bellè attondeantur; isto, ut crenarum notæ in indicibus taleis, vel arundinibus incidantur. Falcula una, qua hortensium fruticum inutiles ramusculi amputentur. Serrula una, qua ramuli duriusculi desecentur. Cos olearis ferramentis exacuendis una. Lamellæ plumbeæ plurimæ, numerorum characteribus discriminatæ, consitis insigni flore vasis potissimùm præfigendæ: aut certè pro plumbeis arundineæ vel surculaceæ tesseræ complusculæ, quales paulò ante descripsi. Præter hæc lini glomus, funiculus multiplex, ac diversi generis vimina in varios, frequentesque usus necessaria sunt. Reliquum jam est, ut innocenter eximendis transducendisque cum hærente humo, dum adhuc efflorescunt, plantariis habile instrumentum præparemus. Lamina ferrea subtenuis ad lentam infragilemque duritiam temperata in tubum adapertilem rotundetur, cujus diameter in latitudinem pateat uncias circiter sex, decem & octo in longitudinem. Sed quà tubus adapertilis est, altera laminæ ora tres itidem è ferro fibulas, pari discretas intervallo, summam me-

Laterna. Muscipula. Theca ferramentorum. Falcula. Serrula. Cos olearis. Tesseræ. Lineum filum. Funiculi. Vimina. Tubus ferreus ad plantas transferendas.

diam imam exporrigat : quarum ſingulas binis alterius oræ fibulis ſic medias inſerat, ut ferreo radio ſtylove trajectis nexiſque ſimul univerſis tubus in orbem concludatur. Habeat idem præterea geminas utrinque anſulas, ad inoffenſam tractationem lævi rotunditate tortiles, ſupraque ſummam oram eminentes, aut latiore in ſemet volumine convolutas. Anſulæ, fibulæque tubo ipſi clavulis affigantur. Denique os ſummum, ne deprimentes acie vulneret manus, in recurvum labellum hebetetur: & oris imi acies ad penetrandam commodiùs humum perbenè excitetur.

Hujus-

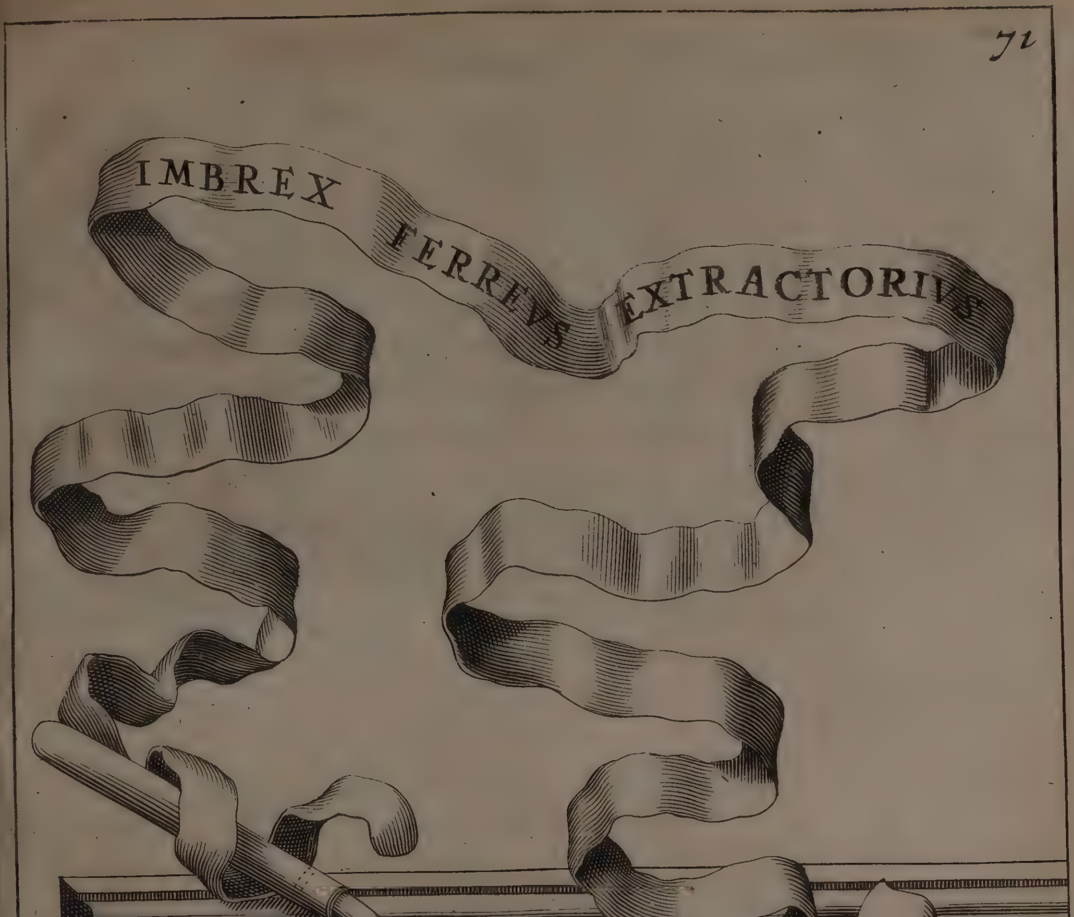

TVBVS
FERREVS
AD
PLANTAS
TRANSFERẼDAS

Hujuſce verò inſtrumenti uſus hic eſto. Deplantandæ plantæ folia floremque, ſi is exiſtat, in rectum manipulum citra injuriam, citra preſſuram molliter coacta medio tubo inſerito: tubum ipſum, prehenſis utraque manu anſulis, æquo niſu infra extrahendæ plantæ fibras, quantum aſſequi conjectura poteris, in terebræ modum defigito: defixum extollito: in foſſulam deponendæ plantæ deſtinatam & capacem, ſeu trulla tunc faciendam, ſeu potiùs hoc eodem ferreo tubo priùs excavatam ipſum tubum demittito: radium eximito: ſolutum dehiſcentemque tubum educito; qui plantam ſuis cum floribus, cumque compreſſa humo illæſam atque integram relinquet. Tum, ſiquid diſtet, hoſpitale ſolum bellè applicato: ut preſſiùs adhæreſcat, modicè irrigato. Aliud eodem uſu gemellum, conformatione diſpar deductum è Gallia inſtrumentum, deplantandis transferendiſque vivis ceſpitibus accommodatum ſic fiet. Ferrea lamina longitudinis circiter palmaris eatenus imbricatim incurvabitur, quoad quinque aut ſex digitorum hiatu pateat. Acies tum infra, tum ex obliquo bene exacuetur. Manubrium figetur à tergo itidem ferreum, ab imbricato inſtrumento ſtatim retrorſo ſinu falcatum, recto denique radio in ligneum capulum inſerto tractabile. Hunc autem extractorium imbricem ſic uſurpabis.

Imbrex ferreus extractorius.

E gemino cespitis latere totum imprimes : aut dextera manu falcato manubrio , sinistra verò ligneo capulo arrepto terebrans eousque versabis, donec probè circunsectum exemptumque cespitem intra imbricatum alveum reponas; &, quò destinaveris, transducas. Adeo ferreo seculo ferraria floret ars : ut ipso cum pigro solo , cui radicitus affixi sunt, flores doceat huc illuc facili miraculo peregrinari.

Hocce

IMBREX FERREVS EXTRACTORIVS

Hocce mutum instrumentum hortis rite colendis parare; hocce in proxima cellula tanquam in armamentario, suis digestum locis custodire oportet. Id genus arma statim ab opere, quicquid pulveris sordisve contraxerint, detergito: ne rubigo, ne situs sine dente corrodant: utque præclaro labore defuncta nitidæ cessationis præmio splendescant. Ferramenta usu nonnihil hebetata ad cotem exacuito: rubiginosa ad hortensem arenam & palæstram oleo inungito. Minutiora instrumenta assamenti paxillis rastelli modo eminulis suspendito: ut oculis manibusque obvia ex inerti suspendio ad motum opusque facilè reviviscant.

Promptuarium. Instrumentorum cura.

Terra Floralis.

CAPVT VI.

MOnet me jam tempestivè canorum illud oraculum, Non omnis fert omnia tellus, ut doceam, quamnam terram totius anni vernaferacitas florum prole pulcherrima parentem faciat. Emmanuel Suertius Batavus in præfatione perbrevi, quam Florilegio suo, sive nudis florum imaginibus præscribit, justæ magnitudinis fossam excavari jubet: in ea fossa fimum bubulum, vel tunsos quernos cortices, quibus usi sutores fuerint, cum solo bono nigroque misceri;

Emmanuelis Suertii terra factitia.

ri; idque sæpius intra annum bipalio converti, ac fossione iterari: subnascentes præterea herbas identidem eximi. Ita præparari affirmat habile circumacto anno floreæ sationi solum. Verùm ego (nisi id genus terram Batavæ oræ temperies quærat) universis incommodam & periculosam hortis existimaverim: tum quòd sola versatio atque iteratio non potest unico anno lætamen adeo resolvere, ut in terram degeneret nullis reliquiis stercorosam, nec præpinguem, hoc est bulbosis excipiendis radicibus temperatam: tum quòd è quernis præsertim corticibus levior atque imbecillior, quàm quæ à bulbis exigitur, humus factitia præparatur. Sunt, qui singulas terras singulis seminum generibus maritent: atque hoc pingui solo, illud macro; hoc denso, illud raro; hoc sicco, illud humido committant. Sunt, qui Hyacinthos cinere, Tulipas sabulo terræ permistis obruant, fragilesque Anemonarum radiculas putribus arborum frondibus truncisque in factitiam & mollissimam humum resolutis ita in florem erupturas tumulent: ut, quod olim tumulatis antiquitas voce precabatur, ipsi re meliùs præstent; illud nimirum, Sit tibi terra levis. Equidem multiplicem istum, curiosumque terræ delectum sicut non improbo, sic ejusdem adhibendi author sum nemini: cum paratiorem, utilioremque glebam indagator optimus, recentior usus invenerit.

Non ubique utilis.

Suum cuique plantæ solum.

Minimè necessarium.

nerit. Terrenum igitur ſativo flori utile nec pingue ſit, nec macrum, ſed ex utroque æquata mediocritate temperatum: quia nimio ſucco & pinguitudine fermentata radix, ut in agnatas radiculas ſubterranea ingloriaq; fœcunditate ſoboleſcit, ſic ſterileſcit ad flores, laudatiſſimum alioqui ſcapum, & publica luce digniſſimum, quà numeroſo, quà grandi flore coronatum enixura. Genitales enim obrutæ radicis partes pinguiſſimi ſoli tepidiore complexu illectæ, alimentoque largiore turgeſcentes vim fermè omnem in primum adnaſcentium tuberculorum puerperium effundunt, ad ultimum ſpecioſi floris fœtum effœtæ. Cæterùm ſiccaneus etiam & macer ſabulo, ut qui nutritio humore deſtituitur, neque alere matricem plantam, aut fœcundare; neque teneram floream prolem educere, aut lactare poteſt. Quamobrem una ſupereſt floriferis apta ſeminibus excipiendis mediocris humus, quæ parciore ſucco præmaturè luxuriantem fœturam coërcet, donec ſeſe totam efferat in denſiſſimi floris tempeſtivam fœcunditatem. At cur tam fertilis eſt, cur floribus planè aurea terræ mediocritas? quia videlicet laxitatem, ac ſpiſſitudinem; ſiccitatem, atque humorem; levitatem, gravitatemque, adverſantes invicem qualitates media temperatione ita continet fæderatas: ut ſuperiores terræ partes inferioribus modicè reſpondeant. Id autem ad aëris, rerum omnium generationem calo-

Quænam terra floribus aptiſſima.

Theophraſt. de cauſ. plant. lib. 2. cap. 6.

calore, atque humore quàm maximè juvantis habitudinem propius videtur accedere. Ejusmodi ergo solum à Theophrasto summopere commendatum satis solutum erit, ut & radicibus facilem præbeat meatum, & imbribus, ac radiis altè penetretur: leve, ne satus opprimat: humectum, ut enutriat. Quoniam verò ut hominum, sic terrarum arcana indoles in apertis eminet indiciis: ideo florum fertile solum, ne quid inepto delectu peccemus, sensilibus se prodit argumentis. Est igitur aspectu pullum: tactu molle ac leve, si aridum sit: sin aqua conspersum subigatur, modicè glutinosum: gustatu quoque subdulce, si ex ea parte agri, quæ maximè displicet, glebam in fictili vase dulci aqua madefactam, ac more fæculenti vini diligenter colatam judicio saporis explores: olfactu denique suave. Et suavis quidem odor, cum principum qualitatum ad optimam corporis constitutionem conspirantium veluti amicus quidam & socialis halitus sit, felicissimam in solo temperiem indicabit. Quare juxta sagaci, atque eloquenti M. Tullio gratiora videbantur unguenta, quæ terram, quàm quæ crocum saperent. Oraculum geminat altera sapientiæ cortina, alter Plinius, qui de terra odorem optimè judicare affirmat: quærenti verò quanam in terra odor iste sit, cui comparari suavitas nulla possit, talem ferè esse subjicit, cæsa vetere silva in novalibus. Ut mirandum nemini

Ibid.

Ejusdem indicia. *Colum. l. 2. cap. 2. Plin. l. 17. cap. 5. Pallad. l. 1. tit. 5.*

l. 3. de Orat.

l. 17. cap. 5.

mini

mini ſit, floreos terræ filios non paucos odoratos eſſe: matrem enim olent. At verò languida dulcitudo graciliorem pinguitudinem ſapit. Etenim, cum pinguia calore humorem decoquente exuberent, ſubdulce ſolum ſubpingue ac temperatum eſſe neceſſe eſt. Ad hæc tractabilem mollitiem humoris mediocritas, caloris temperatura leve pondus, pinguedinis modus modicum aquæ aſperſum lentorem in terris efficit. Denique cum jejunum ſolum frigore palleat, ſaginatum calore nigreſcat; pullus color percocta nigredine dilutior caloris cum terreſtri ſiccitate parcum humorem penitus permiſcentis addenſantiſque temperiem ſignificat, ſimulque medium quendam inter craſſum tenuemque ſoli habitum commonſtrat. Quòd ſi malumus optimam floreoque ſatiorem operi terram unico miræ multipliciſque ſignificationis vocabulo deſcribere, tenerrimam cum Catone appellabimus. Hac enim una appellatione, quicquid in illa exigi optarique poteſt, Plinio interprete, continetur. Hæc una temperatè ferax, mollis ad cultum, nec madida, nec ſitiens demonſtratur. Sic præterea ſoli mediocritatem ex veteri diſciplina explorabis. Scrobem effodito: egeſtam humum regerito, & recondito. Si ſuperaverit, pinguis erit: ut quæ aërio caloris, humoriſque tanquam fermento turgeſcit. Si ſubſederit, macra: quòd frigoris ac ſiccitatis terre-

De re ruſtic. c. 151.

Lib. 17. c. 5.

Colum. l. 2. cap. 2.

Pallad. l. 1. tit. 5.

terreno pondere deprimitur. Si æquata convenerit, mediocris: extremis qualitatibus ut temperatione, sic loco in medium coëuntibus. Expressum quoque parentis exemplum filii sunt. Si plantæ decolores exilesque aboriantur, macram: si viridissimæ solitoque foliosiores luxurient, præpinguem: si modicè carnosæ sessilesque assurgant, attemperatam habilemque floribus humum significant. Sic denique varium terræ ingenium aqua exploratè dignosces. Liquore illimi bene lota humus si multum solvatur in limum: limosa pinguedo valde hortis accommodatam declarabit. Si plus aquosi madoris, quàm limi habeat: superfluus humor corruptioni opportunam, atque adeo infœcundam arguet. Si ceræ instar glutinosa tractantem pertinaciter remoretur: argillosa tenacitas ab altrice seminum vi attrahi contumax fundendis floribus avaram, ipsa quoque pressior adhæsio semina strangulans nocentissimam indicabit. Rimosam verò in primis fugies: ne radices adobrutas sol admissus exurat. Quòd si citra superstitionem certo auspicio sive tripudio auguralem conjecturam facere placet: illa temperatæ ubertatis, facilisque culturæ habenda est humus, quam recens effossam volucres quærunt, rostroque scalpuriunt: pinguis enim tellus vermiculorum pabulo invitat. Id ego terræ genus ex olitoriis hortis accersendum advehendumque esse aio: quòd licet

Constant. Pogonat. l. 12. c. 3.

Olitoria optima.

licet annua ſtercoratio ſaginaverit; diuturna tamen tum inſolatio, tum irrigatio macerarunt, nutrita quoque olera nonnihil emunxerunt. In hoc autem olitoriæ terræ unico genere permulta eſt inveni-re diſcrimina, & veluti qualitatum gradus: ut pro ſeminum radicumque varietate variam ex hac fo-dina terram petere, qui velit, poſſit. Hinc enim alia pinguior, alia macrior, alia ſolutior, alia ſpiſ-ſior, alia ſiccior, humectior alia, alia levior, alia gravior in florum uſus effoditur. Liceat hìc mihi per delicatas atque emunctas lectorum na-res de fimo terram lætificante paucis agere. Res enim alioqui olida inter odoratos hortos, ut ſpero, graviter non olebit. Non eſt animus (quod ta-men Theophraſtus, M. Cato, M. Varro, Colu-mella, Conſtantinus Cæſar Pogonatus, aliique graviſſimi fecere ſcriptores) in fimetis varia ge-nera graduſque præſtantiæ contemplando perdiu immorari: ſed, quæ fœcundis è ſordibus magis proderunt, curſim luſtrare dicendo. Igitur de optimo ſtercoris genere nihil habeo definitum ac certum, quod afferam: quia neque priſcis ſcri-ptoribus, neque recentibus colonis de ejuſdem primatu inter ſe convenit. Nam quod hominum eſt ab antiquiſſimis cultoribus, Theophraſto teſte, utpote acerrimum, præferebatur. Caſſius autem apud Varronem, Quintilii apud Conſtantinum Cæſarem Pogonatum, nec non Columella colum-

Fimus hortenſis.

De hiſt. plant. lib. 2. cap. 8.

De re ruſt. lib. 1. c. 38.

De agricult. lib. 2. c. 19.

De re ruſt. lib. 2. c. 15.

bino

bino tribuunt principatum: quia præfervidum eſt, humumque fermentat. Quare columbinum ſimum in pratum, vel in hortum, vel in ſegetem ſpargi oportere ruſticæ rei urbanum oraculum pronunciavit Cato. At verò idem M. Varro ex animi ſui ſententia præſtare aſſeverat merularum, ac turdorum fimum ex aviariis non ſolùm ad uber agrorum, verùm etiam ad boum, ſuumque ſaginam. Lautiùs enimvero, quàm agris, ac belluis, conſuluit colonis genialis iſte doctor, cum turdos, ac merulas in hortenſis culturæ conſortium congregavit. Et plures (opinor) & pinguiores hac ætate colonos haberemus, ſi turdis, ac merulis horti pingueſcerent. Primus quoque aſino honos à Columella in hortis lætificandis perhibetur: quoniam id animal lentiſſimè mandit, ideoque faciliùs concoquit, ac bene confectum, minimumque herbarum creantem fimum reddit. Non pauci ſunt, qui equinum magnificant: tum quòd bono conficiatur pabulo, tum quòd vulgò atque utiliter ut leviſſimus uſurpetur. Alii bubulo favent: quia mitiore terram calore fœcundans poſita ſemina non exurit. Bubalinum alii celebrant: quia nigram ac levem terram, nempe ſationi commodam facit. Nullum denique ſterquilinium eſt, quod ſuum non habeat patronum ac vindicem. Uſque adeo ſapientiſſimi viri non de lana caprina, ſed viliore de re digladiantur. Me quidem

De re ruſt. c. 36.

l. 2. c. 15. & l. 11. c. 3.

in

in tam lutulenta palæſtra pugnare non delectat. Unum ajo, ſpectandum eſſe in ſtercoratione cujuſque ſoli habitum: eum cuique terræ fimum præſtabilem habendum eſſe, qui quanque valde fœcundet, hoc eſt apta permiſtione calefaciat, & reſolvat, ſuccoſiorem quoque, laxioremque reddat, ut altricem faciliùs aquam exorbeat: ita pro multiplici terrarum varietate varia lætaminis genera poſſe optima judicari. Quin etiam cum antiquis, noviſque cultoribus cenſeo, ſi quocumque fimo deficiantur horti, congeſtas frondes, ac ſtipulas, atque ipſa, quæ macerari poſſint, vel terræ vel aquæ purgamenta fimi vicem aliquatenus exhibitura. Cæterùm ad hortorum ubertatem ex veteri inſtituto duplex fiet, aut certè unum bifariam diviſum ſterquilinium; ut ſit, ubi recens fimus macerandus reponatur, & unde vetus jam putris in hortos exportetur. Idem ab hortenſi conſepto modicè aberit; ut ſit floribus fertili pinguedine juvandis proximum, à floreis odoribus gravi lædendis halitu ſatis remotum. Extructum pavitumque ſolum habebit, ne tranſmittat humorem, quo fimi vires continentur, & interjecta ſtramentis aut paleis ſpinarum, vel graminum ſemina herbidos hortos cæteroqui redditura intereunt. Ad hæc vel opaco & ſecluſo ſitu, vel ſuperpoſitis virgeis cratibus à vento, & ſole vindicabitur; ne ſuccum, quem terra quærit, ille exiccet, hic exugat.

Sterquilinium duplex.

Cato de re ruſtic. c. 29. Varro de re ruſt. l. 1. c. 13. & 38. Colum. l. 1. c. 6. l. 2. c. 5. l. 11. c. 2. Pallad. l. 1. tit. 33.

Itaque, ſi poſſis, ut eò aqua influat eo nomine facies. Nova præterea per æſtivos menſes luna non ſecus, ac ſi repaſtines, fimum raſtro aut bipalio permiſcebis, & comminues, ut is æqualiter computreſcat. Recentiſſimo abſtinebis: quia bona ſemina perurit, & malas herbas progenerat. Anno requietum, jamque flaccidum, ſi cum pleriſque idoneis authoribus ſentias, robuſtioribus plantis adhibebis: quia vires adhuc ſolidas habet, ut hortenſem adjuvet fœcunditatem. At verò, ſi Pogonatum Cæſarem audias, fimum anniculum cavebis, quem ille non inutilem modò, ſed multis etiam nominibus noxium, atque eo præcipuè cenſet, quòd innumerabiles beſtiolas & ſerpentes creat. Verùm, & ſi vetuſtiorem minùs prodeſſe veteres exiſtimarunt, idem tamen Pogonatus, atque adeo diuturna experientia edocuit, trimum, aut etiam quadrimum tenerioribus præſertim floribus tutiùs admoveri: longinquo enim tempore, quicquid fœtidum erat, expiravit; ſi quid durum, flaccuit. Quocunque tempore lætamine lætificandi fuerint horti, curabis ut aſpirante favonio, lunaque ſilente ſive decreſcente, ac ſicca fiat: hac enim obſervatione humus minimè herbeſcens fertiliùs efflereſcet. Illud quoque moneo ſedulò cavendum, ne, nondum attenuato abſumptoque fimo, terra floribus obſerenda ſtercoroſa ſit: quia recentis fimi tabificus æſtus attactuſ-

Perfecti fimi ætas.

Agricult. l. 2. cap. 19.

Spargendi tempeſtivitas.

Terra ſtercoroſa floribus cavenda.

tactusq; depositos bulbos adureret, aut putreface-ret. Scio esse nonneminem, qui duos infra palmos caballinum fimum substernat, cujus opportuno halitu bulbosæ radices superinjecto in solo positæ ad præcocem florum partum incalescant. Adeo ab insuavi suffimento verna suavitas properatur. Verùm ego in hoc nostratis mundi tepore supervacaneam censeo stercorariam suffitionem istam: eam salubriùs usurpent frigidiores, ac prçsertim aquilonares horti, ne materna intra terræ viscera florum matrices penetrabili frigore perurantur. Quinetiam (quo minimè præsidio indiget Romana quà temperies, quà fœcunditas) gelidæ regionis cultrix industria per summum solum sparso calidæ efficacitatis fimo noxia gelicidia vel omnino defendit, vel quadantenus mitigat, vel facilè regelat. Huc alterũ adde non contemnendum emolumentum, quòd, intra terræ rimulas cum pluviis aquis percolata fertilis fimi pinguedine, annuo partu fatigata hortensia culta non mediocriter refoventur. Quanquam id fomenti mense Martio, cùm longiores dies recalescunt, providi cultores amovent; ne vitiet infervescens obrutas radices. Ut autem assiduo diuturnoq; partu exhausta tellus ad floridam fertilitatem juvenescat; sexto minimùm quoque anno, veteri emeritaq; unius, alteriusve palmi humo egesta, atque, ut iterata stercoratione pinguescat, ad olerum seminarium revecta, junior & succosior ex olitorio agro,

Substratus ac superfusus fimus alicubi supervacaneus.

Quoto anno mutanda terra.

ut paulò priùs dixi, congestitia substituatur: parentis enim terræ jam effœtæ anilitas emaciatam parit, ac degenerat floream posteritatem. Sed quoniam laxiores horti plus exigunt operæ ac laboris; unius anni difficile ac permolestum negotium sic est in plures tribuendum, ut hortorum aliqua singulis annis pars recenti humo renovelletur. Prædicta olerum altrix humus non bulbis modo, atque anemonarum radicibus; sed caryophyllis etiam, rosisque lectissimis, necnon arbusculis, fruticibusque floriferis, minutis denique seminibus commoda est: dum tamen hisce postremis, ut in loco mox dicam, tenuissima incernatur. Monet igitur callidissimus magister, usus, una oleribus priùs consita tellure omnia florum genera, tanquam oleraceæ ubertatis decus & præmium, felicissimè progenerari. Nam fama est, sive fabula; gemellæ enim sunt, ac simili sæpe vultu fallunt: fama, inquam, sic fabulatur, paucos ante annos, cum, ferreo abrogato, floreum seculum suo Flora de nomine condere, opiparoque convivio condire vellet, ad florales hortos priscæ fabulæ numerosam sobolem, Deos omnes per blandissimum apparitorem Zephyrum accitos convenisse. Eminet in hortensi meditullio spatiosa porticus & pervia, Apolline Dædalum agente ac facilè superante magnificentiùs, quàm Troiani muri, labor itidem Apollineus, excitata. Etenim aureis columnis ordine duplici

Telluris perorantis fabula.

Porticus convivalis.

surgen-

ſurgentibus & validè fulcitur, & nitidè coronatur. Corinthiæ venuſtatis argentea capitella flexibili acantho, ut hortenſem decet architecturam, folioſa ſunt. Argenteæ pariter baſes, principum hortorum gemmea deſcriptione, fidelique mendacio teſſellatæ pretiosè vernant. Longum eſſet imitamenta ſingula breviter enumerare. Ut è compluribus pauca, quæ ſuccurrunt, à remotiſſimis regionibus ducta narratione recenſeam: illic viſitur barbarica opulentia conditi Bizantii viridarii ornatiſſimum ſimulacrum, non Othomanica modò barbarie ad florum cultionem, ſed ipſa etiam ferme indomabili gemmea duritie ad eorundem imitationem manſueſcente. Illic gemmarum omnium diſcolori fulgore florentes Hiſpanorum Regum inter odoratas auras à regiis curis reſpirantium Toletanæ deliciæ ſimulantur, quas non minùs aurifer vero fictus Tagus, quippe qui ſolido conſtat ex auro, congruenter irriguus interfluit: gemmeis enim hortis decora eſt aurea irrigatio. Illic Brabantinorum Ducum magnificentiſſimis ædibus adjuncta Elyſia Bruxellæ conſepta, magnam urbis pulcherrimæ partem continenti muro complexa minutiſſimæ commiſſuræ ſplendida brevitas ita exæquat, ac ſimulat; ut ficta veris, & parva magnis compoſita non invideant. Gallorum illic Regum Pariſienſes horti cæteris quidem floribus pretiosè gemmaſcunt,

Horti Bizantii Othomanorum.

Toletani Regum Hiſpanorum.

Bruxellenſes Brabantinorum Ducum.

Pariſienſes Gallorum Regum.

ſed regalibus Liliis illuſtriùs aureſcunt. Proximus his cryſtallini Sequana liquoris licet ex gemma rigeat, ad obſequium tamen artifici fraude emollitus Regios flores allambere & colere videtur.

Viennenſes Cæſarum.

Nec minùs felici fallacia Viennenſe ampliſſimæ amœnitatis viridarium, Auſtriacorum Cæſarum gloriæ coronariis & floribus & laureis fœcundiſſimum in gemmei contrahitur imitamenti miraculum.

Eyſtadienſes.

Ad hæc Eyſtadienſis veris læta ſpecies inter Germaniæ floret nives. Neque hìc deſiderantur

Salisburgenſes.

Salisburgenſes univerſa hortenſi amœnitate inclytæ deliciæ, in Germaniæ quidem ſolo amplitudine mirabiles, ſed in gemmeo ſimulacro ingenioſa contractione mirabiliores: ut jam non vetus malorum, ſed recens bonorum Ilias ſuſpiciatur. Hìc etiam totius anni verna formoſitas non modò multiplicis & fontis & lacus, verùm etiam allabentis Juvavii fluminis liquido limpidoque ſpeculo decentiùs, quàm fontano liquore fabuloſa Narciſſi forma, geminatur. Hìc immiſtæ ſilvulis feræ, ſine feritate veris ſimillimæ, innocenti mutoque venatu & unis capiuntur oculis, & oculos capiunt. Hìc effoſſus in theatrum ſaxeus mons veteris magnificentiæ montes edomantis ſpectaculum integrat ſumptuoſum. Hìc denique opulenti ſplendida majeſtas ædificij, ne perſtringat aciem contemplantium, per circunfuſa vireta gratior interlucet. Tu quoque Mantuana Gonzaga-

Mantuani. Gonzagarum Ducum.

zaga-

zagarum, Parmenſis Farneſiorum Ducum ſcena hortenſis, viridiſſimis coruſca ſilvulis, liquidiſſimis uda fonticulis, nitidiſſimis expicta floſculis, quà Mincij, quà Parmæ fluviali ambitu munita in diſcoloribus gemmulis compendiario artificio refulges: quod hortenſium omnium vaſto complexu deliciarum pretioſa voluptas niſi gemmeum in exemplar aptè contrahi non potuit. Illic etiam ex aridis horridiſque Apennini aſpretis floriferas undas evolvens Arnus, & gemmeus & veri gemellus, priùs Hetruſco Duci cumulata felicitate Magno, quàm Regi aquarum Oceano prodigè tributarius Florentia Tempe in hortenſem amœnitatem adeo fœcundat; ut amœniſſimæ urbis ipſum quoque fluvio quondam aſperſum nomen feliciſſimè jam florere faciat. In uno Neapolitanas delicias cumulante Caſertani Principis Hymetto fideliter effingendo vix habuit ars ab univerſis gemmis tam variam & verſicolorem lucem; ut vernos colores naturæ lectiſſimorum florum gemmantem ſpeciem explicantis æquaret. Cæterùm nihil ibi ornatius, quàm Romana floralia, quæ quamvis gemmato imitamento adumbrata clariſſima ſunt, quamvis in arctum coacta magnitudinem habent maximæ hominum admirationi parem: ſive ad portam Næviam & Neronianos arcus aquam Claudiam in Palatium olim derivantes Cornelia te mirabundum hoſpitem detineant, hoc

Parmenſes Farneſiorum.

Florentini Mediceorum.

Caſertani Principis Aquavivæ.

Romani.

Card. Cornelii.

hoc plausu prosequenda, Venetum florem etiam Romanas ad aquas perennare. Sive Matthæia delectent, vbi Cælius mons amœnitate pæne dixerim cælesti vernat: ubi regia custos, gentilis Aquila, fabuloso Jovis contempto famulatu, in florea specula nidulatur. Sive Perettina te sustollant ad Viminalem non tam arduo situ, quàm hortensi gloria Montem pulcherrimè Altum: ubi familiaris Leo à Dominis & domicilio mite ingenium trahit, dum non in spelæis exulat, sed pro floribus excubat. Sive Pia invitent tum Pacis templo decenter apposita, quòd pacifera rident viriditate: tum cruentis olim spectaculis nobili Amphitheatro ingeniosè opposita, quòd gemmea florum purpura innocentissimè cruentantur. Sive Farnesiana consideres ad flavi Tyberis liquidissimum aurum appositè sita: quia cælo concolor Farnesiorum flos aureo debet humore nutriri. Sive in veteri Hortorum colle Medicea oculos alliciant; quòd in ipsis pristina omnis ejus loci illecebra reflorescat. Sive proxima tum Ludovisia, tum Burghesia contemplere: illa domesticorum testificatione insignium purpura auroque florentissima: hæc amplissimi muri ambitu delicias amplexa universas, pretiosisque Hesperidum hortis multò attentiùs custodita, quòd vigili Draconi perspicacem Aquilam addiderunt. Sive in Quirinali fastigio conspicua suspicias tum Aldobrandina,

Matthæiorum. Perettorum. Card. Pii. Farnesiorum. Mediceorum. Ludovisiorum. Burghesiorum. Aldobrandinorum.

na, quibus eò benigniùs, quò propius affulgent ſidera : tum Bentivola, vbi geminarum bis auſpicatum inſigne Aquilarum amœnitatis regiæ miraculum ſingulare præmonſtrat : tum Barberina ubi tanquam Romana in Hybla ſub Apum imagine ſuavitas Urbana mellificat. Verùm ut in eodem Quirinali, & Vaticano colle, ornatu majeſtatis pleniſſimo graviſſimæ provinciæ curis ſublevandis Pontificij eminent horti; ita imitatricibus auguſtiùs enitent in gemmis. Quidni enim coagmentatæ gemmæ, tanquam famulæ ſtellæ, à Romano ſole cum luce majeſtatem trahant? Illic præterea ſplendida ſpecie, vt alibi re ipſa, cum formoſiſſima Urbe certant proximæ ac ſuburbanæ deliciæ, quæ in Faliſcis Balneariam, & Ciminiam Caprarolæ villam purpurea Conditorum gloria illuſtrant: quæque in Latio Tuſculum ac Tibur exornant, quarum illæ ambitu non ampliſſimo plurimorum Principum voluptati pares in patritiæ nobilitatis coloniam tranſierunt: hæ vero amæniſſimo, quà ſitu, quà opere ſic eminent, vt Romanæ majeſtatis olim Tibure ruſticantis veteres moles non ſua ipſæ magis multiplici ruina, quàm vna Eſtenſi magnificentia obruantur Ipſe Anio pulcherrimæ ſtructuræ admirabilitate ſuſpenſus, ſuique ad Romana miracula curſus frequenter oblitus totum præcipitantis vndæ

Bentivolorum.

Barberinorum.

Pontificum.

Horti Balneariæ.

Horti Caprarolæ.

Tuſculani Principum plurimorum.

Tiburtes Eſtenſium.

dæ

dæ diluvium ad hortense diverticulum innocenter declinat, tantusque tamque vetustus fluvius in subsultim ludibundos fonticulos & siphunculos obsequentissimè repuerascit. Novissima floret etiam in gemmis Francisci Caëtani Sermonetæ Ducis voluptas nuper condita & consita propter oppidum, quod amico floribus Cisternæ nomine hortos pulcherrimos exigebat. Hæc circunstantium columnarum aurea forma: hic argenteus, & gemmeus ornatus. Testudo sapphirina, cæloque concolor, seu potius gemmeum cælum vitilium herbularum ambitiosos ramulos diffundentium textili è sectilibus gemmis topiario ita convestitur atque opacatur, ut clariùs fulgeat. In pavimento denique smaragdino, herbida luce florido, discoloribus lapillis multiformes in areolas nitidè variato calcantur quidem opes opusque nobilissimum, at non philosophico Cratetis contemptu: manus enim pedibus invident contactus diuturni felicitatem. Hanc ego amœnissimi horti mediam porticum pulcherrimam; si verbis audere tantum liceat, quantum rei dignitas vocabulis major postulat; appellare non timeam florei maris insulam fortunatam. Postquam hìc cælestes convivæ super instrata purpura discubuere, inusitata epularum miracula in auream mensam inferuntur: singuli enim missus florei sunt, in florum genera discriminati. Quare mirari primò Deorum chorus, & alius alium circun-

Margin notes: Cisternani Caëtani Ducis. — Dapes floreæ. — Deorum allucinatio.

cunſpectare, quid ageret: deinde jejunum in riſum ora diducere, quòd in illa florea lautitia oculis tantùm naribuſque ſibi epulandum eſſe exiſtimaret. Tum Flora corridentibus, ſeſeque lepido aſtu deluſos opinantibus argutè ſubridens, Experiamur, inquit, an etiam palato ſapiant flores mei: roſamque aurea de lance ſummis digitis præcerptam, pulchrioriſque in roſetum oris inſertam ſcitulo preſſu morſicatim præflorans addit: Papæ! dum roſa hæc flos nectaris eſt, & flos ambroſiæ; præſtat apem eſſe, præſtat ſugere, quàm olfacere. Quas verò dapes ſibi magis decoras Flora, quàm flores vobis apponeret? Tunc enimvero ſenſere Cælites omnes in terris quoque ambroſiam eſſe Cælitibus ipſis expetendam, cujus cæleſtis ſuavitas epulari bonoque dolo terrenam formam ſubitura non potuit ſuavioris formoſitatis epulas, niſi flores, præſentare. Quis jam dicendo explicet ad agnitas peregrinas epulas Epularium aviditatem? Quis à guſtu eminentem in omnium vultu, atque adeo in feſtiviſſimis acclamationibus voluptatem! Illa omnium erat vox Deorum una: Si tam ſuaviter florerent horti; Deos omnes, acclinata majeſtate, ſemper in floſculis colendis ruſticaturos. Hic ad hilaritatem erugato regio ſupercilio Iuppiter, Cur, inquit, edulium deliciarũ alma parens Tellus pulcherrimos floreos fœtus artificioſis hiſce deteriores, utpote aut fatuo ſapore non appetendos, aut

aut venenato ſucco fugiendos paris? Reſponſo aliquantiſper expectato, nec accepto, Tellurem Iuppiter inter confertam convivarum multitudinem oculis diu quæſivit, nec inventam ut abeſſe cognovit, Et abeſt, ait, in florei ſeculi natalitiis magna mater florum? Tum Flora, demiror equidem, inquit, non intereſſe diſertè vocatam. Quanquam fortaſſe nec dum potuit: ſua enim mole prægravis lentè feſtinat. Sed jam ego lentiſſimam gravitatem iſtam Archimede faciliùs efficaci machina incitabo. Miniſtrabant regali facie puellæ centum, Auræ leves agileſque, atque inter ſeduli miniſterii laborioſos excurſus recurſuſque odoratæ animæ tenera reciprocatione ſine flabello flabelliferæ genialem convivii calorem ventilabant. Ex his natu minimam, ore argutulam, vultu roſeam, crine auream, lacteoli corporis candidum jubar linea nebula caſtè umbrantem, pubeſcentibus per glabellos humeros verſicoloribus pinnis volatilem, extimis tenellis plumulis tremula palpitatione laſcivientibus ipſo in otio inquietam Flora ſic alloquitur: Age mea feſtivitas, mera pernicitas, mea motacilla, Aurilla, Tellurem Deam tardigradam, ubiubi gentium erit, inveſtigatam incitatamque tecum huc quàm ocyſſimè ſiſte. Vix dum imperarat Flora, cum imperata ferè jam fecerat Aurilla. Vagulo enim volatu immenſa terrarum ſpatia emenſa jam erat: nec tamen in terris Tellurem invenie-

Tellus abſens accitur.

veniebat. Quacunque roſcidulas alas concutiebat, ſudum ver impluebat: quacunque halantem halitum anhelabat, extemporalem amœnitatem inhalabat. Deſperaverat poſſe præterea inveniri per amœniſſimos omnes quæſitam hortos: cum, ubi minimè rebatur, tandem reperit. In abdito ignobilique hortulo, variis oleribus liratim poſitis ordinatim viridicato Matronam proſpicit cruda viridique anilitate meliùs, quàm purpuriſſo, annoſum os fucantem interpolantemque; obeſiſſimam eam quidem, at ſedentario labore operoſam: phrygio enim opere vera olera mentiente matronalis pepli oras lactucis, & braſſicis; cæpis, & alliis, cæteriſque oleraceis imaginibus inſigniverat; ac tum fortè manum ultimam imponebat. Tunc Aurilla flabili murmurillo eloquenter eblandita facilè Telluri perſuaſit, ut nimiùm diu expectata præter morem molemque properaret. Jucundiſſimæ nuntiæ aſpirantibus hilarata blanditiis loci ejus olera omnia vultu viridiore riſerunt. Ipſa Tellus inſolito afflata impetu recens elaborato magnificè ſe peplo exornat; levique curru, quem curulis rapit leo, quàm citiſſimè provecta, peplum vibrante alludentis Aurillæ aſpiratione, in ſicco velificat. Interea, dum Tellus acciretur, eruditum Jovis nodum vicario Flora reſponſo expediverat: atque inter multa, quæ nunc referre non vacat, reſponderat; ideo formoſiſſimos terræ filios, florum pleroſque

Olitorio in hortulo invenitur.

Cur florum pleriq. inſulſi, venenati, inodori.

rosque aut insulsos, aut venenatos, aut malè olidos, aut saltem inolentes fatua specie colorari: ut ne nimiùm colori credat coloratis præstigiis facilis capi mortalitas: utque non in herba solùm vanissimæ spei, sed in flore quoque brevissimæ formositatis anguem latere condiscat. Quanquam erravi, nec opus habeo (inquit illa) cibariam hortensium florum suavitatem argutè dissimulare: quando flores omnes nectarei sunt, merumque mel, quod Apes ministræ sedulæ hominibus colligunt, & prægustant. Quærenti præterea Baccho, quis amœnissimæ indolis coquus suavissima illa cupedia in flores vernare fecisset, cum Charitum artificio florida ea bellaria concinnata esse subjecisset Flora; pinguissimi ventris, & pinguioris Minervæ Deus præter expectationem acutè, Enimvero sic decuit, inquit: è manibus enim Gratiarum quid potuit aliud præter flores existere? Verùm ubi se tandem in convivarum conspectum dedit optatissima Tellus, olitorij syrmatis textilem pompam trahens, omnium risu excepta jucundo spectaculo convivii lætitiam cumulavit. Flora jussam discumbere convivali urbanitate sic dicitur allocuta. Quamvis sera, tamen ades tempestiva, Omniparens mater. In tempore enim post florea mea fercula secundas ipsa mensas in ista oleraceo textu fertili veste attulisti. Aculeato joco solito gravior Tellus pauca hæc, & seria. Illusa vilium olerum figu-

Telluris habitus ridetur.

Ejusdem pro se oratio.

figuris, ignobilique viriditate mihi atra & infelix veſtis hæc miſericordiam opemque implorat, Flora, non riſum & joca. Damnatæ parentis in vulgarium partum herbularum quidni paratus agreſti opere amictus concolor herbeſcat? Inani jam nomine ad ludibrium mater dicor omniparens; quando cinis & ſabulo, nempe ſterilis pulvis ad floreæ fœcunditatis gloriam eliguntur. Quid hoc artis eſt repugnare naturæ, terraque genitali relicta ſativas humani generis delicias è cinere arenaque demetere? Si placet floream ætatem diuturnam, ſtabilemque fundare: non levis pulviſculus, ſed ſolida tellus fundamentum eſto. Si quid merui olerum opportuno fructu, florum ubertas honoraria remuneret. Si patritiam inter Deos matronam oleraceo virore vulgaris palla dedecorat; veſtro Cælites ſuffragio, tuo Flora beneficio floridæ purpuræ nobile ſyrma condecoret. Audita Deorum omnium aſſenſu atque approbatione Tellus ſuam feliciter cauſam peroravit. Nam florali convivio ſoluto cæleſtis Senatus conſultum per vernum præconem Zephyrum in hæc verba recitatum eſt. Quod felix Floræ, bonum floribus, fauſtumque florum cultoribus ſit: cum, quod nimiùm diu non minùs in animorum indole, quàm in annorum nomine regnavit, ferrum longè lateque jam propagato florum cultui ſerviat; in floralibus Deorum omnium comitiis, Flora rogationem ferente, cætero-

De floreo ſæculo, deque hortenſi terra Cælitum, edictum.

tero-

terorum Senatu Deorum cenſente, ferreæ floream decoro, aptoque tranſitu nomenclationem ſubrogari placuit : & appellatione ferruginea deterſa, à communi mortalium ſtudio erga flores floreum ſeculum appellari. Illud præterea floriferorum hortorum coloni omnes inviolatè ſervanto, quod, magna matre Tellure ad eundem Senatum referente, ſancitum eſt : ut, ſupervacanea cineris ſabulique cum terra permiſtione antiquata, pura puta hortenſis humus immiſto pridem fimo jam putri, atque in ipſam terram transformato, frequentique olerum fœtu nimia pinguedine depaſta, ſubpinguis progenerandis floribus uſurpetur, atque olitoriæ fœcunditatis beneficio florida gratia referatur. Hoc tam jucundum tamque juſtum edictum genialibus comitiis peractis, ne cui florum ſtudioſo ignoraretur, Jovis Floræ gratificantis juſſu à volucre curſore Zephyro ſingulis hortorum poſtibus præfixum eſt.

FLO-

FLORUM NOTÆ LIBER SECUNDUS.

Narciſſorum notæ.

CAPUT I.

Cur flores colono prænoſcendi.

QUID hortorum cultori turpius aut etiam nocentius, quàm flores, nempe familiam ſuam, de facie non agnoſcere? Nam quî ſuis quenque locis aptè diſponere, atque educare poſſit; niſi lineamenta formaſque diſtinguat? Et quanquam multiformes florum natales indiſcreta ſpecie, & concordi figura ſimillimi neque internoſci: complures tamen ſunt aut claro, aut certè obſcuro diſcrimine notabiles, quorum, ut licuerit, notas perſequemur. Neque verò hìc univerſos, ſed eos duntaxat flores ſuis coloribus exprimemus, quos noſtri exhibent horti; ut neceſſitati pariter, & brevitati conſulamus. Illud

Complures indiſcreti.

 autem

Bulbacei plerique aut hyacinthi, aut narcissi. R. Dodon. stirp. Hist. Pempt. 2. l. 2. cap. 18.

autem præmonitos cultores volo, è bulbaceis floribus, qui plurimi antiquitati prorsus ignoti, atque anonymi coluntur in hortis, narcissos, aut hyacinthos ab erudita plerosque posteritate censeri: & grandiores quidem ad narcissinum ordinem, minores ad hyacinthinum revocari. Narcissus à narce dictus, quòd aliena gravet capita, suum priùs prægravavit; cum fabulosus vmbræ suæ amator puer è fontani speculi sincero nitore malè sibi notus, atque è frigidis aquis tabificam flammam trahens, ex homine in caducum florem dilapsus est. Etiam nunc mutatæ formæ studiosus ore vernat multiformi. Aut enim simplici foliorum textura tenuior, aut multiplici habitior est. Nunc argenteo, nunc aureo pallore veteres curas præfert. Medius flos, quem ab imitamento calicem cum recentioribus in posterum appellabo, inter lactea folia aut suaviter concolor lactescit, aut splendidè decolor aurescit, aut circa summam oram croco illitam lepidè rubescit. Sed quis coloris, magnitudinis, formæque inexputabiles varietates enumeret, natura cultuque ad assiduam novitatem conspirante? Nostris autem hortis familiaris potissimùm est, qui colore totus argenteo suffunditur; ut à medio candido calice in pateræ formam depresso argenti patera Italico vocabulo nominetur. Neque tamen hujuscemodi narcissus uno argenti candore, sed sulphuris quoque pallore pingitur.

Narcissi nomen unde. Plin l. 21. c. 19.

Narcissus genere, & colore varius.

Narcissus totus candidus flore simplici polyanthes.

Narcissus colore sulphureo, flore simplici polyanthes.

gitur. Idem præterea in plura genera diſcriminatur. Alius enim præmaturè, ſerò alius vernat: alius minutos, modicos alius, alius peramplos in flores è caule ſummo ſe diffundit: alius denique foliorum ſimplici ſerie, alius multiplici componitur. Hic ergo tum candido, tum pallido colore narciſſus à cæteris narciſſis diſcrepat floreis foliis anguſtioribus, & calice breviore. Virentia quoque folia ſæpe anguſtiùs patent, longiùs porriguntur, læviora & rigidiora ſunt. Nec eadem omnibus tinctura. Candidum allii virore albida, & veluti rorulenta; pallidum myrti exemplo viridiſſima conveſtiunt. Bulbi membranas extimas color auſterus infuſcat; intimas tunicas dilutus dealbat: magis compacta forma ventrem deprimit, cervice modicè producta. Quin etiam iſto ejus qui folioſo floret argento, bulbus depreſſior eſt. At verò majoris floris bulboſa parens vaſtiore corpore, ventre oblongo, procero collo, ſpadicis coloris dilutioribus tunicis notabilem in modum inſignitur. E folioſis albentibus narciſſis Byzantius, ſive Chalcedonius perplacet, & colitur. Hic tum præcox, tum ſerotinus membranacea primùm vagina includitur, quæ longum in alabaſtrum, ut ſimplicis floris folliculus, non faſtigiatur; ſed rotundiore gremio latiùs tumet. Ea demum dehiſcente numeroſus, & formoſus partus excluditur. Deni aut duodeni fratres ex uno caule penduli ſæ-

Narciſſus Byzantius polyanthes, albo flore luteoque calice multiplex.

pe numerantur. Alba folia denſiſſimo congeſtu bene compactum tribuuntur in florem. Media foliola vario atque multiplici flavi calicis mæandro intercurſante undatim, intercisè, permiſtéque implicantur. Subſimilem alium narciſſum, ſine mediis albis foliolis denſato, atque in rugas replicato flavi coloris orbe multiplici criſtatum, nimiam in ſobolem luxuriantis bulbi decorum abortum eſſe conſtanter affirmant obſervatione diuturna experientiſſimi cultores: quòd & numeroſo fœtu effœta radix, & adnata poſteritas nondum per ætatem ſatis robuſta floribus explendis idonea non ſit; cum deinde, ubi juſtam in rotunditatem adoleverit, prioribus pares, atque adeo æquè folioſos flores progeneret. Alii verò, & quidem callidi rerum æſtimatores exiſtimant, certis è bulbis minore vi præditis mutilos ejuſmodi partus perpetua ſtabilique lege exiſtere: nec deſunt, qui eoſdem, utpote Epidauro miſſos, Epidaurios appellent; ac duplici potiſſimum procerioris caulis, majoriſque floris nota diſtinguant. Equidem (ut erudita diſſidia iſta componam) non negaverim, ex imbecillis radicibus hæc interdum ſpecioſa monſtra poſſe progigni; ſimulque inveniri crediderim radices alias ita natura conſtitutas, ut flaventibus tantùm criſpulis criſtis albidos partus ſuos exornent. Utriuſque folioſi narciſſi caulis herbaceus de more nudus, concavus, atque ſtriatus digitali ferme craſſitudi-

C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. lib. 2. cap. 13.

Narciſſus Epidaurius.

ne,

ne, & pedali longitudine aſſurgit: virentibus foliis nonnihil carinatis, & paulò, quàm in ſimplici narciſſo, laxioribus circunvallatur. Bulbus carne intus candicat, conveſtientibus tunicis foris nigricat, & in rotunditatem conglobatur: præcox magnitudine noſtratis narciſſi bulbum æquat, ſerotinus etiam ſuperat. Hic etiam illo, qui præmaturè floret, magis compactus & rotundior ad florem difficilis & moroſus eſt, frequentemque in rotunda baſi cariem trahit. Non ſolet in ſemen exire in florei fœtus præſtantiam exhauſta utriuſque fœcunditas. Eminet folioſus alius duplicis generis narciſſus, corniculati nomine inſignis. Minor ſex alba folia minuſcula in orbem expandit: in umbilico aureum calicem criſpantis auri pleniſſimum porrigit: inde ſex flava cornicula in ſtellam diductà ſurrigit. Quaternos quinoſve flores profert, ac ſuſtinet caulis, priore tenuior atque humilior. Ab radice folia exeunt prolixa, gracilia, mollia, & ſubalbida. Bulbus denique ſubeſt à vulgatis narciſſinis una corporis menſura paulò breviore diſcretus. Majoris bulboſa radix vulgaris narciſſi bulbum adæquat, cervice perparum extante: folia tenuitate, ac prolixitudine ſuperioribus non diſſimilia minùs pallent: ſcapus inſigniter procerus in duũ triumve ferè palmorum longitudinem procurrit. Complures è membranaceo involucro flores quà proſpero, quà abortivo partu excluduntur, quorum

Narciſſus corniculatus minor. & major, polyanthes

rum folia flaventis lineæ ductu eminulo intermeante liberaliter colorantur. Ut igitur vides, uterque narcissus cornibus armatus longè fugiendus non est: non enim fœnum habet in cornu, ut vulnera præcaveantur; sed odoratum aurum, ut oculi naresque suavissimè feriantur. Jam verò ne qua narcisso desit opulentia; præter argentum etiam aurum totam floris bracteam opulentat: siquidem inter simplicis compositur æ narcissos & foliis, & calice aureus in prætio est. Hic discoloris auri, variæque aut conformationis, aut amplitudinis levibus momentis pulchrè dissidet à se ipso. Superioribus albis narcissis caule, florumq; pensili congerie similis, folio, bulboque differt: illos enim foliosior, hunc rarior plerunque silva distinguit: illi bulbum ipsum rotundant, hic in pyri effigiem turbinat: circuntegentes tunicas illorum plerique fuscant, hic modicè rutilat. Simplicium denique narcissorum ritu triangularibus folliculis nigrum, & inæquale semen includit. E minusculo narcisso aureolo, à reliquis una brevitate sejuncto bulbulus pendet rotundus, & nigellus; decolor nempe decori floris appendicula. Verùm illi ditiores narcissi sunt, qui frequentium foliorum flaventibus bracteis aurescunt. Et in his genera variant. Alium videbis à silvis oriundum è pallido bulbulo pusillum æquante narcissinum bulbum, qui de junceis foliis nomen Hispanum traxit, inter angusta, ob-

Narcissus totus flavus polyanthes.

Narcissus silvestris stellatus.

oblonga, tenuia, carinata, & pallidula folia ferè palmari, gracilique cauliculo innixum proſilire; & creberrimis foliis in ſtellam diſtributis confertim coagmentatum, albo gilvoque confuſis in paleæ ſpeciem colorari.

Narciſſus ſilveſtris roſeus minor.

Subſimilis alius roſea ſpecie, bulbo & flore paulò amplior, & coloratior à collaris rugati criſpiſſimo imitamento Gallicum Fraſei nomen adeptus rarò floret, floreo membrana ægrè dehiſcente, ac plerunque vitium faciente.

Narciſſus ſilveſtris roſeus major.

Sed excellere ſe cæteris ipſo vulgato jam nomine ſignificat ſeptentrionalis, ſive ſilveſtris narciſſus, cui Roſeus major nomen eſt. Is enim luteæ folioſæ roſæ decora ſuppari gyro complexus media floris folia calicis loco denſiſſima complicat, & criſpat; ſimili quoque auro colorat, foliis aliis quà luteis, quà pallidis, quà herbaceis per ambitum congeſtis, & explicatis. Illud præterea familiare ipſi eſt, ut à foliorum denſitate, & copia particulatim effloreſcat. Etenim extremis foliis marcentibus & præmorientibus, mediæ convolutæ paniculæ paulatim evolvuntur in floſculos. Quanquam illa florea congeries raro difficulterque digeritur, ac dehiſcit ad plenum. Roſeus hic narciſſus, ſive narciſſina roſa ſolitaria ſcapo inſidet bene firmo, anguloſo, duos circiter palmos alto; ac, tanquam ipſa ſibi oneroſo, nutat. Ex imo folia modicè conſurgunt, liberaliter patent, mucronem retundunt & rotundant, in viridi pallent. Bulboſa radix pro-

pe

pe rotunda exteriores tuniculas diluto colore ferrugineo ſuffundit. Junceo folio, amploque tum flore tum calice narciſſi plerique ſaturo colore lutei ſunt, & prope inodora pulchritudine tantùm ſpectabiles, necnon eodem in genere multiformes.

Narciſſus juncifolius major, amplo calice, & foliis convolutis.

Alius enim foliorum oras nonnihil utrinque convolvit, caliciſque ſemuncialis ferratum, & ſinuoſum labrum diducit. Ad hæc ſingulos, binos, atque adeo ſenos interdum flores, foliis totidem in orbem compactiles è folliculi ſinu excludit. Scapum gracilem, concavum, rectum, pedaneum, atque ex nobiliſſimi cultoris obſervatione ſimplicem excitat. Si quando autem plures conjunctim caules emittat; multiplicem bulbo fertilem florum ſobolem adnatam eſſe ſignificat. Bina, aut etiam terna profert ab radice folia pedalis, aut certè majoris longitudinis, anguſta, cuſpidata, carinata, fuſco virore herbida, & ſucci plena. Bulbum ſubjungit ſubſtricto ventre oblongum, collum non raro detorquentem, diluto exterioris tunicæ colore ſpadicem.

Alius foliis continuatis.

Alius explicata, & conjuncta, imò invicem ſupervenientia folia perpetuo velut orbe continuat: ſaturatiore colore lucet: anguſtiorem calicem magis criſpat: ſuperiore infœcundior quaternos circiter ex trudit flores: eodem vivacior ſeriùs defloreſcit: languidam ſuavitatem olet: ima folia menſura breviore profundit: bulbum ſubjicit forma conſimilem, ſed aliquan-

quantò contractiorem. Alius demum angustioribus floreis foliis in stellam diradiatis teretem æquabilemque calicem exporrigit. Nostrate sub cælo binis ternisve floribus avarè vernat: folia itidem carinata latiùs explicat, & parciùs producit: bulbo gignitur persimili, sed longè minore, minusque cervicem detorquente, necnon subnigris involucris tunicato. At verò narcissus junceis foliis odoratus, ac totus liberaliter aureus, superioribus inodoris minor, à soli natalis nomine Hispanus, à medica vi (ut Remberto Dodonæo placet) vomitorius & simplici, & multiplici foliorum serie flavet. Ille florum foliis mucronatis, aut orbiculatis; conjunctis, aut dejunctis: ipsis quoque flosculis præcocibus, aut serotinis; grandiusculis, aut minusculis; binis ternisve, aut etiam denis pluribusve ex unoquoque cauliculo emicantibus varius; ac partim unicaulis, partim multicaulis est. Hic verò ut plurimum singulos, binosve; ut maximè quaternos, aut quinos unico è caule flores promit, floreum gelsimini, malique Medicæ halitum suavissima temperie olentes. Utriusque caules saturatior viriditas, inoffensus lævor, ac teres rotunditas compares facit. Veruntamen duplex eosdem nota discriminat. Illos enim proceritas ferè bipalmis extendit, hos pusillò brevior longitudo contrahit: illos continuum foramen vacuat, hos fungosa quædam natura modicè obstruit.

Alius calice tereti, & foliis angustioribus.

Narcissus juncifolius minor odoratus simplex, & multiplex.

Stirp. Hist. Pempt. 2. lib. 2. cap. 22.

ſtruit. Folia pariter viridantia, oblonga, rotunda, carnoſa, lævia, & planè juncida. Bulbuli plerique globoſi: minùs plerunque utiles oblongi, diſſipatis in longitudinem viribus: rotundi feraces, toto in floriferos niſus collecto corpore. Idem omnibus color: extima enim pulligine nigricant. Hoc etiam inter utrunque narciſſum convenit, ut longulos proferant è membranacea theca floſculos, quibus ille triangularia capitula ſubjicit, flore dilapſo turgentia, & nigelli anguloſique ſeminis fœcunda: hic autem longulis tantùm pediculis inſiſtentes, nulloque ſeminali folliculo capitatos parit, genitali conatu in floris plenitudinem effuſo. Triplex eſt præterea Hiſpano ſuperiori luteo non abſimilis, albo colore vernus narciſſus. Prioris oblongus bulbulus juncea foliola fundit humi reptantia: minutum, inolentem, informem floſculum, Martio menſe tempeſtivum Romanis in hortis ægrè raroque aperit. Alter grandiuſculus, Hiſpanique narciſſi partibus cæteris gemellus, albore ac fœtore diſcrepat. Huic æqualis tertius candida folia ſulphurei coloris calice diſtinguit. Uterque continenti foliorum ſerie floreum orbem circinat. Eſt etiam, qui è longulo ſubſtrictioris ventris bulbo caulem ante folia impellens, binis terniſve, candidis, & leviter odoratis floſculis per autumnum vernet Hiſpano par, viridiſſimus, planeque junceus minimi pretii narciſſus. Silentio diſſimulandus

Albus minor.

Albus major.

Albus ſulphurei coloris calice.

Albus autumnalis.

dus

dus non eſt ſatis elegans junceis itidem folijs, albidoque colore in ſulphureum proclivi, & reflexo flore narciſſus alius; cujus è radice bulboſa, nuci Ponticæ, aut Hiſpani juncei narciſſi bulbulo exæquata, rotunda, candida, membranaceo involucro infuſcata, numeroſis tenuibus albiſque fibris bene comata, exiliunt quaterna vel quina folia, vt in proximè ſuperiore narciſſo juncea, prolixa, anguſta, modicè carinata. Medius conſimilis caulis Aprili menſe faſtigiatur in quaternos aut quinos flores oblongos, diluto ſulphureo colore pallidos, ſex foliis ſurſum reflexis ſupinos, devexis cervicibus pronos, ſemuncialem aut longiuſculum & inæqualiter ſinuoſum calicem porrigentes, leviſſimè odoratos. Corruptis floribus ſummi caules triangularia turgeſcunt in capita, exigui, orbiculati, nigri, læviſque ſeminis pleniſſima. Pſeudonarciſſos Hiſpanos Cluſius vocat ſilveſtres Dodonæi narciſſos, qui ſena inter folia velut in alas explicata medium prælongi calicis tubum, repandas per oras fimbriatum crenatumque, in tubæ modum exertant; ex qua Italicum quoque nomen hauſerunt. Ut meritò fabulari quis poſſit, Famam volando, buccinandoque feſſam genialibus tantiſper in hortis conquieviſſe, dum reficeret vires: utque hoſpitalibus floſculis appoſitam referret gratiam, è ſuis conditum inſignibus novum florem, nempe alatum tubulatumque narciſſum

Pallidus foliis reflexis.

Pſeudonarciſſus Hiſpanus.

Rarior. plant. Hiſt. lib. 2. c. 17.

Stirp. Hiſt. Pempt. 2 l. 2. cap. 23.

ſum floreo populo addidiſſe, amantis hortos Famæ buccinatorem. Harum verò florentium tubarum, muta ſpecie ſuaviùs argutarum, quàm quæ ſtridulo ſtrepunt ſono, aliæ aurea bractea flaveſcunt; aliæ argentea candicant; circa aureum aliæ tubum circunfuſo foliorum veluti cupro expalleſcunt; hunc aliæ cupreum pallorem media flavente linea inaurant, ac totum prægrandem tubum verno illinunt auro; alias mirè degenerantis ſeminis inenarrabilis varietas colorat; aliis præterea diffuſior, aliis eſt menſura contractior; aliæ denique ſimplici gracilique tenuem, aliæ replicato confertoque tubo pleniſſimam publicant voluptatem. Et his quidem poſtremis forma præſertim quadruplex. Aut enim tubus in tubum inſeritur; aut ſimplici tubo denſiſſima folia innaſcuntur; aut grandior flos densè fartus ubertate plerunque rumpitur, foliis in roſei narciſſi ſpeciem confuſis; aut demum ſimilis tum ſimplici, tum duplici foliorum ambitu floſculus tubulum exerit folioſa fartura pariter denſatum. Pſeudonarciſſis univerſis pro cujuſque florum amplitudine proceri caules; folia ſurrecta, prolixa, lata, in canaliculum concava, minimè mucronata, & languidè virentia; bulbi oblongi, quorum extimæ tunicæ dilutiore ferrugine imbutæ raris, & fuſcis ejuſdem ſaturi coloris lineis in longitudinem intercurrentibus diſtinguuntur. Sunt, qui ſentiant à ma-

Pſeudonarciſſus pleno flore quadruplex.

jo-

jore roſeo narciſſo pleniſſimum pſeudonarciſſum, ſive (ut alii nominant) narciſſum alterum maximum ſeptentrionalem, qui calicem implet, & folia duplicat, nullo diſcrimine ſeperari. Veruntamen ut folio, & caule inter ſe congruunt; ſic bulbo, & flore diſſentiunt. Hujus enim bulbus, ut vulgaris etiam pſeudonarciſſi, longior collum quadantenus obliquat; flos tubulatum calicem folioſo ſæpe farto, nimioque madore fatiſcentem nonnihil exporrigit. Minuſculi flore ſimplici pſeudonarciſſi ut floſculorum coloribus, ſic bulbulorum figuris variant, cervicula in quibuſdam proceriore: ſemper tamen aliquod majorum inſtar in puſillis eminet. Qui verò parva geminant folia, & caliculi tubulum addenſant, aut ſaltem hunc pleniſſimè foliis infarciunt; minutulis funduntur è bulbis, grandiores bulbos pleni floris feraces, ſi non magnitudine, certè figura exæquantibus. Folium protenditur palmare, prætenue, pallidum. Caulis itidem exilit brevis, & concolor. Pulchrè mentitur & nomine, & re narciſſum pſeudonarciſſus montanus, in Luſitanis & Cantabricis jugis frequens. Hunc junceo folio & cauliculo flexilem, flavo albove flore in ſena plerunque anguſta folia expaſſo pinnatum à medii caliculi cono in calathi ſeu nolæ figuram oblongo, repando, & ſæpe fimbriato campanulam Hiſpani; flavum caliculum, & flavam violam Martiam Auſtriacæ matronæ vo-

Pſeudonarciſſus pleno flore major.

Pſeudonarciſſus ſimplici flore minor.

Pſeudonarciſſus pleno flore minor.

Pſeudonarciſſus junci-folius.

C.Cluſ.Hiſt. plant. l. 2.c. 17.

næ vocant. Subjectum flosculo caput nigro, rotundoque ſemine impletur. Bulbulus rotundus, intus candidus, foris nigellus juncei folii narciſſinum bulbum prope indiſcreta facie repræſentat. Narciſſum maximum amplo calice, à magnitudine incomparabilem multiplicis eſſe generis invenio. Eſt enim, qui tam pertinaciter flavet, ut eodem, quo vixit, ore & colore moriatur. Hic ſenis foliis continuatum in orbem latè explicatis, medium criſpulum calicem ab imis anguſtiis paulatim ac modicè ſeſe laxantem in uncialem longitudinem exerit. Subtenuem caulem ad binos palmos extollit. Folia ſurrigit ſilveſtris more narciſſi laxa, prolixa, retuſa, incana. Bulbum ſubdit ſilveſtris itidem narciſſi bulbo conſimilem, ſed magis compactilem, colloque nonnihil obtorto notabilem. Alter hujus gemellus cætera, uno veluti vultu degenerat: flavum enim colorem, quem naſcens præfert, in ſulphureum, ſive albidum ſeneſcens mutat, & foliis anguſtioribus, rugoſis, atque utrinque leviter convolutis floreum orbem minimè continuat. Tertius verò triſtioris indolis frater eo colore dehiſcens naſcitur, quo ſuperior moritur: & velut appetentem mortem pertimeſcens paulatim exalbeſcit, luteo per oras calice. Illud etiam differt, quòd calice foliiſq; latioribus, atque his etiam nonnihil continuatis prior floret. Candidus præterea Romanis in hortis viſitur foliis

Idem Cur. poſter. p. 60. Narciſſus maximus, ſive incomparabilis. Perpetuò flavus.

Ex flavo in ſulphureũ languens.

Sulphureus ſummo calice luteo.

Candidus major, & minor.

liis floris aliquatenus diverſis duplex, major nempe diſcretis minorque conjunctis: uterq; cæteris magnitudine ſuppar: illius caulis ferè bipalmis, & gracilis; hujus autem paulò brevior. majoris folia, quàm vulgaris, tenuiora & anguſtiora; minoris quàm majoris, magis lata minuſq; longa: utriuſque bulboſæ radices candore formaque ſimiles pyrum ſuperbum æquant, cervice modicè porrecta. Eſt etiam proximè ſuperioris bulbum adæquans, foliis æquè candidis flavoq; calice narciſſus maximus, itidem major & minor: ſed calix eſt minori coloratior. Poſtremus in Caſertani Principis Andreæ Matthæi Aquavivæ principes flores merito cultu excipientis nobiliſſimis hortis alitur narciſſus ſanè incomparabilis, confertiſſimis nempe ſulphureo colore folijs ſingularis. Narciſſus ſerotinus montanus, aut ejus planè gemellus (Muſartum vulgus appellat) bulbaceæ radicis exteriore tunica ſubalbida, magnitudine media, ventre utrinq; ſubſtricto, corpore oblongo, cervice modica illius narciſſi bulbum ex parte refert, qui cameli collum ſimplici producit in flore. Appetente jam vere folia trudit prolixa, anguſta, mollia, praſina, ſive narciſſinis ſimilia. E teretis, pedalis, glabri, fungoſique caulis apice ternos ſæpe, quaternoſve menſe Martio ſuſpendit flores, ſena nivei candoris folia, vulgaris narciſſi folijs laxiora, & flaccida ſtellæ modo decuſſantes, patulo ſulphurei coloris caliculo crocea fimbria ornato diſtin-

Candidus calice flavo major & minor.

Sulphureus flore multiplici.

Narciſſus montanus ſerotinus, flore ſimplici candido, calice luteo.

guentes, digna etiam pulchro corpore anima odoratos. Duplicem hic habeo ſeri floris, extremo nempe Martio, vel ineunte Aprili vernantis ſubtexere narciſſum, alterum Narbonenſem, Anglicum alterum.

Narciſſus Narbonenſis.

Priorem præcipuè diſcriminant bulbus oblongus, modicus, fuſci palloris membranâ tunicatus; anguſta folia, & erecta; flos albus, flavo calice ferè unciali, nonnihil repando reflexoq; diſtinctus, incomparabili narciſſo contractior, in unoquoque palmari caule ſæpe multiplex.

Narciſſus Anglicus.

Poſteriorem non abſimilem dignoſces tum ex bulbo grandiore, in ventrem diſtento, in cervicem extenuato, membranaque ferruginea circunſepto; tum ex folio brevi latoque; tum ex ampliore flore luteum calicem æquabiliter tubulatum porrigente.

C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 12.

Narciſſus longa cervice.

Longa cervice narciſſos camelini colli nomen ab imitamento appoſitè deductum notat. Merum puerperæ Florę lac in hoſce flores candoris eximii concrevit.

Simplex candidus.

Ex his plebejus alius, & ſenis tantùm foliis pauperculus, atque inglorius candidatus à nobilium hortorum aditu diſtinetur.

Simplex pallidus.

Unum diluto aridæ paleæ colore pallidum, & veluti ſordidatum hortorum exilio liberant coloni, utpote Byzantio tranſlatum & rarum. Adeo raritas etiam deformitati pretium facit.

Multiplex candidus.

Alius folioſa prætexta per flavi calicis fimbriatas oras purpuraſcente conſpicuus, & nobilis in patritios hortos admittitur. Caules ferè bipalmes plerunque ſingulos flores, binos inter-

interdum ſuſtinent. Proſiliunt ab radice folia prælonga, tenuia, mucronata, ſubpallida. Bulbacea radix pallidæ cutis, modicique ventris in collum abſumitur, quod in folioſi quàm in ſimplicis floris bulbo productius eſt. Virginienſis narciſſi bulbus cupreſſini hyacinthi bulbo modica magnitudine atque oblonga forma ſimillimus, colore diſtat. Is enim ſubrubet, hic albicat. Folia puſilli pleno flore ſilveſtris narciſſi foliis prorſus congruerent, niſi aliquantò longiora validiùs virerent. Ex viridi pallens caulis in palmum aſſurgit. Flos in ſemhiulcæ Perſicæ tulipæ grandiorem figuram dehiſcens obſoleto candore inficitur, dilutoque ſenſim rubore conſpergitur. Narciſſus Indicus lato folio narciſſino, flore rubro liliaceo, album ſcilicet lilium imitante, quem Jacobeum adhuc vulgus appellat, extremi Maii, aut ineuntis Junii caloribus citatus, antequam folia exeant, ita properat. Floreus thyrſus emicat enodis ac lævis, craſſitudine propemodum digitali, ac duorum quandoque palmorum proceritate viſendus. Apex membranacea concluſos vagina primùm turget in calyces: tum ea dirupta quatuor ſæpe ſolvitur in flores ſtriatis ſex foliis deorſum reflexos, è craſſioribus pediculis in decuſſem diſpoſitis pendulos, purpura in crocum languente coloratos, ſex ſubalbidis ſtaminibus longiuſculis in luteas appendiculas deſinentibus, medioque ſtamine ru-

Narciſſ. Virginienſis flore purpuraſcente.

Narciſſus Indicus è rubro croceus flore liliaceo.

bente cæteris longiore capillatos. Ubi flos membranæ moram rupit, aut certè ubi defloruit, bina ſive etiam terna exiſtunt folia, narciſſi marini ſive hemerocallidis folijs latiora & viridiora, minuto ſæpe minio guttata, ſumma parte ſubrubentia, non admodum longa, in hiemem uſque diuturna. Bulbacea radix & figura, & magnitudine hyacinthinæ compar exuberante rubore aſpergitur, & citra floreum partum parens miniatula præfloret. Alius Indorum narciſſus rarior, & nobilior in hortis primùm Caſertanis factus eſt Italicus. Magnitudine formaque candido lilio par, floreis foliis magis continuatis minuſque reſupinis diſpar, florum numero ſuperior, albo rubroque blande temperatis circiter ſeptembres calendas expingitur; ut ipſius lacte & ſanguine pulchritudinis coaluiſſe videatur. Albidæ membranæ rupto involucro conniventis primùm folia floris modicè rubent, coloratioribus tantùm lineis in longitudinem virgata: in calathi deinde imaginem diducta adulto pudore ſuffunduntur. Adeo vel in floribus pudibunda pulchritudo publicam lucem erubeſcit. Toto denique ſenili vultu rubicundiore, dum defloreſcunt, floridiora ſunt. Imus umbilicus intus foriſque flavet. Sex inæqualia ſtamina ima parte candicantia, ſumma ſubrubentia lunatos in crocos ex viridi flaventes deſinunt. Septimum & medium ſtamen prolixius, itidemque coloratum

Narciſſus Indicus liliaceus ſaturo colore purpuraſcens.

apice

apice nullo inſignitur. Viceni pluresve flores è pediculis ſatis craſſis, binos ſeu ternos digitos longis, ex atro virentibus, & ſive devexis, ſive arrectis modò in orbem penduli, modò in ſilvam prominuli, necnon particulatim dehiſcentes ſummum caulem coronant. Caulis ipſe rotundus, digitum craſſus, ac prope bipalmis ex viridi obſoleſcit in rubidum. Folia liliacei viroris, & narciſſinæ magnitudinis, arefacto jam flore, à latere caulis enata in ipſum caulem incumbunt. Bulbus Neapolitano in tepore ſcillam prope exæquat, Romano ſub cælo minùs tumet; inſtar eriòphori ſummo ſub cortice membranaceo lanoſus extra pallet; nec florem fert, niſi ad juſtam punici mali molem adoleverit. Et hic narciſſus more cæterorum ſementat, parco tamen proventu. Non abſimili forma minùs formoſum miſit India narciſſum alium, qui contractiore bulbo, caule tenuiore pedali & inæqualiter rotundo, florum quoque minore & numero & magnitudine, facie dilutiore, à proximè ſuperiore degenerat. Uterque tamen tam decenter, tam modeſtè rubet; ut ipſe pudor vel in florem tranſierit, vel in flore ſeipſum expinxerit. Quare, ſi ſuo ſibi colore flos hic nomen inſcribat, rectiùs, quàm narciſſus, flos pudoris appelletur. Utinam tam verecundè rubuiſſet, cum ſe Narciſſus aſpexit: candidiore profecto fabu-

Narciſſus Indicus liliaceus diluto colore purpuraſcens.

la floruiſſet. Jam verò, quando roſeus vultus inſano amore in poſthumum florem expalluit, recens rubor ſuam erubeſcentis inſaniam pudor eſt.

Indi-

NARCISSVS
INDICVS
LILIACEVS
SATVRO
COLORE
PVRPVRASCENS

NARCISSVS
INDICVS
LILIACEVS
DILVTO
COLORE
PVRPVRASCENS

VTRIVSQVE
NARCISSI
BVLBVS
ET FOLIA

Indicus latissimis foliis, & florum forma liliacea, sphæralique ambitu narcissus; quem alii sphæricum ornithogalum, moly maximum Indicum alii vocant; Gallici soli advena nunquam floruit: sed Romanæ tandem amœnitatis & majestatis hospes effuso flore pro risu felicitatem sibi suam in Tranquilli Romauli felicibus hortis gratulatus est. Bulbus longè scillino major ventrem propè rotundat: ferrugineum, & quamvis tenue, durissimum tamen corium superinducit: imam partem, ut in botryode odorato hyacintho, protuberantem pro corporis amplitudine latè circinat: fibras minimi vice digiti præcrassas, prælongas, immortalesque diffundit. Floris vagina ad calendas Septembris existit in lanceam cuspidata, ternos lata digitos, quinos longa, exuberante cinnabari saturata. Post decem dies subnascente scapo in palmum exerta, turgente jam atque urgente numeroso fœtu, in geminas partes oris anguinei modo latissimè hiascit, non ut linguis trisulcis horribilis, sed ut floribus plurimis amabilis micet. Apparet primò conniventium florum confertissima congeries, quæ ramoso paulatim incremento rotundam ita rarescit in silvam. Scapus exurgit prope bipalmis, binos digitos latus, ex rotundo pressior, ex viridi rubens; qua parte solem aspicit coloratior, summa capitatus. Funduntur è capite densioris more capillitii frequen-

Narcissus Indicus flore liliaceo sphæricus.

Tranquillus Romaulus.

quentes, prolixæ, ſuavique rubore viſendæ laciniæ: quibus internati radiata rotunditate porriguntur cauliculi triangulares, palmo longiores, minuſculum digitum lati, interfuſo rubore virentes, in capita extumidi tuliparum triquetro folliculo, ſeu præferratæ trifidæ clavæ ſimillima. Plerique inſtar candidi camelino collo narciſſi cervicem deflectunt: recto rigidoque nonnulli ſtatu circunſtant. E ſingulorum verticibus eminent ſurſum verſum ſpectantes elegantiſſimi flores, rubro convolutoque montium lilio æquales, nec abſimiles, quippe phœniceo rubore colorati, & foliis quinis nativos in cirros reflexis calamiſtrati, exteriore folio cum ſtaminibus aſſurgente: quæ ſanè conſpicienda ſtamina ſic extant. Sena læto colore punicea in totidem verſatiles apices primùm flavos & grandiuſculos; deinde contractiores, ſubter ſuffuſculos, ſupra exalbidos, & veluti farina conſperſos degenerant. Septimum ſine apice piſtilli facie productius, craſſius, longa utrinque rimula interſecante ſtriatum, ſumma parte recurvum pariter purpurat. Ut uno inclyta purpureo capillo veteris Niſi coma recenti flore ſuperetur, qui crocis pluribus blandè rubentibus citra diſcrimen amittendæ regalis gloriæ feliciter capillatur. Omnes inter ſe flores ternis quaterniſve digitis intervacantibus diſtant. Per partes dehiſcunt: nec prior ante defloreſcit, quàm vernent univerſi. Senium illos

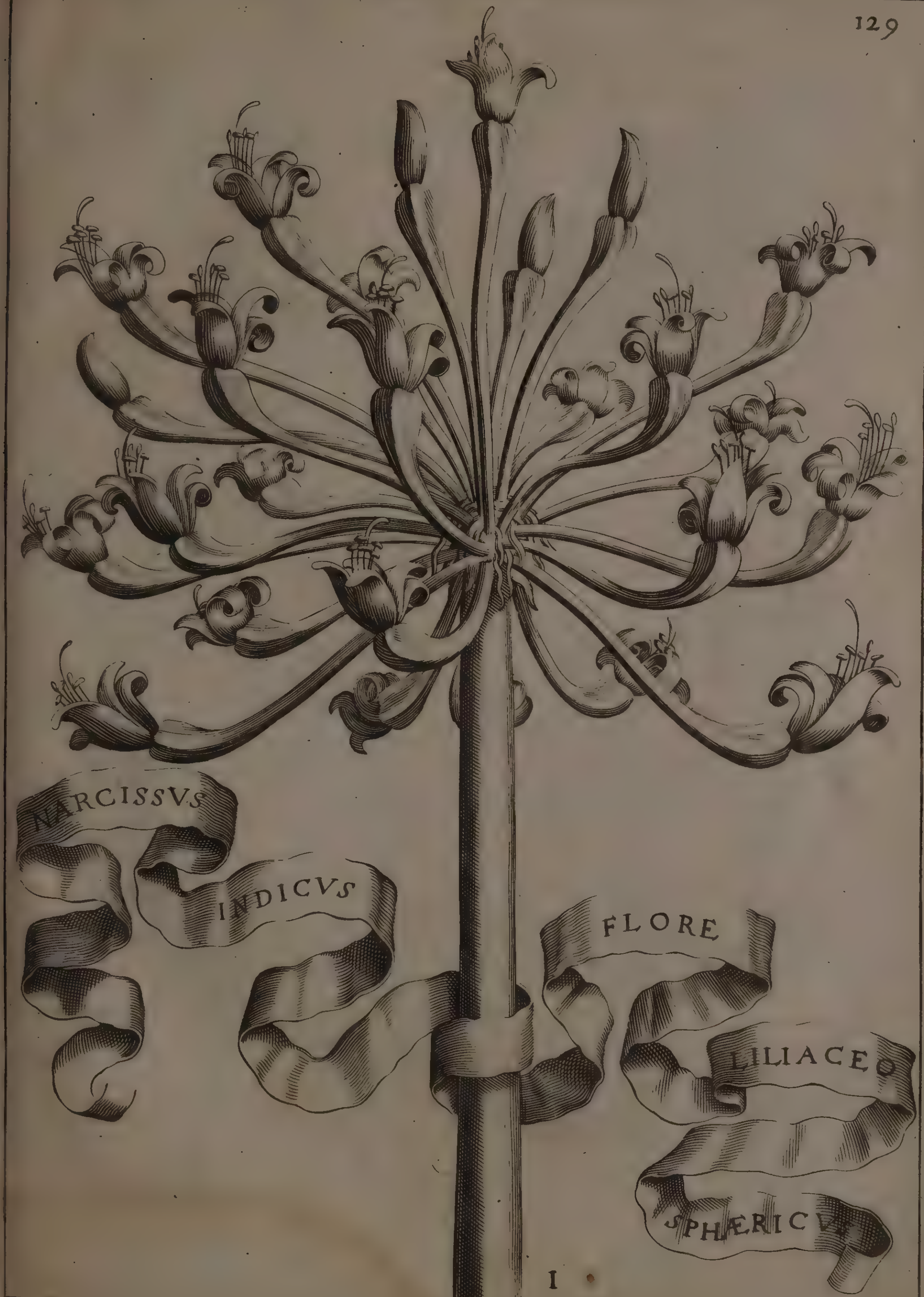
non

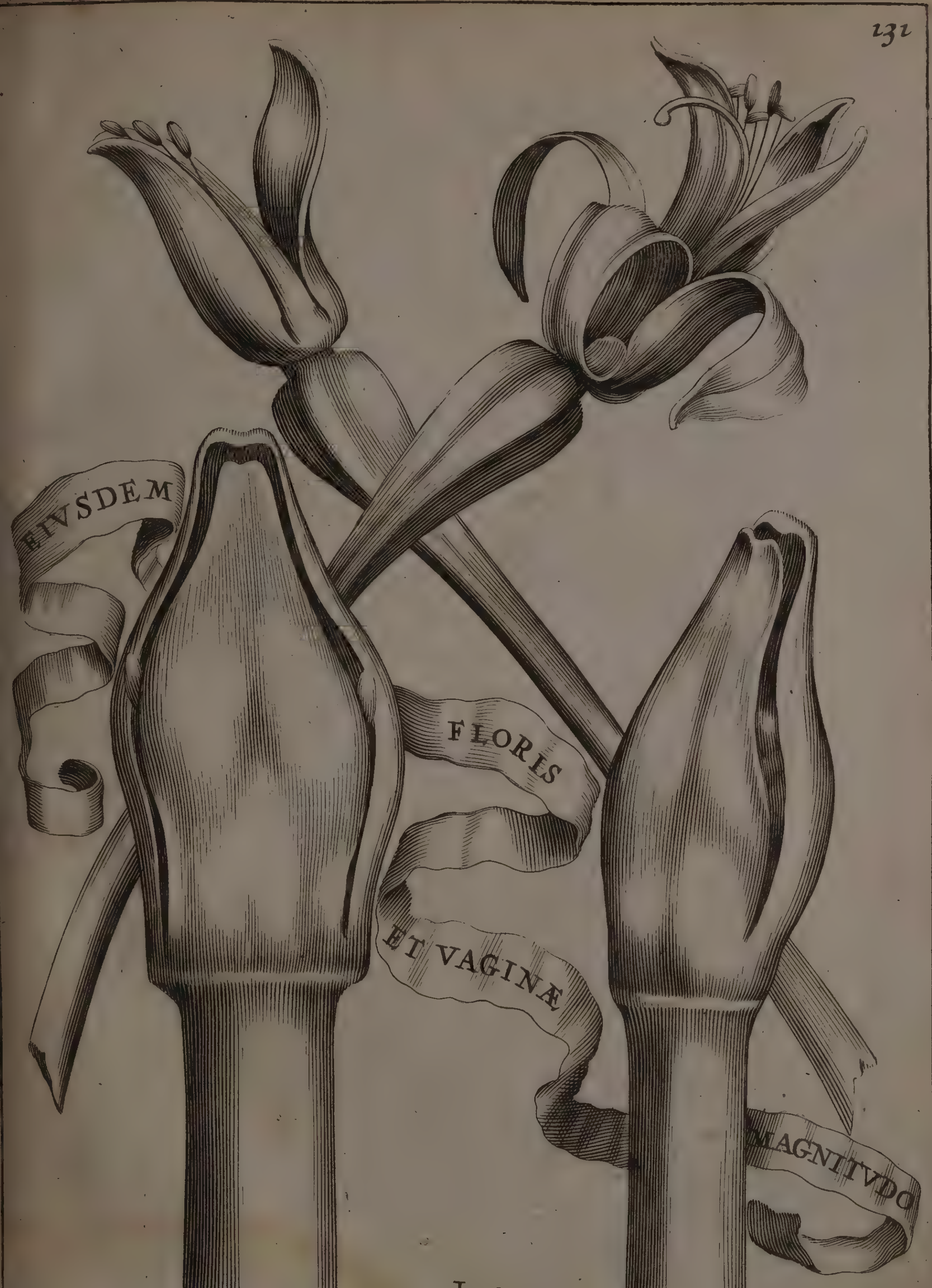
noncontrahit, sed infuscat, ac demum decutit. Menstrua ipsis vita, & ver autumnale. September eosdem parit oriens, perimit occidens: hæc enim multorum florentium capitum hydra non calore, sed frigore interficitur. Quanquam Lernæa vivacior sumptis à funere viribus quotannis renascitur: neque clavas Herculeæ similes timet, quibus, tanquam cauliculis, insidet ac fulcitur. A florum interitu triangula capita grandescunt, pleraque inania, perpauca nonnullo abortivi seminis rudimento fœta: sive quòd peregrina planta nostratis autumni frigus reformidat: sive quòd eadem apud nos nondum robustæ fœcunditatis est. Caulis tandem, & inhærentes cauliculi penitùs directi, atque in orbem diradiati sic exarescunt; ut floris pulcherrimi cadaver sidus sit: neque enim hoc insolens est, ut hydra mutetur in sidus. Nec isti hortorum sideri mors parcit. Præmortui floris decorum cadaver ingruentia primùm frigora iterata morte corrumpunt. Neque clavæ multiplicis armatura formosum tueri germen adversùs ævi demolientis injuriam potest. Folia circiter Octobris exitum apparent, flore non proveniente: in ejusdem proventu seriùs, extremo scilicet Novembri mense existunt. Pauciora initio, sex tandem flori prolusere. Longitudo illis bipalmis, latitudo palmaris, dimidiati ferme digiti seu cultri crassitudo, retusa forma,

lęta

læta viriditas & fuſco per oras rubore circunlita, corpus humi erraticum latéque procumbens, vita uſque ad extremum Majum ſive ad primos calores producta.

Gemi-

NARCISSVS
INDICVS
FLORE
LILIACEO
SPHÆRICVS
I

I. 2.

Gemino latiore folio, & flore puniceo peregrinus Indiæ narcissus, à Batavo cultore Suertius, sive Colchicum maximum Indicum, paucis ab hinc annis Romanos hortos nobilitavit. Bulbosa radix, pineæ nuci par, oblonga, squamosa, imi fibrati verticis orbe angusto coronata, fibris instar botryodis hyacinthi, quem Muscari vocitant, crassis latéque prorepentibus subnixa, deorsum porrecto tubere callosa, Septembri mense caulem protrudit crassitudine digitali, in rotundo utrinq; planum, albidum, sanguineis anguineisque maculis guttatum, summa parte rubentem. Inde patescens vagina depromit florem balaustio similem, qui sex minimùm foliis puniceis modicéque crassis complectitur intimos flosculos confertissimos, nonnihil hiantes, rubicundulos, brevibus subalbidisque pediculis innixos. E singulis flosculis terna subrubicunda, & luteolis pallidisve apicibus capitulata stamina confertim eminent. Flosculis postea dilapsis subjecta capitula turgent in folliculos ardenti colore rubros, trifidos aut quadrifidos, oleam æquantes, racemi seu corymbi aspectu conglobatos; quibus terna continentur aut quaterna nigella grana, minusculi phaseoli figura & magnitudine. Bina post excussum florem folia existunt, flaccescenti atque in semen exeunti scapo adnata & superinducta, ovata, in duos circiter palmos longa, in palmi dimidium lata,

Narcissus Indicus gemino latiore folio, flore puniceo.

ſcillæ foliis craſſitudine æqualia, nigrantia, primò ſurrecta, humi demum jacentia. Hic autem flos ſive regionis vitio, ſive artis inertia ægrè rarenterque noſtrate vernat in ſolo. Primùm tamen formoſus hic Urbis hoſpes ac tiro in Quirinalibus hortis purpurati Principis FRANCISCI BARBERINI ſuam explicuit purpuram tributariam; ut pulcherrimi loci amœnitas Domino concolor effulgeret. Neque enim in APUM Regia nobiliſſimorum florum ſterileſcere decet annonam.

Croci,

NARCISSVS
INDICVS
PVNICEVS
GEMINO
LATIORE
FOLIO

EIVSDEM
NARCISSI
BVLBVS
FOLIA
SEMEN

Croci, Colchici, Coronæ imperialis, ac Tuliparum notæ.

CAPVT II.

CRocus, & ipſe florea impotenter amantium fabula, flore vario & multicolore, tum ſimplici, tum folioſo vernat, & autumnat. Brevi pediculo ante folium aſſurgit: tum florem expellente folio aut latiore gramineo, aut candidè ſtriato, aut in capillamenti modum tenuiore ac junceo viret. Bulbulo multiplicis magnitudinis rotundo, carnoſo, & vivaci, intus albo, extra ſpadice ſive ſubnigro progignitur, fibriſque candicantibus innititur. Præter vulgare Colchicum in Italiæ, Galliæ, Germaniæ, atque Pannoniæ humentibus opimiſque pratis obvium plura, & florum foliorum bulborumque mirabili varietate præſtantiora genera indagavit recentium colonorum amœna ſolertia. Hæc tamen ferè conveniunt univerſis: bulbus turbinatus, parte altera planior, media rima ſive ſulco, unde flos exilit, dehiſcens; ubi flos defloruit, connivens, rubentibus ex nigro tunicis obvolutus, intus candidus, carnoſus, lacteo ſucco manans, dum recens erutus adhuc viget; ſed ubi exaruit, rugoſus, intus foriſque nigricans, aut certè rubidus: flores circiter æquinoctium autumni ante folia præpoperi,

Crocum.

Colchicum.

croci

croci floſculis non abſimiles, & longiuſculi, brevibus teneriſque pediculis inſidentes: à floribus turgentes folliculi triangulares, craſſi, oblongi, ſemine fœti rotundo, vergentis è rufo ad ſubnigrum coloris: folia prolixa, laxa, erecta, lævia, pinguia, & planè liliacea. Unum cæteris præfertur Colchicis, quod rubello plenoque flore folioſum, & alternis quà ſaturi, quà diluti coloris quadratis maculis variegatum primoribus autumni pluviis emergit. Flos eſt ab oriente oriundus, quem vernacula, quàm latina vox auguſtiùs nominat: is enim latinè Lilium Regium, vulgò autem Corona imperialis appellatur. Cæparum inſtar vegrandis ejus bulbus, binas & amplius libras interdum pendens, rudi & inæquali rotunditate conglobatur: candidas, promiſſas, molles, & parva offenſione fragiles fibras non ab ima tantùm, ſed varia etiam ex parte diſpergit: medio patuloque, quà ſcapus exit, foramine hiat: ſine tunicis inveſtis, ſuccoſa denſaque carne modò candicat, modò purpurat, plerunque pallet: allium, aut hircum, aut quid inſuavius olet. Atque hoc maximè diſtat à ſimillima Suſiani, ſive Perſici lilii bulboſa radice, quæ graveolentia nulla nares ferit, quæque forma eſt præterea longiore. Thyrſus robuſtus, craſſus, intus fungoſus, viridis, rotundus, procerus ad mediam ferè altitudinem modò confuſis, modò ordinatis liliaceis foliis conveſtitur: inde teres, nudus, &

[Margin: Corona imperialis.]

[Margin: *R. Dodon. Stir. Hiſt. Pempt. 2. l. 2. c. 5. C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 1.*]

purpu-

purpuraſcens folioſam ſumma parte ſilveſcit in criſtam. Inter criſtati capitis folia plerunque bina tenuibus è pediculis vario numero, multiplicique interdum ſerie, raro ſcilicet naturæ luxuriantis luſu, lutei aut ex croceo rubentes liliorum ſimiles flores, at minores in calathos ab imis anguſtiis diducti, nec labella reſupinantes, minuſque dehiſcentes, quàm decori, tam fœtidi penſili coronamento nutant. Eſt etiam cum voluptate cernere in intimis foliorum ſingulorum floreis unguibus margaritarum gemella candida tubercula, quæ cum ſereno, tum maximè pluvio cælo liquidam & prædulcem aquam guttatim delacrymant ſalubri documento, ſcatere lacrymis etiam coronas. Ea poſtmodum eminula vnionum rudimenta, marcentibus floribus, introrſum abeunt in æquè candidas lacunas. Ad hæc ſex albida ſtamina luteis crocis capitulata cum trifido medii ſtyli piſtillo prominent. Excuſſo flore grandia capita ſuſtollunt anguloſi folliculi, ſeminibus graves ſubrufis, planis, cartilagineis, duplici ſerie in unoquoque angulo digeſtis. Lepidiſſimum florem, Turcico vocabulo Dalmaticis pileis ob ſimilitudinem communi Tulipam, recentiorum verò biformi nomine Lilionarciſſum, quòd liliacea in primis & narciſſina unus decora complectatur, appellamus. Sunt, qui velint coronarium eſſe veterum Coſmoſandalon, aut certè Satyrion. Nulla æquè in planta verſicolor natu-

Tulipa. *R. Dodon. Stirp. Hiſt. Pemp. 2. lib. 2. c. 27.*

C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſtor. l. 2. c. 9.

Idem ibid. c. 7. naturæ licentia laſcivit: ut ſuperioribus annis fuerit, qui ſupra ducenta coloribus diſcreta genera numerarit. Jam verò cum ſemper aliquid novi afferat fœcundior Flora, quàm Africa; multò licebit plura percenſere. *Idem ibid. c. 9.* Ne tamen quis iſtorum coloribus florum nimiùm credat; præmonente Cluſio, alternis annis verſicolor inconſtantia liberaliter credulos eludit. Princeps & publica ea generum partitio eſt, quæ de triplici tempeſtivitate ducitur: ut aliæ præcoces, mediæ aliæ, aliæ ſerotinæ tulipæ dicantur. Habent autem ferè univerſæ hunc exortum, hoc incrementum, hunc exitum. Inter bina diluto virore pallida folia flos, infantium primæ conſpectum lucis non ſuſtinentium more connivens, nec dum colorata formoſitate viridis & prorſus herbeus incipit exiſtere. Tum paulatim impellitur ſuccreſcente ſcapo, qui medulla duriore robuſtus, rotundus, & virens ad pedalem atque etiam cubitalem altitudinem modò arduo ſtatu rectus, modò in anguineam ſpiram tortilis exurgit. Quanquam præcox tulipa breviſſimo caule à terra vix eminet. Hunc ſparſim amplectuntur folia plerunque terna, nonnunquam etiam quaterna & quina, craſſa, oblonga, carinata, interdum per oras modicè reflexa & criſpula, modò pendula, modò ſurrecta. Summus interim flos colorem mutat, ſeſeque in ſena, aliquando etiam in ſeptena & octona folia, rarò folioſio-

rem

rem in congeriem explicat, ſive calathi, ſive cyathi, ſive reſupini pilei effigie. Ex meditullio ſex, vel etiam totidem, quot ipſe foliis conſtat, mirum in modum coloribus varia ſtamina profert, apicibus aut luteis, aut pallidis, aut nigricantibus inſignita. Idem hic flos nubilo cælo triſtatur, vultumque contrahit; pluvio facilè defluit, & corrumpitur; temperato ſole hilaratur, atque in riſum decenter hiat; ardenti peruſtus, formæ vitæque decoquit. Dilapſo flore ſubit membranaceum ac triangulare caput ſatis magnum, atque oblongum; quo tres in partes dehiſcente, ſex ordines viſuntur ſeminis confertim aggeſti, plani, cartilaginoſi, rufi ſeu rubidi, prorſuſque liliacei. Jam verò, quoniam è medio bulbo cum foliis flos primùm exit, ariduſque deinde floris caulis (quod etiam in iride bulboſa, Colchico, aliiſque hoc genus videre eſt) imo extimoque eruti bulbi circulo hærere conſpicitur; quamobrem id fiat, enodare convenit. In intimo bulbo, unde caulis & flos eminet, novus quoque bulbus, veluti gemellus fraterculus, ejuſdem ſcapo floris adnaſcitur; pariterque cum illo non modò per materni bulbi fibras terræ alimentum, ſed ipſum quoque ſuccum matris exugit: ubi verò, deſito jam flore, lateri cohærens caulis inaruit, reliquo ille ſucco innutritus adoleſcit; vetere interim eviſcerato bulbo membranaceas in exuvias, nempe in recentis involucra deficiente.

Tulipæ annua corruptio & reparatio.
C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 9.

Mirandum jam non eſt, vel eruto bulbo extrinſecùs hærentem aridum ſcapum inveniri, cum idem utrunque partus conjunxerit; vel altera novum bulbum parte planiorem eſſe, cum flos adnatus abſolutæ offecerit rotunditati. Si cui lubeat, quod hìc affirmo, fide oculata credere; periculum faciat, quod ipſe feci non ſemel cum Fabritio Sbardono Caroli Cardinalis Pii hortorum peritiſſimo præfecto, florumque peregrinorum ſagaciſſimo indagatore: tulipæ, inquam, bulbum, cum jam cæpit egerminare, intercidat; invenietque inter convoluta foliola puſillum floſculi rudimentum, adnatumque ſurgenti cauliculo novi bulbuli nucleum. Ita vetula parens cum floreo partu juventutem reparat, ac ſemet intra ſe parturit. Illud cultoribus ignorandum non eſt, tulipam, quæ folium ejicit ſingulare, florem eo anno non allaturam: ſed in duplici folio proximi ſpem floris evireſcere. Bulboſæ radices haud multùm narciſſinis bulbis diſpares, forma modò ferè rotunda ventrioſæ, modò turbinata gracileſcentes; imo, unde exeunt prętenues, frequentes, breveſque fibræ prominulo anguſtoque circulo coronatæ, prædulces atque edules, interiore carne, velut excocti duratique albumen ovi, ſolidæ candicant: exterioribus tunicis aut flavent, aut ſubrubent, aut nigricant. Publicum præterea eſt omnium, parte altera magis tumere, altera paulò compreſſiores eſſe; & cana-

Fabritius. Sbardonus.

liculo,

liculo, cui ſcapus ab ima corona proſiliens adhæret, intermeante ſulcari. Nonnullis tuliparum, ſeu nondum ſatis adultis, ſeu vegetiſſimis bulbis, & ſuperfluente per imbres humore luxuriantibus antiquiſſimum eſt candidam, præcraſſam, prolixam, anguineo more ſerpentem aut rectà deorſum, aut in latus venam, ſeu nervum ſpargere, qui parte ſumma in bulbulum deſinit, ceu fœtus nuper editi ſolutior umbilicus. Fit etiam non rarò, cum præſertim id bulborum diutius humatum eſſe permittitur, ut continuatus per adnatum bulbulum nervus unam alteramve præterea ſobolem, tempeſtiva maturitate vernaturam, veluti catenata ſerie, ſubjungat. Id autem fieri crediderim, propterea quòd naturalis tuliparum fœcunditas, dum ſobolem meditatur, humorem nacta uberiorem, quàm qui citò digeri poſſit in bulbulos, in longam effunditur appendicem; quæ, quamvis radicibus conſimilis, videtur tamen prominentis umbilici officio defungi; dum bulbulo, in quem deficit ac degenerat, alendo conſeritur: ob eandem cauſam ea connexorum ſeries bulborum continuatur. Ad hæc in altiorem latebram ſe penetrare conſueverunt complures id genus bulbi, ſive nativo pondere, ſive frigoris humoriſque amore deorſum urgente. Uſque adeo vel per ſolidi elementi obicem ad ima prono amanti facilis deſcenſus. Eſt etiam tulipa, quæ, ſuam ut feracitatem

Tulipæ propagatio. *C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 9. & 10.*

velut jactantior extollat, bulbulos in ipſa caulis foliorumque junctura, hoc eſt inter alas parit ac geſtat. Pleræq; tuliparum bulbaceæ radices utpote indiſcreta ſpecie ambiguoque vultu ſimillimæ, florum diſcrimina certò non indicant. Duæ tamen ſunt, quæ notabilem in modum diſſimiles cæterarum certis apertiſque indiciis floris genus præſignificant. Bulbus majuſculus, cui vulgaris coloris craſſior ac durior membrana, tenui ſubalbidoque tomento intus lanuginoſa bombycinæ tulipæ nomen fecit, florem dabit vel procero caule ſublimem intus extraque rubrum, acuminatis & in ſummo ſubviridibus foliis diſtinctum; vel brevi ſcapo humilem, forinſecus ex viridi pallidum, intrinſecus triſti purpura dilutioribus lineis virgata nigrantem, uno pavonini oculi nomine à rudi ſpecie in umbilico adumbrata ſpecioſum. Perſica bicolor tulipa ut bulbo, ſic flore longè recedit à cæteris. Bulbus igitur eſt avellanæ inſtar nucis perparvulus, prope rotundus; corio duriuſculo, foris nigro, intus villoſo; ſummo villo extante, carne candida. Flos ſenis coagmentatur anguſtis foliis, exterioribus ternis mucronatis, inter candidas oras dorſo roſeo diſtinctis, ternis verò interioribus planè niveis, capitulo luteo, cinereis crocis: caule fulcitur gracili erectoque: foliis ambitur ſtriatis, junceis, ac flexuoſis. Ad extremum præcoces tulipas minore bulbo, ſerotinas grandiore ple-

Marginal notes: Tulipa bombycina. — Perſica bicolor. — Præcocis, ac Serotinæ indicia.

re plerunque dignosci, Clusii vox; recentis verò coloni observatio est, illas corona bulbi laxiore, has angustiore monstrari.

Ibid.c. 1.

Fritillariæ, Iridum, Liliorum, Orchis, atque Ornithogali notæ.

CAPVT III.

Fritillaria.

R. Dodon. Stirp. Hist. Pempt. 2. l. 2. c. 28.
C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 11.
Crispin. Passæus in Hort. florid. vern.

FRitillaria nomen à fritillo, ab alveo lusorio maculosas areolas mutuata multicolorem ludum in hortis ludit. Hanc etiam pictis Africæ gallinis consimilem suaviore gulæ vocabulo Meleagridem recentiores coloni appellant. Eandem ab inventore dixere narcissum Caperonium, à discolore forma lilium variegatum. Unico è caule pedali aut etiam longiore, tenui, quinis aut pluribus foliis, angustis, carinatis, impensè virentibus, atque inordinatis convestito flores singuli, interdum bini, raro plures, more tintinnabuli pensiles nutant. Quadratis aut oblongis maculis alternantibus pleriq; bicolores, velut opere tessellato, elegantissimè variant. Nonnulli etiam unicolores sine varietate delectant. Interior foliorum pars floridiore tinctura saturatur. Ungues, vt in rosis, candicant: inde ad medium usque folium herbidi coloris linea producitur. Stylus è floris erumpens umbilico inter sex luteos crocos quodam quasi pulvisculo consperfos multifidus eminet. Folliculus de-

inde turgeſcit ſæpe vncialis, ac triangularis, ſupernè craſſior, haud coronatus, ſemine fœtus rufo, exiguo, plano & membranaceo. Radix bulboſa ſubjacet plerunque puſilla, orbiculata, depreſſa, nudula, exalbida; ubi aliquandiu inobruta fuerit, leviter lutea, in binas ut plurimùm æquales partes veluti diſſecta, &, quà caulis exiſtit, extuberante toro pulvinata. Iris hortenſis tam varia & verſicolor eſt, ut cæleſtem Iridem æmulata colorum vera ſpecie coloratum cæli mendacium ſuperet, idemque ſibi decorum jure nomen adſciſcat. Bulboſæ radix ferè oblonga, & adnaſcentium nucleorum liberaliter fertilis ſubrufis aut ſubnigris induviis obducitur. Inde geniculatus caulis in cubitalem ſæpe proſilit altitudinem; foliiſque prolixis, anguſtis, ſtriatis, ſuperiore parte cavis, inferiore prope rotundis geniculatim circundatur. Flos unicus, interdum etiam geminus in cacumine dehiſcit, figura picturaque nonnihil variantibus. Commune hoc omnibus, ut majora per ambitum folia devexis labellis reſupinentur, minora ſurrigantur. Poſt florem ſurgit longulum ac triangulum loculamentum, quo tres in rimas fatiſcente ſemen apparet anguloſum, aut rugoſum; rufum, aut fulvum. Iris alia partibus cæteris non diſſimilis, flore folioſo & majore præſtantior, media floris paulò minutiora folia conduplicat, bulbumque magis rotundat. Bulboſam & latifoliam iridem è Luſitanis Bæticiſque

Iris.

Iris bulboſa.

Iris prima Cluſii latifolia.

ciſque

cisque collibus cultissimos ad hortos transvectam ab eo, qui priorem describit ac celebrat, Primam Clusii nominant. Bulbus cæterarum de more iridum modicus, candidus, phœnicea, tenui, lævique membrana velatus radices demittit vice glandium crassas, minusculum digitum longas, inde in prætenuem longitudinem procurrentes; quibus à florum defluvio senectute rugatis & flaccidis novellæ subeunt, juvenilem parenti vim & fœcunditatem suffecturæ: unde fit, ut altrici terræ fibris bulbus perennibus adhærescat. Folia prodeunt utrinque densa, sese invicem amplectentia, modicè carinata, longa, ternos digitos lata, acuminata, mollia, in terram prona, contortuplicata, supernè ex viridi pallentia & lævia, subtus incana. Medii flores membranaceis involucris evoluti, brevibus tenerisque pediculis instar croci vix eminentes, ex cæruleo colore in violaceum inclinantes, interdum etiam lactei, vulgarem bulbosæ iridis in faciem senis ita foliis conformati, ut imæ præterea foliaceæ tres intersertæ exertæque lingulæ supinentur, ad quindenos usque particulatim vernant, aliis cadentibus, aliis maturescentibus, aliis verò subnascentibus. Hiberno frigore, ceu verno tepore citati gelidissimis mensibus, Decembri scilicet, Januario, & Februario ver brumale diuturnumque repræsentant. Ubi defloruerunt, ima pediculorum pars inter folia delitescens oblongam ac triangu-

C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 2. c. 44.

 lam

lam turget in thecam ſeminis, ut in tulipis, compreſſi, ſed exalbidi, extremo Majo matureſcentis. Perſicæ iridis bulboſa radix proximè ſuperiori perſimilis minorem nacta eſt modum. Folia pauciora, diluto virore veluti rorulenta, atque in canalis effigiem concava ſex digitorum longitudine, duum latitudine definiuntur. Exiguò poſt foliorum exortum ſub extremum Februarium flores exiſtunt ſupradictis conformatione pares, numero autem & colore diſpares. Hi enim quaterni tantùm quinive pro cujuſque bulbi viribus funduntur; totique ſic albicant, ut folia terna ſurrecta dilutiore cæruleo fuco interfuſo pulchrè liveſcant: totidem verò hiſce ſubjecta tum prominula crocea linea intercurſante diſtincta, tum violaceis guttis circunlita, grandiore janthini coloris velut holoſerica macula devexum labrum infuſcante, ſplendidè nigreſcant. Denique ejuſdem formæ folliculus Junio menſe matureſcit in ſemen. Quæ tuberoſa & geniculata radice ſunt irides, floris figura vix differunt à bulboſis. Quare minutiora minuſque in rem meam neceſſaria diſcrimina petat, qui velit, ex iis, qui unicam florum hiſtoriam elaborarunt. Iridi lilium nominis adjungit affinitas, & contigua veris extremi tempeſtivitas. Noſtrates horti emaculata & lactea venuſtate nativum rejiciunt, aut certè externo & ſilvatico poſthabent naturali nauſea, qua domeſticas delicias faſtidimus,

Iris Perſica variegata præcox.

Iris tuberoſa.

pere-

peregrinis inhiamus. Candido autem notiſſimoque lilio cum in aliis partibus, tum præcipuè in bulbo ſquamatim compacto ſubſimiles liliaceæ ſtirpes omnes exteræ, ac noſtris è ſilvis montibuſque petitæ, vario diſcrimine ſeparantur; quas uno Martagonum recenti nomine complectimur. Silveſtris lilii, ſive martagonis purpurei complura genera numerantur. Aliud enim majus procero caule, foliis anguſtis, atque è nigro virentibus circunfuſo numeroſos, atque adeo ſexagenos pluresve colore rubro ad croceum inclinante dilutos; nempe puniceos flores effert. Aliud humilius, minuſque floribus fœcundum, necnon foliis dilutioribus ſilveſcens, atque ex ipſo bulbo propagines in latera graminis more diſpergens partibus cæteris conſentit. Illud autem cum hi, tum reliqui martagonum bulbi familiare habent, ut ſupra infráque porrectis fibris liberaliter barbati ſint. Aliud invenitur his non abſimile triplicis generis ſilveſtre lilium etiam inter folia floreſque bulboſum. Eſt enim, quod nondum ferendis floribus per ætatis immaturitatem par ſecundùm caulem inter folia naſcentibus bulbulis luxuriet, ac deinde in ſummi tantùm caulis ramuloſa diviſura, & juxta flores bulbos grandiuſculos effundat; cum ad bina uſque cubita ſatis adultum & ſeneſcens ſanguineis floribus purpurat. Eſt etiam, cujus jam adulti ſcapus humilior & ferè cubitalis raros, eoſque ſuperioribus minores bulbos

ſum-

Martagon, ſive lilium ſilveſtre.

R. Dodon. Stir. Hiſt. Pempt. 2. l. 2. c. 2.

C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 2. c. 6.

Puniceum majus.

Puniceum minus.

Purpureum triplex, inter folia floreſque bulboſum.

ſummis tantùm in alis ferre ſit ſolitus. Poſtremò eſt, quod inter ſuperiora duo magnitudine medium numeroſa bulborum tum foliis tum floribus adnaſcentium ſobole ſemper oneretur, quodque è bulbi prædicto minoris lateribus propagines plerunque fundens, extuberantibus ad ſingula genicula candidis bulbulis latè ſeſe diſſeminet. Penſiles porrò bulbi ſeu vento ſeu contactu decuſſi, terraque reconditi maternam radicem pari fœcunditate imitantur. Quin etiam, dum ſcapo adhuc inhærent, fibras deorſum agere interdum ſolent; iis velut brachiolis communis gremium nutricis implorantes. Ferunt præterea lilia hæc univerſa triquetris folliculis latum, cartilagineum, & leviter fuſcum ſemen. Cæterùm in horum aliquo liliorum poëticum hyacinthum, atris doloris vulnuſculis compunctum, flebiliter efflōreſcere indicat fabulæ concolor ferrugineus floris rubor, nigellis atque adeo lugubribus lituris punctim literatus. Sed iſte poëtarum cantu, quàm colonorum cultu nobilior flos eſt. Geminum viſitur lepidioris formæ lilium, quod Matthioli martagon, aut hemerocallis altera dicitur, è ſilvis montibuſque in urbes hortoſque tranſlatum. Alterius ſæpe bicubitalis, rotundus, & purpuraſcens caulis oblongis, latis, acuminatiſq; foliis in ſtellam ſeſe pandentibus certa per intervalla radiatur: è pediculis prono ſuſpendio vacillant flores purpura frequenter obſoleta, quan-

Ferrugineum atris notis inſcriptum, ſive Hyacinthus poëticus. *R. Dodon. ibid.*

Id. ibid. c. 3.

Montanum primum.

do-

doque elegantiore suffusi, & purpureis aut nigricantibus interdum maculis notati, nonnunquam etiam incontaminato candore spectabiles; foliis annulatos in cirros, velut calamistro, vibratis & reflexis; staminibus summa parte capitulatis, & citra mediam styli clavam extantibus. Squameus, atque in acumen gracilescens bulbus, quòd ochræ luteo colore inficitur, apud Germanos aureæ radicis pretiosum nomen invenit. Multò alterum elegantius caulem attollit cubitalem aut proceriorem, non admodum tamen crassum, inferiùs ex purpura nigricantem: lævibus, pinguibus, surrectis, sensimque brevioribus foliis comosum. Ad hæc floribus grandiusculis, cinnabaris miniique temperie prodigè coloratis nitidè rubet: neque à lilio Byzantii rubro distare videtur, quod à crispula & cincinnata foliorum forma Italico blanditu Dominæ cincinnus vocitatur. Bulbosa radix superiore amplior minutioribus & subcandidis nucleis velluti squamatim coalescit. Habet Pomponii Martagon, quod à prædicto lilio nonnihil discrepet. Nam justæ magnitudinis bulbus quasi squamulis compactus minutissimis, ac depressior sulphureo colore flavet. Scapus in quatuor circiter palmos adolescit; ac productioribus, tenuissimis, contortis, asperis, inferiore parte abundè virentibus, & paulatim decrescentibus foliis fastigiatus densiùs capillatur. Flos priori congener tetro coronæ imperialis (ut

C. Clus. Rarior. Plant. Histor. l. 2. c. 4.

Montanum alterum.

Martagon Pomponii.

(ut vocant) odore degenerat. Congruunt colore formaq; noſtratibus exteræ martagonum radices: quanquam in frigidiore plaga, ſolo cæloque magis propitio, feliciùs florere dicuntur. Orchis radice conſtat bulboſa, in oleæ modùm oblonga, gemina; altera plena & vegeta, altera rugoſa & flaccida; utraque alternis annis intumeſcente ac decreſcente, ſupernè in imo caule fibrata. Inter pauca mirabilis eſt herbæ hujus varias animantium imagines numeroſo partu progignentis nunquam effœta fœcunditas. Verùm nobiliſſima in primis, florumque lectiſſimorum digna conſortio cenſetur duplex ejuſdẽ generis radix anthropophora, quarum altera hominum mares, altera fœmellas capitulis velut è galea, ſive trifido involucro purpuraſcente penſilibus, extentis brachiolis, divaricatis cruſculis, corpuſculis carnis colore ſubrubentibus extremo vere, aut ineunte autumno parit. Et quiſquam dubitet humano generi decoram eſſe florum culturam, cum ſuorum illi cultorum in effigiem humaniſſimè transformati grata vice beneficium recolere videantur? Maſculorum parens folia fundit ex pallido virentia, alia ſcapo circunvoluta, latè alia diffuſa, & per ambitum undoſa, unciam lata, palmum longa: ipſum verò pedalem ſcapum tenerum, & viridi lævore nitidum denſiſſimis floſculis ab ima parte dehiſcentibus inſpicat. Flores, antequam dehiſcant, purpurant: ubi

Orchis.

Orchis floribus viros exprimens. *Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rarior. par. 2. c. 4.*

ubi deinde humanam in faciem explicati lineamentis homunculi patuerunt, mentiente carnem fuco ſuaviùs rubent. Priorem hanc in herboſis Caſperię collibus radicem reperit Fabius Columna, vir tum in pervadendis eruditis naturæ latebris induſtrius, tum Lynceus in pervidendis. Conſitam germinare aſſerit autumno: menſe etiam Aprili floruiſſe: autumni initio ſimplicem eſſe, & abſque fibris vegetam: aliam deinde ab ipſa gigni vegetiſſimam, & ſucci juvenilis plenam, matre interim ſeneſcente atque in rugas abeunte. Subſimilis eſt radix fœmellarum puerpera, bulborum altero juſtæ olivæ magnitudinem æquante, albicante, ac duro; altero autem minuſculo, pullo, & rugato. Caulem hæc ſeſquipedalem, rotundum, lævem foliis duobus complectitur: ima quinque ferè ſemipedalia, unciam circiter lata, & recurva ex longa cervice ab humo ſuſtollit. Majo menſe floret ſilvoſis in montibus Æquicolorum, è trifido integumento vireſcente, ac per oras purpurante ſuſpenſis muliebris formæ minutulis ludibriis, congerie in acutum faſtigium decreſcente ſpicatis. Utriuſque radicis flores aureis velut arenulis pulverulenti ſplendidè ſordeſcunt. Notabilis in ornithogalis eſt bulbi candor, imique verticis, unde capillamenta funduntur, latitudo. Sed præ cæteris, quorum pleraque noſtrate in ſolo paſſim occurrunt, elegantia & raritate peregrinum ſpicatum placet.

Orchis floribus mulieres exprimens. *Id. par. 1. c. 146.*

Ornithogalum.

Peregrinũ ſpicatum.

placet. Bulbacea ipſius radix rotunditate ac magnitudine Arabici ornithogali, quod vulgò Alexandrinum lilium vocant, radicem æquat, candore etiam ſuperat; latitudine autem baſis, ex qua prodeunt fibræ, ſuperatur. Quina aut ſena folia brevia & lata inſtar eriophori, ſive hyacinthi Peruani humi ſternit ſecus, quàm aliud ſolet ornithogalum ſpicatum, quod folia ſurrigit. Caulem trudit gracilem, at robuſtum, qui poſt menſem Majum in floream palmarem ſpicam faſtigiatur. Flores lactei coronario frutici, ſive candidæ ſyringæ non abſimiles; medio ſubviridi capitulo turgentes, quod cum ſementat, exalbicat, particulatim vernant. Neque tamen, dum ſummi dehiſcunt, imi contrahuntur atq; flacceſcunt, quemadmodum in floreis pleriſque ſpicis uſu venit, ſed, ubi avarum ſui ſpectaculum per partes & paulatim indulſerunt, univerſa demum argentea pompa ſimul explicata oculos ditant.

Hyacinthorum notæ.

CAPUT IV.

Hyacinthi nomen anceps.

FLoribus hiſce bulbaceis, pleriſque grandioribus pulchrè attexitur hyacinthus, corpore, non gloria minor. Quoniam verò geminos, genere longè diſcretos unum hyacinthos nomen

nomen amplectitur; alterum, quem rubrum ſive ferrugineum lilium (ut modò præmonuimus) herbarii, comoſandalon Hermionenſes apud Pauſaniam, inſcriptum hyacinthum Theocritus appellat, quia floream ferruginem nigris & veluti funeſtis notis punctim inſcribit, funebri memoria vernans ſive Hyacinthi ſive Ajacis in hunc florem fabuloſo miraculo mutati: alterum, qui non inſcriptus vocari poteſt, quique Vaccinium à priſcis Quiritibus, à recentioribus Gallis tanquam priſtini vocabuli veſtigio Vacietum appellatur: hunc nos in præſentia poſtremum non inſcriptum deſcribimus. Hic in omnes prope colores tum naturæ tum artis felici conſpiratione facilis Vertumnus, modò candidus monſtrat nigra vaccinia eximiè poſſe exalbeſcere, ut alba liguſtra alieno candore victa penitùs cadant: modò cinereus floreum Phœnicem ſe probat, qui cineres animat: modò ex albo rubens humani vultus formoſam temperiem pulchrè transformat in florem: modò cælo concolor Archimedem ludit, dum cælum anguſtiùs contrahit: modò colores alios mille non fictos & breves, ſed veros & conſtantes vario è ſatu trahit; ut admirationis filiam, fugitivam Iridem provocet & ſuperet: modò polyanthes numeroſo ſe floſculo conveſtit, ut unus flos hortus ſit. Folia illi oblonga, porri foliis plerunque anguſtiora & breviora, carinata, lævia, & ſplenden-

Lib. 2.

Idyll. 10.

Plin. l. 21. c. 11.

Vaccinium.

Ioan. Ruell. De nat. Stirp. l. 2. c. 104.

Hyacinthus non inſcriptus multicolor.

tia:

tia: caulis teres, enodis, glaber, fungoſus, digito ſæpe minimo gracilior, interdum quoque digitalem ad craſſitudinem proficiens, aliàs florea turri ſuperbus, aliàs onere felici languidus: flores à tubulatis anguſtiis in calathi formam repandi, lilii diviſura per oras reflexi, à medio plerunque, nonnunquam etiam ab imo caule ad ſummum, nunc in latus, nunc per ambitum, modò denſata, modò rara ſerie digeſti: ſemen in triangularibus valvulis exiguum, rotundum, nigrum: bulboſa radix intus candida, &, quemadmodum etiam tota herba, lento ſucco glutinoſa. Orientales vulgò hyacinthos appellant, qui pinguiora latioraque explicant folia, qui craſſiores vegetioreſque exerunt caules, qui majores patentioreſque ſuſpendunt flores, qui denique à fertili lucis oriente nitidam formoſitatem ducere videntur. Horum præterea geminum faſtigium eſt, majoris alterum hyacinthi copioſiùs, alterum minoris parciùs effloreſcentis. Cæterùm pro diſcolori florum varietate cernuntur plerique bulbi & coloris & figuræ diſcerniculo inſignes, qui florea diſcrimina præmonſtrent. Neque verò diffiteor nonnullos tam obſcurè bulbos inter ſe differre, ut perſpicacem etiam judicem ſæpè fallant. Præcocem hyacinthum candidum bulbus arguit nonnihil compreſſus, & rubicundis tunicis prævelatus: bene odoratum, ac leviter cæruleum præ-

ma-

Hyacinthus orientalis. *R. Dodon. Stir. Hiſt. Pempt. 2. l. 2. c. 17.*

Albus brumalis. Cæruleus odoratus præcox.

maturè vernantem pusillus, globosus, superiori concolor, adnataque posteritate sese facilè disseminans: cyani sive Lazuli cæleste decus æmulantem in pyri formam turbinatus, & saturata purpura nigricans: hujus consimilis, obscuroque discrimine prope gemellus exuberante cæli colore splendidè fuscum, foliolisque convolutis Februario & Martio mense cincinnatum: Byzantium odoratissimum floribus diluto colore cæruleis, splendentibus, majusculis, & raris mense Martio visendum in rapi rotunditatem depressus, conglobatus, atro rubore suffusus: lacteum media tempestate florentem, atque à magni Ducis Hetruriæ stabulis viridario conterminis imparem appellationem indeptum vastior, in latitudinem fusus, exalbidus: violaceum dilutioribus maculis intercursantibus distinctum, cui vernaculum à leonino colore nomen est, non ita magnus, in globulum prope collectus, nucleorum, quàm florum, fertilior, & pallidus: cineraceum modicè subsidens, inhærentis crebræ sobolis pressu atque suctu denormante rarenter in rotunditatem globatus, subpallidus: subrubente tubulo albicantem longulus, carne tenerrimus, & hanc ob causam cariosa sæpe basi vitiosus: obsoleti candoris serotinum polyanthem, facie simillima geminus proximè superioris, qui florem fert ex albo rubentem: subnascentibus per floridi caulis interval-

Cyaneus præcox.

E cyaneo fuscus & crispus.

Cæruleus major odoratissimus Byzantius.

Candidus.

Violaceus dilutioribus maculis distinctus.

Cineraceus.

Subrubens.

Albus serotinus polyanthes.

Violaceus polyanthes caule foliato.

la virentibus tæniis foliatum rotundus, & frequenter exesam carie imam sedem explentibus bulbulis deorsum versum sobolescens: polyanthem quà odoratum, quà inodorum, eumque maximè, quem satu plerunque felicissimo prodigiosè variéque multiferum suscipit quàm ferox armorum, tam mitis florum genitrix Brixia, compactus, orbiculatus, nullo rarove hærede cohærente infœcundus, tota in florei partus absolutionem luxuriante fœcunditate: isti planè consimilis rosmarino coloratum, cum præcocem parciùs, tum serotinum liberaliùs florum feracem, & præcrasso caule spectabilem: duplicato autem flore ex albo & cæruleo virescentem itidem rotundus, foliati radice major, sessili parte vitio obnoxius. Violaceus est singulari pulchritudine hyacinthus, qui de singulis longiusculis pediculis flosculos complures frequentiore foliorum coma stipatos racemi modo plerunque suspendens (interdum enim præter morem abortivus more provenit cæterorum) appositè racemosus dicitur. Hunc ex bulbo conjicies mediocri, quadantenus rotundo, & subrubente. Januarii nomenclaturam à cultoris cognomine sortitum in pusillæ rosæ formam foliosum, pretiosumque diluto cælesti colore hyacinthum prædicto cyanei floris bulbo simillimus ambiguè indicabit. Sed grandiore Roseum flore, pariterque cæruleum signo nullo insignis bulbosa radix à vulgari-

Polyanthes multiformis.

Cæruleus dilutior colore rosmarini.

Subviridis duplex.

Racemosus multiplex.

Iannarius multiplex.

Roseus multiplex.

garibus non ſecernit. Anglicum ſive Belgicum, nempe campeſtrem earum regionum florem extremo Martio vernantem ex bulbulo interpretaberis nudulo & candidulo; ſi cæruleum is progignat, ſæpius orbiculato; ſi candidum, aut ex candido rubellum, frequentiùs oblongo. Hiſpano hyacintho ſerotino atque inodoro minorem natura modum, faciem Belgico perſimilem dedit. Cæruleus plerunque aut candidus menſe Majo palmari ſpica vernat, cujus apex ad quaternos digitos confertioribus floſculis oneratur: cauliculus prætenuis, & prædurus diluto colore viret: folia, quàm in Belgico, tenuiora atq; anguſtiora canaliculatim incurvantur: albus & globoſus bulbulus puſillam junceo folio Hiſpani narciſſi bulboſam radicem æquat. Obſoleto colore tum viridis, tum rubentis ſive melini hyacinthi bulbus in cruſtumini minuſculi pyri effigiem longiuſculus, albidus, latiore baſi ſeſſilis: folia prælonga, anguſta, carinata, ſuccoſa, pallido virore ſuffecta, mucronata, flexuoſa: caulis ſubviridis, pedalis, gracilis, duriuſculus, ab imo ad ſummum inæqualia per intervalla ſecundùm anguſtiſſimas foliaceas appendiculas flores extremo vere ferens Belgicis conſimiles, nonnihil tamen longiores, è brevibus pediculis nutantes, ſenis foliis contextos, exterioribus quidem reflexis, interioribus verò tanquam in tubulum coëuntibus, imam ſpicam rariore, ſummam

Anglicus, ſive Belgicus ſerotinus.

Cæruleus.

Candidus.

Rubellus.

Hiſpanus ſerotinus.

Hiſpanus obſoletior.

densiore copia onerantes, onerique interdum imparem & languidam acclinantes : folliculi semine offertissimi plano, cartilagineo, circinato, nigro. Hyacinthum stellatum polyanthem Peruanum foliis crassioribus, latè carinatis, angustè mucronatis, splendidè virentibus, propter humum fusis; caule firmo, tereti, glabro, virescente; minutis innumerisque floribus modò cæruleis, modò ex cæruleo in violam inclinatis, modò albis, modò albidis, in stellam hiantibus, spicatum in turbinem conglobatis, ex ima primùm parte sese pandentibus; acuminatis ac trigonis folliculis semen rotundum & nigrum concludentibus, bulbus effundit grandior, foris fuscus, sub exteriore tunica laniger & re ipsa eriophorus, basi lata & prominente sessilis. Mera in florem collecta suavitas, hyacinthus botryodes Chalcedonius, sive Turcarum Muscari, vel ipso barbaro nomine jucundè olens caulem surrigit crassum, teretem, fragilem, ad partem usque dimidiam nudum; inde ad cacumen flosculis, utpote jucundissimi odoris plenissimis, in urceolos meritò conformatis, modò leviter luteis, modò subalbidis acervatim racematum. Prægrandibus, ac triquetris vasculis semen includit nigrum, rotundum, ervo par. Folia frequenter humi sternit prolixa, in mucronem fastigiata, satis & crassa & virentia, canaliculata, tortuosa. Bulbum subjicit oblongum, albicantem, compluribus tuni-

Peruanus.

Botryodes odoratus.

tunicis cęparum inſtar coagmentatum, craſſis fibris ex ima extuberante baſi diffuſis, nec unoquoque anno pereuntibus & redivivis, ſed perennibus innixum. Illud habeo tandem ſubjicere, ſufflavum hyacinthum botryodem geminum eſſe, alterum præcocem, ſerotinum alterum non ſine diſcolori diſcrimine: illius enim præfeſtinatum ante hiemem germen expallet; hujus verno tempore tempeſtivum ſaturatiore purpura nigricat. Colitur præterea duplex hyacinthus botryodes inodorus, lacteo candore alter, alter diluta purpura reſperſus. Illius cauliculus, & juncea folia languido virore pallent; hujus autem ex viridi purpurant. Vtriuſque flores Aprili menſe peranguſtis oſcillis oſcitantes concava rotunditate globantur minutarum effigie margaritarum, à quibus Italicum nomen retulerunt; ſummumque cauliculum uva confertim vernante conveſtiunt. Rotundi bulbuli penetralem candorem pullo cortice infuſcant: prodigioſè etiam fœcundi, quod anguſtis corpuſculis nequeunt, numeroſo nucleorum partu latè ſe porrigunt. Comoſus florum panicula hyacinthus, Aprilis flos, quòd in floridiſſima Sanneſiæ domus amœnitate primùm admirabilis hoſpes Romam oblectavit, Sanneſius dictus eſt: quòd autem luctibus ac funeribus dicatæ cupreſſus læta ridet imagine, vulgò cupreſſinus appellatur. Floſculos granoſos, capillamenti modo tenues, tenerrimos, fragiles, velut vitrea glacie concretos,

C. Cl. Append. ult. ad plant. biflor.

Botryodes inodorus candidus, & rubellus.

Sanneſius florum panicula comoſus, ſive cupreſſinus.

Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rarior. par. 2. c. 5.

vario flexu ramuloſos, è cæleſti colore in purpuram inclinantes primùm inſtar fœminæ cupreſſus metæ aſpectu in faſtigium convolvit; deinde, ut aſſolet mas, extra ſe ſpargit: cauliculo ſuſtinetur ſubviridi, ſeu ſubalbicante, prætenui, rotundo, lævi, lignoſo, inter folia proſiliente prælonga, ſuccoſa, nonnihil carinata, & flexile in cacumen extenuata: bulbum turbinat; ſubrubente foris tunica involvit, craſſiſque fibris firmat; à comoſo ſpurio hyacintho dilutiore potiſſimùm rubore, & minuſcula mole ſecernit. Indici hyacinthi, ſive Aſphodedi nuper ad nos tranſlata tuberora radix, ex qua ille cum vita nomen accipit, oblongum botryodis odorati hyacinthi bulbum imitatur: carnis, & ſubnaſcentis calli duritiem ſuperat: nimiùm ſui prodiga, & raritatis gloriæ officiens innumeros toto corpore parit hæredes: ineunte vere folia emittit in terram convexa, prolixa, digitum lata, in acumen deficientia, viridi lævore nitida: caulem impellit ferè bicubitalem, duriuſculum, lævem, geniculatum, brevia è geniculis folia fundentem, minimo nunquam digito craſſiorem, numeroſis floribus cacumen onerantibus uberrimè ſpicatum. Hi ſucco pleni, degenere à patriis Indis lacteo vultu oculis, odoratiſſimo ſpiritu naribus ſuaviſſimi, aurei mali floribus æquales, ab ima parte particulatim ſeſe explicantes æſtivis menſibus ad hiemem uſque vernant.

Indicus tuberoſus candidus.

Cycla-

Cyclamini, & floris Indici è violaceo nigricantis notæ.

CAPUT V.

Tuberosa radix bulbo proxima Cyclaminus est, quam veteres Latini terræ modò umbilicum, modò rapum, modò malum, ac tuber appellarunt. Ejus duo genera discriminat florum gemina tempestivitas, alterum vernum, autumnale alterum, utrunque raro candore charum: nam, pretium cultumque minuente copia, sepibus obvium prope omnibus, licet rosas æmuletur, licet regio colore splendeat, prorsus viluit purpurascens. Quod vere floret, Byzantio translatum duplici candet aspectu. Flos enim de more in quinque sursum reflexas foliorum lacinias distributus, & veluti refugo à fronte capillo relicinus, aut emaculatam albitudinem grandiore mensura explicat, aut vulgaribus par, & cætera candidus rotundum osculum saturata purpura expingit: odoratam uterque animam, dum vivit, expirat: uterque mucronatæ rotunditatis leniter serrata folia præmittit autumno, quæ (quod familiare plerisque est) subter ex viridi albicant, supernè verò ramulosis toris subrubentibus virent: sed ille latiùs explicata fusco virore albidis maculis interstincto inficit; contractiora hic diluta viriditate, viridiorem umbilicum cingente, distinguit. Vernam folioso

Theophrast. Hist. plant. l. 7. c. 9. Plin. l. 21. c. 9. & lib. 25. c. 9. Ioan. Ruell. de nat. Stirp. l. 2. c. 94.

Cyclaminus gemina.

Verna.

flore prorſus candido Cyclaminum prædictarum priori partibus pleriſque ſimillimam tum floris theca magis turgida, tum flos ipſe numeroſis foliis nondum ſatis evolutis primò glomeroſus à populari ſecernit. Probabilior autumni Cyclaminus aut languidè odorata, aut penitus inodora ſimili colorum in floribus diſcerniculo exalbeſcit. Ejus folia in orbem ſparſa, criſpa, ſupernè maculoſa, angulata, & marginibus quaſi circunroſis crenata ipſis floribus præpoſtera lentè feſtinant. Ubi marcidi flores interciderunt, ſemine gravia longis cum pediculis, quibus inſident, capitula multas convolvuntur in ſpiras, donec terram attingant: illic demum adulta, maturoque partu hiantia ſemen oſtendunt inæquale ac fulvum; quod humo exceptum non abit in germen more ſeminum cæterorum, ſed in tuberculum rotundatur, unde poſtmodum folia emergunt. Radix tuberoſa in orbiculatam latitudinem effuſa, oculis interdum, velut in cauliculos, extantibus ſupernè ſcabra, ſenio etiam rugoſa candidam carnem nigrante corio inveſtit.

Autumnalis.

Flos Indicus è violaceo fuſcus radice tuberoſa.

Indicum tuber effigie rapuli, colore intus albo, extra ſubrufo, corpore binos ternoſve digitos lato, ſuperno infernoque umbilico anguſto, & nonnihil introrſum acto paucos ante annos ad Pariſienſes hortos edvectum eſt è Batavia. Illic toto triennio ſine fibrarum exortu, ſine floris oſtentatione ignavum atque inglorium latuit. Romam denique

transla-

tranſlatum, velut eroſum terebratumque teredine, in Tranquilli Romauli manus, efficaces nempe cultrices, venit. Hæ vario ſatu indolem tuberis per biennium explorarunt. Et primò quidem florem elicuit macra humus cum exiguo ſabulonis admiſta. Jam verò ferum tuber adeo cultus edomuit, & conſuetudo manſuefecit; ut communi bonoque olerum ſolo gaudeat, arcanumque gaudium floreo riſu exprimat. Septembri menſe radix in fictili primùm depoſita germinavit Octobri; tum verno tepore turgere cœpit in florem: ſed florea ſpes intempeſtivis pruinis præuſta decoxit. Folia exeunt à tubere longa, & ſæpe cubitalia, lata, nervoſa, ſtriata, gladii modo in mucronem exacuta, diluto virore albicantia, propter humum candida rubriſque guttis intertincta. Medius deinde ſcapus exilit densè ramuloſus, & bulboſæ iridis more articulatus, at brevioribus mucronatis foliis articulatim armatus: ut licet iridem nonnemo vocitet, gladiolo tamen propior hæc planta videatur. Flores ſimplici narciſſo grandiuſculo prorſus albo ſuppares in ſex folia decuſſantur ſubter vireſcentia, ſupra è violaceo fuſca, nativo tanquam holoſerico villoſa, furvis & velut fuligine oblitis per ambitum cirris, ſeu fimbriis criſpula & corrugata, atris albidiſque unguibus maculoſa, prominula linea intermeante diſtincta. Medium præterea ſtylum ſurrigunt janthinis, atque albicantibus maculis

Tranquillus Romaulus.

lis notatum, ſtaminibus tenuiſſimis in imo violaceis, in ſummo luteolis capillatum, quaternis quoque majuſculis bifidis crocis exteriorem in decuſſem demiſſiùs digeſtis coronatum. A medio caule ad cacumen uſque ſummis è ramulis, atque ex ipſo foliorum complexu menſe Martio atque Aprili particulatim exiſtunt. Medicamenti cujuſpiam, aut mellis excocti inelegantem odorem expirant. Diem, aut paulò diutius vivunt breviſſima digni vita, quippe nocti mortique nigritudine concolores. Emortui, velut informia veſpertilionum cadavera, illepidè contrahuntur: deinde ultro caduci voluntarium properant ad ſepulcrum. Mira eſt hujus tuberis fœtura: ex imo enim umbilico fibra prodit modò longior, modò brevior, narciſſinæ inſtar candida & modicè craſſa, cujus ſumma pars in tuberculum paulatim ſoboleſcit. Quare factum eſt non ſemel, ut ejus fibræ jam corruptæ ſoluto nexu procul à matre præter morem natus fœtus inobſervato adhuc miraculo inveniretur: interdum quoque brevioris fibræ ligamine adhuc integro ſoboles matri cohærens & contigua, vel etiam de more adnata deprehenditur.

FLOS INDICVS E VIOLACEO FVSCVS
RADICE TVBEROSA

Anemones notæ.

CAPVT VI.

FLoriferis oculis abundat exigua radix anemones, ut omnium voluptati oculorum quàm maximè proſpiciat. Sunt, qui anemonen Phenion vocent: alii Adonidis ab apro interempti florem appellant: alii Veneris Adonidem lugentis lacrimas in eum florem concreviſſe deblaterant, innocentiſſimi riſum floris impuræ fabulæ tragico luctu funeſtantes: alii denique vim Græci nominis interpretati florem venti nominant, quia non ſine vento aperitur; & (quas etiam aula vices alternat) eadem, qua fovebatur aſpirante aura, reflante difflatur. Duo autem ſunt hujus herbæ faſtigia: alterum enim tenuibus coriandri foliis altè multifidis, minutim laciniofis, atque tergeminis; alterum apii modo diviſis, tripartitò diſſectis, rotundum per ambitum modicè ſerratis, & leniter criſpis viret. Ejus, quæ tenui folio eſt, anemones cauliculus nudus, exilis, leviter lanuginoſus, palmaris, aut etiam pedalis, circa dimidium aut ſub ipſum cacumen tribus foliaceis laciniis ſine pediculo preſſius cohærentibus, & aliquantulum ſurrectis intercinctus, in cacumine florem explicat latioribus foliis non minus ſenis, ferè in roſæ amplitudinem circinatum, medio interdum

Plin. l. 21. 23.
Nicander.
Theocrit.

Anemone duplex.

Tenui folio.

terdum globulo ſtaminibus obſito, exalbido, atque villoſo capitulatum, qui tomentoſam in lanuginem ſemine ſubrufo, longiuſculo, planoque plenam aura leviſſima ſolvitur ac diſſipatur: interdum etiam ſine ſeminali capitulo coma denſiſſima capillatum. At verò latifoliæ flos ſimili caule ſuffultus anguſtiorum foliorum modò ſimplici, modò multiplici ſerie contexitur. Excuſſo flore caput in umbilico eminulum naſcentis aſparagi cacumine intumeſcit, exili flocco incanum, & lanuginoſo ſemine denſatum; quo tandem fatiſcente, leviter volitantes ſeminales villos incautis cultoribus auræ præripiunt. Utraque anemone multùm, ſed latifolia è ſemine variè degenerante progenita licentiùs verſicolore varietate laſcivit. Quæ folio tenuiore pubeſcunt floris hujus radices, intus candidæ, pullo foris caſtaneæ colore non ſine multiplici diſcrimine nigricant: pleræque etiam in graciles, preſſas, longulas, & inæqualiter articulatas appendiculas, quas ab imitamento linguas vocitant, effunduntur: nonnullas tamen animadvertimus nodoſis oculis, quàm porrectis lingulis, frequentiores; eæ præſertim ſunt, quæ florem ferunt arboris perſicæ flori concolorem, minutulas lacinias conglomerantem, quæ vivido cinnabaris rubore ſplendeſcentem, quæque planè viridi facie ancipitem an inter flores herba ſit, an inter herbas flos. Diuturna quoque obſervatione comperimus linguæ figura

Lato folio.

Vtriuſque diſcrimina è radicibus.

ſatam

ſatam radicem in tuberoſum oculum adnatis circa oblongis, & planis internodiis lingulatum ſæpe degenerare. Latifoliæ autem univerſæ radicibus indicantur magis nigricantibus, nullas exertantibus lingulas; ſed rotundos in oculos extuberantibus. Hæc autem oculata tubercula aut lata rotunditate ſubſidunt, aut gracili longitudine aſſurgunt. Dubia & facilè fallentia florum diſcrimina petuntur è radicibus; quia ſæpenumero vix, aut ne vix quidem facie diſcrepant: nos certiores cujuſque notas præmonſtrabimus. Inter eas, quæ tenui minutimque conciſo ſunt folio, & folioſo flore, anemonas pallido candore lacteam radix indicat fuſca, tenera, longis hæredibus ſoboleſcens: circunfuſis foliis albicantem, medioque villo ſubrubentem ſubpallida, duriuſcula, longulas in ſoboles porrecta: rubram colore fuſco ferruginea, lingulis oculiſque pariter articulata, rara carie laborans: vegeto cinnabaris colore miniatulam, oculoſque hilari luce perſtringentem degeneri pallore decolor, nodoſis toris levi nexu coëuntibus frequentiùs compacta, cariem ſentire facilis: iſti perſimilis eodem fulgentiſſimo minio albis maculis guttato bicolorem: convoluta utrinque folia exuberante cocco ſaturantem proximè ſuperiore magis fuſca, pluribuſq; ac longioribus lingulis fœcunda: languidè miniatam ex fulvo nigricans, in longas lataſq; ſoboles ramoſa: rubram albo virgatam è cinereo fuſca, atque

Anemone tenui folio, pleno flore lactea.

Albicans.

Rubra.

Cinnabaris ſaturo colore miniata.

Cinnabari albiſque maculis bicolor.

Coccinea foliis convolutis.

Diluto minio colorata.

Rubra albo virgata.

ex

Alba rubro circundata.

ex facili putreſcens. Huic parenti pallore ac teneritudine corruptioni obnoxia congener, novo mirabiliq; flore formosè degener geniculatus fœtus pudico & matronali viſendam ornatu profert anemonen, purpurea nimirum inſtita circundato foliorum candore ſtolatam. Uſque adeò non bene floret candida pulchritudo, niſi tutelari pudoris ambitu circuntegatur. Flos autem hic ut habitu, ſic origine & pulchritudine Romanus natales habuit ſanè memorabiles. Etenim rubræ albo virgatæ anemones humata radix inter flores de more maculoſos è ſobole adnata candidum florem edidit, cujus oras inſtar ſubſuti limbi ambitioſa purpura obibat. Ea ſoboles & adnotata, & à matre divulſa ſimili ſemper miraculo floruit, perpetuamque demiſit ex ſe poſteritatem, ejuſdem laudis hæredem.

Trium colorum.

Trium colorum anemone, foliis nempe fuſco rubore ſaturatis, amaranthina coma, mediiſque eminulis cirris blandè rubentibus inſignis è radice dignoſcitur nigricante, planos in oculos ſæpius collecta, quàm longas in lingulas diffuſa, & frangentibus contumaci.

Quinque colorum.

Alia quinque colorum anemone addit ſuperioribus tribus, aut certè conſimilibus coëuntium in oculi ſpeciem unguium ſulphureum, expaſſæque comæ imum argenteum colorem. Ejus radix proximè ſuperiore parciùs nigrat, molliùs riget, floreſque pro vocibus locuturas copiosè ſoboleſcit in linguas. Mo-

nendus

nendus hic es, inveniri præterea degenerem & mendacissimam nomine tenus quinque colorum anemonem; re autem ipsa nullius prope coloris: perraro enim floret, ac luxuriantibus tantùm foliis infeliciter silvescit. Radix hortorum exilio multanda oculorum nodosa fœcunditate discernitur. Saturo rubore fusca, albo distincta trium colorum anemonen refert radicis nigrore; in lingulas ocellosq; porrigitur, & frequenti carie absumitur. Violaceam, sive (ut alii à diluto colore nominant) columbinam ex radice prædisces misto atrore cinerea, lingulata, & vitio, postquam ingranduit, opportuna: mali Persici subrubicundis floribus concolorem, & medium capillitium colligentem è subalbida, tuberculisque sæpe acervatim adnatis incommodè coagmentata: eodem languido rubore gemellam, sed promissa & violaceis circundata staminibus como disparem è longis latisque ramosa internodiis, & magis pulla. Quæ floris folia holosericum imitantia obsoleto rubore infuscans, mediisque laciniis virens supra morem cæterarum caulem in excelsum impellit; radicem oblonga per intervalla geniculatam vehementer denigrat. Quæ verò viridior herbescit, biformis est: altera enim confertum medium villum superiore molliorem, velut in paniculam, convolvit: altera sic ab umbilico ad media usque exteriora folia viret, inde ad oram subrubet; ut pavoninæ cau-

Saturo rubore fusca, albo distincta.

Violacea.

Mali Persici flore subrubicunda comam colligens.

Mali Persici flore subrubicunda comam explicans.

Rubra mediis laciniis virens.

Tota viridis.

Vmbilico viridi subrubens.

dæ oculatum orbem imitetur; molliſſimum quoq; florei verticis frequentem capillum non criſpat, ſed promittit. Utraque radicem tum oblonga, tum rotunda ſobole extuberantem pullo indiſcriminatim colore ſufficit. Poſtrema inter folioſas recenſetur anemonas, quæ nuper è ſimplicis floris ſemine Romæ floruit formoſiſſima: candidis foliis diluto rubore umbilicatis latiſſimum in orbem patens duplici ſpiſſa coma, & veluti gradata capillatur, altera attonſa & viridi, interjecta mediaque altera intonſa & incana; quæ foliis etiam dilapſis diu florida tam latè expanditur, ut laciniosum florem anemones latifoliæ mentiatur: provenit autem è radice pallida, compacta, carnoſa, & vegetiſſimas linguas exertante. Probabiles præterea exiſtimantur ſine mediis laciniis anemonæ ſimplices nonnullæ. Inter has quæ, foliorum candorem flammea purpura in radios diſtinguente, purpureis à flammis nomen trahit, radice ſubpallida tenuique cum in oculos, tum in lingulas propagata ſe reparat; lanuginoſo etiam ſemine in varios diſcoloreſque vultus ſeſe reſeminat. Nefas hic fuerit indictam præterire anemonen, cujus flos à pulchritudine Rex indigitatur. Non deeſt huic Regi nigrans, & florido ſerico villoſa foliorum purpura, cæleſti eleganter colore umbilicata. Purpurea idem folia & laxa & promiſſa in tuliparum æmulationem expandit; ut regio more ſyrma trahere videa-

Alba diluto rubore umbilicata, & coma duplici bicolor.

Flammea flore ſimplici.

Purpurea flore holoſerico ſimplici.

videatur. Radicem articulata gracilitate ramulosam subnigro squalore rufat. Cæterùm latifoliæ anemonæ pari ferme atrore suffectis, nodosis, oculatis, interdum quoque ab opacitate, à morbo, à senio tenuiculas protendentibus cervices radicibus inter se vix differunt. Florem verò duplici aspectu proferunt: aut enim exterior atque ima latiorum foliorum series subviridis, ac discolori floris rudimento virgata tenuissimas & confertissimas floreas lacinias suffulcit; aut foliis flos universis æquè angustis, prolixis, & coloratis micat. Florum præterea, quos tenui folio anemone parit, genera varia præsagimus è prægerminãtium varietate foliorum. Candore tum emaculato suaviter lactea, tum obsoleto nitidè sordida folium præmittit frequentibus incisuris leniter laciniosum, interque incisuras laxius anemones folio, quæ mali Persici florem diluta purpura æmulatur, comamque colligit: lactea tamen & magis explicat, & in viridi dealbat; albicans & angustat, & fuscat. Rubra, albo rubroq; maculosa, & oris puniceis candida effundunt prope consimile, longulo videlicet ab radice pediculo porrectum, mediocriter incisum, sparsum, herbeo colore viride ac subrubens: alba languido rubore umbilicata, & coma duplici bicolor viridissimum, peramplum, crassum, erectum, rariùs intercisum, crispum: hilari cinnabaris fulgore ardentissima, & lacteis guttis irroratis minùs ar-

Latifolia duplex.

Anemones tenui folio discrimina è foliis.

dens, magiſque viſenda bene vireſcens, levi peroras rubore conſperſum, raros in ramuſculos diſcretum, & ferè jacens: quæ profundi coloris triſtem ruborem interfuſo candore diluit & hilarat, minutatim laciniofum, ſatis viride, non admodum aſſurgens: quæ contractis utrinque foliis cocco ſaturatiore nitet, mediocriter ſeſſile, temperatè virens, & modicis diviſuris inciſum: diluto minio fucata ſpiſſum, laxum, rariùs crenatum, praſinum, nonnihil aſſurgens: quinque colorum ornatu multiplici ſingularis rarum, breve, retuſum, minutè conciſum, humi ſtratum & planè ſupinum, fuſca viriditate inamœnum: trium colorum felici numero gaudens, & mali Perſici flore languidè punicea, quæ mediam glomerat cæſariem, puſillum, denſum, multifidum; ſed illa herbidum & reptabundum, hæc luridum & minùs pronum: ejuſdem mali Perſici rubello concolor flori, quæ prolixam depexamque comam ſtaminibus janthinis coronat, raris diviſuris crenatum, latis particulis diſtinctum, & pleno virore ſplendidum: violacea mediis inter extremas inciſuras intervallis ſuperiori ſubſimile, ſurrectum, & vegeto colore jucundum: circa umbilicum viridi ambitu oculata oris rubentibus breve, minutum, faſtigiatum, modicè inciſum, blandè virens, humili ſilvula procumbens: at verò toto interdum ſubrubente flore, ac virente coma bicolor

gran-

grandiuſculum, parciùs fimbriatum, paulò erectius, minùs ſilvoſum, in viridi pallidum: circunfuſis foliis obſoletiùs purpurea, mediiſque conglomeratis foliolis vireſcens altè inſectum, longis & ramuloſis pediculis diſſipatum, raris ramulis brachiatum, incurvum, ac decolori facie inamabile: iſti cætera conſimile, at viridius, laxius, denſius, atque in excelſum emicans quæ villoſo florentem holoſerico fuſcam purpuram induta regale cum habitu nomen uſurpat: quæ denique floreas foliorum nives purpureis radiis innocenter flammea pervadit minutulas in lacinias diſſectum, contractum, vegetiſſima viriditate coloratum. Cæterùm ex hujus, quæ tenui folio eſt, anemones, atque etiam è latifoliæ cujuſlibet ſato ſemine ut multicolor florum, ita multiformis atque inenarrabilis foliorum varietas exiſtit.

Ranunculi notæ.

CAPVT VII.

INter hortenſes ranunculos lectiſſimi habentur, quorum exigua radix, pluribus ab uno capite demiſſis prope rotundis aut longiuſculis pallidis radiculis in tenues fibras deſinentibus, grumuli effigie coaleſcit. Oblongis & craſſioribus coagmentata ſimplici flore ranunculum feret. Inter

Ranunculus radiculis in grumum acervatis.

Simplex.

Aſiaticus flore aureo ſimplex.

ter ſimplices in primis aureus pretioſus eſt. Brevi prætenuique pediculo nixus quaternis, quinis, ſeniſve latis foliis nigrum capitis rudimentum coronat, in longuli, plani, minutuli, & ſubrubentis ſeminis teretem thecam tranſiturum. Ima folia modicè lata, pinguia, laciniatim diviſa, & leviter ſerrata ex viridi flaveſcunt. Cohærentes in grumum radiculæ gracili longitudine porriguntur. Sed radices illæ, quarum flores denſa ſtructilique foliorum copia compacti ardentiſſimè rubent, minuſculis quà ferme rotundis, quà oblongis glandulis coagmentantur. Folia pallida, itidem crenata, ſed minora, & ſæpe tripartita proſiliunt. Cauliculus craſſior & procerior, leviter lanuginoſus, adnatiſque minutim inciſis foliis pinnatis aut rectus in unicum, aut obliquè ramuloſus in plures deſinit flores; qui læta quandoque pabuli luxuria, radiciſque robuſta juventa è ſinu medio altiùs impulſum, brevique pediculo nitentem unum alterumve pariter folioſum ſeſe eviſcerant in floſculum.

Aſiaticus flore coccineo multiplex.

Flavus multiplex folio rutæ.

Eum præterea ranunculum noſtrates educant horti, cujus granoſa radix granis paucioribus, quàm ſuperior, albidis, rotundis, duplo, quàm triticea ſint, majoribus in grumulum coaleſcit. Folia humi repunt rutæ ſimillima, ſed herbaceo colore lætiora: caulis gracilis, imbellis, atque ſtriatus in palmum adoleſcit: ejus faſtigium flore inſtar candidi multiplicis ranunculi mox

deſcri-

deſcribendi folioſo, grandiore tamen ſplendidoque à Martio menſe in Aprilem uſque flaveſcit. Flos autem duplex, alter laxiorum foliorum imo ambitu media foliola ſpiſſiſſima coronat; alter paulò ampliora proximè ſuperioris mediis foliolis folia ſerie pariter denſiſſima in rotunditatem conglobat. Alium prælongis, tenuibus, diffuſiſque radicibus inhærentem ſolo ranunculum noſtri cultores in pretio habent, cujus folia oblonga, ſerrata, dura, nervoſa, aut in ſummis pediculis aut circum ramuloſi caulis alas in ſtellas collata, ſupernè fuſca, ſubter diluta gemino virore pinguntur. Lactei floſculi minuta foliorum denſitate inſtar bellidum turgiduli, unoquoque in ramuſculo ſolitarii gemmantium hortorum ſmaragdinis virgulis præfixæ margaritæ ſunt. Ranunculo, quem globoſum vocant, radix eſt è capite plurimas prætenues fibras in capillamenti modum ſpargens, adnaſcentem in ſobolem itidem capillatam, quæ multiplici è germine prænoſcitur, multiplicabilis: folia eidem lata, rotunda, ſtellatis anfractibus ſinuoſa, crenata, nervoſa, ex viridi pallida: caulis concolor, palmaris, exilis, ac tener: aureo colore flos, geminatis foliis atque in anemones amplitudinem adultis in globum collectus, ſemperque naſcenti ſimilis, Aprili atque Octobri menſe bis vernans: à flore loculatæ vaginulæ complures ſemine plenæ minuto, nigricante, ejuſque ſimillimo

Fibratus flore pleno candido.

Globoſus.

mo, quod regius flos, ſive delphinium reddit. Tuberoſi ranunculi, quem batrachium cum Græcis appellat Apulejus, tuber cinereo colore fuſcum, rudi verticilli forma ſcabroſum, grandiorem juglandem nucem magnitudine ſolet æquare: adnatis è tuberculis pallidas tenueſque fibras longè porrigit: numeroſa protrudit folia latam in ſtellam anguloſa, diluto virore picta, ravis maculis diſtincta, nervulis intercurrentibus lineata, mediocri pediculo nitentia: in tres palmos caulem excitat ramoſum, ſingulis ramuſculis ſummum floſculum fundentibus luteolum, ranunculi, qui rutam folio imitatur, perſimilem, at minorem, Majo menſe vernantem.

Tuberoſus.

Hiſt. de herb. virtutib. c. 9.

Aſphodeli, Pæoniæ, Lilii convallium, & Iucæ Indicæ notæ.

CAPVT VIII.

Aſphodelus, ſive haſtula regia, non ferro, & flore cuſpidata, bicolore vernat aſpectu: aut enim flavet, aut albet. Flaventis radix oblongarum veluti glandium, ſeu naporum acervatis numeroſis appendicibus compacta rufeſcit; noſtratibus in hortis libenter hoſpitatur, felicique floris ac ſobolis reſpondet eventu. Denſiore ſilva folia funduntur herbea, prælonga, angu-

Aſphodelus.

Flavus.

angusta, lenta, concava, mucronata: medius teres ac firmus in unum alterumve cubitum scapus adolescit; modicisque liliaceis floribus suaviter olentibus, florido colore flavis, circa summum cacumen per partes vernantibus Aprili mense decoratur. Albi Asphodeli nomine paucos ante annos à Byzantinis hortis ad Romanos transducta est radix phalangio non absimilis; complura, oblonga, crassa, exalbida fibrarum cruscula, flavi asphodeli radicibus graciliora ex uno capite divaricans: peregrino eadem in solo exilii pertæsa nec unquam floruit, nec diu vixit. Vetustissimum & saluberrimum inventum, montanæ opacitatis filia, hortorum urbano splendore donata, atque Hispano præconio montium rosa. Pæonia, minore florum in populo speciosissima superbit; quæ confertissima foliorum congerie peramplum explet ac perficit orbem absolutissimæ formositatis: utque judicibus oculis triumphet, triumphali tum saturatæ, tum dilutæ purpuræ splendescit ornatu. Si ardentiùs purpuret, flore sensim exalbescente & caduco ferè intra dies octo deflorescit: bipalmi nititur caule carnoso & brachiato in folia ramosa, rariùs fimbriata, vegeto colore splendida, inferiùs cæsia & lanuginosa: radice gignitur præcrassa, torosa, foris subrusa, intus candida, oblongos & carnosos in balanos divisa. Sin leviùs & suaviùs rubeat flos; paulatim è roseo pudore

Albus.

Pæonia pleno flore.

Plin. l. 25. c. 4.

Rubra.

Subrubens.

pūdore niveum in pallorem elanguefcit, nativoque fcapo pertinaciter adhærefcens immoritur, foliofo cadavere primùm nigrefcente, tum emarcido, ficcitate denique notabilem in modum contracto: folia illi dilutiora, & anguftioribus laciniis concifa: radix præterea contorta, craffa, dilutior, longioribus & gracilioribus nodis glandulofa. Lilium convallium pufilla rotunditate plus odoris, quàm floris includens, per oras denticulatum & reflexum, toto etiam ofculo fuavem inhalitum ofcitans aut fummè albet, aut modicè rubet: palmaris & rigidus cauliculus à medio furfum verfus pronis flofculis oneratur: duplex aut etiam triplex folium liliaceis non abfimile, brevius tamen fplendidè viret: graminea radix geniculatis latiffimè proferpit internodiis: ab iifdem & radicis cacuminibus novas radiculas difpergit. Floris candorem languidor, ruborem vegetior radicis & folii color; illum præterea laxior, hunc anguftior utriufque menfura fignificat. A floris occafu bacca turgefcit primò viridis, deinde rubicunda, duriufculo femine referta. Occidentalis Indiæ Juca radice nititur craffa, intus candida, foris rufa, geniculata, & velut arundineis bulbis, quos oculos vocant, fobolefcente. Verno plerunq; tepore citata folia denfo nemore fundit foliorum Aloës prope gemella, binos palmos longa, robufta, & rigida, in femicirculum canaliculata, in præ-

Lilium convallium. — Album, & fubrubens. — Iuca.

prædurum, præacutum & fuſcum aculeum convoluto utrinque cacumine minaciter muricata, tenuiora tamen; craſſitudine & colore palmea, nec obliquis per ſumma latera ſpinis exaſperata, ſed fulva margines percurrente linea diſtincta: cum cæteris anni temporibus, tum præcipuè vere toroſus thyrſus aſparagi, ſive haſtulæ regiæ modo emicat aſſurgitque in trium quandoque cubitorum lævem, & ſanguineo colore ſplendentem virgam; quæ diffuſis palmaribus ramulis turbinatim arboreſcens florea tintinnabula, fritillarias citra quadratas maculas imitantia, obſoleto candore pallida, levique nonnunquam rubore interfuſa, inodora, deorſum verſum ſpectantia, raris intervallis numeroſa ſuſpendit: eadem tandem ſine ſemine decidua ſibi poſteriſque moriuntur.

Byzantinæ Lychnidis, & Americani Trachelii notæ.

CAPVT IX.

Lychnis Byzantina miniato flore multiplici.

LYchnis Byzantina miniato ſive coccineo flore multiplici in oblongam, luteó colore nonnihil aſperſam, denſis, promiſſis & capillaceis fibris comatam radicem gracileſcit: in trium quatuorve palmorum caulem extollitur recto ſtatu nitentem, ſtriatum, geniculatum,

tum, bina ab nodulorum toris folia longula, è latiore basi in mucronem fastigiata, supernè lævia, subter hirsuta pandentem, geniculatim in ramulos fruticantem. In flores ita lepidè luxuriat: ex oblongis, confertim in orbem circumactis, atq; striatis calyculis caulis vertici umbellam primùm obtendit: ex illis deinde prægnantibus involucris floream pilam densissima serie circinatam parit: florem bellio breviorem non admodum diversis, per ambitum bifidis confertisque barbulis contexit: cum Americano trachelio æstate vernat: in flore implendo ex hausta semine deficitur. Trachelium Americanum flore rubro, cui Cardinalis plantæ vulgare nomen indidit color, tenuissima & candida capillamenta demittit, quæ flore dilapso, marcidoq; caule corrupta defluunt, exiguò post fruticantibus novis: folia emittit bellidum foliis subsimilia, pinguia scilicet, humi jacentia, levissimè serrata; sed viridiora, longiuscula, & crispula: instar asparagi stylum excitat modò simplicem, modò ramulosum, adnatis per intervalla foliis etiam pinnatum: styli ramorumque cacumina conglobatis, velut in paniculam, creberrimis flosculis leviter onerat; subjectam inde teretem viriditatem rarioribus distinguit: flosculos tum extremo vere, tum æstivis mensibus tempestivos, simplicis floris delphinium ex parte referentes fusco rubore villosum sericum mentiente colorat: intra eosdem

Tracheliũ Americanum flore rubro.

jam

jam peraridos capitula occulit ſeminis plena nigelli, orbiculati, ac tam exigui, ut in cernendi ſenſum prope non cadat: ubi flos intabuit, propagandæ ſoboli vacat.

Caryophyllorum notæ.

CAPVT X.

VT coronariæ vettonicæ, ſive vulgatiore nomine caryophylli diſcrimina internoſcantur; ambiguæ fidei ſemina, radices, & folia inconſultè conſuluntur. Floreus enim iſte in omnem varietatem Proteus nullius hactenus Ariſtæi calliditate, ut vera præmonſtret, deprehendi potuit. Sæpe fit, ut pulcherrima indicia florem ſpondeant pulchriorem; flos deinde promiſſus turpiter degeneret. Quare, dum florent, plantæ præſignandæ, & probabiles ab abortivis ſegregandæ ſunt: eadem enim facies bonis maliſque promiſcua ex facili fallit. Publicum eſt omnium niti radicibus lignoſis, ſubrufis aut albidis, multiplici fibra crinitis, in foliaceos ſæpe ſurculos abeuntibus: inde cauliculos exiſtere teretes, graciles, in ipſa gracilitate ligneam duritiem affectantes; pyxidatis geniculis articulatos, foliis obſeptos geniculatim inter ſe adverſis, brevibus, carinatis, in viridi colore plerunque glaucis: ſummos calyces multifidis calyculis ſuffultos, oblongos, glabros,

extre-

extremas per oras orbiculatim denticulatos in flores hiaſcere modò ſimplices, modò folioſos, ſuppari amplitudine roſis proximos, brevibus frequentiùs, interdum etiam profundis laciniis inciſos, mira varietate coloratos, inter aromata nobilis caryophylli tum odore tum nomine inſignitos: arefactis demum floribus, longos ac duriuſculos calycibus incluſos folliculos plano & nigello ſemine turgeſcere. At verò caryophyllus pleno flore minutè altéq; inſecto pinnatus ſeu fimbriatus & minor & major apertè proditur ſaturatæ fuſcæque viriditatis folio: ille præterea minutulo ſecernitur à cæteris. Caryophyllo propemodum par & congener recenti nomine flos Armerius, ne magnitudine ſuperetur, floſculorum congeſtu latam explicat umbellam. Ejus quoq; prævium diſcerniculũ in folio eſt brevi, lato, & ejus herbæ, quam ſaponariam vocant, ſimillimo.

Caryophyllus pleno flore pinnatus minor & major. Flos Armerius.

Granadillæ, ſive Maracoti notæ.

CAPUT XI.

ILle diu à noſtratis mundi hortis omnibus hiulco florum ore ſuſpiratus, ille è Peruanis ac Mexicanis longè diſterminatis finibus acceſſitus, poëtarum ille canoro, atque oratorum facundo plauſu tandem exceptus, divini Amoris manu vitalibus inſcriptus doloribus Granadillæ flos, quem Indi Maracotum vocant; ut à mortali-

bus

bus obitos pro Deo cruciatus in coronam transitu-ros intelligamus; illud, inquam, floreum ac suave miraculum quotidiano spectaculo prope jam viluit universis. Vix est, qui præterea miretur, pœnas degenerasse in florē, fortiter tolerantibus adulantem; extima per ambitum folia in aculeos extenuari, spineæ coronæ memoria molliter compungentes; ream pro nobis innocentiam in foliis albescere; pertæsa sævi laniatus cruenta flagra in floridæ voluptatis purpuream telam redordiendam filatim retexi ac superinduci; saxo in germen emollito, columnam ex atrio crudelitatis ad piam in flore medio structuram excitandum transmigrare; columnæ imminere globosum rudimentum spongiæ quondam felle imbutæ, deliciarum aviditatem detergentis; modò ternos, modò quaternos extare conformatos capitatis è staminibus clavos, animis amabiliter configendis aptissimos; unam crucis effigiem desiderari, quòd extremam sævitiam floris indoles mitissima repræsentare non audet; folium in lançeam exacui, sed innocentem, quippe retusam in ipsius vulnerato pectore charitatis; suavem denique ac medicatum fructum ad cordis imaginem rotundari, cum è divini vulneris flore vitalis fructus extiterit, amantis Dei cor. Vix, inquam, est, quem cura & cultura tangat floris planè admirabilis, in quo ipsi vernant ac rident acerbissimi dolores. Si

quem

quem tamen non piget, imò delectat, salutis à Deo acceptæ infinitum beneficium in floreas notas suaviter contractum grata recordatione relegere, eodemque mortalium animos immortaliter esse inscribendos vel à floribus placet admoneri: si juvat è funebri Amoris flore salubrem sæpe fructum colligere in cordis amabilem figuram, ut cordatissimos amantes faciat, conformatum; radicem & folia, ne fallant indicia, prænoscito. Radix in luteum pallorem languida & geniculata inextirpabili fœcunditate proserpit, sobolescit, & fruticat: fictilibus verò claustris contineri nescia per imum foramen in subjecti soli amplitudinem clandestino reptatu se penetrat; multiplicique atque erratico gramineo lapsu latissimè spatiatur. Folia quasi trigona sambuci roseæ, seu potiùs lupi salictarii profundo incisu tripartita, majorem mediam laciniam porrigentia, quaternas aut senas uncias longa, minutim serrata, lævia, tenuia, imbecilla, aliquantulum venosa, diluto colore virentia, inferiùs etiam dilutiora, graviter olentia, alternis disposita, ternos inter se digitos dissita lentum vitilemque caulem prævelant; qui, cum vires sine adminiculo standi non habeat, quicquid claviculis, veluti manibus, nanciscitur, avidè comprehendit, arduoque ascensu reptabundus, & cameras ac pergulas operiens æstuantium Indorum hortenses cœnas jucundissimè

mè inopacat. Nobis etiam cancellatim ſcanſilem arundineam, ſive virgeam ſtructuram ſequaci viriditate prætexens Indicæ regionis remotiſſimam umbram commodat. Atque hoc ſanè ſapienter de more congruenterque artifex natura caduco in flore luſit; ut, qui divini Liberatoris ſervile ſuſpendium eligentis acerbiſſimos cruciatus opere ſingulari velut miſeratus exprimeret, in crucis formam decuſſata ſtatumina penſilis adamaret.

Gelſiminorum notæ.

CAPVT XII.

Citerioris ejus Hiſpaniæ, quam veteri nomine Laletaniam, recenti Cataloniam vocant, flos fortaſſe ab animæ ſuaviſſimæ prodiga expiratione exanimato ſimilis, & exangui colore candidus, æſtate autumnoque tempeſtivus, blando vocabulo ab Italis deducto Gelſiminum, aſperiore Arabum appellatione Græcam odorariæ violæ ſignificationem ſubolente Jaſme vel Joſme, Jaſminum vel Jeſeminum tum ampliore mole, tum acutiore odore à ſilveſtri noſtrate ſejungitur, Virgæ præterea è pallido, ſcabro, duro, lignoſa, fibrataque radice ſtabilito caudice ſimiliter fruti-

Gelſiminũ Hiſpanum candido flore ſimplex.

Matthiol. in Dioſcor. l. 1. c. 66.
Ioan. Ruell. de nat. Stirp. l. 1. c. 84.

cantes, proceræ, lentæ, &, quò libeat, flecti obsequentes, geniculatæ, binis ad singula genicula foliis alatæ, ramulosæ, medullitus candidæ fungosæque, fotis tamen diluta viriditate lætiores modò arundineos cancellos topiario textu convestiunt, atque scenas hortenses textili umbraculo prætendunt; modò circunfuso convexoque in fictilibus nemore viride cælum cæruleo subtexunt: folia quoque Hispano, quàm silvatico nostrati, simillimis in divisuris latiora, obtusiora, crassiora, nigriora. Quod autem in suis Romanæ amœnitatis hortis Tranquillus Romaulus conferta foliorum serie omnino singulare prior aluit gelsiminum, dimidio, quàm proximè superius, breviorem tubulum protendit: quina vel sena folia in stellam dividit: terna sive etiam quaterna ex umbilico surrigit, quæ nonnunquam in globulum colliguntur: quinto ferè die senescens non dilabitur, sed in natali ramulo inarescit: post multos dies dehiscens tubulus florem alterum plerunque parit: acriùs olet: more superioris ab æstate in hiemem usque vernat, & gemella viriditate frondescit. Gelsiminum Arabicum, sive Alexandrinum, sive etiam Arabica novo nomine Syringa (Sambacum Arabes vocant) frutex est Ægyptius in unum alterumve cubitum arborescens. Quamvis pollicari crassamento, brevique longitudine nanus, arborea tamen duritie scindi contumax,

Hispanum multiplex. Tranquillus Romaulus.

Arabicum. *C. Clus. Cur. post. pag. 3.*

max, ſquaroſus, pallidusque ſtipes in tenuia & longula ramorum brachiola ſpargitur: folia inter ſe adverſa mali aurei, quod aurantium dicunt, ſeu potiùs coronarii fruticis, quem albo flore Syringam vulgò appellant, foliis conſimilia, tenuiora tamen ac pallidiora, nulliſque crenata inciſuris ramulos inveſtiunt: è ſummis ramulis flores brevibus innixi petiolis ab Aprili menſe ad extremum uſque Octobrem erumpunt, modò duodenis, modò denis, novenis minimùm foliis duplicem in ſeriem digeſtis inſtructi, proximè deſcriptis anguſtiores, albitudine obſoleta palliduli, parum tubulati, umbilico circa tubum flavente diſcolores, Hiſpani gelſimini atque aurei mali floream ſuavitatem odoratiſſimo conjunctim halitu inhalantes, more cæterorum caduci. Ut illud hìc dolere & conqueri habeamus, Ægyptum eſſe jam floribus, quàm moribus odoratiorem. Luteum Italiæ gelſiminum, quippe minuſculum nulloque odore amabile, præcipui noſtrates horti non dignantur hoſpitio. Flavum Indiæ odoratiſſimum alio loco opportuniùs, nempe in hortis Barberinis inter Indicas plantas olfaciemus. Planta eſt inter Indicas, ut nativorum florum, ſic peregrinorum nominum fertiliſſima, quæ patria voce Quamoclitum dicitur. A noſtris enim cultioris ingenii ſermoniſque cultoribus modò gelſiminum Americanum, modo rubrum In-

l. 3. c. 20.

Americanum.

C. Cluſ. Cur. Poſt. pag. 4.

Fab. Columna Minùs cognit. Stirp. & Rar. par. 2. c. ult.

dorum gelſiminum annuum, modò gelſiminum folio millefolii, modò Convolvulus tenui folio, modò deniq; Convolvulus pinnatus exoticus rarior nominatur. Hic ab imo ad ſummum geniculatim fruticat, in longos vitileſque ramulos itidem geniculatos & fruticoſos ambitioſè brachiatus, imò verò foliis tenuiſſima diviſura pinnatis volucer ad inſcendendos libertate penſili ſummos cancellatæ ſtructuræ gradus. Tanta eſt vel ipſis herbulis aviditas ſublimitatis. Quin etiam æſtivis caloribus viridiſſimæ umbræ topiarium Briareo par, hoc eſt numeroſis viticulis centimanus prætexit. Flores oblongi ac tubulati, ſumma parte repandi & quinquepartiti, exuberante Cancami, quod vulgò Laccam vocant, colore renidentes, lineolis rugiſve ſtriati, ſtaminibus quinis pallidis capillati, longo petiolo ſinguli binive inſidentes, alternato ſitu è ramuloſi caulis geniculis ab Auguſto menſe ad extremum uſque Septembrem exiſtunt. Squamoſi demum folliculi turgent quaternis, oblongis, nigris, duriſque ſeminibus fœti. Indicum, ſive Canadanum gelſiminum maximum caule tenui, geniculato, lento, atque erratico, quamvis ſuapte natura caducum, reptabunda tamen ambitione ad excelſa faſtigia evadit. Lignea in primis amat adminicula, quibus hederacea tenacitate adhæret, non quidem inſtar hederæ toto corpore, ſed

Indicum maximum flore phœniceo.

unis

unis geniculis radicoſum. Ex iiſdem folia fundit agreſtis gelſimini foliis non abſimilia, ſed producțiora & per ambitum ſerrata. Ramoſi caulis deflexa cacumina rotundorum calycum ſurſum versùm ſpectantium denſis & ſubrubentibus corymbis racemata turgent; è quibus in gemini tranſverſi digiti longitudinem adultis, punicique Cytini denticulata figura dehiſcentibus tubuli leviter crocei, ſumma parte conniventes, porrectum circiter digitum longi procurrunt; hiulco deinde oſculo in quinque labella reſupinato, imo ventre ſubſtricto, medio turgidulo, cervice anguſtiore æſtivis menſibus efflореſcunt; dilutiſque crocis, necnon medio longiore albicante ſtamine capillantur. Dum vernant, ſaturatiore ſubinde phœniceo colore, villoſum holoſericum referente, ac flaventibus longas in ſtrias lineis diſtincto expinguntur. Tabidi tandem florei tubuli defluunt, hærentibus cum extante medio ſtamine calycibus. Barberinos recens in hortos tranſlatus hic flos cœpit in ſemen ſiliquari. Ex arido calyce ſiliqua porrigitur in viridi ſubrubens, in digitum longa, ima parte ſummaq; tenuis, media turgens, infra ſupraque intercurrente prominulo toro bipartita, ſeminibus gravis, ut in luteo leucoio, minutis, rufis, membranaceis. Quanquam hæc membranæ prætenuis involucro circunſepta, multiplicique ſerie prope innumerabilia circa nigrum &

molle diſſepimentum, lingulæ imagine interje-ctum, confertim conſertéque conſtipantur.

Roſa-

GELSIMINVM INDICVM FLORE
PHOENICEO
4. N.

Rosarum notæ.

CAPUT XIII.

Rosæ laus.

ROsa ex alabastri concha emergens hortorum pudica Venus est; nec alterius Veneris impuro sanguine impudenter erubuit, suo decentiùs pudibunda. Eadem non aspersa nectare inter fabulosas Deorum epulas tripudiantis ad Amoris impulsum effuso, sed succo suo nectarea purpuravit. Quin potiùs toto vultu Amoris æmula, semper juvenis, mollis, & recens, necnon aureis capillis nitida; folia pro alis, pro face fulgorem, spinas pro spiculis gestans, alter floridulus Amor est. Rosa punctiunculis vellicat, ut cupere se legi præmoneat: amicè vulnerat, ut vulnusculis geminet rosas: spinam emoriens hæredem relinquit horridulam, aculeatum nempe desiderium sui. Rosa volumen amœnitatum omnium, in qua legitur tota in florem contracta formositas, tam decoro suomet nomine inscribitur, ut inscriptis aliena Regum nomina floribus florum Regina non invideat; imò suum commodet nomen rebus blandissimè nominandis. Rosa, ingenuus anni tenerioris pudor, odoratum veris blandientis osculum, terræ comantis pulcherrimus cincinnus, fugacis pulchritudinis lætum fulgur, quamvis plurima spina fulmineum,

mineum, vultu multiplici variat, in quolibet formoſa. Quicunque autem roſarum differentias à nocentibus indiciis innoxius prædivinare vult; ſpinas oculis, non manibus conſulat. Odoratiores ſcabro cortice præſentiat, halitu craſſiore atque terreno in extimam ſcabritiem concreſcente, tenui verò igneoque odoratam animam inſpirante. Roſa alba multiplex, nempe erudito ſcriptorum diſſidio ſive Plinii Spineola, ſive Campana, ſive Alabandica, lacteo flore ſplendeſcens virgas exerit exuberante colore virides, proceras, ſpineis hamis aduncis, grandibus, frequentibus, ſubrubente livore vulnera & ſanguinem ſitientibus captioſas. Non abſimilis obſoleto albore languidè rubens, dubioque rubore albicans, folioſo flore roſa præacutis recurvatiſque ſentibus, quaſi caninis dentibus, mordaciſſima eſt. Odoratæ pallidæque pleno flore Damaſcenæ roſæ, quam Plinii Coroneolam alii, alii ſpineolam interpretantur, è viridi purpuraſcentem caudicem, ramoſaque inde ſilvula diffuſas ſaturo colore virentes virgas obarmant ſpinæ admodum infrequentes, breves, duræ, rubidæ, lata è baſi recurvos in aculeos uncinatæ. Vulgari ſativæ denſis foliis leviter ex albo rubeſcenti, quam aut Plinianam Alabandicam, aut Trachiniam eſſe ſcriptores ſanè nobiles autumant, virgei rami breviores, graciliores, ſubvirides, minorum grandiorumque ſpinarum pro-

Theophraſt. de hiſt. plant. l.6.c,6.

Plin.l.21.c. 4.

Roſa alba multiplex.

R. Dodon. Stirp. Hiſt. Pempt. 2. l. 1. c. 28.

Ioan. Bapt. Porta Villæ l.9.c.5.

Albicans flore pleno.

Damaſcena multiplex.

Matthiol. in Dioſcor. l.1. c.112.

Subrubens flore multiplici.

R. Dodon. ib. Ioan. Bapt. Porta ibidē.

promiſcuè crebris, languido pallore lividis, intentiſque mucronibus minaces. Quæ variè diluto foliosi floris rubore maculoſa, Præneſtina dicitur, aſperitate pariter aculeata inhorreſcit. Italica flore ſuaviter rubente perpetua, proximè ſuperioribus duabus perſimilis, denſioribus ſævit aculeis. Batava flore oris humani rubicundam temperiem imitante atque odorato Centifolia fruticem quà bene virentem, quà ex viridi rubeſcentem ſpinis aſperat quamvis aduncis, tamen mollioribus, non ita crebris, è cineracea baſi rufum in aculeum deſinentibus. Flore ardentiùs rubente, odore nullo probabilis, uno glorioſa nomine altera Centifolia, quam Plinius Campanam, Præneſtinam Cluſius appellat, viridi, graciliore, improcero, nulliſque ferè ſpinis metuendo frutice funditur. Cinnamominæ flore multiplici ſubrubentis frequentes, breves, exiles, ſanguinea purpura nitidi caules ſpinis non admodum denſis, exiguis, hamatis, leviter fulvis leniter pungunt. Gemellas pleno flore roſas, nempe tum ardentiſſimè rubentem Mileſiam, tum ex rubro nigricantem, cui fecit holoſericæ nomen ſerico ſimillima, & veluti villoſa mollities, tenues, teretes, fuſca viriditate illitæ, atque ex parte ſubrubicundæ, minutis & ferè aſpectum fugientibus aculeis innocenter hiſpidæ virgæ proferunt. Miror hìc, poſtremam ex rubore in atrorem inclinatam Plinii Trachiniam vocari à Camerario; cum

Variegata flore pleno. *R. Dodon. ib.*

Italica flore pleno perpetua.

Batava centifolia.

Centifolia inodora.

Plin. l. 21. c. 4.

Ioan. Bapt. Porta ibid.

C. Cluſ. Rarior. plant. Hiſt. l. 1. c. 81.

Cinnamomina pleno flore.

Rubra flore pleno.

Ex rubro nigricans duplicato flore.

cum Trachiniam idem Plinius Milesia minùs asserat rubere, nigricans verò longè superet purpura coloratiore Milesiam. Folioso auro flava sive lutea, jucundi aspectus, ignavique odoris rosa rufi fruticis virgeos caules numerosiore pertinacium spinarum agmine instruit, quarum pleræque luteolæ spiculis vellicant minutissimis, perraræ paulò grandiores, subnigro pallore cinereæ, recurvæ, identidem etiam binæ, junctimque prominulæ altiùs lacerant.

Lutea multiplex.

Florentium arbuscularum notæ.

CAPVT XIV.

FLorentium arbuscularum adhuc infrequentes nostrates horti perpaucas nobilioresque mihi suppeditant commonstrandas. Arbor Persica flore multiplici nobilis ligno extra cinereo, intus flavente, mediocriter lævi, foliis oblongis serratisque non discrepat à vulgari. Flores tepore verno evocati, roseo pudore subrubicundi, leviter odorati, folioso textu Damascenæ rosæ pares spisso arctoque congestu ramulis adhærescunt; rari autem in fructum exeunt, magna virium parte vernam in ostentationem effusa. Est etiam Cerasus, quam cæteris partibus, idest obscurè puniceo, & circulatim albicante cortice, crenatis etiam mucronatisque foliis indiscre-

Arbor Persica flore multiplici.

Cerasus flore multiplici.

discretam pleniorum tantummodo florum gloria discriminat. Flores è plerisque ramorum oculis minimùm terni, foliosi, mediis sæpe foliolis convolutis ex parte conniventes, de more candidi, longulis petiolis appensi numeroso proventu pendent. Flore albo Genista, sive tertium Clusii Spartum Hispanum justa proceritate arborescit: lignosas & arboreas radices agit: cineraceo caudice assurgit: numerosos implexosque ramos viridi pallore tingit: ex iisdem virgulas more passi dissipatique capillamenti demittit densissimas, prætenues, ferè cubitales, ramulosas, lentas, instar viminis obsequibiles, ocellisque distinctas creberrimis; unde folia rutæ foliolis minutiora, flosculique imo tantùm nodulo rubentes, cætera candidi existunt; pulchrè pendulis floridis virgulis, tanquam lineis margaritarum: vere toto vernat: exinde cartilagineas, prope rotundas, ex viridi flavescentes siliquas seminibus implet singulis, rarò binis, ferme orbiculatis, colore fusco virentibus, lævibus, duris, germinare morosis. Myrtus pleno flore latifolia in arbusculam commodæ staturæ adolescit: myrtum silvestrem foliorum infrequentia, latitudine, dilutaque viriditate simulat: florum autem candore ambituque Bellidem adæquat: ab Aprili mense ad hiemem usque, nonnunquam etiam tepidioribus hibernis mensibus floret, ac triste senium anni genialiter coronat. Suam quoque

Genista flore albo. *C. Clus. Rarior. plant. Hist. l. 1. c. 70.*

Myrtus latifolia flore pleno.

myrto

Laurus Indica. myrto lectiſſimæ India Laurum adjungit, quæ jure Farneſia primùm extitit in domo, quippe inuſitatas laureas promerita. Diſcrimen eſt in dilutæ hilariſque viriditatis cortice; in foliis inter vulgarem ac regiam laurum interjectis mediiſque, ac ferè citrinis; in floſculis ſubalbidis, tereti congerie racematis; in baccis inſtar oleæ grandioribus minuſque nigrantibus. Exotici oleaſtri, quem ab odoris ſuavitate Paradiſi arborem aliqui malunt appellare, cortex ſaturato rubore nigricat: rami dilutiores atque ſpiniferi denſa fruticatione ſilveſcunt: folia vere primo renaſcentia, extremo autumno decidua, anguſta, oblonga, glauca, lanuginoſa, tactuque mollia ſilveſtrem Salicem referunt: flores totis ramis Majo menſe quà ſeparatim, quà conjunctim internaſcentes, Hiſpani hyacinthi aſpectu perbreves, ex obſoleto virore in luteum colorem inclinantes diductis labellis aromaticum halitum procul inhalant: baccæ ſubeunt oleæ ſativæ baccis minores, tenuique cute rubentes. Ex arbuſculis vulgatioribus roſea Sambucus globoſo ſpecioſoque flore perſuadet, ut rariores inter arbuſculas numeretur. Fruticoſa naſcitur: cinereo corticis colore ſordet: candidæ multum medullæ includit: folia explicat anguloſa, vitigineis conſimilia, ſed minora & molliora: quinis foliis floſculos complures, eleganter albidos, inodoros, ſteriles, in globoſum florem floreumve globum

Oleaſter exoticus.

Sambucus roſea.

bum culturæ (ut creditur) mangonio denſatos, extremo vere colligit. Multiplici punicantem Balauſtio ſilveſtrem arbuſculam libro materiaque flaventibus, foliis anguſtis nitidéque viridibus Punicæ mali gemellam infructuoſam ipſa ſterilitas voluptati oculorum a Majo menſe ad Auguſtum uſque fertilis hortorum amœna ſede donavit. Hoc primùm anno Romæ vernavit peregrina Græci nominis Rhus, ſive Arabicæ appellationis Sumachus Indorum, excelſa floridæ purpuræ oſtentatione arboreſcens. Ante quatuor annos ferè bipalmis ad Tranquillum Romaulum Pariſiis miſſa hæc planta in quindecim palmos adolevit. Radices illi copioſæ, ſpiſſæ, minutæ, ſubrufæ. Recenti germinatione impulſæ virgæ brevi pilo hirſutæ rufeſcunt, ſolæque frondent. Annuo ſpatio jam exacto ætas robuſtior ligneam duritiem, raripilum lævorem, foliaceum defluvium, pallorem cinereum inducit. Sorbum è foliorum oblonga figura, ſerratoque ambitu conjiceres; niſi horum longitudo major obſtaret. Eadem folia læto virore ſaturata prolixis, modicè piloſis, perque ramorum latera alternatis ramulis ſive pediculis gemello utrinque ortu pinnarum aſpectu cohærent. Floribus tempeſtivus eſt Majus extremus. Suum quiſque initio ſummus ramus rudem viridemque turget in racemum, qui cum incremento paulatim formam ruboremque trahit.

Malus Punica ſilveſtris pleno flore.

Rhus peregrina.

Tranquillus Romaulus.

trahit. Etenim flos in vulgaris amaranthi ſpicam exacuitur, atque in villoſam purpuram accenditur, mediis granis pulchrè flaventibus. Ut idem videri poſſit, fertili vernans miraculo, ſpecilegium ſimul & racemationem facere; ſeu verna facie geminam æſtatis autumnique annonam præſeferre. Et lignum & folium ficulneo lacte, quo nutriantur, abundant: aſſiduoque dum lactatu vivunt, etiam, ubi conſenuerunt, in infantia ſunt. Quare cautio eſt, ne ſtato anni tempore uberrimè lacteſcentis in teneram germinationem arboris rami vel amputentur, vel avellantur: quia ex facili fieret, ut alter hic ſine fabula Polydorus, ſi non ſanguineam, certè lacteam ex vulnere animam funderet; profuſoque vitali ſucco præmoriens vitam ſibi nativo nomine fluxiorem eſſe conquereretur. Extremi autumni primus rigor decuſſis foliis ramulos relinquit inveſtes; quos etiam adultiora paulò poſt frigora dejiciunt, qua parte extuberantem ramorum oculum, tanquam altricem papillam excipiunt, modicè cavos. Ab exitu Novembris ad veris initium crebris oculis diſtincti piloſique rami ſilent. Verno tandem tepore à frigido ſterilique veterno excitata virgarum cacumina & capita ſummum folioſo rubentique germine turgidulum oculum aperiunt Inde ramuſculi ſenſim exiſtunt & adoleſcunt, æquali, quam ſupra deſcripſi, ſerie foliati. Illud etiam

inter-

interdum evenit, ut è duro nonnulla vegetior gemma trudatur, & materiæ anilitas raro germinatu lasciviat. Posteritati consulit hæc arbor more lauri, è radicibus latè dispersis hærede submisso. Eadem Indicæ Acaciæ Farnesianis in hortis primùm visæ magnitudo, quæ nuci Avellanæ: radix unica, prælonga, crassa, radiculis pluribus ramosa, in rectum altè descendens, per autumnum, dum flores lactat, succosior, ab incisione atque fractura contusam putremve brassicam validè longéque olens: caudex cortice pallido, materia albicante, dura, inodora, insulsa: rami proceri, frangi contumaces, flexiles, alterno adversoque situ articulati, binis ad ipsos articulos albidis, ferè uncialibus, perennibusque aculeis quodammodo cornigeri, diluto colore ferruginei, & punctim maculosi: folia bellè virentia & pinnata, id est composita è foliolis inter se adversis, per æquales numero pediculos medio ramulo adnatos distributis, mane sese pandentibus, sub vesperam contrahentibus: flores inter aculeos, interque foliorum alas tum verni, tum autumnales; illi parciùs, hi uberiùs provenientes; illi brevissimo, hi longulo pediculo porrecti; utrique verò mediocris cerasi magnitudine globosi, primò virentes, deinde lutei, post biduum triduumve pallidi, tenuissimorum staminum in luteos apices deficientium eminentibus flocculis ex oblongis ca-

Acacia Indica.

lyculis compluribus in orbem digestis lanuginosi, & acuto luteum Leucoium odore vibrantes: è floribus mediis siliquæ modò singulæ, modò binæ, modò ternæ, atque adeo denæ pluresve, utpote à numerosis calyculis exortæ initio virides, postremò nigrantes, falcatæ, longitudine digitales, latitudine ferè pollicares, ab inclusis seminibus verrucosæ: ipsa vero semina cum siliquis primùm virentia, deinde ferruginea, inordinatata, compressa, oblonga, pisum æquantia, bifida, durissima, mandentibus allium olentia. Molle nominant Indi arborem è Peruanis convallibus ad nos invectam. Ea cortice est exalbido, scabro, candidam resinam oculorum caligini discutiendæ medicatam exudante: ramis prolixis, lævibus, lentis, atq; in terram proclivibus: foliis more lentisci velut in alas explicatis, nonnihil flaccidis, longo pediculo utrinque cohærentibus, minimè serratis, asperrimum piperis odorem saporemque præstantibus, ab avulsione lacteo succo, eoque lento, glutinoso, odoratoq; manantibus: floribus minutissimis, candidis, rubellos crocos includentibus, palmari racemo pendulis, ab Augusto mense ad Octobrem vernantibus, deinde in semen abeuntibus albi piperis aspectu rotundum, læve, subrubente pellicula involutum, racemosa congerie cohærens, sapore acerrimum. Satis jam multa de præcipuis arbusculis: exoticas alias nonnullas locus duplex opportunior exhibebit.

Molle. C. Clus. Exot. l. 10. c. 24.

l. 3. c. 20. & l. 4. c. 6.

FLO-

FLORUM SATUS ET EDUCATIO LIBER TERTIUS.

Lex floris ſerendi.

CAPUT I.

Quo pacto præformandi horti papyracei, iiſque ſemina diſponenda.

LEgiferæ Floræ oraculo ſimilis, & perplexa lex eſt: Quicunque rite ſerere vis, priùs papyrum, quàm ſolum conſerito. Hunc ego nodum Gordiano ſanè impeditiorem Magno faciliùs Alexandro ſine ferro ſic expedio. Antequam hortum conſeras, ejuſdem linearem picturam quàm breviſſima poteris in papyro graphicè deformato: areolam unamquanque varia numerorum nota diſtinguito: graphidem hanc in geminas pagellas plicatilem ſcriptoriæ thecæ, ut diutius maneat, agglutinato: memorialem præterea libellum ad graphidis commenſum compingito: in eandem thecam includito: in eo libello ad pagellarum margines areolis ipſis inſcriptas notas ordine deſcribito: poſt ſingulos nu-

meros, pulvinorum indices, destinatarum adjicito nomina radicum, quæ tum in bulbos, tum in tubera conglobatæ potissimùm feruntur; quæque hortensium deliciarum præcipua semina sunt: ut varias cujusque pulvini radices breviter & clarè annotes, lineatas areolas, quo quæque loco diversis conseri radicibus debent, litterulis, vel quo alio arbitrario signo insignito: eadem signa areolarum, ad quas pertinent, numeris libello adscriptis subjicito: è regione atque ad lineam florum nomina in album referto. Quòd si laxioris horti tota descriptio in geminas contrahi paginas non possit; in plures membratim partitéque ita colligatur, ut mediis duabus ipsi thecæ conglutinatis, quæ utrinque excedunt, plicatili compendio intra eandem thecam includantur. Verùm, ut prævia hæc papyracea consitura quàm consultissima sit, florum patriam indolemque prænoscito. Debet enim accuratus callere sator, ex quo natali loco, è calido ne an frigido, ex humido an sicco, è pingui an jejuno, ex aprico an opaco unumquodque florum genus in exteras oras propagatum sit; ut suis quenque locis queat florem prudenter atque feliciter destinare. Ad hæc floriferarum radicum suas in classes tributarum numerum inito: ne is excidat, annotato: quot quisque pulvinus radices quaternorum inter se digitorum intervallo, aut rariùs differendas capiat, computato: pulvinis ita radi-

Florum patria prædiscenda.

Numerus recensendus.

radices deſtinato, ut, quæ præcocem, quæ tempeſtivum, quæque ſerotinum florem ferant, ſinguli contineant; totoque ferme anno vernantes ſimul pubeſcant, ſimulque conſeneſcant. Ea præterea in florifero ſatu diligenter curato, ut radices permiſceas, quarum una ab alia, cum eruetur, facilè diſcernatur, cujuſmodi ſunt hyacinthinæ ac narciſſinæ: ut cujuſque generis radices certis pro areolæ figura locis collocatæ artificioſo florum colorumque in adverſis tranſverſiſve pulvinis reſponſu oculos delectent: ut è pluribus unum florum genus unicuique pulvino copioſius aſſignes, quod, velut unicolor veſtis, variorum floſculorum diſcoloribus gemmis diſtinguatur: ut ordinata denique colorum confuſio aut verſicoloris texturæ aulæum, aut acu pictum variatumque phrygium opus æmuletur. Scio complures eſſe, nec ipſe paucos novi nobiles colonos, colendi floris callidos & ſolertes, quorum alii differunt in areas ſui cujuſque generis res; alii verò tam multa tam varia inter ſe confundunt, ut in ſingulis pulvinis ex unoquoque genere vix florum uni aut alteri locus ſit. Equidem, ut omnes unicè amo, ſic ab utriſque amicè diſſentio: quòd illorum areæ unico rerum genere conſitæ, floribus per temporum ſtatas vices deflorescentibus, ſparſim nudæ turpiter calveſcant; horum verò valde miſcellus & quaſi confuſaneus hortus colorum obruat grata diſcrimina,

Miſta ſatio ut facienda.

mina diſcretamque radicum inventionem impediat. Quare conſultior mihi Apollo, ſive ſanior ſententia non aurem, ſed animum vellit; atque non Phaëtonti ſolùm in cælo percurrendo, ſed mihi quoque in hortulo conſerendo fugienda eſſe rerum extrema ſic admonet, Inter utrunque tene: medio tutiſſimus ibis. Mirandum igitur non eſt, & præferri à me, & præcipi mediocrem florum in ſatione miſturam. Non diffiteor mitiſſimos etiam hortorum cives, ac meram ſuavitatem, flores civilibus inter ſe odiis adeo poſſe diffidere, ut, ſi promiſcui ſerantur, inimica vicinitate cominus pugnantes vel ſeſe mutuò interimant, vel in ſterilitatem effaſcinent. Verùm adhuc tam graves inimicitiæ compertæ mihi non ſunt, ut verſicolor ſocietas inamœno divortio mutanda videatur. Unus Tranquilli Romauli, erudito florum cultu florentiſſimi viri, conſilio ab anemona ranunculus diſtineri debet: aſſitus enim eam perurit & emaciat. Ad hæc non forenſis modò, ſed hortenſis quoque negotii peritiſſimus, cultiſſima indole civis meus, Polydorus Neruccius diuturno ſibi experimento deprehenſum affirmat, quæ florem fundunt radice majorem, diſtinctè, quàm permiſtè poſitas plantas feliciùs provenire. Hoc igitur authore ranunculos, junceo folio Hiſpanos narciſſos, tulipas, alioſque hujus notæ flore ſeparatim; cæteros eo, quem præſcripſi, conjunctim

Tranquillus Romaulus. Ranunculus ab anemona diſtinendus.

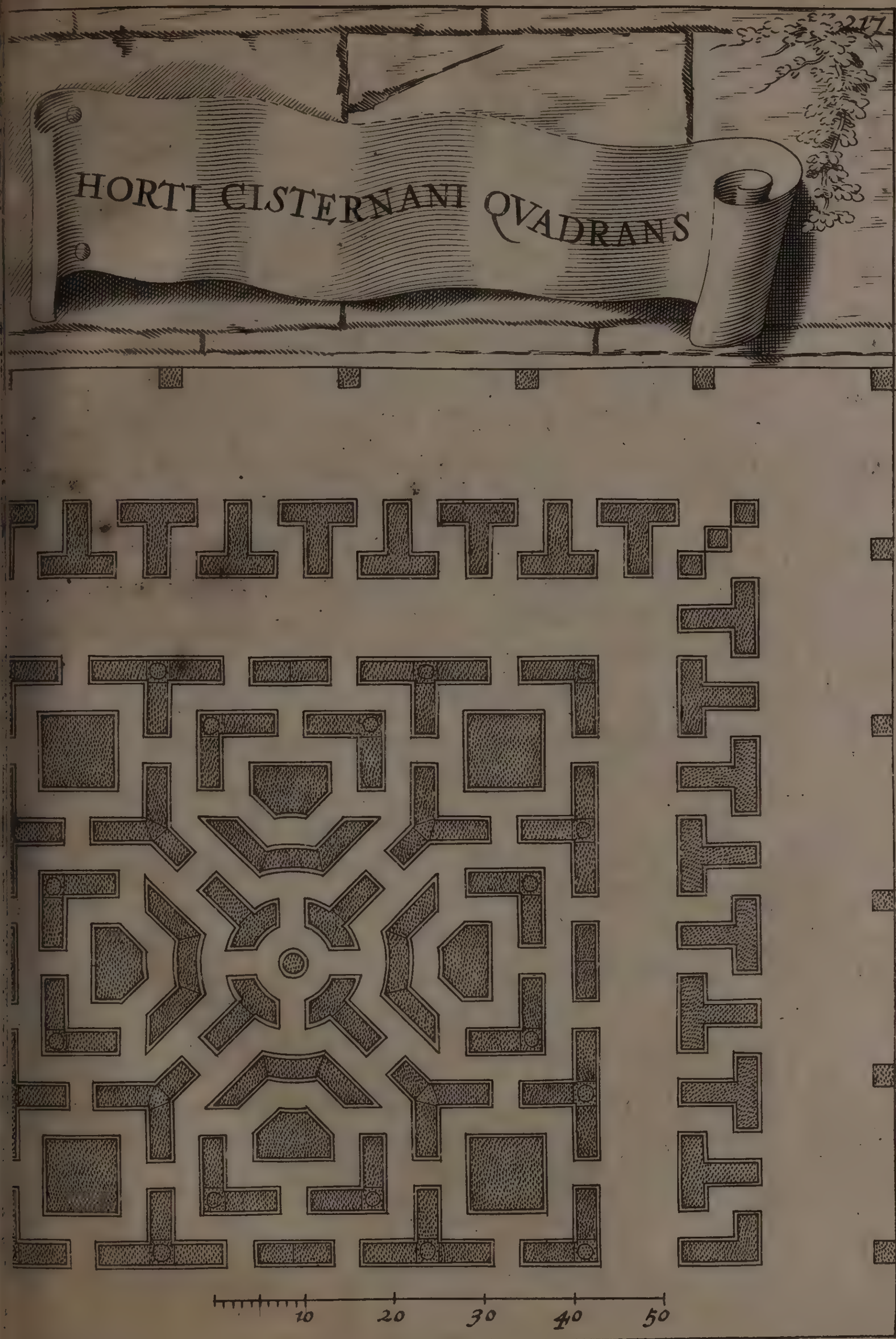
Polydorus Neruccius. Qui flores ſeorſum, qui permiſtè ſerendi.

ordine collocabis. Illa quoque ſpecioſè noſtros diſtinguet hortos ingenioſa permiſtio, quam in ſuis adhibet Ciſternanis Franciſcus Caëtanus Sermonetæ Dux, tam hominum, quàm florum temperator amœniſſimus. Is ergo areolas pleraſque floribus triplici duplicive tum genere, tum colore diſcretis ſeorſum, hoc eſt tripartitò bipartitòve ita conſerit, ut adverſæ tranſverſæque vel eadem, vel ſimili varietate reſpondeant; utque proximæ diverſorum ſatu colorum diſcriminentur. Si qua verò commodè vacent interjecta ſpatia, ea tuberoſo Indiæ candido hyacintho conſitis depreſſiſque fictilibus media implet, miſcellaneo pulchrè eminentis coloris flore per angulos diſtributo. Quin etiam peropportuno invento ad colores eleganter diſtribuendos in hortorum graphide unamquanque areolam tripartitam bipartitamve eo triplici ſeu duplici colore diſtinguit, cujus coloris floribus eadem in hortis ipſis obſerenda eſt: in areolis quoque flores genere diverſos depacti laterculi crebro interpoſitu ſejungit. Verùm ut florei ſatus optima ratio non aures modo tradita, ſed oculos etiam perſpecta erudiat; eorum hìc hortorum, quos idem Caëtanus Dux ad veteres Tres Tabernas, ſive ad Ciſternæ recens oppidum ampliſſimos excitavit, quarta pars in paginæ anguſtias contra-

Ducis Caëtani conſitio.

cta, & areolis prædicta partitione distinctis notabilis exhibetur. Nequid autem Cisternanæ amœnitatis in eadem pagina desideretur, extimæ etiam apponuntur bases, sustinendis vasis floralibus certa per intervalla collocatæ.

Ducis

HORTI CISTERNANI QVADRANS
10
20
30
40
50

Ducis ejuſdem geniali ſtratagemate bellica munimenta floribus occupantur, feliciterque ſeruit Bellona Floræ, hoc eſt, arces in hortos mutantur. Earum enim ichnographia primùm delineatur, deinde partes ſingulæ in unam pluresve areolas deformantur; in quibus diſtinctè vel permiſtè ſati flores velut eminus aut cominus de formæ principatu innoxia & voluptaria bella committant. Ubi papyrum, ut monui, florea partitione graphicè conſeveris, tum demum ad hortenſem conſitionem tempeſtivus accedito. Septembri menſe ab ipſo æquinoctio, aut ex aliorum ſententia cultorum Octobri ſerito. Etenim experientiſſimæ antiquitatis vox eſt: Ante calendas Octobris ſerere non expedit. Quòd ſi eandem antiquitatem audias, cum obitum Vergiliarum, tum in primis Coronæ ortum & occaſum obſervabis: quia, quæ intra hos dies poſita ſunt ſemina, feliciſſimè provenire dicuntur. Quin etiam ex accurata obſervatione ſubjicit Democritus, præcipuè circa ejuſdem Coronæ occaſum non modò largos imbres effundi, verùm etiam veluti genitalis anni hora ſtimulatam geſtire terram ad ſatus avidiſſimè accipiendos, partuſque ipſos inſigni fertilitate fundendos. Oritur hac ætate, in hoc Romano cælo Septentrionalis Corona quarto Calendas Novembris, cum Solis in ortum regreſſi digreſſique lumine ultra non hebetata, matutino in exortu antelu-

Serendi tempus.

Conſt. Pogonat. de agricul. l. 3. c. 13.

Virg. Geor. 1.

Plin. l. 18. c. 24.

Apud Conſt Pog. l. 2. c. 12.

telucana incipit affulgere. Eadem cum occidente ſole occidit ſeptimo Idus Decembris. Ad properandos alii ſatus veteri agricolarum proverbio illo incitantur: Properata ſatio ſolet ſæpe decipere, ſera ſemper. Alii verò properationem iſtam rati temerariam, ut incertas futuri temporis vices declinent, conſitionem totam in tria quatuorve tempora partiuntur: utque conſilium ipſi quoque ſuum antiquitatis authoritate ſuffulciant, decantato veteris agriculturæ oraculo, Serere ne dubita, ſuaderi ſibi ſativam hanc partitionem interpretantur. Equidem cum graviſſimis quà Græcis, quà Latinis ruſticæ rei magiſtris cenſeo, pro vario regionum poſitu ſerendi tempora eſſe varianda: ubi quiſque natura locus frigidiſſimus aquoſiſſimuſque erit, ibi primùm, nempe ante autumnale æquinoctium, ſive etiam ab eodem æquinoctio ſerendum eſſe; tunc enim is calidior & ſiccior eſt: ubi quiſque calidiſſimus & maximè ſiticuloſus, ibi poſtremùm, ſive poſt ipſum ſolſtitium ſementem fieri oportere; quòd is, quò largiores pluvias hauſerit, eò vernabit uberior. Temperato denique ſolo conſerendo mediam autumni temperiem, uti præmonui, convenire. Illud quoque tradendum hìc habeo, tempeſtivè commodéque hortos obſeri, poſtquam æſtivo igneam æſtu terram largus ac ter ſaltem effuſus imber ad palmum infuſo humore refrigeraverit. Quippe levis pluvia,

Colum. l. 11. c. 2.
Plin. l. 18. c. 24.
Colum. l. 11. c. 1.
Theophraſt. De cauſ. plant. l. 3. c. 17.
Cato De re ruſtic. c. 34.

via, cum poſt longos æſtus ac diuturnas ſiccitates ſuperiorem terræ partem madefaciat, inferiorem verò non attingat, terram ipſam adhuc æſtuantem vehementiùs adversùm poſitas radices ſuccendit. Neque tamen, ſimul ac magnis imbribus terra permaduit, ſeres: ſed tantiſper expectabis, dum pluvius ille mador modicè ſiccetur: ne madente limoſoque in ſolo ſtatutæ radices exputreſcant. Quid, ſi (quod evenire non raró ſolet) ſerenus imbrem ſitiat autumnus? Non erit, cur ipſe hortuli tui privatus Juppiter fictili vel cupreo nimbo fontanam pluviam areis affundas: quia cæleſti Libra examinatæ æquatæque diebus, aut mox productiores noctes humifica umbra diurnam ſatis emollient ſiccitatem. Huc adde, ſicco ſolo commiſſas, tanquam domi reconditas, radices non corrumpi, ſed ſub natali terræ tecto commodè habitare ac protegi, donec emollito pluviis exitu altis nixæ fibris ſuo quæque tempore in floream ſilvam feliciter egerminent. Quid, ſi ipſa conſituræ tempeſtivitas ab imbribus intempeſtiva & naufraga radicibus ſit? Erit, cur ſationem prudenter procraſtines, donec humus nimis humida sereſcat. Illud quoque inviolatè cuſtodies, ut auſtrinis tepidiſque diebus hortos conſeras; quia tepor laxato è terræ ſinu fertiles ad ſemina vapores evocat, fibraſque citat: aquiloniis verò & perfrigidis ſationi parcas; quia frigore aſtricta humus

Conſtant. Pogonat. l. 2. c. 12. Pallad. l. 1. tit. 6.

ægrè

ægrè ſatus accipit, intercluſoque materno halitu languidè fovet. Cæterùm ſatori potiſſimæ curæ ſit, ut lunares vices vireſque prædiſcat, ac felices operi dies eligat. Neque enim eum Heracliti diſcipulum placet eſſe adversùs Heſiodum ſentientis, unam eandemque dierum omnium eſſe naturam; ſed ipſius Heſiodi auditorem volo diſertè docentis, dierum aliam quidem eſſe matrem, aliam verò novercam. Luna enim, inter ſidera Vertumnus, inæquali vultu ſubditos hominum labores non æqua ſemper aſpicit & juvat. Idcirco ſunt è Græcis agreſtis rei ſcriptoribus, qui ſerendum putent creſcente Luna, à quarta ſcilicet uſque ad plenam dum eadem infra terram eſt. Sunt etiam, qui doceant per Lunæ ſenium, quàm per adoleſcentiam, præſtare hortos conſeri: quia, cum ſeneſcentis lunaris luminis languidior calor humorque, gemina nempe generandarum rerum initia, terræ ſeminumque tenuiſſimos meatus, quos poros vocant, lentiùs relaxent ad germina; cumque naturalem plantarum calorem humoremq; parciùs augeant, atque inanem foliorum luxuriem retardent; prior impetus genitalis in altiſſimas firmiſſimaſque fibras abit, quarum numeroſo largoque ſuctu ad floridam quæque radix alitur feracitatem. Verùm enimvero experientiſſimos colonos diuturna ſecus docuit experientia. Hi tandem felici periculo didicere cum augeſcente Luna, tum præcipuè præeunte

Luna obſervanda.

Apud Plut. in Camillo.

te

te & conſequente plenilunium quatriduo utiliùs deponi radices, quæ deinde in flores denſitate, amplitudine, numeroque præſtabiles exeant; floridæque præſtantiæ magno fœnore cultores abundè remunerentur. Per id enim tempus lunaris poteſtas caloris humoriſque fœcundiſſima, luce auctior & potentior innatam radicibus calidam humidamque vim ſic exauget & fœcundat; ut eædem & fibris diffundendis, & implendis, amplificandis, multiplicandiſque floribus abundè generoſæ & ſuccoſæ ſint. Hæc ergo hujuſce ſententiæ ſumma eſt: Florum ſationi Lunam adoleſcentem, & globoſam eligito: ſenio corniculatam (cornu ferit illa) caveto. Aliorum & quidem nobilium cultorum nonnihil diffidens uſus ita monet: Radices & bulbos creſcente Luna, ſemina verò minuente deponito. Neque tamen una ſatis eſt curioſis cultoribus citimi ſideris notatio. Etenim penetrales quoque cæli fulgores florum geniture propitios conjunctim obſervant. Hinc Accius in Praxidico (ut ex Plinio accepimus) ſerendum ait, cum Luna eſt in Ariete, Geminis, Leone, Libra, Aquario. Cum eadem commoratur in Tauro, Scorpii partes duodenas Sole tranſgreſſo, tempeſtivè ſeri exiſtimat Zoroaſtres. Unum ego aliquem noſtra ætate novi domi foriſque prudentiſſimum virum, qui conſimili cæli obſervatione feliciſſimè ſerit. Non enim unicum lunare lumen, ſed orbis

Natur. hiſt. l. 18. c. 24.

quoque

quoque ſigniferi, quem Lunæ menſtrua volubilitas totum permeat, ſationi commoda aut certè non incommoda ſigna obſervat. Proſpera comperit Piſces, Arietem, Taurum, Virginem, & Libram, ea ferè nimirum, quæ cum verno atque autumnali Sole conjuncta ſementinam tempeſtivitatem afferunt. Unam Geminorum extremam partem inimicam expertus eſt; reliqua media atque indifferentia. Animadvertit præterea ex prædictis ſignis ea ſationi feliciora eſſe, cum quibus Luna creſcens aut plena congreditur; horum verò aliqua in Lunæ auctum ſemper incidere, cum partim verna, partim autumnalia, id eſt adverſa inter ſe ſint. Igitur cum augeſcens Luna felicium ſignorum cuicunque ſubjicitur, ille ſemine ſerit; cum Taurum eadem aut Virginem ſubit, radicum bulborumque tempeſtivam juſtamque ſementem facit. Quanquam autem iſtum creſcente Luna ferendi morem potiſſimum ducit; eadem tamen ſub auxiliaribus aut ſaltem indifferentibus ſignis decreſcente, rectam ſementem fieri poſſe affirmat. Quare ſi laxior hortus diuturniorem ſationem exiget, quàm quæ intra lunaris adoleſcentiæ curriculum perfici poſſit; nobiliora ſemina adoleſcente, vulgaria ſeneſcente ſidere deponentur. Quærenti demum utra ſit ſatio commodior, an quæ creſcente Luna ſub indifferentibus ſignis, an quæ decreſcente ſub propitiis fit, ſecundam utiliorem eſſe reſpondet. Ut

autem

autem Lunæ cum ſideribus cæteris ſtatas congreſſiones exploret; mathematicæ perſpicacitatis cæleſtes ephemeridas conſulit, aut Chriſtophorum Clavium, ad inveniendos Chriſtianos faſtos cæli numeros, ordinatoſque lunares errores computantem legit. Lubet hìc (ne quid indictum præteream, quod expedire floriferæ ſationi videatur) alias in obſerendis hortis nonnihil diverſas cæli notationes attexere. Qui tantidem facit floſculi ſatum, quanti principis viri genitura fieri ſolet, ut feliciſſimum horoſcopum minutiùs & ſcrupuloſiùs inſpiciendum putet; is unumquenque morem periclitetur, optimum perſequatur. Sunt igitur, quibus authoribus ſerere atque plantare oportet à quarta ante plenilunium die ad vigeſimam uſque Lunam, præcipuè verò cum orbe prope jam pleno Luna ſupra terram eſt. Etenim per eos dies ſidus tum incitatum tum lumine auctum obruta ſemina feliciter evocat & fovet. Servandum præterea eſt, ut nocentiſſimus Martius fulgor infra terram ſit: ut ex errantibus beneficæ ſtellæ, Jovis præſertim & Veneris, ſupra terram extent, Lunamque ipſam felici poſitu aſpiciant. Proderit quoque ſtellæ Saturni amicus aſpectus: nam præeſt ea plantis, atque à corruptione & vermiculatione ſemina tutatur. Sit denique Lunæ ſtella in eorum aliquo ſignorum, quæ Terrea nuncupantur ab aſtrologis, in Tauro ſcilicet, in Virgine, in Capricorno. Quanquam

Comput. Eccleſiaſt. c. 12. & 13.

P Tau-

Taurus duobus reliquis minùs creditur ſalutaris: quòd fixa ſtabilique efficacitate poſita ſemina rarefacit. Quare ſub illo copioſa ſementis facienda eſt, ut modicè metas. Fortunata demum habentur & Piſcium totum ſignum, & poſtrema Sagittarii dimidia pars. Nonnulli laudant conſitos hortos Luna obeunte Arietem ab ejuſdem Arietis parte decima tertia uſque ad vigeſimam ſextam, Taurum ab octava ad vigeſimam primam, Cancrum à ſexta & vigeſima uſque ad Virginis decimam ſeptimam, Scorpium à nona ad quartam uſque Sagittarii. Infelices hortorum conſitiones fiunt ſilente Luna, vel eadem & Sole deficiente: item cum Luna erraticis à ſtellis aut retrogradis aut noxiis, privatimque à ſtella Martis aſpicitur; ſive cum ipſæ noxiæ ſtellæ ſupra terram agunt. Alii denique vetant deponi ſemina, cum Luna eſt in Cancro à parte prima uſque ad tertiam decimam, in Virgine à decima ſeptima ad ultimam, in Libra à tertiadecima ad ſextam & vigeſimam, in Capricorno à vigeſima ſexta uſque ad extremam, in Aquario à prima ad vigeſimam ſecundam. Uſque adeo Genethliaci cum ſtellis errantibus diſcordi ſententiarum vertigine aberrant. Ut, qui in floſculorum natalitia ſorte è cælo ducenda opinionum caligine cæcutiunt, quantùm in hominum libera conditione ſtellarum habenis frænanda hallucinentur, judicemus. In tam du-

bia

Floræ Lunam consulentis fabula.

bia fallacique longiſſimè affulgentium ſiderum luce caligantibus incertiſque cultorum ſententiis, decrevit olim Flora prudenter maximam rerum terrenarum arbitram & præſidem, Lunam adire atque conſulere; ut multa nocte nigrantem, nempe ambiguam, necdum ſatis perſpectam exploratamque veritatem in lunari lumine intueretur, optimumque tempeſtivi ſatus conſilium deligeret. Uno igitur Achate Zephyro, ardui laborem itineris eventilante, florumque omnium tributarias delicias in ciſtellam bellè congeſtas præferente, imis raptim è terris gradum facit ad cælum. Quà propero greſſu anhelat cor, afflatur ver: quà ſolum premit pes, aſſurgit flos: pedis veſtigium roſa eſt. Jucundiſſimæ adventu hoſpitæ ipſum didicit, veluti lucis hortus, vernare cælum: lætiore ſiquidem lumine perfuſa ſidera floruerunt. Eſt in orbe Reginæ noctilucæ via patentiſſima planéque regia, ſignifero circulo ſubjecta, ſed Solis itinere tum in Aquilonem magis elata, tum in Auſtrum magis dejecta, aſſiduique curulis curſus veſtigio ſignata. Hoc ingreſſa curriculum Flora Lunam habuit obviam in argentea curru noctuabundam. Jam enim Lunæ amica Nox, non ſine Somniis ſomnifica papavera ſpargentibus, citimo mundo incubabat. Lunare vehiculum anteibat volaticus puer Heſperus fronte ſplendida tenebrarum prænuntius: ſi-

quidem hæc cæleſtium flammarum extincta die interlucentium primam ſcintillam, Veſperum nempe ſidus præferebat. Currum trahebant ſubluſtri colore noctis albentes equi, volucri celeritate in Olympico ſtadio victores. Adductis habenis rapidiſſimam frænavit, Heſpero etiam adnitente, incitationem Luna, ſubſtititque in occurſum Floræ: ac perhumaniter arridens, Quæ potuit, inquit, adeo premens & cogens cauſa inveniri, tuos ut hortos, Flora, pulcherrimorum florum multicolore luce ſtellatos noſtro, quod minùs tibi renidet, cælo mutare volueris? Tum Flora, Meorum te florum altricem, meam te moderatricem colere potior & ſuavior eſt mihi cura, quàm floreum negotium inſiſtere. Utque tutelæ tuæ, quàm culturæ meæ, plus tribuere flores intelligas; en ipſi te mecum tributarii conveniunt & venerantur. Debeo inquit illa, plurimum humanitati tuæ, cujus beneficio flores in cælo colligo, unoque meum ſidere ſubluſtrem orbem ſtellulis novis hortenſibus illuſtro: Gratam equidem hortenſi rei polliceor operam opemque meam. Iſtam nunc enimvero, ſubjecit Flora, è tua non modò luce, ſed voce quoque atque oraculo ut exorarem, arduum mihi huc iter fuit. Magna inter mites florum cultores, & quidem adhuc ſub judice, lis eſt, quo videlicet menſe, qua menſtrui curſus tui die, quo cætera-

rum

rum cum tua ſtellarum congreſſu florei ſatus faciendi ſint. Tuum jam eſt, quæ hortis è cælo præes, judicium ferre: meum erit, quæ hortenſem diſciplinam trado, cæleſte decretum evulgare. Hìc exporrectæ dexteræ indice digito duodena inter aſtra fulgentem Libram & Scorpium demonſtrans Luna, Ab adulto, inquit, Septembri diem ac noctem æquiſſimis lancibus librante ad extremum uſque Octobrem ſtellati Scorpii ſplendido aculeo morientem hortos feliciter conſeres. Mei ſideris adhuc adoleſcentis felices numeros obſervabis; ſi cum totum, quod ab octava die ad quintamdecimam intercedit intervallum, tum præcipuè duodecimam diem hortenſi deliges conſituræ. Cæterorum minuta nimis, necdum ſatis comperta mortalibus ſiderum obſervatio ſpinoſis in animo curis, quàm ſuavibus in hortulo floribus ſerendis utilior eſt. Aſtra reliqua remotiora, ut hortos vix aſpiciunt, ita non magnopere curant. Meam ergo ſtellam unam, terris citimam, & familiariſſimam, atque adeo rerum ſpiritum univerſa potiſſimùm germina animantem attendere ſatis habeto. Jamque vale: ſalutarem enim curſum diutius interſiſtere publica mundi cura non patitur. Floreo denique commeatu inque ſinum congeſto, perque currum diſperſo recreata, laxatis decoram in fugam habenis, velociore volucrum pennis curru volubiliter avolavit. Flora verò exoptati compos

Plin. l. 2. c. 9. & 99.

oraculi felici comite Zephyro dilectos ad hortos facilè redux ſativam tempeſtivitatem cæleſti reſponſo monſtratam, proſperoque deinde periculo comprobatam univerſis cultoribus promulgavit.

Antequam præmollito ſoli ſtrato ſemina commit-tas, veteres ipſis fibras (ſi quæ, cum effoderes, te fortè latuerint) eximito, aridas inutileſque membranas, ſeu potius exuvias bulbis detrahito: at verò Tulipis intimam tunicam, adversùs cælo terraque invecta incommoda tanquam præmunientem interulam, ne ſubducito. Jam verò floriferæ radices, formoſæ prolis delicatæ matres, ne abortent, molliſſimè cubent. Igitur duum palmorum egeſto (ſi quod fortè in areis obduruit) denſo crudoque ſolo; eoque, quod ſubjacet, brevi bipalio, aut majore trulla cautè, ne tutelarium laterculorum compago luxetur, paſtinato; olitoriam terram cribro rariore ſuccretam ea, quam exigunt ponendæ radices, altitudine ſubſternes: tum levi manus trullæve ductu exæquabis. Ut autem in ſolo æqualiter ſubſtrato certas radicibus ſedes, ac debita interordinia deſcribas; ſulcos imprimes cancellatos vel arundine preſsè applicata, vel certè reſticula in amuſſis intentæ modum adducta remiſſaque: ſingulos deinde bulbos, & quidem generis omnes ejuſdem, ſi ſeparatim ſerere mavis, in quaque decuſſe collocabis. Sin autem cuipiam lubeat areas tranſalpino more quadrangulas de unoquoque florum genere diſtinctè conſerere; is ad radicum deponendarum æqualia intervalla citiùs ac certiùs præfinienda Gallicam cratem ſingulis areolis æqualem, & aptam, adeoque dupli-

Radices ut purgandæ.

Ut inhumandæ.

Satoria crates duplex.

duplicem triplicemve adhibeat, quæ ſic fieri conſuevit. In triangulum dedolati è materia adversùs cariem curvationemque firmiſſima, præſertim ex abiete buxoque, aſſerculi ita conſertè junguntur; ut ſingulorum bini anguli porrigantur in latera, unus verò angulus promineat, ſpatiis quadratis intervacantibus, quæ loci laxitatem cuique radici debitam relinquant. Decuſſata iſta crates depreſſæ, quemadmodum docui, æquatæque terræ eo ſitu ſuperponitur, ut plana pars ſupina ſit, extante angulo deorſum verſo: tum eatenus apprimitur, quoad ſui veſtigium ſulcatim imprimat. Vbi ſeſe cancellatim ſulci decuſſant, radices locantur; humoque, ſicut mox dicam, ſuperinducta obruuntur. Alio clathratum hoc inſtrumentum artificio compingitur è quadrangulis aſſerculis, quorum ſingulæ decuſſes affixis ligneis bullis tumidæ modico preſſu ordinata bulborum cubilia præformant. Hoc igitur ordine arborum ſymmetriam æmulati flores decoro utilique quincunce, in quancunque partem ſpectaveris, recti ſunt, ac terræ ſuccum æqualiter trahunt. Cæterùm ſi miſcellaneus, qui variam inæqualemque ferè poſtulat altitudinem, perplacet ſatus; duplicem habeo monſtrare viam, longiorem alteram, alteram breviorem, utranque verò cultorum veſtigio & conſuetudine ſatis tritam & celebrem. Ut priorem inſiſtas; in ſolo itidem coæquato, & arundine ſeu reſticula cancella-

tim

tim ſignato bulboſas priùs radices, quæ debent altiùs infodi, depones: tum juxta depoſitos bulbos defixis ad lineam teſſeris, quæ ſuperiores radices ab inferioribus juſto diſtineant intervallo, æquè minuti ſoli tantum ſuperſternes, quantum minùs altè ponendi bulbi poſtulabunt; idemque ſolum decuſſatis ſulculis præſignabis, & ſimiliter conſeres. Pari ratione tertium ſolum, ſive ſoli tabulatum minimo ſpatio à ſummis laterculis diſſitum impones, ubi anemonas & bulbulos minore menſura demergendos interſeres. Ut autem altera expeditiore via utaris; ad prædictam menſuram bipalmem exinanitas areolas recenti cribrataque humo uſque eò replebis, dum eadem pariter æquata, cancellatimque diſtincta palmi dimidio à ſummo laterculorum ambitu ſubſidat. Poſtea radices, prout exigent, ita diſtribues, ut earum alias in præparata mediocris altitudinis planitie ſiſtas; alias vel ſcrobiculis manu ante excavatis, vel digitis aſſiduo ſoli repulſu viam pandentibus deprimas; excitatis denique terræ cumulis alias exaltes. Ubi ad præſcriptum, & rite ſeveris; conſimili humo poſitas radices ſic operies, ut hæc areolarum oras non adæquet modò, ſed paulò etiam cumulatior media extumeſcat: tum quia medius tumor undique devexus, derivato percolatoque ad extremas pulvinorum quaſi colliquias pluviali humore, ſicciorem tutioremque à putredine ſedem radici-

bus

bus nondum ſolo hærentibus præbet: tum quia leviter ſuperingeſta humus ſuo ipſa paulatim pondere, caducoque imbre depreſſa ſummis areolarum marginibus coæquabitur. Quòd ſi magis in areis ab ipſo ſtatim ſatu inoffenſa æquabiliſque planities delectat; debet aggerata ſupra lateritias areolarum tutelas terra lignea regula radiove præradi, atque, ubi deſederit, ſemel aut iterũ lacuna ſuppleri. Debent etiam ſummæ laterculorum oræ, ſi quæ pulviſculo aſpergantur, peniculo detergi; ne per imbrem luteſcant. Illud hìc habeo pręterea pręmonendum, advenas Indiæ bulbos, quorum non pauci narciſſini generis ſunt, noſtris in hortis florem non edituros, niſi parum altè adobruantur. Etenim, antequam tranſuehantur ad nos, in Bataviæ Galliæq; aquilonares oras tranſlati altiùs infodiuntur, ut à penetrabili frigore vindicentur; illic verò, dum ſolis calorem quærunt, vim floris fertilem in productius collum exhauriunt. Propterea frequenti compertum experimento eſt, florẽ tunc extitiſſe, cum, obruto bulborum ventre, collum extaret; quo ſenſim exaraſcente magis compactum bulbaceum corpus ad floreum partum convaleſcit. Quare curandum eſt, ut parco in ſole ipſa cervix apricetur, dum exareſcit; ne totum bulbum diuturnior inſolatio perurat. Hæc eſt nata cum hortorum cultu, ac peritorum uſu colonorum ad nos uſque tranſmiſſa vetus ponendorum in areolis ſeminũ conſuetudo.

Alia

Alia eſt conſitionis ratio recentior, quæ, citra laborem convehendarum in cellam radicum, per æſtivos menſes eaſdem ſimul effodit, detractiſque adultis nepotulis ſimul infodit. Verùm id ego ſationis genus (niſi hortorum poſtulet amplitudo) utpote periculoſum atque incommodum non uſurpaverim. Periculum imminet vel ab æſtivis imbribus, quibus inſuccata ſemina revaleſcente mox æſtu frequenter ad tabitudinem inferveſcunt; vel à reſiduo poſt imbres tridui quatriduive nubilo, quod è plantis, quæ primæ florent, fibras elicit, redeunte deinde intempeſtivo calore non ſine frequenti plantarum ipſarum exitio perurendas. Neque verò par ſubeunt non eruta ac recens adobruta ſemina diſcrimen. Ab illis enim requieti ſoli denſa ſoliditas æſtivi humoris caloriſque penetrabilem noxam nonnihil excludit: ad hæc autem emotæ terræ laxa mollities peſtem utranque tranſmittit. Huc adde non levem illam incommoditatem, quòd, ſi qua inter effodiendum corrupta ſemina offenduntur, in illo tumultuario ſatu apta ſubſtitui ægrè poſſunt. Quare incogitatæ conſituræ flos inordinata plerunque confuſio eſt. Antequam teſtas conferas, tum ipſarum tum radicum deponendarum numerum ſubducito: ſingulas cuique teſtæ radices (niſi cujuſpiam amplitudo exigat plures) cum peculiari teſſera deſtinato: iſta, ne animo excidant, in albo, qua præſcripſi ratione, de-

Fictilium conferendorum ratio.

ſcri-

ſcribito. Teſtas autem ad ſatus accipiendos ſic præparato. Imum foramen minutis potiùs glareis, quàm teſtaceis fragmentis (ut vulgò ſolent) obſtruito. Illi enim ob globoſam figuram minùs invicem cohærentes conceptam aquam ex facili tranſfundunt: hæc autem planioribus corpuſculis inter ſe apta modico terræ illapſu ita coëunt & coaleſcunt, ut ſuperfluum humorem ægrè parcéque tranſmittant. His aliqui excreta cribratæ terræ duorum triumve digitorum alta in eundem uſum ſuperaddunt. Quem ego morem non improbaverim, niſi periculum fuerit à formicis, quæ per imum foramen adrepentes inter excreti ſoli minutulos aridoſque calculos libentiſſimè nidulantur. Quamobrem expediet excretorum loco glaream aggerare. Ubi craſſiore materia ima fictilia conſtraveris, tum cribrarii pulviſculi tantum ingerito, quantum ſubſterni deponenda ſemina poſtulabunt. Ubi anemonas & ranunculos, molles nempe radiculas, aut lectiſſimos bulbulos collocare velis; ſubſtratum ſolum, mollique manu depreſſum ab ipſis teſtarum oris ternos quaternoſve digitos diſtet: ſin autem majuſculi bulbi ſerendi ſint, ad quinos ſenoſve digitos ſubſidat. Ita molliſſima conſtratas humo ſingulas teſtas unica media radice conſerito. Si quam pluribus deſtinaveris; ſenos illæ ab ambitu vaſis, quaternos minimùm inter ſe digitos diſtent. Sic enim maternum terræ gremium lacten-

tibus

tibus fibris complexæ, quam à ſatu minimæ, largiore tamen ſuctu paucos intra menſes ad uberrimum florum puerperium adoleſcent. Sed, ne plures in unico vaſe radices permiſtæ confuſæque ſecernentis cognitionem fallant, generis omnes ejuſdem ſint. Poſt ſingulos ſatus ſuam cuique teſtæ vel plumbeam, vel arundineam, vel ſurculaceam teſſeram, ſupra ejuſdem teſtæ labrum nonnihil extantem à tergo defigito. Ita poſitas radiculas humo itidem tenuiſſima cumulatim contegito; ut media humus paulò extumida conſiſtere non patiatur aquam, ſed molli undique devexitate diffundat. Nonnulli ſatores primùm teſtas humo cumulant, ſummis deinde digitis comprehenſa ſemina uſque eò mergunt, dum ad primos articulos terra perveniat. Sed vulgaris iſta ſatio non admodum placet: tum quia cæca ipſa collocatio nec præſtituta ſeminibus loca, nec apta vel inter ſe vel à ſummis fictilibus intervalla exquiſitè cuſtodire poteſt: tum quia incauta ſæpe digitorum depreſſio ſoboleſcentes radices infringit; ac parentibus utiliter hærentes, necdum à materno lacte removendos fœtus cum utrorumque pernicie, vel certè non ſine magno vulnere avellit ac diſtrahit. Hæc autem fœta floribus vaſa, ſi nondum abunde autumnus calores temperarit, loco ſubdiali quidem, non tamen aprico, tantiſper hoſpita, dum folia exire cœperint, aſſervato; ne radices ab humido terræ com-

plexu,

plexu, antequam comprehenderint, turgeſcentes nimiis caloribus in tabem ſuffervefiant: ſin æſtus remiſerit, ſolibus expoſitas in ſedes, ubi tamen apricis areolis non officiant, ad ornatum apta ſerie digerito: eadem ſingulis biniſve ſtratis æqualiter laterculis, niſi lapideæ baſes itidē ſcabræ ſuppetant, ſuperponito; ne, imo foramine humo ſubjecta præcluſo, ubertim concepta, nec facilè transfuſa obrutas radices aqua corrumpat. Per eoſdem autumnales dies minutis hiemalium vernorumq; florum ſeminibus ſeminarium ſic obſerito. E tenerrima terræ farina palmi dimidium alta ſub ipſas pulvinorum oras molliſſimum cubile ſubſternito: eam terram levi manu coæquato: illic ſuis ſingula notis ſedibuſque diſcreta ſemina collocato modicè rara, ut inoffenſo incremento feliciùs convaleſcant: prætenui cribro terram dimidiatum digitum altam incernito: eandem radio, ſeu manu leviter complanato: areolas, quæ hiberno ſoli oſtentæ non ſint, æſtivorum atque autumnalium florum vernæ ſationi reſervato: minutiora ſemina æquè, ut jam monuimus, depreſſa ſpargito: grandiuſcula in ſcrobiculos unum alterumve digitum altos raris intervallis demittito, eodemque cribrati ſoli polline obruito: donec egerminent, ſuperpoſitis penſilibus cratibus, aut ramuſculorum umbraculis (ſi fuerit opus) æſtum defendito: ſi quando non pluet, ne terra ſitiat, præſcripti hortenſis Aqualis, vel fi-

Minutorum ſeminum ſatus.

l. 1. c. 5.

cti-

ctilis vel cuprei, angustiùs pertuso tubo sive scopula asperginem irrorato potiùs, quàm affundito: pro incremento terram identidem aggerato. Henricus Corvinus, experientissimus herbarius, antequam contumacis lentæque duritiæ semina solo committat, aquam defundit in catinum: nitri modicum superfundit, ac distabescere sinit: in eam nitratam aquam semina immittit: duodenas horas pro varia duritie plus minusve macerari & medicari patitur: exinde serit: eandem aquam inspergit, ut nitrum ex igneo terræ halitu concretum seminalem contumaciam ad uberem germinationem proritet. Breviore alii via, salubrique vulnere prædurae grandiorum seminum morositati medentur. Illis enim forcipe apprehensis, à tergo adversaque oculo parte corium præacuto cultro dissecant, limave deterunt; aut eadem non satis matura, & proinde molliora, legunt, & rite conserunt. Ita humore terræ penitùs pervadente intra paucos dies turgescunt, citumque germen emittunt. Si agri modus angustior laxam aream seminario negat; fictiles catillos eadem ferme ratione, qua testas supradictas parandas esse præcepimus, intra ipsos hortos præparato: ad eundem seminarii modum conserito: humoque subinde nascentia semina tegito: per æstum, donec germen existat, à sole distineto: per siccitates aspergine tenuissima irrigato. Semina, quæ probabilem florem ediderint, præ-

Henricus Corvinus.

Q signa-

ſignata in hortos admittito: quæ degeneraverint, rejicito: quæ nondum effloruerint, ſi perpetuis radicibus nituntur ſolo, ad floris experimentum intacta reſervato: ſin fibras quotannis deperdunt, ubi illæ exaruerint, curiosè refoſſa, cribroque, ne aliqua prætereantur, à ſolo diſcreta poſt æquinoctium autumnale rariùs diſſerito, nequaquam, niſi probata per floreum tirocinium indole, ad patritiorum florum conſortium admittenda. Placet altera ſeptentrionalis induſtriæ conſitura, frigidæ videlicet plagæ opportuna. Congeſtitii lætaminis quadrata moles excitatur: huic æqualis menſuræ figuræque ex aſſerculis compactilis, quinos ſenoſve digitos altus margo imponitur: media capacitas de more minutim ſuccreta humo repletur, quæ uſitato ſatu gravidata inuſitata felicitate parit. Nam ſubditi fimi ſuffitu adversùs abortiva frigora vaporatur, ipſique partus pinguiſſimi ſoli ubere nutricantur.

Lex floris ſervandi.

CAPVT II.

NUnc alia Floræ lex æquiſſima promulgetur. Sicut florum parens, & altrix terra eſt; ita colonus ſator ſimul, ac tutor eſto: hortenſis enim familiæ infirma teneritudo non ubere ſolùm indiget, verùm etiam tutela. Prima igitur coloni cura ſit, ut ſubinde naſcentes malas herbulas floribus defendat. Quoniam verò inutilibus ac voluntariis herbis aſſiduè ſubnaſcentibus areolæ, ac ſemitæ, atque adeò teſtæ ipſæ facilè ſilveſcunt; ideo totus omni tempore hortus exherbandus eſt, præterquam tellure vel gelicidiis obdurata, vel imbribus madente. Concreta enim tenaxque durities, quamvis avulſis foliis, hoc eſt filiis, extrahi non patitur parentem radicem, mox ab injuria incremento vaſtiore regerminaturam. Mador autem incommodè liberalis multum altricis terræ noxiis cum radicibus diſtrahendum agglutinat. Porrò facili felicique opera herbæ eximentur ex humo aut hibernis frigoribus, aut æſtivis ſolibus ſoluta, aut etiam humida, non tamen madida. Sed cuſtodiendum eſt, ut infra herbaceum capillamentum depreſſis digitis arreptum radicis caput, digitorum impulſu laxata in orbem humo, recto conatu educatur: ſic enim ſcitè trahentem radix integra ſequetur. Hic autem hortenſes runcatores admonitos vo-

Modus exherbandi.

lo, tunc eſſe runcationi tempeſtivas herbas, cum illæ mediocriter adultæ manu eligi facilè poſſunt: perniciosè verò runcationem procraſtinari, donec eædem altè latéque diffuſæ alendis floribus paratum terræ uber emungant, inextricabili fibrarum nexu florea ſemina cancellent, irretiant, atque adeo ſtrangulent, multiplicique lapſu ſolum complexæ contra vellentem pertinaciter obnitantur, aut etiam (quod nocentiſſimum eſt) arefactis caducíſque ſeminibus ſeſe latiùs reſeminent. In eam denique providi cultores curam incumbant, ut, quoad fieri poſſit, areolas ante interpurgent, quàm floreant; ne florum teneritudo runcantium fortuita offenſione lædatur. Verùm quid proſit nocentes herbas extirpare, niſi nocentiores beſtias extermines? Hoc longioris orationis argumentum in proximam diſputationem, bipartitò & ſecretiùs pertractandam, reſervamus. Nunc alia florum incommoda propulſemus. Sępe fit, ut poſita ſemina vel ſponte ſua ſuper terram emergant, vel fortuitò detegantur. Ea, ſi nondum radices egerint, altiùs defodito: ſi fibras miſerint, aggeſta humo accumulato. Eodem aggerati ſoli remedio iiſdem ſeminibus conſulito, ubi non ſatis altè depreſſa fuerint. Indicio autem, erunt imæ foliorum partes, ſive extantes petioli lacteo candore notabiles, utpote maternis terræ uberibus proximi. Non placet contra gelicidia plantis circunſpergi aut comminutas paleas, aut fimum, aut facilè vermiculantia cornuum ramenta,

Detectas radices operiendi.

Frigoris arcendi.

ta, ſordida nempe remedia. Nonnulli teſtas intra tectum, quod ſolem largiter admittat, tantiſper, dum terra regeletur, continent. Alij floribus apricatione gaudentibus noxiam tecti opacitatem rati vel ad parietem ab aquilonio averſum frigore, ac meridiano tepori adverſum eaſdem admovent; vel noſtratis plagæ mitius gelu nihil veriti nullo munimento defendunt. At verò ſeptentrionales coloni adversùs ſæviora frigora hortenſes pulvinos arboreo muſco ad palmarem altitudinem inſternunt: quòd is æquè contra brumam, atque contra calorem tuendis floribus opportunus & beneficus eſt. Nec minùs eorundem ſolertia colonorum nobilioris notæ ſerotinis floribus æſtivos cavet ardores. Nam, ne brevis ævi floſculi ab æſtu præmoriantur, è tenuiſſimis abiegnis tabulis ad areolarum pretiosè conſitarum commenſum compactis & circunſectis, aut certè è lino textili umbracula ſic obtendit, ut inæqualium pedum fulcris innixa vel alligato devexo varioque ad ſolis curſum oppoſitu ſolem arceant. Si per æſtivam hibernamve citra gelu ſiccitatem vel in fictilibus vel humi ſitiant, quæ rigatione proficiunt, ſemina & radices; ſecunda poſt exortum hiemalem ſolem hora, eodem æſtivo jam occidente aut occaſo irrigentur: ne veſpertina per hiemem nocturno frigore conglaciet, matutina per æſtatem diurno æſtu inferveſcat aqua, utraque verò bibu-

Caloris defendendi.

Irrigandi.

la ſemina perurat. Debet præterea nec nimia lento infuſu propinari, ne plus æquo potæ atque inebriatæ plantæ marceſcant; nec largior uno impetu affundi, ne temere ingurgitatæ, non in omnes æquè partes transfuſo madore, inęqualiter alantur: ſed cupreo fictilive aquario vaſe, minutis foraminibus pluvio, irrorari, ut paulatim perfuſæ æqualiter bibant, & feliciter vivant. Quòd ſi conſitum fictile ab diuturna humoris inopia ſicciſſima ſqualeat ſiti; tandiu in aqua demerſum habeatur, donec undique bibulum largiter immaduerit. Indicio erit penitùs extinctæ ſitis tum lætior plantarum viriditas, & florum velut ridibunda formoſitas, tum ex imo teſtarum foramine liquoris emiſſa ſatietas.

Terræ cutis non ſcalpturienda. Summa terræ cutis, quæ cruſtulam duxerit, nunquam per hiemem ligneo ferreove ſcalpello (quod inconſultè nonnulli faciunt) incidenda, nec lacceranda eſt: ut affuſus humor quò lentior & moderatior, eò innocentior & ſalubrior humum radicemq; perfundat ac permeet. Eam ob cauſam ante hiberna frigora internaſcens inutilis herbula maturè vellitur. Ita in gelicidiis minimè herbeſcentia, vaſa evulſione non indigebunt, quæ ſolum dimoveat, aditumque ad radices noxio frigori patefaciat.

Aquæ irriguæ delectus. Irriguus autem humor è puteo, qui profundi hauſtus ſit, quoad ejus fieri poterit, hauriendus nequaquam eſt: quia nunquam incoquente ſole rarefactus ac tenuatus, ideoque pertinaciter gelidus inſuccatas radices

non

non refovet ad alimentum, ſed frigefacit ad exitium. Quare, niſi ſalubrioris aquæ ſuppetat facultas, antequam putealis affundatur, ſub dio exponenda, aut etiam inſolanda eſt, ut intepeſcat. Maximè probabilis atq; utiliſſima riguis hortis haberi ſolet, tum quæ profluit; quia curſu percuſſuque ipſo extenuatur & incaleſcit: tum quæ cælo delapſa ciſternis concipitur; quòd ignis potiſſimùm atque aëris vitali halitu fœta hortenſem mirificè auget fœcunditatem. Propter hanc elementorum beneficam temperiem cenſentur imbres agris maximè ſalutares. Aqua ſtagnans & pigra damnatur, ut quæ putri craſſitudine ægerrimè penetrans, tetroque ſpiritu promptiſſimè nocens vermibus procreandis, quàm floribus alendis, præſentior eſt. Rigationis modum rigandarum ſtirpium ætas & ſanitas temperabit. Novellæ tenera atque humida ætatula, minimo etiam corpuſculo, ut minùs ſitiunt, ſic parciùs bibunt. Confirmatis jam viribus adultæ, utpote calidiores ſiccioreſq;, innocentiùs, quàm viri, bibaculæ ſunt: fontes enim, non dolia, exhauriunt. Quæ præterea conſuevere, liberaliter potari deſiderant. At verò quas caries, aut ſenectus, rerum omnium morbus, infeſtat, ne præmaturè corrumpas, cautè parcéque adaquabis. Ex veteri denique admonitu floream hortis feracitatem tuſa lotos & in aquam conjecta, aut fœnum græcum in aqua tritum medicata irrigatione conciliabit. Si pluvius ventus magnis im-

Conſtant. Pogo. de Agric. l. 12. c. 6.

Vaſorum inclinatio ad evitandos imbres.

Caduci floris fultura.

Vitioſæ radicis curatio.

bribus terram alluat; teſtarum in latus acclinatarum ora, ab ipſo vento averſa in oppoſitam plagam expedit obvertere: ne tum defoſſæ maternæ radices, tum prominuli florei partus in ſolo nimis madente naufragium faciant. Si floris cujuſpiam, qui præſertim inani ſcapo ſit, ſtatura procerior violento turbine everberetur; ſurculi adminiculo ſtatuminanda eſt, aut fictili tubo circunvallanda. Si radix intra teſtam condita decoloratis, aut marcentibus foliis ægrotare deprehendatur; teſta in latus inclinata, Aqualis tubulo aqua ſuperfundatur, donec, innocenter excavata proxima humo, radicis oculus atque adeo totum latus citra fibrarum injuriam diluatur ac renudetur: corrupta pars ferro ad vivum recidatur: integra, dum affuſus humor pauliſper exiccetur, per ſemihoram detecta ſit: tum, cera terebinthinæ reſinæ admiſta obducto vulnere, arida & macra humo foſſula repleatur. Si defoſſus bulbus de indicio eodem vitioſus eſſe intelligatur; terra, quæ circunfuſa eſt, cautè ſubducta, ligneo cultello vitium vivo tenus abradatur: vitiatæ tunicæ detrahantur: macro itidem ſiccoque ſolo ſcrobiculus expleatur. Sin autem ſive bulbi, ſive radicis ima morbus infeſtet; penitus erui debent, & curari, & etiam terra modò præſcripta obrui. Si circa folia floreſque ſummum ſolum albido, araneoſo, aut roſcido, nec non fungum olente mucore obducatur,

tur, quo tanquam ferro ſucciſa germina cum radicibus contabeſcunt; exiſtimandum eſt, illic aut corii reſegmen, aut clavum, aut aliquid tale infuſo vitio nondum in terram computruiſſe. Quare, vitiata ſtatim humo, quæ circùm ſupraque eſt, citra radicum contactum & noxam egeſta, recens innocens & macra ſufficiatur. Sunt, & quidem inſignes, hortorum cultores, qui flores florumque caules innocenter attrectari putent: eos verò, qui tactionem damnant, ſuperſtitiosè meticuloſos vocitent. Si tamen res ad philoſophicam trutinam expendatur, damnificam eſſe floribus contrectationem diffitendum non eſt. Flos enim, floreuſque cauliculus dum contrectatur, molliſſimi corporis quà diſtenti, quà contracti, quà diſtorti naturalis conſtitutio violata luxatur; adeoque flos ipſe læditur, ut ſæpe gracileſcens extabeſcat. Vſque adeo vita floris eſt eſſe intactum. Quanquam florei partus jam hominum voluptati, ornamentoque, nec non ſuæ ipſorum gloriæ adulti diſtrahi debent à materno radicum ubere, vel vngue vel potiùs ferro ſucciſi; ut etiam à vulnere formoſiſſimi brevem quidem, at glorioſam vitam vivant inter geſtantium complexus, inter odorantium oſcula, inter plauſus admirantium: vt in ipſa morte riſu diſcolore renidentes mortalitatem exhilarent: ut ijſdem expirantes legentibus odoratam animam mortalibus vitam inhalent: vt denique

Florum contrectatio cavenda.

Reciſio uſurpanda.

nique jam enixæ radices diuturniore nutricum officio liberatæ ad pulcherrimæ fœcunditatem ſobolis perennent. Flores autem ſparſim decerpere oportet, ut in ſingulis areolis æquè rareſcant; floridos quoque pleroſque caules citra ſubnaſcentium florum vulnus paululum ſupra terram ſubſecare, ut ipſius proceritas caulis flori formam exaugeat, & radici uberioris alimenti abſumendi materiam ſubtrahat. Eſt, qui jam deſitis bulborum floribus folia ſolo tenus intondeat; ut, quando florei cirri defluxerunt, abraſo foliaceo capillitio glabellus hortus minùs horridè calveſcat, hoc eſt impubis atque imberbis exhauſta in ſenectute juveneſcat. Iſtam equidem violentam calvitiem nobilium hortorum nulli ſuadeam: quòd attonſarum è vulnere plantarum vitalis ac genitalis vigor tenuiſſimus evaneſcit; radiceſque vel enectas, vel ad alios fœtus relinquit effœtas. At verò cum ſupervacaneus tantùm & craſſior ſuccus in foliorum luxuriem abeat, hortum præſtat capillatum habere, quàm calvum. Huc adde, quòd per germinis plagam frigoris caloriſque penetrabilis inclementia proximam radicem non raró vel enecat, vel emaciat. At enim rei ruſticæ nobiles magiſtri affirmatiſſimè docent floriferis bulbis affines cæpas, foliis detractis, magis fieri capitatas, & convaleſcere. quid ergo detractio eadem tanquam pernicioſa damnetur in bulbis? Quia nimirum,

Folia poſt flores non detrahenda.

Plin. l. 19. c. 6.
Conſtant. Pogonat. Agric. l. 12. c. 31.
Pallad. tit. 24. Februar.

rum, qui porrigi ſolet in folia, concoctus leviter ſuccus craſſior & lentior ex anguſtis attonſi bulbi meatibus effluere non poteſt. Quare ad inferiora contractus bulbum ipſum & largè nutrit, & mirificè amplificat. Verùm, qui pulchrè pullulat in flores, humor, quia tenuior & purior eſt, utpote magis concoctus, è ſpiramentis vulneris facilè interſpirat & vaneſcit. Argumento ſit delicatæ atque evanidæ tenuitatis florum vita breviſſima. Huc accedit, quòd eodem humore ſuperfluente, quo bulbus violentam in pinguedinem, ſeu potiùs in hydropa diſtenditur, genitalis calor, ac vivida vis in florem eruptura ſic opprimitur ac reſtinguitur; ut una exiſtat ex ignava obeſitate ingrata ſterilitas. Parem ſcilicet natura legem plantis dixit atque animalibus, ut præpingua minùs fœcunda ſint. Fatendum igitur eſt craſſitudinem bulbis faciente tonſura non magis foliorum comam, quàm fertilitatem recidi. Quòd ſi narciſſinorum præcipuè foliorum incommodè diffuſa magnitudo diſplicet, laxiorem in nodum molliter ſubſtringatur. Sic enim, ſucco ad ima leniter coacto, plenioris craſſitudinis bulbacea capita fiunt. Cæterorum autem folia bulborum tum brevia, tum lata, tum fragilia, nodo videlicet inepta, quæ tamen non geniculatim ſeu gradatim adnata caules altè conveſtiant, ſed à radicibus humiliter aſſurgant, ſi Plinii conſilio deflexa obruantur; ipſa

Quæ cura iiſdem foliis adhibenda.

l. 19. c. 5.

ſa ſucco in ſeſe contracto capita excreſcent. Eadem poteris areolarum folia æſtivo ſole ſiccata vel eximere, ut etiam ſine floribus niteat ſimplex munditijs hortus; vel vtiliùs relinquere, vt obrutas illa radices à calore ſolis excuſent. Cæterùm teſtæ, amiſſis floribus, ne vehementi ſole igneſcentes incluſa ſemina perurant, appetente jam æſtate in ſubdialem locum, qui tamen non inſoletur, transferantur, vbi emeritas radices mitior æſtus paulatim atque innocenter arefaciat. Si ver extremum, aut æſtas nova largis atque hiemalibus imbribus diffluat; ne radices jam enixas corrumpentem humorem nimium fictilia vaſa concipiant; aut humi (quemadmodum modò præſcripſi) reclinentur, aut intra porticum aliudve ſub tectum aëri patentiſſimum comportentur: in clauſo enim adhuc humida ſemina muceſcerent. Si bulbos ſoboleſcere velis; vel altero, vel tertio quoque anno extrahes: ſin ad unicam florum ubertatem reſervare mavis ſingulis annis effodies. Hoc tamen conſilium ad complures inferiùs percenſendos duntaxat referes, non promiſcuè ad univerſos. Sunt enim nonnulli rariùs eruendi, quorum unumquenque ſuis nominatim locis excipiemus. Poſſumus quoque cum experientiſſimis cultoribus & ſentire prudenter, & feliciter periclitari; qui cum ad copiam, tum ad pulchritudinem florum pleroſque rariſſimè bulbos effodiunt. Sed illud

Vaſorum poſt flores cuſtodia.

Exemptio bulborum noſtratium.

quo-

quotannis cuſtodiunt, ut adnatas ſoboles à matribus avellant; ne maternum illæ ſuccum, in flores cæteroqui abiturum, in ſui nutrimentum incrementumque prælibent. Igitur poſt octavum calendas Julias ſubducto ſolo adhæreſcens bulbaceæ matri bulborum pullities cautè detegitur, clementerque revellitur: ſubtractæ jam effœtæ recens ac fertilis terra ſufficitur: eruta ſoboles opportuno in loco mox repangitur. Pari ferme ratione, ſi quando immotæ bulbiferæ matrici differendam, aliove mittendam ſobolem ſubtrahere voles, ſic facies. Soboleſcentis bulbi ſitum, niſi memoria tenes, aut niſi præfixa teſſera jam animo infixiſti, memoriali codice, tanquam ſibyllino volumine, conſulto inveſtigabis; illic terram uſque adeo ſubduces, quoad imam parentem cum adjuncta poſteritate retegas: tum altera manu matrem ipſam retinebis, altera, quos cupies, poſteros leniter innocenterque revelles; terram denique in effoſſum ſcrobiculum revocabis. Quoniam verò æſtivis quà caloribus, quà imbribus obrutæ radices ſæpe marceſcunt; idcirco expedit palmum altam pulvinis humum ſuperingerere, quæ medio tumore in omnem partem æqualiter devexo utranque ſeminibus defendat injuriam, donec autumni benefico tepori humorique excipiendo aggerata humo exoneratæ areolæ detumeſcant. Peregre allatos & adhuc hoſpites loci cujuſpiam bulbos, ſi hoſpitale ami-

Externorum.

amicumque ſolum nacti fertili ſemel ſucceſſu floruerint, loco movere non expedit: quia noſtro tum cælo, tum ſolo nondum aſſueti tranſlatione ſterileſcunt & pereunt. Commodum ſatiſque diuturnum effodiendis bulbis bimeſtre ſpatium eſt, humo ſicca per æſtatem ab extremo Junio in extremum uſque Auguſtum, cum folia & fibras æſtiva jam inſolatio ſiccavit. Præcoces tamen bulbos, præſertim verò narciſſos præmaturè præſtat eruere; quòd Auguſto menſe nonnunquam pluvio novellas illi citare radiculas incipiunt. Solo à recenti pluvia madido ceſſandum; ne præconceptos humor effoſſas bulboſas radices corrumpat. Sic autem effodito. Ab extrema qualibet areolæ parte trulla ſeu manu leviter demiſſa ſolum in ſemitas progerere incipito: proximos bulbos diligenter perveſtigato: ſubducta circunfuſa humo extrahito; vel certè lanceæ cuſpidi non abſimili, quod ſupra deſcripſimus, ferramento infra radices adacto humum paulatim ſuffodito, interque manus identidem caducos educito: caveto autem, ne incauta ferri manuſve impreſſione vel parentes vel pullos ſaucies, aut ſejungas: ſic ad reliquos ordinata foſſione progreditor, donec omnes effoderis. Antequam ad areolam aliam perſcrutandam rimandamque, tranſeas, priorem recognoſcito ac retractato: ſolent enim minutiores præſertim bulbi cum ipſa terra ſubtracti conniventem latere

l. 1. c. 5.

ſcru-

ſcrutatorem, qui cum eadem regeſti præpoſterè confuſéque regerminant. Ad hæc egeſtum ſolum regerito; ne naturæ artique inimica inanitas in lacunoſis areis lateritium ſepimentum incommodè ſubſidere & collabi faciat. Seorſum conferendos, qui leviter matribus hæreant, adultos bulbulos innocenter ſeparato: ſiquis bulbus cariem vitiumve aliud ſentiat, exacuto in cultellum ſurculo bene purgato: ſabulo vulnus inſpergito: ſingulos vix erutos bulbos indecoro noxioque pulvere ſordidos (tulipas tamen excipio) præſcripto peniculo detergito; ſiccis radiculis liberato; exterioribus tunicis quamvis aridis ne ſpoliato, nam illæ opportunam vitio protegent nuditatem; ſuas in claſſes diſtribuito; ſub dio ne relinquito, nam illos cum imber & ros, tum maximè ſol corrumpit; ſed aut loco nonnihil calido, qui tamen ſoli obnoxius non ſit, priùs per biduum aſſervato, ut bene ſicceſcant; tum in ſiccæ frigidæque cellæ pavimento deponito; aut certè ſtatim comportato intra tectum in conclave iis aſſervandis accommodatum, quod nempe à ſole averſum, Auſtro impervium, Aquiloni feneſtratum ſalubriter inſpiretur, in ſumma quod frigidum ſiccumque, muribus denique inacceſſum ſit. Super cellæ hujuſce pavimentum ſuos in ordines digeſta, inſcriptiſque ſchedulis notata ſemina expandito, illic per dies quindenos aut vicenos aura frigida perflari & ſiccari ſinito; deinde

Adnatorũ.

Erutorum cura.

Reponendorum cella.

in

in arcas ad ſeminum diſcrimen loculatas, ſive in alias thecas papyraceis involucris præſcriptiſque nominibus diſcreta recondito. Ego ſingula bulborum genera ſingulis penſilibus caniſtris, quæ raro textu ſalubrem ſemper auram admittant, utiliùs incluſa diſtinxerim. Ad hunc eundem modum anemonas tum in areis, tum in fictilibus poſitas erues & repones. Hoc tamen à bulbis anemonæ diſcrepant, quòd illi rariùs erui poſſunt; hæ (quicquid alii ſentiant) quotannis debent: cum diutius obrutæ vitio atque exitio, ut ſæpe comperimus, opportuniſſimæ ſint. Niſi ranunculum, ob compluſculos pediculos Polypum inter flores, protinus à foliorum caſu extrahas; ultro ipſe more ranarum ſupra ſolum reſiliet, à ſole plerunque periturus. Ut autem ſoboles parenti arctiſſimè implicatas explices extriceſque, in umbra priùs aſſiceſcere ſinito: ubi enim conſerta cruſcula detumuerint, faciliùs atque innocentiùs extricabuntur. Nihil nimirum temerariæ feſtinationi tam impeditum eſt, quod cauta cunctatio non expediat. Hæc ſervandorum florum ratio eſt, quorum fibræ cum foliis æſtate areſcunt, & pereunt. Aliæ verò plantæ, quæ radices æternas habent, ſub ipſum ſerendi tempus erutæ, aut protinus aut mox obrui debent; dum tamen interim in ſupradicta cella incolumes conſerventur. Sed juxta ſalutaris, ac formoſa Pæonia vel ſubterraneo loco, vel intra te-

Marginal notes: Quando, & quemadmodum anemonæ eximendæ. — Ranunculi. — Plantæ immortalium radicum.

testam superingesti soli cumulo custodiatur à sole. Eodem terræ frigido humidoque operimento quæ tenerrimè carnosa sunt, velut fritillariæ sive meleagrides, defendantur; ne insepulta rugas trahant ac penitùs exarescant. Denique silvestria vel montana lilia, simul ac defloruerunt, effodiantur, viridisque caulis cautè eximatur. Hæc enim radiculis carent, dum vernant, quas, deperditis floribus, agere incipiunt. Usque adeo quod in terris pulcherrimè floret, radicatum ac stabile sæpe non est.

Bulbi teneri carnosique.

Lilia silvestria.

Contra majusculos hostes hortense bellum.

CAPUT III.

NOn in theatrali tantùm, sed in hortensi quoque arena hominibus cum belluis bellum est. Adeo ab ipso theatro voluptatis optatissima pax exulat. Utque minimè nos esse tutos, cum maximè securi sumus, admoneamur: ipsa sæpe hortos custodia infestat. Quis autem hoc injuriæ credat? hortensem elegantiam & munditiam ipsi corrumpunt in primis atque contaminant domestici fidelissimique custodes, canis & felis. Uterque videlicet ab acri bile inquies, atque agile, ideoque venaticum & ludibundum animal, in tenera resolutaque humo vel subterraneam præ-

Canis & felis agilitas unde.

dam, lacertulos & muſculos facili foſſione veſtigans, vel belluinam pyrrhicam exultim ludens, concinnam ſoli æquabilitatem iniquat, utileſque nonnunquam radices effodit. Quin etiam felis præpoſteram & poſticam ſementem faciens delicatos hortos odiosè ſtercorat; ſuique fœdum ac fœtidum indicium ipſo, quo contegit, circunſcalptæ cumulo terræ detegit. Quamobrem cautè colonus obſervet, ne qua id genus beſtia per hortos recèns conſitos evagetur, priuſquàm cæleſtibus aquis denſatum fuerit ac ſolidatum ſolum. Per eos dies hortenſem canem domi ſolutum, ne tabeſcat in vinculis; per eas noctes intra ipſos hortos catenatum contineat, latratu ſatis inſidiatores proditurum. Domeſticam felem à noxio excurſu arctior cuſtodia cohibeat. Externos quà canes quà feles tum probè obſeratum oſtium, tum edita munimenta vel cæmentitia, vel ſaltem (ut antè dixi) ſpinea diſtineant. Multi, quibus hortuli modus non ita magnus, faciliſque tuitio eſt, molliſſima humo fartos pulvinulos ſuperinjectis aſperant ſpinis, donec illi contra injuriam obduruerint. Ego verò ſatius eſſe duxerim ſepibus dumeta relinquere, plantarumque rariſſimas duntaxat ac præſtantiſſimas præacutis arundineis paxillis præfixis obſepire, ne cui noxæ obnoxiæ ſint. Cæterarum ſiqua radicum eruta fuerit, ſuam in ſedem, quam ſuffoſſa monſtrabit foſſula, reponatur;

l. 1. c. 3.

tur;

tur; ſiqua vallecula defoſſa, ſiquis monticulus excitatus ſit, leni truliſſatione complanetur; ſiqua felis adobruit excrementa, ea procul trulla projiciantur, ne rurſus excreturam eodem odor invitet. Quanquam iſtis incommodis opportuni non erunt horti, quos præſcripta modò munimenta tueantur. Sed gravior imminet radicibus à talpis muribuſque, hoc eſt à clandeſtinis hoſtibus pernicies. Adeo vel humatas ſepultaſque florum parentes & perſpicacitas, & cæcitas pervident, ut lædant. Ac talpæ quidem ad nocendum ſatis oculatæ, quòd inquietis ingratiſque unguibus hoſpitalem terram vellicant & lacerant; quòd hærentes nutrici optimæ innocentes radices longè lateque actis cuniculis oppugnant ac ſubruunt; quòd nocentiſſimis furibus, muribus volui dicere, occultas ad corrodenda ſemina vias aperiunt; juſto cæcitatis ſupplicio, ut locuples author Steſimbrotus ait, ab ipſa terra damnatæ ſunt. Sed cum ſevera non revocet animadverſio à cæca magis, quàm ſint oculi, nocendi libidine; tum veteres, tum recentes coloni communem in hoſtem ultione multiplici conſpirarunt. Sotionis antiquiſſimi ſcriptoris præſentiſſimum contra talpas remedium eſt, ut veratrum album & cynocrambes cortex contundantur, cribrentur, cum polenta & ovis ex vino & lacte ſubigantur, & plures in offulas coacta ipſarum foraminibus talparum inſerantur. Facilio-

Talpæ cur hortis noxiæ.

Apud Suidam in voce τυφλόπερ.

Ut inſectandæ.

Apud Conſtant. Pogon. de Agric. l. 13. c. 7.

Apud eund ib. Pallad. l. 1. tit. 35.

ri quoque tormento cunicularium & cavaticum hoſtem Græci debellabant, ſuffitu fumoque victores. Nucem, ſive aliud quodcunque pari duritia pomum utrinque perforatum enucleabant: nuclei loco paleas, cedriam, ſeu ceram, & ſulphur includebant. In eundem uſum vas anguſtum uſurpabant; ſpiramentis exiguis, ne quà interſpirarent, præcluſis, nucem intus accenſam, ſeu quod aliud ſuffitionis inſtrumentum in aditu laxiore ſic aptabant, ut acceptum forinſecus afflatum intima penitùs in latibula diffunderet; utque, oppletis tetro fumo cuniculis, talpæ protinus fugerent, vel necarentur. Contra beſtiolas eaſdem proderant frequentes felium excubiæ, dum tamen ſatis duratum ſolum ſuffodientium ſeu ludicra, ſeu fœda veſtigia non ita facilè admitteret. Ea gratia muſtelas habebat nonnemo manſuetas, quæ ſuis in latebris incautos graſſatores jugularent. Erant, qui foramina ipſa ſucco ſilveſtris cucumeris, & rubrica opplerent. Plerique in aditu pendentium ſetarum laqueos diſponebant. Nonnulli circa talparum cubilia plures cavos aperiebant; ut quamvis orbi tenebriones immiſſam inimicam lucem ſentirent, longéque diffugerent. Iſtæ in talpas veterum inermes pugnæ; hæc recentium ferrea expeditio ruſticorum. Eorum aliqui bipalio, aut ligone, raſtrove armati loca talpis infeſta vigilanter obſervant. Ea plerunque ſunt areæ,

prata,

prata, hortique, ut quæ lumbricis pingui ſolo gaudentibus, jucundiſſimo nempe talparum pabulo, abundant. Ubi ergo terram in tumulos exaltari ſuſpendique lento ſpeculatu cognoverint, eò ſtatim levibus tacitiſque veſtigiis, ne ſtrepitu territus terga vertat hoſtis, accurrunt; & bipalio, aut ligonis raſtrive acuta parte cum ipſa terra ſubterraneum vaſtatorem effodiunt; aut certè retuſa aſſurgentem humum validè contundunt, unáque ſuffodientem beſtiolam vel exanimant, vel obſtupefaciunt. Alii verò exarmatis manibus ſic expugnant. Ubi excitatus cæſpes emotæque terræ cumulus intumeſcit, effoſſum à talpa ſcrobem, remota utrinque, terra detegunt; inde cuniculum plerunque ramoſum ad cubile uſque latebramque beſtiolæ, humo penitùs egeſta, veſtigant atque aperiunt. Verumenimvero, quia, quàm habeti eſt viſu, tam acuto eſt auditu talpa, foſſionis etiam remotæ ſonitum tenuiſſimum ſub denſo ſurdoque elemento liquidè exaudit; atque, antequam in anguſtias adigatur, novas ad fugam vias ungue roſtroque ſcalpens humum regerit in ſummum aggeratque. At, cum prope à præda venatorem eſſe ex emoto ſolo percipit, protinus diuque conſiſtit; ne ſcalptura capturam pariat. Ea re callidi venatores unam ſæpe alteramve horam immoti ceſſant, ut diuturna quiete abſentiam ſimulent. Decepta demum longa ceſſatione

beſtiola ſuum properè opus adurget, roſtroque ſuffoſſam irrequietis pediculis terram ejectat in cumulum. Tunc enimvero inſidiatores ſubita manuum impreſſione emoto mollique cum ſolo talpam extrahunt; arreptaque ipſius cervice, aure, caudave, prædam, ne ſe mordicus ulciſcatur, pedica impediunt; captivamque in herile Capitolium referunt mercenarii triumphatores. Ipſe præterea villoſo holoſerico mollior animalis hujuſce villus, inter pellitarum veſtium delicias vendibili mollitie ac nigritia expetitus, opima victoribus frequenti quæſticulo ſpolia repræſentat. Ita belluino bello lentè profligato ruſtici Fabii, fabis utique victitantes, agreſtem nobis cunctando reſtituunt rem. Hìc & placet, & decet laborioſo parabile, permoleſto jucundum attexere inventum. Ollam fictilem, palmos binos, aut unum & ſemis altam loco talpis obnoxio ſumma tenus humo, aut paulò inferiùs totam infode; vivam talpam in eandem ollam demitte. Illa, ubi diuturnæ lucis intolerans neque latibulum fodere præ vaſis duritie, neque præ altitudine ac lævore ulla ex parte poteſt evadere, tinnulo grunnitu calamitatem dequeſta finitimas talpas ad commiſerationem opemque penetralibus è cavis contrahit. Videas non ſine riſu totum ſubinde agrum ſcatere nigellis tenebrarum ſororibus, quæ, quò nota vocat querela, cæcitate duce perreptantes in lubri-

cum decipulum alia ſuper aliam incidunt, atque identidem creſcente cadentium ſtridore, cæcarum captivarum atratus chorus tragicam intra ollæ caveam diſſona grunnit ſymphonia. Nec ante iſti cæculi Homeri ſuorum Iliada malorum flebiliter canere deſinunt, quàm penitùs oculos in vindicis mortis æterna nocte præcludant. Diceres canoros in funere cycnos, niſi ſtridor & color obſtaret. Vernis hæc menſibus tempeſtiva præſertim captura eſt; cum genitalis annus ad ſocietatem animantes extimulat; cum cæcus amor cæcos aſſeclas facilè in præceps trahit. Quanquam ex facili talpæ totius quoque anni ventoſo ſtatu capiuntur, quo frequentiùs & cuniculos agunt, & humo egeſta cumulataque ſe produnt. Quòd ſi cæca feritas adeo nocet; quid faciet oculata? Quamobrem adversùs nocentiſſimè fœcunditatis mures implacabile bellum ſuſcipiendum eſt; ne, ſicut agreſtes prædantur fruges, ita urbanos populentur flores; neve ſicut olim Gyari Troadiſque incolas fugarunt, ita nunc hortorum colonos exterminent, ut impigro ipſi dente hortos colant. Si tanta ipſis furandi dulcedo eſt, ut apud Chalybas duriſſimum ferrum furtìm arrodere ſuave ſit; quidni teneræ radices, fœtæ floribus matres, furaciſſimam ingluviem timeatis? Atque utinam, ſicut in aurariis fodinis iſtos auri voraciſſimos Craſſi nepotulos juſtiſſimi exactores tanquam repetunda-

Plin. l. 10. c. 65.

Id. l. 8 c. 29.

Id. l. 8. c. 57.

Id. ibid.

rum reos exenterant, ut illuſtre furtum repetant; ſic nobis liceret alvo diſſecta corroſæ floriferæ radicis integrum furtum educere. Sed hæc vindicis auri prærogativa eſt, ut nimis avida viſcera dilaceret. Age igitur veteres novaſque machinas contra mures, hortorum lemures, adhibeamus. Quoniam verò murium alii urbani, quos oculorum, auriumque, atque adeo totius corporis menſura liberalior, caudæ quoque longum ſyrma nobilitat; agreſtes alii, quorum cum reliquum corpuſculum, tum præſertim oculos, aureſque, necnon caudæ appendiculam inſigni brevitate diſtinxit curta ruſticitas: ab utriſque floriferæ radices defendendæ ſunt; ab illis, quas domus; ab his, quas humus occultat. Domeſticos mures, id eſt familiares fures, apud eundem Conſtantinum Cæſarem gravis author, & ultor Paxamus hiſce ſuppliciis mactat, pœnis multat, terriculis fugat. Polentam ſemine ſilveſtris cucumeris, helleboro nigro, & colocynthide, aut certè helleboro ſolo medicatam offert. Murium cavernulas querneo cinere ſaturat, ut nocenter aſperſos ſcabies occupet ac perimat. Ferream ſcobem fermento admiſcet, qua devorata diſpereant. Adeo ferrum vel ſine vulnere interficit. Eoſdem perdit rubi radice cum butyro, pane, caſeoque commiſta. Idem ex veteri uſu album helleborum, & cynocrambes corticem tuſum cribratumque cum polenta,

Mures ut profligandi. *De Agric. l. 13. c. 4. Pallad. l. 1. tit. 35.*

lenta,

lenta, & ovis, & lacte confundit ac ſubigit, eamque intritam in ipſorum foramina immittit. Ubi moderatiùs punire libet, tythymalum contuſum cum polenta ex mulſo propinat. Ita vel in tenebris ad furtum perſpicaces excæcat, hoc eſt lepido miraculo è muribus talpas facit. At verò ſuis è latibulis relegat ac fugat, quos ſimul chalcantho, origano, apii ſemine, ac melanthio, vel ſeorſum hæmatite lapide, aut viridi myrica ſuffumigat. Sed efficaciùs territat abigitque univerſos, cum captum quempiam detracta capiti pelle dimittit, timent enim reliqui, ne ſibi quoque cum chariſſima cuticula muris facies exuenda, & ridiculè recutita Marſyæ larva induenda ſit. Horum contra mures medicamentorum pleraque docet Anatolii quoque, ac Tarentini de horreo liber. Illud præterea affirmatiſſimè ſcribit Anatolius, cui Didymus ſubſcribit, ſi ſpiſſam amurcam in æream pelvim infundas, atque mediis in ædibus noctu conſtituas, omnes tum incolas tum accolas mures & conventuros, & adhæſuros. Agreſtium murium contactum radicibus defendes, ſi eaſdem, antequam obruas, Apuleii conſilio felle bubulo contingas. Multò tamen præſtat per caniculares dies cicutæ ſemen cum helleboro polentaque miſcere, aut anguini cucumeris, vel hyoſcyami, vel amygdalæ amaræ, atque hellebori nigri æquas partes contuſas ex oleo ſubigere,

Apud. Conſt. Pogon. de Agric. l. 13. c. 5. Pallad. l. 1. tit. 35.

re,

re, atque ita intritas in cavos murium indere: hæc enim eſca ocyſſimum eſt veſcentibus venenum. Qui verò vetuſtiſſimum in Bithynia rei periculum fecerunt, pro certo affirmant roſei nominis rhododaphne murium aditus tam nocenter occludi; ut ipſi mures, dum in exitu nituntur, admorſis iis, quæ obſtant, miſerè moriantur in roſis. Exitialibus hiſce medicaminibus addit Palladius agreſtis cucumeris & colocynthidis æquè noxiam ſuffuſionem. Cæterùm gnarus cum primis ac prudens naturæ Plinius vel herbaceis vel aliis parabilibus armis murinum bellum ita profligat. Denticulatos hoſce furunculos helenio herba, & nomine pulcherrima, & re alioqui ſaluberrima, contrita enecat. Chamæleone, ſive ixia, addita aqua & oleo, eoſdem contrahit ac ſimul exanimat, niſi protinus aquam ſorbeant. Simo itidem herba vel fugat, vel caverna præcluſa extinguit & ſepelit. Decocto anguino ſive erratico cucumere ſparſa ſemina ab ipſo liberat noxio contactu. Cinere muſtelæ aut felis diluto, vel decoctarum aqua ſemine conſperſo muſculos procul abigit. Adeo furti reos vindicis vel extincti ſolus odor externat atque exterminat. Unum denique ſoricem caſtrat & emittit: ut unus emaſculatus complures in fugam vertat maſculos muſculos. Adeo brutæ quoque, omniſque grammaticæ indociles animantes odere neutrum genus. Sic antiquitas

ibidem. *l. 21. c. 21.* *l. 22. c. 18.* *l. 22. c. 22.* *l. 20. c. 2.* *l. 18. c. 17.* *l. 30. c. 16.*

pro-

prolusit in mures; sic posteritas debellat. Muscipulas instruit multiformes. Inter has ea præstantissima habetur, quæ gemino artificio utrinque captiosa est. Liceat hic citra curiositatis affectatæ notam rem hac ætate notissimam particulatim describere, cujus artificium reliquis adversùs mures excogitatis machinis decet anteferri. Tabellis plerunque fagineis curiosè lævigatis in capsulæ seu domunculæ oblongæ modum compingitur facie quadrangula. Tabellarum altera pavimenti loco supposita ternas suffulcit erectas in parietes, & nonnihil prominet in gradum; altera lacunaris instar superposita modicè porrigitur in subgrundas. Ostiolum claudit cataracta sive foris pendula, quæ geminos utrinque ferreos annulos tenuissimis è ferro clathris insertans brevi lino de longiusculo vecte, ceu tollenone suspenditur. Vectis hic ab ea parte, qua cataractæ adnectitur, crassior paulatim ita gracilescit, ut in mucronem desinat. In media superiore tabella defixus eminet cuneus bifurcus, qui vectem ferreo filo trajectum ideo intercipit; ut ille susque deque versatilis cataractam attollat ac dejiciat. In eadem extrema tabella sub extremo vectis mucrone foramen ferream lineam transmittit transversæ foraminis ferreæ lineolæ ad retinaculum circunvolutam, nec non summa parte reduncam, ima hamatam; ut superior uncus extremo vecti cataractam attollenti leviter hæreat, infe-

Muscipula.

inferior hamus escam tenaciter teneat, quam ubi subrepens musculus avidè ac mordicus arripit, repentè reducto superiore retinaculo cataractam in suam dejicit ruinam; incautæque gulæ reus popinam sibi vertit in carcerem, mox, geniali ac ludibundo carnifice fele, ridiculum saltuatim supplicium luiturus. Posticum decipulum quò simplicius, eò funestiùs est. Unica laxior à tergo affixa tabella capaci murini capitis humili foramine in orbem fenestratur. Satis intus insidiis patet non ita magnum angulare spatium, quod in obliquum statuta muscipulæ anterioris tabula relinquit. Ima foraminis ora ternis eminulis ferreis aculeis armatur. Extimus itidem ex ferro radius partim à summa tabella ad imam latè recurvatus affigitur, partim iisdem aculeis transversus libero ductu protenditur, cujus apex paulùm ultra foramen porrectus ferrea linea supraque infraque foramen reflexis apicibus tabellæ infixa cancellatim includitur. Funiculus ligneum cuneolum radio adnectit; quo violenter ad summam usque ferreæ lineæ curvaturam in nervi morem adducto, altera cunei extremitas tenui lino alligata summæ tabellæ imponitur, unco supponitur altera ejus simillimo, quem in priore muscipula descripsimus. Hic etiam inferiùs hamatus subdolam escam offert, qua vixdum avido dente contacta emotaque, cuneus repente lapsus ex unco radium laxat: ille magno impetu

petu

petu ruens interceptum lurconis caput & ſubjectis aculeis affigit, &, ſupra quàm aviditas cuperet, infelici epulo ſiſtit. Sed, quoniam prodigioſæ fœcunditatis beſtiolas muſcipulis fallere anceps ac lentus ludus eſt, ipſa ſub eſculentis illecebris latentia præſentiſſima venena in perniciem irritantur; in quibus auripigmentum ſive arſenicum, utpote parabile, uſitatum admodum eſt. Equidem venenata iſta remedia iis relinquo uſurpanda, qui non metuunt, ne guloſi prægustatores mures tum eſculenta tum poculenta contagioſo contactu halituque ſuos ulturi venenarios inficiant. Tutius ego medicamentum ſuaſerim, vitrum modicè tuſum, aut gypſum recens in farinam ſolutum, utrunque verò cum caſeo, ſive cum alio quopiam muribus expetito cibo ſubactum, ac per infeſta loca in paſtillos digeſtum. Illud enim anguloſis aſperiſque pulviſculis molliſſima viſcera erodit, inſanabilique dolore lancinat; hoc celerrima concretione lapideſcens præcluſo ſpiritu ſtrangulat; neutrum autem contacta cibaria venenat. Sed cur domeſticas venatrices, feles indictas præterimus? Præ cæteris probantur colore leucophææ, pallida fuſcaque varietate virgatæ, prædatricibus nimirum tigribus, ut forma, ſic indole ſimillimæ, quæ à Syria originem & nomen trahunt. Iſtas enim, utpote calida è regione propagatas, temperatior ſanguis ad măſueſcendum dociles, ad venandum ſedulas facit. Le-

Optima felis forma.

Carda. De rer. variet. l. 7. c. 33.

gendæ

gendæ ſunt ore torvæ, pectore toroſæ, pedibus amplæ, toto corpore grandiuſculæ, hoc eſt leoninæ magnitudinis generoſa breviaria, ut ſeſquipedales hoſtes aggredi, ac fruſtillatim comminuere ne pertimeſcant; natura mares, ut viriliter vim audeant in mures; arte ſemimares, ne foris amicas ſequioris ſexus feles, quàm domi infenſos muſculos, avidiùs conſectentur; docilitate cicures dominiſque tractabiles, non efferæ atque uncinatis unguibus ſanguinariæ mimæ; aſſuetudine in ipſis procul excretis ſordibus mundæ, non in mediis ædium munditiis ſpurcificæ; educatione vigilaces, non ſolidum diem noctemque ſtertentes; fidelibus excubiis totam domum perluſtrantes, non latentis ſub cinere igniculi ſeſſiles cuſtodes, Veſtalis nempe ſuperſtitionis hæredes; parco denique vilique cibatu ita famem tolerantes, ut hoſtilibus rapinis emeritæ veſcantur, non herilibus damnis inexplebiles ventres immeritæ diſtendant. Sin autem juvat lepido facilique miraculo furacem murem transformare in vindicem felem, ſic facito. Denos duodenoſve majuſculos mures vivos capito; captos in amplum, atque ab eſculentis prorſus vacuum vas, ſeu fictile ſeu ligneum, includito; idem vas, ne quod pateat effugium, probè operculato; unum tamen exiguum relinquito ſpiramentum, unde, quid intus rerum agatur, arbitreris. Et rabidi quidem fame ſtimulante captivi mutuo ſe mor-

ſu

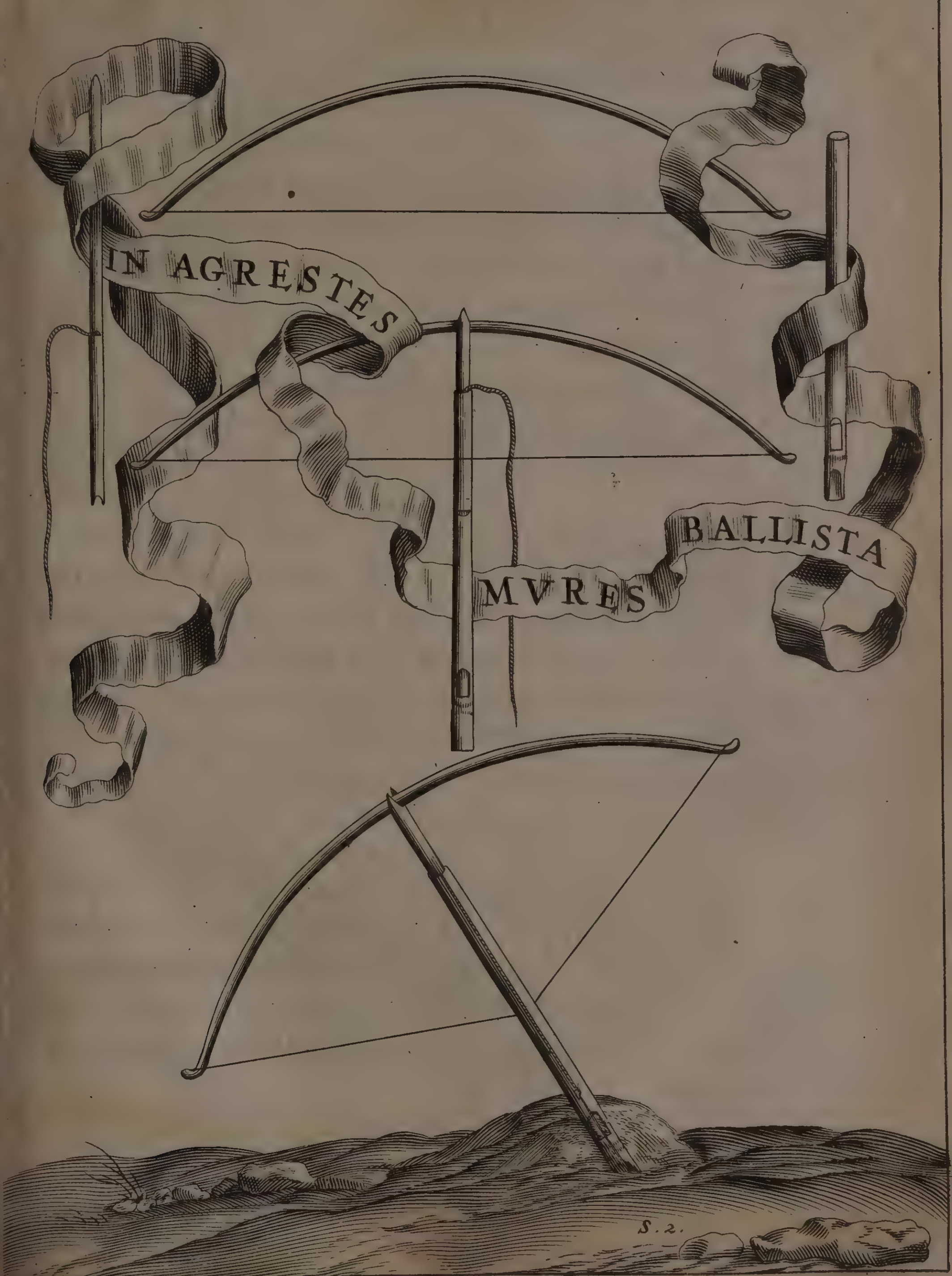
ſu abſument. Tu verò ſubinde quot ſuperſint exploratos; ubi unum reliquum eſſe compereris victorem, & conſanguineæ carnis Thyeſten, continuò per ædes liberum emittito. Is enim murina efferatus carnificina nihil tale ſuſpicantes cognatos mures ad unum omnes fele felicior, quia fallacior, brevi jugulabit ac perdet. Adeo fames degenerat in furorem. Ita ultimo ſupplicio multatis domeſticis latrunculis, ipſum iterum capito atque occidito carnificem; ne, qui generi ſuo non pepercit, in rem tuam eſcariam inſaturabili voracitate, graſſetur. Poſt tragicam Thyeſtæ carnivori fabulam ab uno muſculo cum plauſu datam, naſcentis è dentium ſatu armatæ multitudinis, mutuis ſeſe vulneribus concidentis, cruenta ſpectula ferro concolor murina natio inſtaurabit; ſi ſcobem æris Cyprii cum fallaci pulticula devorarit. Mox enim in rabiem acta è ſatis dentibus extitiſſe videbitur, velut olim armis pugnans fabuloſa terræ filia juventus; quia ſeſe morſibus invicem lacerabit. Denique, ut univerſi domeſtici mures domi naufragium faciant, oris anguſti turgidique ventris vas oblongum & peramplum aqua ita oppleto, ut à ſummo labro palmum circiter diſtet; aquæ ſummam partem fluitante acere, ſive ſupernatante gluma integito; triticeam farinam, caſeique fruſtula vel ſcobem inſpergito. Tum verò mures odore pellecti, ac ſolidam aquæ ſuperficiem

ciem rati prono impetu saltuque in escam ferentur: sed incautis exitiali syncopa caseus vertetur in casum, liquido elemento gravia non suspendente vestigia. Ades jam animo genialis hortorum colone, & aure facili risuque liberali lepidissimam rusticorum murium capturam accipe. Circunvoluta membrana, quam Pergamenam appellant, plurimos turbinetur in cucullos; circumplicatæ partis oræ conglutinentur, vel consuantur; pars verò ad hiatum eminentior pro murini capitis magnitudine in orbem æqualiter attondeatur. Hi cuculli, demissis ad imum casei nucisve juglandis frustulis, summisque lateribus intrinsecus visco circunlitis, in scrobiculos paulò laxiores, propter murium foramina sparsim effossos, sereno cæli, arido terræ statu ore tenus defodiantur. Fiet enim, ut escaria illecebra decepti vaguli mures tota capita induant in cucullos; ac tenacissimè adhærente visco, dum cæco ingressu perreptant, virgarum ictibus debilitati à vestigatoribus, nullo negotio capiantur chartacei monocerotes, sine vulnere capite diminuti. Jam verò tempus est, quamvis pusillos; agrestes hostes arcu petere ac ballista. Et hic sanè arcus arcuatæ pedicæ, qua ficedulæ falluntur, non absimilis tum maximè vulgatus est, tum minimè operosus. Ut autem majoris operæ ballistas conficias, virgas duriusculas in complures arcus recurvato; lineum nervum singulis prætendito; graciles arundines duode-

Ballista in mures.

duodenos quindenoſve digitos longas in geminam cuſpidem ordine oppoſito bifurcam exacuito: ſupra cuſpidem alteram ad quinque digitorum intervallum arundinis vtrinque perforata craſſitudine ita funiculum traijcito, vt alterum laxius foramen funiculi nodum extremum intra inanitatem ipſius arundinis admittat, ex anguſtiori altero funiculus totus propendeat. Ad hæc laxioris arundinis, quæ gracilem priorem cum funiculo capiat, palmare internodium ſub ipſis nodis pręcidito, vt ſumma pateat pars, imam genicularis cartilago tenui ligno inareſcens penitùs occludat: ab ipſo ſtatim geniculo binas è regione feneſtellas muſculis pervias aperito: ſupra iſtorum foraminum alterum à ſummo arundinis ore quaternorum intervallo digitorum tranſverſam crenam altè imprimito, inſerendum intenti arcus nervum excepturam: in laxiorem arundinem eundem gracilem calamum ſic demittito, ut trajecta funiculo pars imo ſit propior internodio, ipſe verò funiculus ex ore ſummo laxæ arundinis cum gracili calamo ſimul emineat: arcum gracili præfigito: nervum crenæ inſerito: funiculum elato intentoque arcu eò uſque adducito, donec ima calami cuſpis ad feneſtrati foraminis, quod ille obſtruebat, ſummam partem revocetur: funiculo ipſi, ubi foraminis initium attingit, herbaceam tæniam adalligato: eandem ante medium foramen recto objectaculo ductam ſub imum latæ

arundinis nodum reflectito: muſcipulam hanc ſic aptato, ut modicè prono depactoque in terram cum herbeo vinculo arundineo nodo, quà liberum eſt ab herbulæ mora foramen, agreſtis muſculi cavernulæ continuetur: ne quis autem hinc atq; hinc exitus pateat, utrunque latus aggerata humo ſaxuliſq; congeſtitiis obſtruatur. Ita muſculus in egreſſum obnitens, extrinſecùs objectæ herbulæ retinaculo prærofo, in ſuum caput jam arundinis cavo inſertum cuſpidem biſulcam arcu premente ruituram laxat; ſibique, dum maximè conſulit, minimè cautus vitæ filum cum herbula recidit.

IN AGRESTES
MVRES
BALLISTA
S. 2.

Ne principis horti funestissimo exemplo hortis omnibus execrabilis anguis in herba subdolè lateat, sicut olim in pomo, ita nunc in flore crudeliter niteat; cum floriferis radicibus sese importunus defodiat, calida in latebra hibernaturus; cum germinibus horrendus erumpat, tepido sub cælo vernaturus: uramus galbanum, cervi capræve cornua, caprinas quoque ungulas & pilos, juniperum, radices lilii, styracem, nasturtium, & rutam ex veteri; at ex recenti consuetudine corium veteresque calceos, ranas quoque luridas rubetasque fugaturos, & quicquid odoris gravitate dispellit, accendamus: tribulum herbam ex aqua tritam immittamus in latibulum: inimicissimam serpenti fraxinum, si locus ferat, afferamus: amicissimam hederam, & salviam distineamus. Ne rei hortensi etiam improbulæ aviculæ, dum sese sicco pulvereoque à longa serenitate solo perfundentes plumam pennasque emundant, atque (ut Ephesius Heraclitus ait) dum pulvere lavantur, suffossis ubique fossulis hortorum plana subvertant, neve teneros florum thallos defringant: allium sponte nascens in arvis, quod Alum vocant, ne regerminet, incoctum, sicut prisci solebant, in hortis exponamus; ut quæcunque devoraverint aves, continuò stupentes & consopitæ manu capi facilè possint. At earundem stuporem capturamque lappæ semina ingeramus: herbæ quinquefolio simillimæ, quam à foliorum nu-

Remedia in serpentes, & rubetas.

Constant. Pog. De Agric. l. 13. c. 8.
Pallad. l. 1. tit. 35.
Plin. l. 8. c. 32.
l. 28. c. 10.
l. 24. c. 8.
l. 12. c. 17.
l. 20. c. 13.
l. 16. c. 13. & 34.

In aviculas.

Apud Columl. l. 8. c. 4.

Plin. l. 19. c. 9.

Ioan. Bapt. Porta Mag. natural. l. 15. c. 8.
Apul.

numero heptaphyllon, novoque vocabulo tormentillam nominant, valido vino incoctæ frustula cum esculentis seminibus per hiemis præsertim frigora nivesque objiciamus: cum hordei granis pultem ex hordeacea farina, hyoscyami seminibus, & felle bubulo temperatam apponamus: hordeum itidem cum hyoscyami seminibus & muscariis fungis in pulticulam permistum offeramus: triticum, aliudve avibus expetitum semen cum aqua seu vino stillatitio, cum quorum alterutro priùs aut simul nigrum helleborum inferbuerit, infervefactum assiccatumque spargamus: avesque obstupefactas aceto rostris affuso, si libuerit, excitemus: easdem (quod rustici nostrates solent) ingrato sulphuris suffimento abigamus; vel prisco novoque more mortuarum avium mobile terriculum suspendamus, ut vivæ metuant, ne sibi quoque ipsis pendulo supplicio vacillandum, hoc est sine vita volitandum sit.

Contra minutos hostes machinæ.

CAPUT IV.

HUc recidit humani fastigium dominatus, ut præstantissimum hominum genus cum belluinis Pygmæis, & quidem ancipiti infelicique nonnunquam exitu, belligerare necesse habeat. Hinc, tanquam cum Gigantibus de-

præ-

prœliaturi, pro pulcherrima chariſſimaque florum natione contra vermiculos operoſas naturæ artiſq; machinas expedimus. Adeo quodcunque monſtrum, quamvis exiguum, ad injuriam magnum eſt. Te verò manet in primis eruca, te limax, inexplebiles florum paraſiti, par ſceleri ſupplicium; ut unde innoxiæ apes delibant vitale mel, vos feri fures lethale fel deguſtetis. Et erucam quidem avido morſu folia floreſque abſumentem, ſubterraneo ingreſſu hærens radicibus ſolum ſubvertentem, venenato contactu plantas adurentem ſic arcebat antiquitas. Spargenda ſemina herbæ, quæ ſedum appellatur, ſucco, vel ipſarum erucarum ſanguine madefaciebat: frequentiùs tamen, utpote paratius remedium, adhibebat pulverem, qui ſupra cameras invenitur, vel etiam fuliginem, quæ ſupra focos tectis inhæret. Pridie igitur, quàm ſatio fieret, alterutrum cum ſeminibus commiſcebat, & aqua conſpergebat, ut ſuccum tota nocte combiberent; ſic macerata poſtero die ſerebat, ac plantarum incolumitatem percommodè tuebatur. Sin erucæ natæ jam eſſent, decocti abſynthii, ſedi, aut marrubii ſuccum inſpergebat: palo imponebat in hortis equæ jam fœtæ, aut etiam aſinæ calvariam: fluviatiles cancros pluribus in locis intra hortos vel ſuſpendebat, vel clavis configebat: ſcillę bulbis aut ſuſpenſis, aut conſitis minutas haſce peſtes avertebat: ſanguineis virgis ea tangebat, quæ nollet ob-

In erucas.

Colum. l. 10. & 11. c. 3. Pallad. l. 1. tit. 35.

Plin. l. 19. c. 10. Colum. ibid. Pallad. ibid.

noxia erucis esse. Cæterùm locuples inter Græcos author Anatolius bestiolas eosdem fugat vitigineo cinere aqua triduana insuccato, plantisque hortensibus asperso; vel bitumine, ac sulphure, aut etiam fungis sub nucis arbore nascentibus suffumigat; vel ficulnei cineris lixivio semina præmacerat; vel alterius horti captis erucis, & aqua cum anetho decoctis refrigeratisque hortos inspergit: sed attentè cavet, ne aqua illa malefica faciem manusve contingat; vel certè urinam bubulam, & amurcam pari mensura mistas fervefacit, atque, ubi mox refrixerint, medicato imbre germina omnia irrorat; vel tandem vespertilionis fimum, atque allii fusticulos per universa horti spatia comburens erucas latè diffuso nidore præfocat. Virides erucæ sunt, quas cum Hesychio doctissimo grammatico, atque cum Ulysse Aldrouando græcas Theophrasti prasocurides esse conjicimus, hoc est porricidas, nec non floreæ pulchritudinis parricidas. Dira hæc animalia ita veteres coloni Diophanis consilio insectabantur. Vervecis recens occisi ventriculum suis adhuc sordibus plenum eo in loco, qui bestiolis istis maximè scateret, humo leviter obruebant. Post biduum ubi animalia hæc aliaque gregatim coacta reperiebantur, quæ vel aliò deportabant, vel eo ipso in loco, ne rursus erumperent, altissimè defodiebant. Hoc bis vel tertiò cum fecissent, nocentium bestiolarum genus

l. 2. de Insect. c. 4.

Pallad. ibid.

nus

nus omne pessundabant. Verùm de veterum tam multis unum posteritas in primis probat, usurpatque remedium; manu videlicet erucas colligit, vel matutinis horis hortenses frutices succutit: ut, dum adhuc nocturno frigore torpent, facilè decussæ protritæque frigida penitùs morte torpescant. Poteris quoque galbanum, aut caprarum ungulas, aut cornu cervinum à secundo flatu aversus incendere, ut abigas; vel florum cæspites ac thyrsos intortis paleis coronare, quibus, velut objectis laqueis, subrepentes erucas implices, atque à cæpta via revoces. Debes præterea, quæ poteris investigare, folia in sese convoluta, atque intus araneoso lanugine obducta comburere, quippe quæ erucarum ova concludunt, verno Martii mensis tepore noxios fœtus exclusura. Si consitum fictile ex humo perforata, ex ambesi folii florisve accisis reliquiis verminare, atque erucis infestari animadvertimus, pigeatque intestinum hostem non sine radicis incommodo curiosè pervenari; in amplum vas, quod frigida oppletum sit, ipsum fictile quaternos infra aquam digitos demergimus, atque ad quartam horæ partem insuccari sinimus. Mox infusi humoris intolerantes vermiculi plerunque emergunt; quibus occisis vas educimus, conceptam aquam paulatim transmissurum. Illud autem periculo ipso exploratissimum est, circunluente humore non modò radices non lædi, verùm etiam

Colum. l. 11. c. 3.

co-

eodem dilapſo emotam ſuſpenſamque ab intimo erucarum reptatu atque cuniculis humum ſalubriter denſari, & foramina connivere. Adversùs limaces & cochleas olim vel amurca recens, vel ex cameris petita fuligo ſpargebatur; nunc ipſas, ubi vel humida nox, vel antelucanus ros, vel auſtrinus dies, vel amicum ſubſtillum ad pabulum evocat, lentus noſtrorum colonorum ſpeculatus veſtigat, ac deprehenſas opprimit, ſive (quemadmodum præmonui) deliteſcentes quà limaces, quà erucas relicta per veſtigia indagat, humumque cautè ſcalpit ac rimatur, ut citra plantarum injuriam nocentiſſimas beſtiolas intercipiat. Neque enim tanti putatur eſſe (quanquam eſt, qui diſſentiat) obductam terræ cuticulam interſcindere, fibramque aliquam intercidere; ut vulnuſculis iſtis nocentiorum beſtiolarum interitus redimendus non ſit. Huc adde, ſub tellure ſumma plerunque defoſſas levi atque innoxia foſſione refodi: nec poſſe radicibus conſitas areolas, quemadmodum fictilibus medemur, circunfuſi humoris alluvie ab infeſtiſſimis vermiculis liberari. Ne lumbrici, ſordida terræ inteſtina, excitato egeſtoque ſolo nitidiſſimis in hortis turpiter exiſtant, neve æquiſſimas areas terebrent ac ſubruant, aut infelici complexu radices enecent & putrefaciant; humum fuge (ut priùs docui) humidam, ſtercoroſam, ac pinguem, vermium feraciorem, quàm florum: mediocrem ve-

In limaces, & cochleas. *Pallad. ibid.*

l. 1. cap. 4.

In lumbricos.

l. 1. c. 6.

rò elige, cujus è cribraria farina perraros vermiculos (ſiqui tamen fuerint) & anguſtum incerniculum, antequam tranſmittantur, & fortè tranſmiſſos cauta incernentis manus excernet. Siquos autem largior pluvia procreaverit; pluvio cæli ſtatu nonnihil extantes, humentique auræ obvios penitùs extrahes atque mactabis. Nonnulli ante ſationem exitiali lumbricis vulgari lixivia ſolum inſuccant. Sed iſtam arborum conſitoribus medicinam relinquimus, florum cultoribus minimè neceſſariam, ut qui cribro manuque hortenſi vermiculationi feliciter medentur. Ne quod tamen è validiſſimis tormentis intactum indictumque prætereatur; ſalſa omnia atque odorata ſic odit fugitque inſulſum hoc fœdumque animal, ut ad ipſorum contactum contrahatur ac pereat. Aqua etiam cannabinis folijs ac ſeminibus incoctis medicata ſi terræ affundatur, lumbricos ad ſuperficiem evocat, ſive odoris illecebra obvios, ſive odio fugitivos. Sed nihil æquè fugat, ac vivæ calcis infuſù efferveſcens aqua. Hac ergo ex hortenſibus ſemitis (neque enim expedit areolas floribus obſitas præfervido liquore contingere) reptantia monſtra non ſine riſu ita exterminabis. In lumbrici foramen recèns immiſſa macerataque calce efferveſcentem, & venenatam aquam per infundibulum transfundes. Statim ille liquidā peſtem odoratus per aliud, & quidem diſſitum, foramen evadet. Ita reliquos mea-

Vlyſſ. Aldour. De inſect. l. 6. c. 6.

meatus si potentissimo liquore perfuderis, totum latè hortensium viarum solum citra sumptuosam artificum operam opere vermiculato ridiculè distinguetur. Ut è consita fictilis humo abditum & penetralem lumbricum elicias; in dehiscens foramen surculum immittito, levique percussu idem vasis latus aliquandiu tundito: mox alia ex parte lumbricum erepere videbis. Terrestres ascarides, *Id. ibid.* idest subteraneæ pestes, ac brevius alterum quà candidi, quà lutei, quà nigri coloris lumbricorum genus, quòd subsectis fibris plantas enecant, prioribus lumbricis nocentiores sunt. Omnium verò vermium, ut maximus, ita nocentissimus est cucurbitarius vermis, qui cucurbitarum semen arrodit, nomenque surripit; ut nostrate vocabulo latinis auribus peregrino Zuccarola nominetur. Utrique occulto malo sic medere. Ubi plantam demisso capite languidam, amisso virore pallidam ægrotare animadverteris; humo ad radices usque cautè curioséque effossa, edacem morbi causam, ne illic ultrà sæviat, aliove serpat, extingue. Ut vermiculos, quos à cauda bifurca Forficulas appellamus, simul plurimos excipias, humi surculum offigito; hircinum cornu, vel suillam ungulam, vel arundinis laxum internodium suo supernè tantùm nodo distinctum præclusumque, nonnihil à solo sublime imponito: vermes enim latebricolæ in eam se confertim latebram conglobabunt.

In vermiculos bifurcæ caudæ.

Jam

Jamverò cuniculatim ducta circunfossura suspensis, frequentique morsu exesis seminibus perniciosissimas formicas (ut Theocritus ait) numeroque modoque carentes quis qua potentia in singulis agminibus exterminet universas? Ipse bellicosus Imperator Constantinus Pogonatus, terra marique victor, post Arabes Sarracenos debellatos formicinum bellum suscipere, tanquam principes Myrmidonas expugnaturus, sibi censuit gloriosum. Igitur ex Bithyni Diophanis rusticæ rei consultissimi consilio hisce præceptis posteros colonos veluti conductos milites armat in istas exiguas quidem, pugnacissimas tamen levis armaturæ bestiolas. Si captas inquit, formicas aliquot usseris, reliquas fugabis. Quanquam ego ignem, belli terrorem maximum, atque adeò unum renascentis hydræ domitorem, ad fœcundiores hydra formicas penitùs fugandas profligandasque invalidum esse frequenti periculo comperi; quippe qui torre ac face non semel armatus quò plures perurerem, eò pluribus solum scatere cernerem. Quamobrem ideo contempto igne cæterarum generosissimas Romanas esse formicas existimavi, quòd popularem suum Scævolam æmulentur. Præcipere pergit Imperator: Formicas è cavernulis exturbabis, si cochlearum vacuas testas cum styrace ustas comminutasque ipsarum agmini aspergas. Peræquè abiges, si contusi origani sulphurisque pulvisculo foramina oppleas. Si formicam

In formicas.

In Syracusan.

De agric. l. 13. c. 10.

Pallad. ibid.

micam è gregalibus unam ſuſtuleris, reliquæ ultro latebram relinquent; Græculæ fortaſſe: noſtrates enim adeo meticuloſæ non ſunt, ut unius exitio vertantur in fugam; nec adeo modeſtæ, ut loco decedere, & concedere dominis velint. Si cedria exteriores cavos circunleveris, hortenſes areolas formicæ non ingredientur. Si Cyrenaicum ſuccum, ſive laſer oleo dilutum ipſis affuderis, omnes ad unam interimes. Si radicem ſilveſtris cucumeris, aut ſilurum, præcipuè Alexandrinum, lento vapore ſuccenderis, inimica ſuffitione mactabis. A floriferis verò fruticibus arbuſculiſque audaculas prohibebis, ſi trunculos alba terra rubricave circunſcripſeris; ſi lupinis amaris in aqua tritis aut incoctis, vel felle taurino & pice cum amurca temperatis, vel certè confuſa pice cum rubrica, vel permiſto laſere cum aceto illeveris; aut ſi poſtremum hoc medicamentum in foramina ipſa condideris; ſi præterea caudicibus ſilveſtre origanum circunpoſueris; ſi albam lanam circundederis; ſi coracinum piſcem de arbore ſuſpenderis, quo juxta in unum locum congregantur. Atqui ſi denſa hedera caudices obligaveris, poſt paulò formicas, imò & ſcarabæos hederacea ſub umbra torpidos ſupplicioque opportunos invenies. Ita magnus contra formicas militat Imperator, cui priſci ſapientes haſce ſuppetias ferunt. Limo marino, aut cinere formicarum foramina obturant; efficaciſ-

Plin. l. 17. c. 28.

Plin. l. 19. c. 10.

ſima

ſima heliotropii herba, aut rubrica & cinere in aceto intritis formicas ipſas enecant; aquam diluto latere crudo iiſdem ingratam affundunt. Si foramen habent in horto, cor noctuæ admovent; ſi foris irrepunt, totum hortenſe ſpatium cineris aut cretæ candore denotant. Ne floriferas in arbuſculas conſcendant, rubrica & pice liquida imos caudices perungunt, quibus alii butyrum admiſcent, vel unica perfundunt amurca; lupino trito cum oleo fracibuſve radices oblinunt; vel bitumen cum oleo incoquunt, eoque truncos tangunt: ſuccum portulacæ cum aceti dimidia parte permiſtum, aut vini fæcem, peculiare ceraſo remedium ad floriferos caudices medicandos traduci poſſe oſtendunt. Ætas noſtra ſemeſo oſſe, ſive quo alio eſculento illicio ſæpius in unum coactas toties fallit, donec omnes aqua vel igne perdat. Cum prætcrea ſollicito excurſu recurſuque it nigrum campis agmen, & multijuga ſcaturigine ebullit, è ramalibus ſtipuliſve parabili face occupat, iteratoq; aliquoties ſupplicio tandem conficit univerſas: penetrales ipſarum cavos origano minutatim detrito implet: ſulphure ſuffumigat: tithymali cujuſcunque decocto utiliter inſpergit: papaveris lacryma aceto diluta perfundit, aut florum ſtylos inungit: ſulphuris ſelibram terreno in vaſe ad ignem liquefacit; adjicit ſalis factitii ex fæce vini concreta, quam Tartarum vocant, aut ſalis cinerum qua-

Pallad. l. 1. tit. 35.

Plin. l. 17. c. 28.
Pallad. mart. tit. 10.
Colum. l. de arbor. c. 14.

Pallad. octob. tit. 12.

Petr. Bellon. l. de neglect. ſtirp. cul. c. 10.
Alexius Pedemont.

dran-

drantem vel trientem, hoc eſt ternas uncias aut quaternas; diu peragitans bene commiſcet, donec ea miſtura ſubrubeat; tum ab igne ſubtractam ſupra tabulam aqua madentem defundit; ubi jam induruerit, minutim conterit; ipſiq; in vitreum vas conjectæ, quantum aquæ fontanæ ſat eſt, affundit, eamque patitur aquam colorari; hoc denique veneno floriferarum ſtipites arbuſcularum circunlinit, aut ipſa formicarum agmina conſpergit; importunaſq; beſtiolas vel interitu vel fuga exterminat. Curioſa quoque minutaque demolitione latibula & nidificia ſubruit, atque ova cum matribus vel protinus exurit, vel procul exportat. Nova denique forma fictile vas excogitavit, medio foramine ſupraque infraque pervium, in extremo autem ambitu canaliculatum. Intra hoc mediam ſerit arbuſculam; oppletoque aqua orbiculato canali, tanquam militari foſſa, formicinas diſtinet aggreſſiones. Sed argillaceum hoc propugnaculum (pace recentis induſtriæ dixerim) mihi non probatur. Quænam enim iſta calliditas eſt, ut hoſtem arceas, liberam plantarum adoleſcentiam coctili carcere, & figulari compede impedire? hortenſis æquoris inoffenſam ſpeciem teſtaceis offendiculis aſperare? cuniculis oppugnantes beſtiolas extimo munimento diſtinere? Quare poſitos in areolis flores præſcripta ſatis remedia defendent: quos autem in teſtulis collocaveris, ipſarum in pedibus, aut

Benedict. Curt. de Hortol. 14. c. 5.

ſup-

ſuppoſitis baſibus excavati canaliculi abunde præmunient, in quos, velut in elices ſive ſulcos aquarios, aqua vel pluvia vel irrigua confluet, minutulis animalculis oceanus inſuperabilis. Si volatilis hortorum peſtis, locuſtæ in flores involent, hortatore Democrito, amaro lupino, aut ſilveſtri cucumere in muria fervefacto conſpergantur: è veſtigio enim morientur. Complures captæ urantur: ſtatim enim reliquæ à nidore vertiginoſæ & caducæ partim occident, partim demiſſis alis venatorem expectabunt; vel, hic ſi deerit, à ſole corrumpentur. Confecto ex iiſdem liquamine, & quodam veluti garo effoſſi ſcrobes madefiant: brevi enim in ſcrobibus ſomno ſepultæ, funeri videlicet proludentes reperientur. Suſpendioſi veſpertiliones de celſiſſimis loci arboribus pendeant: & illo terriculo fugatæ minutæ harpyjæ procul avolabunt. Abſynthio, aut porro, aut centaurea in aqua tritis plantæ contingantur: & contactu edaciſſimæ beſtiolæ abſtinebunt. Denique matutinus indagator colonus nocturno adhuc frigore pigras ac torpidas invadat: & citra veterum arma & machinas in exarmatis manibus volucri de hoſte victoriam poſitam eſſe fatebitur. Cantharides non hominum modò igneum, ſed florum etiam edax venenum (ſi Pamphilum audiamus) vel galbano cum veteri bubulo fimo, vel ſilveſtris cucumeris radice ſuffitas fugabimus. Quanquam recentium

In locuſtas.

Conſtant. Pog. l.13. c.1.

Pallad. l. 1. tit. 35.

In cantharides.

Apud Cōſt. Pogon. l.13. c.16.

rusticorum experimento docemur, ne fugatæ redire ad injuriam possint, callidè comprehensas utiliùs interimi. Sub hortensibus testis defluente earundem humore concreti, juxta floribus indecori, atque cultoribus periculosi scorpiones sæpe stabulantur. Humidis opacisque locis gaudentes igne persequere: unius exusti nidore cæteros exturba: latibula sulphure, galbano, asinique ungula, vel unico serpyllo, serpentibus etiam atque scolopendris infesto, suffumiga: ipsos præterea scorpios alligata imis fictilibus nuce avellana è Plutarchi monitu distine; ex recenti verò usu ad patinam frigida oppletam allice, ut perdas: aut identidem testas loco dimove, ut latitantes proteras. Virides pulices, qui roseti teneros asparagos, & virentes rosarum alabastros confertim obsident, nocentique attactu arefaciunt, atque adeo perurunt, acre acetum hyoscyami succo admistum, pulicosis olim oleribus præscriptum remedium, enecabit. Eandem operam præstabunt sinapis, & rhododaphnes semina, si confervescant, &, cum refrixerint, affundantur. Sunt, qui doceant, floris odoratissimi parricidas olei graveolentis illitu, quòd à saxo nomen habens Petrelæum sive Petroleum vocant, velut justo supplicio esse multandos. Aliqui sabulonis, aut cineris injectu dejiciunt ac dissipant. Alii tandem summa mollitie animalcula levi digitorum pressu frictuque graviter oppri-

In scorpiones.

Id. l. 13. c. 19. Plin. l. 20. c. 22.

In virides pulices.

Pallad. l. 1. tit. 35.

primunt & elidunt. Fœdi vermiculi ſeu blattæ bulboſa radice formoſis liliis quà ſativis, quà ſilveſtribus, quà noſtratibus, quà externis degeneri partu innaſcuntur. Hæ rubent ab ortu: ſed poſtquam folia floreſque cum ſcapis eroſere, nigreſcunt; ac ſemeſum liliaceæ plantæ cadaver tetra ventris proluvie inficiunt, depaſtoſque caules turpi facie relinquunt. Id ne fiat, ſuppoſito plantis linteolo recentes beſtiolas decute; atque, ne adoleſcendo convaleſcant, extingue naſcentes. Hiſce potiſſimis armis (nec enim omnia poſſumus, nec probamus omnes) majorum minorumque, gentium incommodas hortis belluinas nationes ſingillatim vel ulciſcimur, vel depellimus: generatim verò atque universè omnia reptantia monſtra ſic inſectamur, & proturbamus. Opium Cyrenaicum, ſive laſer, melanthion, galbanum, hyſſopum, pyrethrum, peucedanum, ſulphur, cervi cornu, & capræ ungulam unà contundimus: aſperrimo aceto perfundimus: in pilulas conglobata ſuccendimus, cruciabilemque fumum excitamus. Omnes itidem repentes humi beſtias galbano, ſandaracha, & butyro, ſive adipe caprino ſuffitas procul à floribus amovemus. Inter odorata unum ſtyracem adhuc invenimus, cujus deuſti odore acerrimo univerſa ferme animalia, quæ vocamus ab inciſuris Inſecta, vaporemus ad fugam. Ne ſuam ipſi calamitatem, infeſtas nempe beſtio-

In blattas bulbaceorũ liliorum.

In omne genus beſtiolas.

Conſtant. Pog. de Agric. l. 13. c. 8.

Id. ibid. c. 9.

Card. de rerũ variet. l. 7. c. 30.

Pallad. l. 1. tit. 35.

las horti progenerent, deponenda ſemina in teſtudinis corio ſiccamus; aut mentam olitorio more interſerimus. Ne floriferis ſatis arbuſculiſque hortenſis ulla beſtia noxæ poſſit eſſe, ex Democriti præſcripto cancros fluviatiles complures, vel marinos, quos paguros nominant, decem non minùs intra fictile vaſculum in aquam conjectos tegimus, atque ſub dio ſtatuimus; ut decem diebus ſole vaporentur: ea deinde aqua, quæcunque illæſa volumus, aſpergimus; atque octavo quoque die aſperſionem iteramus, dum, quæ ſevimus, adoleverint. At verò ſi Africani conſilio paulò antè ſationem ſedi ſucco, quemadmodum tradidi, ſemina madefiant; non modò adversùs infeſtas beſtiolas medicamentum, verùm etiam ad præſtantiſſimos flores producendos valetudinem combibent. Perinde ſalutaris deponendis ſeminibus erit aut pridie immiſta, quæ focis hæret, fuligo, aut portulacæ aqua ſic affuſa, tota ut nocte ſorbeatur. Nonnulli contuſa cupreſſi folia, ſiccum alii & conciſum, ſive etiam elimatum cervi cornu, aut elephantis dentem cum ſeminiis commiſcent: alii medicata prædictorum infuſu oſſium aqua ſemina irrorant, ut noxiis animantibus nullis obnoxiam ſementem faciant. Proderit etiam aqua & amurca eadem ſemina macerare. Genialis medicus Apulejus, ut minùs ægrotent, vino ſerenda præmunit. Uſque adeo, quæ aqua lactantur, medicinæ

Id. ibid. Conſtant. Pog. Agric. l. 5. c. 48. & l. 10. c. 89.

Idem de Agric. l. 2. c. 16.

Id. ibid.

cinæ

cinæ nomine vinum ſitiunt. Invenio etiam à quibuſdam urina veteri, & canino fimo unà confuſis affuſiſque contra noxam quancunque ſemina defendi. Eadem hyenæ pelle ſi contegantur, poſt aliquot dies metuendæ feræ odore penitùs imbuta noxias hortis animantes deterrebunt. Solent præterea, quæ dimidiata luna ſeruntur, illæſa ſervari. Ut omnem præterea floribus nocentium beſtiarum defendamus ac propulſemus injuriam; aceti, fellis taurini, decoctūræ anguinei cucumis, hellebori albi, colocynthidis, & lupinorum amariſſimo ſapore; aut ſulphuris, chalcanthi, florum & foliorum utriuſque ſambuci, coriandri, rutæ, cornuum, & ungularum graviſſimo odore; aut demum ignis intolerando contactu abſterremus. Duplici antiquitas præſidio (utrunque poſteritas oblita eſt) pice videlicet ab aëris, amurca ab animantium noxa omnia tutabatur. Adeo, niſi nos antiquæ ſimplicitatis puderet, parabilis atque obvia rerum tutela eſſet.

Colum. l. 2. c. 9.

Cardan. ibid.

Id. ibid.

Lex floris propagandi.

CAPUT V.

FAvete linguis, imò & manibus favete impigri coloni, provida fautrice veſtra, hortorumque magna moderatrice Flora,

tertiam legem, emolumento principem, ſic ferente. Qui floreas opes nativo fœnore fructuoſas non amplificas, ab hortenſi cultura tanquam profanus, nempe ignavus exeſto. Quoniam verò domi foriſque opportunitas eſt horti locupletandi: propterea duplex in propagatore induſtria requiritur, ut flores domeſticos augeat, externoſque conquirat. Quamobrem non omnes indiſcriminatim ac temere flores tuis in hortis demetes; ſed ex lectiſſimo quoque genere nonnullos, qui magnitudine ac foliorum denſitate ſpecioſiſſimi primò exiſtant, ad ſemen reſervabis. Prior enim ille partus adhuc integris nondum effœtæ plantæ viribus effuſus cum vegetior ſit, generoſius luxuriabit in ſemen. Quin etiam proderit ſeminalibus folliculis onuſtos bulborum ſcapos decacuminare, ſimul ne bulbi complurium educatione ſeminum fatiſcant, ſimul ut pauciora liberaliùs educata ſemina colonorum votis fœcunditate reſpondeant. Et ſeminum quidem plurima bulbis rotunda, & nigra; pauca plana, & rubida, ut liliis non paucis, & meleagridi ſive fritillariæ; utraque autem folliculis involuta; aliqua oblonga, & fuſca, nec non ſiliquis incluſa, ut acaciæ, Indicæ arbuſculæ; multa longiuſcula, rubella, atque in lanuginem conglobata, ut cuilibet anemonæ. Ea omnia jam aridis cum folliculis, aut ſiliquis, aut certè cum lanuginoſis pappis vixdum hiaſcere,

Flores induſtria duplici propagandi.

Qui reſervandi ad ſemen.

re,

re incipientibus colligantur ', priuſquàm ſpontè caduca, aut vento decuſſa temere diſſipentur. Conducit autem ea legere interdiu, cum pluvius aut irroratus mador efficaci ſole ſiccatus eſt. Permagni quoque intereſt hortenſis rei optimorum ſeminum habere delectum. Præſtant, quæ propter magnitudinem ac pondus in imo ſubſederint: quia vis major, & ſuccus denſior ineſt ad uberem germinationem. Ad hæc indubitato fœcunditatis argumento plena & ſolida ſeligantur: at verò tanquam infœcunda & inutilia rejiciantur, quæ ſenio ſint exucta & leviora, contuſa & rugoſa, emaciata & languida, permiſta & propter ſimilitudinem adulterina. Altera eſt, & ea quidem compendiaria propagatio; cum bulbus aut radix in cohærentes bulbulos aut radiculas extuberat, quæ celeriùs, quàm lecta de bulbis aut radicibus minuta ſemina, in idoneam ferendis floribus maturitatem adoleſcunt. Quanquam illud à ſeminum ſatu jucundiſſimum emolumentum provenit, ut floris moram coloris formæque non rarò degenerantis mirabili novitate compenſent. Luxuriant autem numeroſam in ſobolem bulbi & radices, quæ poſt alterum tertiũve (uti jam docui) à ſatu annum refodiuntur. Sed intelligant nimis avidi ſobolis coloni adnaſcentium fœtuum copiam florum officere formoſitati: primo enim in partu exhauſta mater facilè abortat in altero. Quare quem pluſculum labo-

Quo ſemine ſerendi.

Colum. l. 2. c. 9.

Conſtant. Pog. Agric. l. 2. c. 14.

Varro rei ruſt. l. 1. c. 40.

E bulbis ut multiplicandi.

laboris non deterret, ſingulis hic annis, quæ id exigunt, effodiat infodiatque ſemina; ut parciùs enixa vividæ pulchritudinis pleniſſimo flore colorentur. Quòd ſi bulbus frequenti etiam inter homines infelicitate quàm nobilis, tam ſterilis eſt; eum probè maceratæ reſolutæque pinguedinis ſolo, ad nucleos ſive ſpicas eliciendas efficaciſsimo, committito; aut imam ſeſsilis partis coronam, unde fruticant fibræ, ungue leviter incidito, minimaſque decidito particulas: ne vulnus noxæ ſit, macro aridoque pulviſculo inſperſo medicinam facito. Quot enim vulnera feceris, in totidem fœtus vigor genitalis erumpet. A mollioris tamen ingenii bulbis violentam hanc fœcunditatem exigere abſtineto; ne, antequam pariant, vitæ faciant abortum. Cæterùm cui cordi eſt hortenſem quotannis fundum præſtantiſſimorum florum acceſſione ditare, is debet florida tempeſtate nominatiſſimos alienos hortos frequens adire: quos in ſuis deſiderari animadvertit inſignes flores, aut gratuitò accipiendos, aut pretio aliorumve ſeminum merce permutandos cum domino paſciſci: ferreo tubo, vel imbricata pala ſive extractorio imbrice, quem ſupra deſcripſi, dum adhuc illi vigent ac vernant, tranſducere, aut ſaltem denotare; ut, ubi penitùs aruerint, certa manu eruat. Multiformes excogitari notæ poſſunt: nos uſitatas & parabiles, ideſt arundineas, ſurculaceas, & plumbeas

In alienis hortis ut eligendi, & præſignandi.

l. 1. c. 5.

beas tum in colono instituendo, tum in hortensi suppellectile numeranda præmonstravimus. Sin autem suspicio est, incertæ fidei promissorem impositam placito flori notam ad simillimi vultus vulgarem plantam translaturum, tibique vafrè impositurum; poteris è Belgio in Galliam transfusa callida cautione sic obsignare. E crassiore alearum, aliave illiusmodi papyro latum circiter digitum amplas tesserulas facies. Easdem medias per geminum foramen acu factum inducto lineo filo sic trajicies, ut in eandem partem utrunque fili caput promineat. A tergo, ubi filum papyro adhæret, liquefactam miniatulam Hispanam ceram adjunges, & confestim sigillo consignabis: tum utrunque lini caput utraque manu comprehendes; ac, tessellæ signatura extante, imum floris caulem citra noxiam incisionem innodabis: quod superérit filum, sub ipsum nodum succides, ne, vinculo enodato, suppositítiæ plantæ per dolum adalligari tesserula possit. Cavebis autem, ne demutilato caule summum florem, aut media folia demas; ut obice illo supernè clausum nulla fraus alligatum extrahat signum. Quod si demesso flore thyrsi cacumen præcideris; eundem cum foliis aliquot substringes, quæ connexæ tesserulæ lapsum exitumque remorentur. Denique, ne electè notata in hortis improvidè obliteres in animo, in hortensis rei rationarium codicem, hoc est in album me-

l. 1. c. 4. & 5.

moriæ

moriæ delectorum florum genera, numerum, ſitus, notaſque impoſitas referes. Ita, cum tempeſtivitas advenerit, pactas radices ſinceras atque integras fide certa effodies. Unas tulipas, ſi libeat, licet (quod tranſalpini aliqui coloni ſolent) adhuc florentes eruere: dummodo ſtatim ſicco ſabulo in frigida cella ſubſtrato bulbos obruas, ipſo etiam in ſabulum prono germine. Fiet enim, ut, quà floribus, quà foliis ſenſim aſſiccatis, ſolidas, ſuccique plenas, atque incolumes bulboſas radices invenias. Quoniam verò terræ omnes ferre omnia non poſſunt, debemus hoc etiam hortis, ut ſuaviſſimo florum commercio, tanquam floreo nexu, diſſitæ non minùs moribus, quàm regionibus gentes arctiſſimè conjungantur. Igitur ubi peregrini floris fama florere externum quempiam colonum cognoveris, inita per ingenui officii promiſſique plenas litteras amicitia, pretioſas horti longinqui merces pari permutatione, pretiove mercaberis. Quòd ſi diſplicet remota iſta, ſemper cæca & ſæpe fallax mercatura; exiguum patere, dum aliorum curioſa feſtinatione colonorum tranſlatum in proximos hortos advenam florem in tuos oculata fide, minimoque labore ac ſumptu admittas. Curabis præterea, cum, ſoluto remotoque triſti nivium ſipario, infinita, eaque verſicolore florum multitudine frequentari cernuntur ſolitariæ camporum ac montium ſcenæ, ut, qui generis aut formæ no-

E longinquis ut acceſendi.

vitate

vitate ſpectabiles emineant flores, tuos in hortos ferreo tubo tranſducti ex agreſti vita in floreæ urbanitatis convictum evocentur. Fit enim ſæpe, ut, ſicut hominum, ſic florum pulchrè degenerante genitura, ex agro civitate donanda egregia indoles exiſtat. Sed & illud cuſtodiendum eſt, ut ſalubrius, aut æquè bonum, aut certè non admodum deterius in ſolum hortenſia ſemina transferantur; ne nocentium reorum inſtar in oram peſtilentem damnata & relegata vel præmoriantur, vel emacientur: ea enim præpoſtera mutatio imbecillo cuique facilem morbum creat, vel interitum: atqui ſemen eſt aliquid imbecillum. Verùm enimverò bulbos ſiquis peregre mittat, in capſulas aut pyxides debet condere, ut in frigido ſiccoque ſtrato meliùs iidem perennent: arboreum muſcum alterna ſerie ſubſternere, ne commiſtio vel ſimilitudo allucinantem colonum decipiat: unumquodque genus præſcripto nomine numeroque diſtinguere, loco diſcludere, aut etiam papyraceo involucro penitùs ſeparare, ne concluſi bulbi vectione agitati atq; inter ſe colliſi & confundantur, & corrumpantur: in arculas aut pyxides ſatis refertas ſuperpoſitum muſcum infarcire: tum eaſdem probè operculatas craſſiore lino diligenter circunligare, nodoque nectere: nodum ipſum, ne is dolo malo diſſolvi poſſit, miniatula cera Hiſpana perlitum obſignare: fronteſque capſularum vel pyxidum

Theophraſt. De cauſ. plant. l. 3. c. 6. Conſtant. Pog. Agric. l. 2. c. 46.

Vt procul mittendi.

xidum

xidum illi, cui res destinatur, inscribere: aquis tandem tum pluviis, tum obviis impenetrabili cerato linteo insuere; extimamque inscriptionem intimæ geminam adjicere. Sunt qui prudenter astuti, ut quorundam alienas exteras merces explorantium, optimasque captantium hamatos ungues viscatasque manus impunè ludant evadantque immunes, inclusos bulbos non per adjuncta nomina, sed per certas numerorum notas, aliasve per arbitrarias formas distinguunt, quas cum ipsis nominibus conjungit explanatque data seorsum interpres epistola. Si bulbi longiùs missi aut accersiti vel itineris diuturnitate, vel quo alio incommodo situm contraxerint, exuctoque succo peraruerint; vitiosis omnibus tunicis denudentur: fiet enim non raro, ut intimus saltem nucleus incorruptus ab interitu vindicetur. Supradictam pyxidum tutelam cautionemque desiderant longinquas in oras mittendæ floriferæ radices, quas tamen pro musco emporeticis sive inutilibus chartis obvoluere abunde est. Verùm anemonas, in graciles lingulas ocellosque tenuiter porrectas stupa, vel gossipio molliter prætegi, deinde etiam chartulis involvi convenit. Vivi radices sive plantas radice aliqua fibratas diu peregrinaturas illitus melle muscus ad medium usque convestiat: mellis enim illitu perennat humor, peregrinantibus plantis dulce viaticum. Quòd si viæ mora octo die-

dierum ſpatio brevior futura ſit; muſcus frigida madefactus ſatis illas præſtabit incolumes. Nonnihil diſſimilis ratio eſt in præmuniendis taleis ſive ſurculis tranſmigraturis. Nam vel illos in melle ſubmergimus: quia mellis humor neque pinguis, neque corruptioni obnoxius; ſed tenuis, dulcis, ac temperatus teneris germinibus à materno lacte avulſis vicaria ſuavitate alendis tuendiſque accommodatus eſt: vel figularem cretam ex melle ſubactam in Calabri limonii mali formam & magnitudinem conglobamus. In hujuſmodi argillaceo globulo quatuor aut quinque ſurculorum imas craſſioreſque partes defigimus: extantia cacumina, ipſamque argillam muſco involvimus: in capſulas aut pyxides, muſco alio (ſi opus ſit) undique denſato, includimus. Pari præſidio delicatiſſimæ indolis plantas contra itinerum incommoda tutamur. Nonnunquam etiam ſurculorum extrema ſuccoſis malis utrinque infigimus: in pyxide componimus: inſuccatam denique aqua ſpongiam imponimus: atque ita floriferæ ſoboli exiguo ligneo vehiculo peregre transferendæ vitalis commeatus, nempe humor in ſicco non deerit. Illud autem cavemus, ne minuta ſemina, quæ quàm ſicciſſima mitti debent, cum ſurculis, aut radicibus humida integumenta poſcentibus componamus. Quare bulbis, aliiſve ſiccam vecturam amantibus radiculis bene chartulis concluſa, ſuiſque nomini-

Cardan. de ſubtil. l. 8.

bus

bus diſcreta adjungimus: aut certè cautiùs in pyxidiculas ſeorſum recondimus. Ut enim hominum, ſic ſeminum tenera indoles à pernicioſo conſortio periclitatur.

Narciſſorum cultura.

CAPUT VI.

ENucleata florei cultus diſciplina poſtulat, ut propria communibus præcepta ſubjiciantur. Neque verò plantarum òmnium ſatus ſingulos perſequi eſt animus, ſed earum duntaxat, quæ noſtratibus, & præcipuè Romanis, hoc eſt nobiliſſimis in hortis curioſiùs coluntur. Satis enim habui ex infinita florum ſilva lectiſſimos cultiſſimoſque ſeligere pertractandos. Interim ad aliorum culturam præcepta generatim tradita conducent. Narciſſus, nimiùm ſibi placentibus fabula ſalutaris, ſive ingenio, ſive artis mangonio in plura ſpecioſè genera degeneravit, quæ tum frequenti ſcriptorum deſcriptione, tum quotidiana cultorum obſervatione jam vulgatiſſima percenſuimus. Duos ex immani numero narciſſos, eoſque plebejæ in hortis notæ ad medicos uſus recepit antiquitas, calice alterum purpureo, alterum luteo, candidis foliis utrunque. Et priorem quidem ab inſperſa per oras calicis

Dioſcor. l. 4. c. 155. Plin. l. 21. c. 5. & 19.

pur-

purpura purpureum, posteriorem fabulosa mutatione inclytum à medio croceo flore albis foliis coronato croceum, sive luteum appellarunt. Narcissorum plerique macro, soluto, ruderato, arenoso, atque aprico lætantur loco. Id satis ipsi colonos admonent, dum voluntarii sabuletis, & montibus innascuntur. Bonum tamen requirit solum, qui foliosior effloreſcit. Pingui penitùs abstinendum: quia sessilem bulbi verticem ex facili corrumpit. Hæc autem folioso conveniunt cum simplici narcisso, ut sole gaudeat uterque velut ad ostentandam etiamnum in flore manentem pristinam venustatem: ut ad quinos senosve digitos defodiatur: ut palmaribus intervallis, præcipuè luteus, collocetur. Est præterea, qui affirmet, narcissinum bulbum in flores non exiturum, nisi raro, nempe tertio quoque anno refodiatur, aut disraretur, cum videlicet adnatæ numerosobolis exugitur. Simplici flore narcissi, qui semen soli reddunt, levissimæ varietatis inutili lucro frustra seruntur. Narcissum, cui nitidus candor aut languidè luteus pallor toto non solùm flore, verùm etiam calice diffusus argenteæ, sive sulphureæ pateræ Italicum nomen inscripsit, summæ apricitatis, mediæque macritudinis solo infodies, quale est, quo nullus æquè atque hic bulbus gaudet, olitorium. Depressionis, atque à cæteris bulbis intervalli modus erit, quem in aliis usurpandum

Narcissi plerique.

Dioscor. & Plin. ibid. Ioan. Bapt. Porta. Villæ l. 9. c. 13.

Narcissus totus candidus, totusq; sulphureus flore simplici.

pandum esse narcissis paulò antè monuimus. Nonnulli sunt densissima serie foliosi narcissi, velut Byzantino vulgatiore major, qui albida inter folia luteo calice sinuosa à monstratoris cognomento Boncori cordatum nomen nostratibus in hortis refert; velut etiam planè candidus, qui nitidam argenteo nomine pateram, non vino, sed flore plenam oculis propinat. Hi quàm pulchrè florescunt, tam ægrè dehiscunt: in florem enim turgentis membranæ involucro hibernis quà nebulis, quà frigoribus flaccescente, atque in rugas contracto, flos, antequam oriatur, aboritur. Quamobrem obstetrice hac arte floreo fœtui opem feres. Extremo Januario bulbos serus adobrues: cum illi turgidos flore scapos impellent, vesperi bene operculatos à nocturnis pruinis nebulisque vindicabis: mane (si dies tepeat, & insoletur) operculo remoto apricari patieris. Proderit etiam interdum thecam ipsam duriusculam, & dehiscere contumacem leviter citra conclusi floris injuriam incidere, viamque partui vulnere aperire; ne is tanquam in uteri membranacei angustiis præfocetur. Ipsos verò bulbos quotannis tempestivè erutos in siccissima cella custodies: quia in humidiore thallos citarent, vimque genitalem omnem, flori etiam reservandam, in folia profunderent. Et hi reliquam culturam superioribus debitam desiderant. Ampli floris & calicis junceis narcissis congruit mediocris olerum terra, & lo-

Narcissus foliosior.

Narcissus juncifolius major.

&loci poſitio modicè aprica. Amant iidem quaternis ſubeſſe digitis, ac totidem inter ſe aut paulò pluribus abeſſe. Superioribus minor juncidus tum odoratus luteus, tum albus, tum foliis reflexis pallidus narciſſus in fictilibus, quàm in areolis, lætior provenit: locum exigit ſoli obnoxium, ſolum, quod infra ſupraque eſt, olitorium & bonum: idem tamen digitalis craſſitudinis macriore humo proximè circuntegi vult, ut minimè in ſobolem exhauſtus profusè luxuriet in florem, utque à pingui humore ſæpe manans vitium devitet: frequentem verò, ac tempeſtivam, quoad folia exaruerint, amat irrigationem. Hac ergo cultura compertum habemus, tum ſimplici, tum pleno flore, junceoque folio Hiſpani narciſſi bulbos mirè craſſiores fieri, ac fœcundiores. Si rotundus eſt bulbus, terni digiti depreſſioni dantur, intervallo totidem aut ſaltem bini. At oblongus digitali, aut paulò majore altitudine defoditur, ne ſolis appetens incommodam in longitudinem excreſcat. Eſt etiam qui ſuppoſita, cum is conſeritur, teſtula longulum facilè rotundet. Rarenter, ac circumacto minimùm triennio eruitur adnatam ad fœturam ſegregandam, ſive etiam ad vetus effœtumque ſolum recenti fertilique commutandum. Supra quatuor ſexve dies inobrutus eſſe non debet: quia puſilli corporis & roboris bulbus à vitali matris amplexu diutius diſſitus æſtivis præſertim calori-

Narciſſus juncifolius minor luteus, albus, & pallidus foliis reflexis.

bus emaciatur. Semine ſatus narciſſus hic in bulbulos floribus fœcundiſſimos proficit. Duplex denique in juncei folii narciſſo, eoque potiſſimùm qui folioſior floret, cura atque opera impendenda eſt: altera, ut florem citò legas, cum exiguo corpori par, nempe imbecilla bulbuli vis citra interitus diſcrimen flori diu alendo non ſit: altera, ut, poſtquam idem narciſſus defloruit, obſitum illo vas ſub tectum referas, pluviæque ſubducas; ne per bibulum ſcapum infuſus humor totum bulbulum permeet, ac putrefaciat. Ejuſdem à junceo folio nominis Narciſſus albus autumnalis amat locum à ſole ſummotum, terram levem & raram; trium altitudine digitorum demergitur, duorum intercapedine diſſociatur: perrarò effoditur: aggeſto per æſtatem ſolo ab æſtu defenditur: ubi remiſit calor, eodem exoneratur. Languidi odoris flore viridi ſtellatoque, per autumnum ante folia itidem juncea emergente ſubſimilis priori, craſſiore tamen ac proceriore caule ternos quaternoſve flores efferens diſpar narciſſus humo gaudet mediocri, & parum aprica: in tres digitos demittitur, parique ſpatio disjungitur: vix unquam exeritur. Similis cultura, quæ ſuperiori luteo Hiſpano narciſſo adhibetur, bulbulo ſimilem educat junceo folio pſeudonarciſſum. Silveſtris narciſſus Dodonæi, ſive pſeudonarciſſus Hiſpanus major & minor Cluſii, qui ſimplici ſenum foliorum textura ſtellatus

Narciſſus juncifolius autumnalis albus.

Viridis.

Pſeudonarciſſus juncifolius.

Pſeudonarciſſus Hiſpanus.

velut

velut in tubam tubulato fimbriatoque calice grandioris tubæ ſibi appellationem vendicat, ſeu flaveſcat, ſeu palleat, ſive albeſcat, mediocre ſolum, ac ſatis inſolatum ſitum, nec non quaternos in depreſſionem digitos, in intervallum verò palmi dimidium requirit. Qui folioſa denſitate ſtipatus minùs expreſſa tubam promit imagine, quique conſimili facie narciſſus Roſeus major appellatur, imò (ut quidam exiſtimant) à proximè ſuperiore pſeudonarciſſo non diſtinguitur, eodem cultu lætantur: jamque in florem turgente membranæ vagina ab aqua pluviatili, quàm maximè poterit, abſtinendi ſunt; ne largiùs inſuccati, ac plus æquo tumefacti dirumpantur, enormiterque fatiſcant. Idcirco mobili præſtat eoſdem fictili, quàm ſtabili areolæ, committere. Parem ferme culturam quærit minutulus pleno flore pſeudonarciſſus. Peculiare tamen hoc poſcit, ut minùs altè, tres nempe digitos loco magis humecto deponatur, & raró aut nunquam eruatur; quia noſtro cælo non admodum gaudet, crebraque tranſlatione vexatus maligno reſpondet eventu. Non diſpar debetur cultus geminis pari brevitate narciſſis, nempe ſilveſtri Stellato, & Roſeo minori. Narciſſus quoque, cui ſingularis, & conſpicua magnitudo nomen dedit Incomparabilis, in terræ delectu cæteris comparatur: olitoria enim contentus eſt. Modicè apricari ſatis habet; quia diu-

Narciſſus incomparabilis.

turno ſole flacceſcit. Vult à ſummo ſolo quaternis digitis, ab aſſitis bulbis palmi dimidio propter ſobolis numeroſitatem diſtare. Is autem narciſſus, qui virentis cerviculæ deflexa & rigida longitudine prolixum cameli collum in ſimilem floſculum, atque in floſculi nomen contraxit; quique ab aurea calicis corona coronario nomine decentiùs inſignitur, quærit humum pinguiſſimam, quæ tamen bulbi verticem, unde fibrarum capillitium fruticat, non attingat; ne vitiet, neve corrumpat: id quod in cæteris quoque bulbaceis radicibus conſimile ſolum poſtulantibus cuſtodiendum eſt. Amat idem narciſſus averſum à ſole locum; quòd incaleſcente jam anno ſerotinus floret, ac, veluti candidum hortorum ſidus, clarior in opaco nitet. Poteſt ad palmi dimidium demergi. Quanquam ſæpius utiliuſque breviore quatuor digitorum menſura deponitur; quia folioſiores & plures ab uno caule ſic flores trudit. Eodem digitorum totidem, aut paulò laxiore intervallo ab aliis plantis commodè diſtinetur. Par adhibetur cultura Narbonenſi, & Anglico narciſſo, cæteriſque, qui ſerò vernant. Solent Indici narciſſi, antequam noſtro tum cælo tum ſolo aſſueſcant, ad intimum uſque nucleum lenta macie tenuari ac tabeſcere. Horum plerique, quòd hoſpitari neſciunt, paventque novitatem, penitùs intereunt. Nonnulli ſenſim

Narciſſus longa cervice.

Narciſſi Indici.

repa-

reparatis tunicis viribuſque non ſine ſpe florei partus in molem priſtinam turgeſcunt, & reviviſcunt. Verùm, ut in exteris hortis longinqui hoſpites incolumes perennent, atque ad florem & ſobolem uſque proficiant, ferè ſabuloſa humo excipiendi ſunt. Virginienſis narciſſus vult intra terrenum vas in olerum ſolo duum digitorum altitudine deponi, mediocriter apricari, nunquam refodi, niſi ad ſobolem ſejungendam. Apud nos non ſementat. Affinis lilio narciſſus Indorum è rubro croceus, duodecim ante annos Jacobei narciſſi nomine ad Romanos Farneſiorum hortos miſſus, diu ſterilis & inglorius in folia tantùm egerminavit. Sed nova jam induſtria, ſeu potiùs injuria colitur & juvatur. Etenim bulboſa mater macerrimo in ſolo ad binos ternoſve digitos mergitur: ut eadem alimentum incrementumque capiat, feliciqueque ſobole ſe propaget, ad menſem uſque Novembrem eatenus irrigatione atque inſolatione fovetur, quoad primis folia frigoribus exaruerint. Tunc enim obſita hoc bulbo teſta in locum ſubducitur imbribus quidem & gelicidiis inacceſſum, ſed tamen aëri pervium, placidoque ſpiritu perflabilem. Hìc ad medium uſque Majum paulatim inareſcere ac ſitire ſinitur. Eo demum tempore ſuperpoſita bulbo humus diligenter ſcalpitur atque egeritur, donec mater cum ſobole denudetur: tum eidem matri

Narciſſus Virginienſis flore purpuracente.

Narciſſus Indicus è rubro croceus, flore liliaceo.

adnati bulbuli seorsum serendi subtrahuntur, radicibus, quæ semper terræ inhærent, immotis intactisque; ipsa verò superinjecto solo, quod modò subductum fuerat, operitur. Principiò potest siticulosum fictile fontanam in aquam demitti, donec bene penitus humescat: in solem deinde pluviamque producitur, atque, cum res poposcerit, irrigatur. Quanquam aliis colonis annua monstravit experientia, nullis ab intacto incultoque bulbo blanditiis provocatum florem faciliùs existere. Indicus uterque liliaceus narcissus, tum saturo, tum diluto colore purpurascens, in olerum raro arenosoque nonnihil solo ad binos ternosve digitos depressus, & apricus prosperè solet efflorescere. Quòd radicibus nititur immortalibus, nisi sobolis avellendæ causa, nunquam eruitur. Nostris in hortis nondum exit in semen. Sphæræ hortensis artifex numeroso flore, narcissus Indicus communem Indiæ narcissis culturam quærit. Nimius illi humor omni cura defendendus est; ne calor, quo maximè gaudet, aut extinguatur, aut refrigescat. Indicum, seu Suertium narcissum gemino latiore folio, & flore puniceo sic tutò feliciterque seres. Bulbum amplo fictili cautiùs concredes: macra & sabulosa humo adobrues, ne pinguioris habitudinis præcrassa & squamea bulbacea cutis cum terrestris pinguedinis præfervido humore tabem combibat: in tres digitos

Narcissus Indicus liliaceus tum saturo, tum diluto colore purpurascens.

Narcissus Indicus flore liliaceo Sphæricus.

Narcissus Indicus gemino latiore folio, flore puniceo.

tos

tos pones: in aprico ſtatues. Quoniam verò ſquamoſus hic bulbus nimio inter ſquamas humori vitioque concipiendo eſt opportunus; à foliis Majo menſe, aut paulò priùs amiſſis, quod circunſtat, ſolum inareſcere ſines: tum eundem bulbum, ſi terreno vaſe incluſeris, in locum ab imbribus quidem tutum, at ſolibus expoſitum recipies. Sin hortenſi areolæ commiſeris, arida recenti terra aggeſta pluvialibus ab aquis, atque ab æſtivis fervoribus unà corrumpentibus vindicabis. Ineunte Septembri, cum germinationis tempeſtivitas appetit, ab areola ſublato, quod in cumulum tumebat, ſolo, fictili autem in apricum producto, profuſiſſima ſemel irrigatione ſiticuloſum bulbum recreabis, ut ad germen incitetur. Hæc Tranquilli Romauli, experientiſſimi cultoris, induſtria florem quotannis elicuit. Inexploratum adhuc eſt, utrum ſemine ſatus colorem variet. Illud autem compertum habemus, avulſis depactiſque in terram ſquamis ſimilem in ſobolem eum facilè propagari. Cavebis denique, ne unquam eundem effodias: quia narciſſis Indicis univerſis antiquiſſimum hoc eſt, ut inſigniter lædantur effoſſi.

Tranquillus Romaulus.

Croci, Colchici, Coronæ imperialis, ac Tuliparum cultura.

CAPVT VII.

Crocum silvestre.

Silvestri croco tum verno, tum autumnali solum convenit citra vermes pingue, ac modicè insolata positio. Sationi dantur in altitudinem digiti tres, totidemque in intervallum.

Colchicū.

Eodem quoquoversus interposito spatio, & paulò altiore quatuor ferè digitorum mensura Colchicum seres bono in solo, & satis aprico. Vastæ rotunditatis bulbus, cujus aurei flores in orbem nutantes Imperialis coronæ splendidum nomen retulere, mediocriter macro apricoque olitorio solo ad quinque digitorum altitudinem, & palmari intervallo infodiendus est.

Corona imperialis.

Quoniam verò idem, tenerrima nudaque carne cum sit, incommodè abest à terræ gremio; transmoveri non debet, præterquam si satis adulta subtrahi postulet fœtura. Septembri mense eruitur, & reseritur. Nulla à satu seminis vicissitudo provenit coloris. Observatum est, ab eodem hoc bulbo præsagiri & præmonstrari temporum vices. Ubi enim is caulem trudit, desiisse frigora significat: erutus quoque siccoque in loco sepositus, ubi fibras mittit, imminentes pluvias, frigidioremque tempestatem prænuntiat. Illud etiam habeo longo compertum periculo

riculo affirmare, flores hoſce maternam plantam pronis velut gratum in obſequium verticibus coronantes tranſalpina inter frigora, quàm in Romana temperie, florentis auri numeroſiore ambitu ſplendeſcere. Tulipæ familiari eximiæ pulchritudinis arrogantia cæterorum florum odere conſortium. Ternos digitos in depreſſionem exigunt, in diſtantiam quinos. Mediocritate lætantur ſolis, & ſoli: hujus, ut bulbi tutiores; illius, ut flores diuturniores ſint: ne ſcilicet hujus pinguedo teneros vitiet; illius fervor ſerotinos adurat: ne denique neceſſe ſit obtentis velut caſtrenſibus velis cum cælo & ſole pugnare. Tutiſſima ſatio eſt, quæ cum totum bulbaceum corpus, tum in primis averſam, quæ fibris fruticat, ſedem jejuno infodit ſolo; leve deinde, ac validum ternos circiter digitos altum ſuperinjicit. Experimento didicimus in ea fimoſa terra, quæ ſuperiore anno in anemonarum alitura fervidioris pinguedinis uber nonnihil emunxerit, tulipas & mirificè adoleſcere, & magnificè effloreſcere. Quin etiam amœniſſimi flores hi maximè lætantur aluntur que ad amœnitatem inſolitam eo terræ flore ac polline, quem è declivi loco delabens aqua delibat, ac devolutum in imo ſiſtit. Lectiſſimarum præcipuè, pulcherrimiſque coloribus diſtinctarum bulbi grandiores à foliorum jactura quotannis erui ſtatim debent; ne diutius obruti decreſcant, aut mirabili latebrarum

Tulipæ.

amore

amore deſcendentes peſſum eant, aut etiam tunicis, velut in calcis concretionem, obdureſcentibus lapideſcant, aut demum æſtivis quà pluviis, quà caloribus ſuffervefacti exputreſcant. Quæ ſimplici probabilique colore vernant minùs nobilium tuliparum bulboſæ radices, continenti biennio humatæ utiliter interquieſcunt; dum tamen, ubi folia evanuerint, aggerata quaternos in digitos humus æſtivas propulſet injurias. Priore autem anno illæ pariunt; altero partum amplificant; tertio, niſi educantur, fœtus adhuc invalidi nova minutula prole ſuperfœtant, exhauſtique attenuantur: quinetiam compluſculis ſimul involuti membranis ab incluſo ſuperfluo humore ſæpe tabeſcunt; id quod exinde malignus florum proventus oſtendit. Quam nonnemo laudat atque uſurpat lateritii pavimenti moram, ne depoſitæ tulipæ ſeſe altiùs demittant, à ſumma humo interſtitio palmari ſubſtratam, & ſupervacaneam puto, quia vix in palmi dimidium ſolent hi bulbi deſcendere, neque nobiliores tulipæ quotannis refodiendæ in altiores latebras abeunt: & præterea noxiam, quia intervallis, quæ lateres anguſtè diſtinent, paulatim denſata humo expletis obturatiſque pluviatilem humorem tranſmittens via ſic præcluditur, ut eo largiter concepto molliſſima hæc bulborum natio plerunque marceſcat. Si tuliparum bulbis extra terræ gremium quàm maximè conſultum

velis

velis;eoſdem cohærente cum ſobole, cum univerſis membraneis involucris, atq; adeo cum ipſis aridis fibris, concretoque cum ſolo erues: tum aperto, non tamen aprico loco per quatriduum, ut ſicceſcant, expones: in ſicca deniq; frigidaque cella papyro involutos habebis: cum tempus referendi fuerit, adhæreſcente humo, extimis exuviis, fibriſque detractis, iidem bulbi cum adnatis nucleis incolumes integrique reperientur; quos, ſi vixdum erutos improvidus cultor tutelaribus iis ſordibus liberaſſet, facilè durior inſtar calcis concretio corrupiſſet. Cavendum verò eſt, ne nobiliſsimi generis matri adhęrens puſillus hęres exteriore arida membrana denudetur; quia nudulus noxam ex facili contraheret. Quoniam præterea frequenter eſt, ut appendix illa nervoſa & candida, quæ bulbulos gignit, emergens in apricum, ſummoq; ſolo natans rubeſcat ac vitietur; diligēter aggeſto ſolo adobrui debet, ut feliciùs fœtificet. Et quanquam ſolent inanes tunicarū exuviæ inveniri, exhauſtis matribus, quæ tam profuſo ſeſe partu eviſcerarunt; nonnullo tamen interdum reſiduo ſucco concreti, & poſthumi bulbuli inter membranaceas veluti ſecundas deliteſcunt, cautè ſecernendi. Jam verò ſeminis optimi feraces tulipæ ſeligēdę ſunt. Id è ſerotinis, quàm è præcocibus, utilius, quippe magis varias, colligitur. Solent in hunc uſum pręferri tum candidæ, nigris; aut violaceis, aut cæruleis unguibus infuſcatæ: tum coccineæ, ungui-

bus

bus ex cæruleo in violaceum inclinatis, alboque circulo coronatis rariores. Utraque enim floreum genus diſcoloribus maculis decenter aſperſum ſeminabit. Verùm ſiquis verſicoloris picturæ rariore gloria flos inter cæteros excellat, in ſemen abire permittendus non eſt, ſed maturè legendus; ne bulbacea mater exhauſta vel decreſcat, vel præmoriatur. Adde, quòd ab iſtiuſmodi flore, in quo ungues internigrare minimè ſolent, inutile ſemen exiſtit, in unius nempe coloris flores ſæpius degenerans. Folliculo ſponte ſua jam dehiſcente ſemen legitur: ubi primoribus imbribus September immaduit, intra fictile in olerum bono minutoque ſolo dimidiatum altè digitum de more deponitur. Niſi circumacto bienni ſpatio prognati bulbuli non effodiuntur: grandiuſculi à minuſculis ſegregati in ſeminarii pulvinis, aut certè in fictilibus reſeruntur. Ita conſiti quarto demum quintove anno flores non paucos decoris maculis conſpicuos dabunt. Compertum verò eſt, in pingui ſolo ſeminibus ſatas tulipas eodem in bulbos adultas velle nutriri. Perſicæ tulipæ puſillus bulbus brevi duum digitorum menſura mergitur, trium intervallo ſejungitur. Omnibus annis refoditur; alioqui ſeſe altè illatebrat. Nequicquam ſemine ſeritur, quia colorem non variat. Reliquam culturam exigit cæteris parem.

Fri-

Fritillariæ, Iridum, Liliorum, Orchis, atque Ornithogali cultura.

CAPUT VIII.

FRitillariæ, non palato, ſed oculis gratæ Meleagrides, ſoli pinguitudine, ſitus opacitate ac frigore, nec non tempeſtiva per æſtivos fervores irrigatione delectantur. Fictilibus malunt, quàm areolis, infodi; ut ab intempeſtate cæli tuta in loca ſubducantur. Digitorum trium demiſſionem, ac totidem intercapedinem amant. In floribus legendis quàm minimum cauliculorum decerpatur: quia nocentiſſimum id bulbis eſt. Hoſce ſæpius refodi non patitur parvitas & nuditas. Septembri menſe (ubi res poſcet) eruentur, ſi tamen annus refrixerit; continuoque ſatu recondentur. Niſi ſtatim reſeri poſſint, diu ſaltem inobruti ne ſint: quia parentis altriciſque telluris exules mœrore ſenioq; rugati perniciosè exareſcunt. Semine ſati florum colore à parentibus non degenerant. Irides, quarum bulbuſa radix, mediocri ſolo ternos in digitos; quarum durata in tuber, ſive (ut vulgò dicitur) tuberoſa, macro ſiccoque merguntur in binos. Illæ quaternis digitis; hæ palmari ſpatio diſterminantur. Illæ ſolem ferme fugiunt; hæ quærunt. Bulboſæ demum, itidemque tuberoſæ tertio quoque anno ſub extremum Julium men-

Iris bulboſa, ac tuberoſa.

Iris prima Clusii, & Persica. mensem eruuntur, Septembri referendæ. Iridem Clusii priorem, alteramque Persicam in olerum temperato solo, & aprico loco tres altè digitos depones: crassas bulbi radices bene divaricabis: ne quam incautè revellas perfringasve, custodies; quia gravissimæ id noxæ est: palmaribus interstitiis separabis: è terræ sinu non educes, nisi ut prolem subducas: utranque operam Septembri mense præstabis: è semine nequaquam degenerante discolores vices non expectabis. Silvestribus, sive montanis, atque adeo peregrinis liliis, quibus martagonum nomen ætas recentior imposuit, amica est olerum subpinguis levisque terra; solibus parum ostenta, & frigida, non tamen humori nimis opportuna positio, palmaris deniq; tum descensio, tum distantia. Bulbi, nisi ad sejungendos fœtus, emovendi refodiendique non sunt. Tempestivè transponuntur, cum prope jam defloruere: tunc enim veteres fibras amiserunt. Ipsæ quoque humi positæ bulbaceæ squamulæ tandem adolescunt, & rotundantur in bulbulos. Semen jacitur citra spem varietatis. Æstivus fervor frigore gaudentibus exitialis est. Hic ergo ipsis aggesta humo, aut quo alio diligenter obice defendetur. Veruntamen hæ frigidioris Germaniæ peculiares & vernaculæ plantæ nostrorum ægrè ferunt hortorum teporem; intimamque ægritudinem parco flore significant.

Lilia Silvestria.

Orchis. Orchis, & Satyrium in humidis atque opacis ad

ad quinos digitos deponuntur. Vulgare ornithogalum narcissi culturam desiderat: Peregrinum, quod & Indicum vocant, Romæ in pretio habetur, ac studiosè colitur. Solem amat è patria solis oriundum nostratis plagæ frigora pertimescit. Ea re in fictili intra bonum & validum solum Hispani odorati junceo folio narcissi ritu custoditur, ad binos digitos Septembri mense defossum. Ab asperrimæ hiemis intemperie sub tectum ac tutum locum revocatur. Frequenter effodi non vult. Si quando tamen effosso fuerit opus, id fiet dilapso jam flore, maturoque jam semine: statim enim recentes agere fibras incipit.

Ornithogalum.

Hyacinthorum cultura.

CAPUT IX.

Hyacinthus quilibet.

HYacinthus utpote genere multiplex, colore varius, florum ubertate diversus, præcox, tempestivus, serotinus, debet hortis infodi numerosus; ut in species renideat universas. Huc adde, cohærentibus eundem spicis, quæ nisi bimæ trimæve copiosè non efflorescunt, adeo sobolescere; ut ad florum segetem plerunque sterilescat. Quare seri plurimus debet, ut nonnullus uberrimè floreat. Apricissi-

mum

mum locum plerique hyacinthi quærunt. Hyacinthinos bulbos à bulbosis aliis radicibus utiliùs segregatos inter palmaria spatia disponemus, itidemque palmari altitudine deponemus. Hæc tamen iis convenit bulbis altitudo, qui justa magnitudine sunt, quique scapos multo flore convestiunt. Cæteri pro corporis mole ad senos, quaternos, binos etiam digitos descendent. Universi verò, nisi fatiscant in sobolem, intra quadriennium non effodientur; quòd extra terræ gremium sterilitatis, & corruptionis discrimen subeunt. Sic autem rectè seritur in primis & simplici & multiplici flore cæruleo polyanthes. Solum gracile, non ita leve, nec ubertate nimia defatigatum effætumve, sed satis robustum, imò etiam antea rude immotumque, quamvis exile, mirabili proventu bulbo substernitur, & circunfunditur. Utiliter deinde bonum & pinguius superingeritur; ut illud nimiam fœturam tabemve prohibeat, hoc temperatæ pinguedinis instillatione abundè nutriat ad floream fertilitatem. Quoniam verò senio, partuque fatigatur humus; junior identidem, & vegetior substituetur: adhærescens matri soboles non annicula, sed bima subtrahetur; quia materno feliciùs ubere adolescet, ac tertio demum anno fertilem in ventrem rotundata numeroso flore luxuriabit. Hyacinthus præterea candido flore præcox, quia priore post sationem anno minutis-

Cæruleus polyanthes.

Albus brumalis.

simos

ſimos bulbulos ſeſſili per ambitum vertici hæren-
tes denticulata ſerie prodigiosè ferax profundit,
circumacto biennio cum adultiore ſobole eruen-
dus eſt. Cæterùm bulboſas hyacinthorum radi-
ces, qui ſingulis in ſcapis plurimi ſerò candicant,
qui diluto colore ſubrubent, quique ſecundùm
violaceos flores longas foliorum tæniolas porri-
gunt, macriore humo circunteges; quaternos in di-
gitos tantummodo demittes: ubi folia exaruerint,
quotannis refodies, ne dulci teneraque carne de-
licati ab imo vertice fibris comante vitium capiant,
vermiculentur & computreſcant. Herbeo virore
florentem hyacinthum ab aſſiduo ſole ſalubriter
diſtinebis, ne diuturno calore peruſtus viror in tri-
ſtiorem palloris colorem cinereſcat. Racemoſus
hyacinthus macra humo, aprico poſitu, quinos ſe-
noſve digitos alta depreſſione lætatur. Debetur
hyacintho botryodi inodoro, Belgico, Hiſpano ſe-
rotino, atque obſoleto bonum ſolum & parum apri-
cum, trium digitorum altitudo, par aut digito ma-
jus intervallũ. Stellatis Peruanis hyacinthis olerum
ſubpinguis & robuſta humus, necnon à ſole nonni-
hil averſa poſitio commoda eſt, ut caulis deſiderio
ſideris procerior ac decentior excitetur. Quoniam
autem bulbi oppidò capitati ſunt, nucleoſq; gran-
diuſculos procreant; palmo laxiora per intervalla
diſponuntur: quaternis digitis ſubſidere ſatis ha-
bent: Julii menſis exitu effodiuntur. Spurius ille
hyacinthus, quem Byzantii cultores ſuavi vocabu-

Albus ſerotinus, ſubrubens, & violaceus caule foliato.

Subviridis.

Racemoſus.

Botryodes inodorus, Belgicus, Hiſpanus ſerotinus, & obſoletus.

Peruanus.

Botryodes odoratus.

lo Muſcari appellant, loco eximiè pingui modicéque aprico, inter palmaria interordinia, in palmi dimidium depreſſus ponitur. Perrarò idem eximitur, cum videlicet ſuæ ipſe numero ſobolis opprimitur; quòd æternis humum radicibus complexus à matre ſimul vitalique profectu incommodè avellitur. Neque verò ſtatim, atque ipſum effoderis, radices adhuc ſuccoſas carnoſaſque extorquebis, ne vivida vis è vulneribus expiret; ſed aridas tandem atque emortuas ſubtrahes innocenter. Quanquam refodere Septembri menſe præſtiterit, eodemque mox detractis fibris attonſum inhumare: quia, ſi diutius abſit à terra, noxam ex facili capit. Proderit etiam quotannis, cum prima exire folia incipiunt, intactis tenus radicibus veteri effœtaq; terra ſubducta, recentem fertilemque ſufficere. Hyacinthum in lugubris cupreſſi conum turbinati feſtiva imitatione cupreſſinum, mediocris apricitatis peramantem, & propter ramoſum ſilvoſumq; florem ab aliorum conſortio florum palmari divortio ſegregem, quatuor altè digitos demerſum olitoria ſubpinguis humus utiliter excipiet; nec, niſi revoluto triennio, amovendæ ſobolis ergo remittet in lucem. Hyacinthus, ſeu potiùs aſphodelus tuberoſa radice Indicus polyanthes, odore jucundiſſimo, bonum, leve, robuſtumq; ſolum, apriciſſimum locum, liberalem tota æſtate irrigationem poſtulat. In fictili, quàm in areola, eventu lætiore reſpondet; quòd in hujus laxitate nimium fœtifi-

Cupreſſinus.

Tuberoſus candidus.

tificat: in illius anguſtiis parciùs propagata tuberculorum poſteritate, vegetos conatus effundit in florem, ac tempeſtatum injurias geſtatorio declinat hortulo. Solitarius, aut ſociatus palmaris latitudinis cubile deſiderat: in tres quatuorve digitos deponitur: ingruente jam frigore in conteᶜtum quidem, at perflatilem locum recipitur: quotannis decreſcente Martii menſis luna eruitur: peregre mittendus etiam dimiſſis foliis, tutò effoditur: adultior, & facilis revelli ſoboles abjungitur: prolixum fibrarum capillamentum ad arbitrium ſtrictim ſummatimve attondetur: idem tuber præſcripta ratione reſeritur: fibrarum coma excitato terræ cumulo circunfunditur. Semen, quod floris colorem non variat, noſtratis more ſeminis hyacinthini diſſeritur. Ut autem noſtrorum mirè degeneret hyacinthorum color & numerus, hac arte ſemen leges, hac infodies. Ex eo bulbo cujus vires nulla ſoboles adnata delibet, plurimis conveſtitum floribus primigenium caulem reſervabis: altero tertioque loco genitos ſuccides: ubi flores prope jã evanuerint, caule decacuminato, ſummos ac pleroſque amovebis: tres quatuorve imos relinques, in quos vigor omnis uberrimè cónfluat: à maturitate jam fatiſcentes folliculos, & nigella ſeminum grana præmonſtrantes colliges: in Septembrem, vel Octobrem uſque proximum opportuna in cella repones: alterutro è prædictis menſe in altis & peramplis fictilibus, bona olitoria humo repletis, ſemen rariſſimè diſſeris; quippe toto bien-

Hyacinthini ſeminis delectus, & ſatio.

nio, donec in grandiuſculos bulbos adoleverit, transſmoveri non poſtulat: cum opus fuerit, irrigabis: à frigore in aprico, ab æſtu in opaco tutaberis: ab amiſſis foliis, curabis, ut ſemper humus nonnihil humeat, ne perparum ſuccoſi recentes bulbuli arido in ſolo penitùs exucti exareſcant: pinguem anno exacto humum ſuperingeres, ut, quæ ſubjacet, ob diuturnam alituram exhauſta pinguioris acceſſione revaleſcat: elapſo biennio erutos bulbos, cum ad juglandis magnitudinem excreviſſe ſolent, in ſeminarii pulvinis inter laxiora intervalla paulò altiùs mox inhumabis, ne tenera parvitas diu inobruta lędatur. E primi rudimento floris, quem tertius à ſatu annus plerunq; citare ſolet, ſpecimē indolis capere non ſatis licet: id autem annus inſequens palàm faciet. Proximum deinde trienniū oſtendet, ad quem florum numerum ſingulis in ſcapis eniti fœcunditas poſſit. Quos igitur bulbos intra id tempus bellè copioſéque florere animadverteris, retinebis; degeneres exterminabis. Neque enim uberior in poſterum proventus, aut flos numeroſior ſperandus eſt.

Cyclamini, & floris Indici è violaceo nigricantis cultura.

CAPVT X.

Cyclaminus.

VTraque cyclaminus, tum verna, tum autumnalis intra teſtas ampliores inhumari vult, ut uberior floreat, utq; tutior perennet. Levi quoque, non tamen effœto, ſed pingui

ſolo

ſolo auctior extuberat in ventrem, & pulchrior capillatur in florem. Binos altè digitos deponitur; ne altiùs obrutus tuberis oculus, dum lucis deſiderio nimis aſſurgit, vim floris procreatricem longum abſumat in incrementum. Flos, & folium hiberno frigore infeſtatur. Autumnalis in umbra ſubluſtri, dubioque ſole floridior nitet: ipſo enim adhuc fervido anni tempore ſatis caloris habet etiam in opaco ad florum citandam uberem parituram. Verna loco gaudet apriciore: quia extrema vernare incipit hieme, cum ſol adhuc remotior plantas languidè fovet, ac leviter ad floreum partum extimulat. Tunc autem tranſponenda ſolùm eſt, ubi jam adultior alimentum ac feracitatem ultra non ducit à terra, & fictilis anguſtiis compreſſa ſtrangulatur. Argumento erit foliorum ſilvula denſior, ipſoque fictili diffuſior. Illud extrahenti cautè cuſtodiendum eſt, ut, quæ concrevit adhæſitque fibrarum capillamento humus, ne decutiatur, neve excidat. Alioqui enim creberrimæ capillaceæ fibræ novo ſatu explicari non poſſent; impexæ verò confuſæque ex facili putreſcerent, ipſumque tuber corrumperent. Ad hæc circùm fibras inarefacta eadem vetuſta humus ab recentis circunfuſa & contigua uligine ſenſim humeſcit, elicitque vires alendo tuberi pares; quod, cum ſuapte natura humidum ſit, magis uliginoſam recentiorem terram non ſine contagionis periculo con-

 tinget.

tinget. Unum tuber multiplicem familiam dabit cum in frusta concisum, tum seminatum. Incisione & vulnere sic propagatur. Ubi jam arida folia dimisit (fibras enim æternas habet) diligenter effoditur, atque ita interciditur, ut sectilium partium cuique sui relinquantur illæsi oculi: tum frigido siccoque eo usque habetur in loco, dum siccata vulnera crustulam ducant, & cicatricibus occallescant. Cicatricoso deinde lateri satis exucto atque exiccato cera commistæ terebinthinæ resinæ lentore tenacior illinitur, & facilè adjungitur, quæ pridem humenti non adhæsisset. In fictili demum vase tempestivè reponitur, obliquata in latus cicatrice, ne insidens humor officiat: obducto præterea vulneri jejuna & sicca humus admovetur, & secundùm hanc bonum solum aggeritur: aqua, nisi germinare incipienti, non affunditur; ut saucium tuber quò seriùs, eò minore periculo humescat. Jacto semine sic feliciter sobolescit. Absumptis jam foliis, cum, pediculo in spiras convoluto, sessilis folliculus dehiscit, maturum legitur semen, atque in tempus idoneum reservatur. Cyclaminum vernum vere, autumnale autumno in pingui ac bene macerato solo digitum alto satu obruitur. Sole in primis, atque humore proficit. Utrunque toto triennio immotum intactumque adolescere sinitur. Mutat facilè colorem, sæpius albo in rubrum, rubro rariùs in album

bum degenerante. Indici floris è violaceo nigricantis tuber terreno in vase ad binos tornosve digitos depressum, & mediocri solo adobrutum lætius provenit, sole gaudet, frigore contristatur.

Flos Indicus è violaceo fuscus.

Anemones cultura.

CAPUT XI.

Anemones lato ac tenui folio serendæ tempus.

ANemone latifolia, utpote existere, florere, ac sobolescere contumacior, quàm quæ tenui folio est, maturiùs, nempe triduo ante plenam Septembris lunam seritur. At verò tenuiore folio anemones, hieme præflorentis, ac prematurè deflorescentis, aut sæpe etiam à frigore abortivæ sationem Octobri mense tempestivam in primis esse, diuturna docuit experientia. Quin etiam violacea, atque albo rubroque picturata, qnippe quæ vernare præfestinant, Novembri mense utiliùs inhumantur; ut clementiore veris tempestate seriùs quidem, at pulchriùs efflorescant. Utranque tum tenui, tum lato folio anemonen ad radicis diligentiorem tutelam, ad uberiorem & sobolis & florum proventum, in fictilibus deponimus: cribrariæ quoque olerum terræ præscripta superiùs ratione committimus. Ea tamen in primis placet ponendæ anemones forma, quàm Tranquillus Romaulus, Romanæ amœ-

Locus.

Terra.

Modus. Tranquillus Romaulus.

 nitatis

nitatis cultor & propagator eximius, feliciſſimè uſurpat. Is enim vetuſtiſſimum fimum, qui penitùs in terrm abierit, pinguem, levem, ac probè maceratam, nec malè olentem, nec igneo halitu vaporantem prætenui cribro ſuccernit ſubſternitque in fictilibus: ipſas inſuper radices ad craſſitudinem duum digitorum macra tenuique humo circuntegit: cribrarium denique ejuſdem generis fimum ſuperingerit; ut & contigui ſoli frigida macritudo ſtercorarium, nempe humidum calorem ex facili corrumpentem à turgeſcentibus radicibus diſtineat ac temperet, & remotioris fimi maximè alibilis pinguitudo radicum aviditatem per exporrectas fibras expleat & fœcundet. Illa denique anemonen feliciter educabit, & liberaliter amplificabit humus, quam (ſicut in tuliparum cultura, præmonui) pluvia in proclive decurrens, utpote leviorem mollioremque, devexerit. Neque

Collocatio. verò una eademque radicum omnium debet eſſe collocatio & ſitus. Nam quæ ab omni vitio innoxiæ ſunt, ſupinis oculis pronoque ventre ſtatuuntur; quòd magnam terreni humoris vim cæleſti calore extenuati elatique integris viribus validè trahant, ac pulchrè concoquant in abſolutum ſui alimentum incrementumque, atque adeo in tuberculorum florumque ſobolem numeroſam. Lingulæ autem, ſumma parte oculatæ, non directò deorſum, neque in latera, ſed latiorem in partem,

quæ

quæ tamen oculum deorſum non invertat, leviter inclinatæ collocantur. Etenim, ſi, qua ſunt parte latiores, humi nonnihil pronæ inſideant, plus è terra vitalis genitaliſque ſucci recto itinere tranſfuſi exugunt & combibunt: ex quo fit, ut ad vitam fœcunditatemque & enutriantur, & convaleſcant. Is autem ſuccus calida vi evectus, niſi radicum latas offenderet moras, magna ſui parte per tenuiſſimos terræ meatus inutilis evaneſceret. Cur igitur (dicat aliquis) non præſtiterit anemonarum lingulas æqualiter humi fuſas jacenteſque deponere, ut quò largiùs, eò fœcundiùs humeſcant? Equidem iſtam eſſe ajo ejuſmodi radicibus incommodam & noxiam poſituram: quia ubertim hauſtum humidum nutrimentum in floream luxuriem digeri ſatis effundique non poteſt ex oculis in tranſverſum jacentibus, qui ſupinum exigunt ſitum, ut ſurſum versùm amore ſolis adnitentia germina feliciter profundant. Quamobrem ut homines, ſic plantæ, ipſo, quod non perficiunt, alimonio necantur. Quòd ſi ſubſectarum radicum ima pars deſecto vitio cicatricoſa ſit; non debet omnino recta, ſed quadantenus obliqua deponi. Etenim vulnere læſa, atque etiam ſemimortua vitalem vim non habet ad uberem terræ humorem concoquendum, qui, cum ſemper in ſublime feratur, à ſole vaporatus, iis præſertim, quæ habitu ſunt imbecil-

lo

lo maloque, corruptionis origo eſt. At verò humi acclivis non corrumpitur portio vulnerata: quia plurimus, qui rectà ſuſtollitur, vapor inoffenſo tranſitu per ſoli ſpiramenta tranſmittitur; parcior autem, quique ab infirma ægrotaque radice in alituram fœturamque digeri poſſit, ſenſim atque innocenter eidem ſeſe inſinuat. Mirificè quoque convaleſcet & proficiet anemone, ſive ætate, ſive morbo imbecilla, ſi fictilium cretæ coctili contigua inhumetur. Quæ juſtum cepit incrementum, in palmari ſeritur intervallo, & in quaternos digitos demittitur: quia, ſummo paulatim ſolo ſubſidente, in trium digitorum congruentem altitudinem decreſcit altior demiſſio. Minuſculæ radices minore altitudinis intervallique menſura diſponuntur. Solem omnes quærunt, præcipuè hibernum, quo floreos ad partus incaleſcunt. Spatioſum quoque cubile, apertamque loci poſitionem, & liberum cælum poſtulant: quòd hæ complurium diſſimiles plantarum & multis in latitudinem fibris capillantur, & humilem foliorum ſilvam latiſſimè ſpargunt. Quòd ſi præfocantibus loci anguſtiis in ſublime nitentia, atque officiente opacitate ſolem quærentia folia valde ſuſtollant; emaciatos, abortivos, raroſque floſculos dabunt: proceriſſimos verò cauliculos mordentia frigora ſuccident, everberantia flamina proſternent;

Intervallũ.

Apricatio.

Loci poſitio.

nent; quibus cauliculis brevi areſcentibus, radices ipſæ notabilem noxam concipient. Quanquam autem frigidas hiemes non reformidant anemonæ; ſiquando tamen bruma præter morem nivalis & prægelida ſæviat, non ab re fuerit in locum ab aquilonio frigore averſum, unique ſolis tepori patentem conſita vaſa tantiſper recipere, dum glacialem rigorem clementior aura regelaverit. Rigatio miniſtrabitur eo, quem ſuperiùs tradidi, more; cum tellus minimè nigrabit, ſed ſolutior pulverabitur. Horæ rigandi matutina hieme, veſpertina vere. Cæterùm, etſi mobilium teſtarum tutioribus in pulvinis molles anemonarum plerunque radiculæ deponuntur, non raro tamen, quæ præſertim robuſtiore ſunt habitu, bulbis interſitæ ſic digeruntur; ut illi medias, extremas hæ areas atque angulos occupent, ne folioſiore bulborum nemore obruantur: ut certè per anguſtiores hortorum oras, & veluti faſcias, quæ cæteras ambiunt ac definiunt areolas, ſic ſeorſum tribuuntur; ut cujuſque generis ſingulæ, binæ, ternæ, aut quaternæ, alia diſcoloris floris radice diſtinctæ, colorati diſcriminis ordinata ſerie interiorem hortenſem amœnitatem elegantiſſimè coronent. Diuturno autem experimento comperimus, anemonas humida hieme in fictilibus, ſicca in areolis meliùs provenire: quia ſuperfluentem pluviæ hiemis humorem fictilia facilè tranſmittunt, atque intra tectum

Tutamentum.

Rigatio.

Locus in areolis.

ſubdu-

ſubducta, ſeu tantùm acclinata nimium imbrem declinant; areolæ verò per ſicca etiam frigora propter laxiorem profundioremque humum ſatis hument. In areolis poſitæ anemonæ olitoriam itidem terram, exiliorem tamen minuſque minutam, quàm in fictilibus humatæ, deſiderant. Ad binos digitos demerguntur; palmari ſpatio diſtinentur. Præcipitis impetu imbris nudatæ iterum ac diligenter adobruuntur. Quoniam verò radices eædem frigoris humoriſque temperiem requirunt; idcirco definientibus areolas laterculis proximæ & prope contiguæ utiliter aſſeruntur. Placet nonnemini fugacis quà nominis, quà floris anemonas, quippe quæ ventum ſonant, ac vento facilè difflantur, toto anno vernare. Idcirco radices illarum quotquot menſibus obruit, foliiſque fibriſque poſtmodum arefactis, eruit: atque, ut annuæ tempeſtivitatis conſtantes vices cuſtodiat, quo menſe radicem unamquanque ſemel ſeverit, eodem ſemper in poſterum reſerit. Verùm authore me nemo iſtud aſſiduum ver à delicatis radicibus extorqueat: quòd præpoſtero, atque intempeſtivo ſatu ſæpe abortiuntur; ac ſæpius etiam, ſuas violari leges indignante natura, non pariunt, ſed pereunt. Solent minutim confertimque ocellatæ radices, ejus præſertim anemones, quæ Perſicæ arboris flori concolor ſubrubet, aut quæ ſordido pallore albicat, in denſiſſimam folio-

rum

Satio crebrior noxia.

Sterilitas emendanda.

rum ſilvulam, ſine floribus inamœnam evireſcere. Sic nimirum ſperata mortalibus felicitas ipſo frequenter flore fraudatur. Quærenti quid ſit, cur folia pro floribus exeant, hanc habeo ſubjiciendam cauſam, quòd illiuſmodi radicum oculi ſpiſſa genitura indiſtincti conglobatique nequeunt fertili terræ complexu commodè foveri, purioremque ſuccum exugere, quem efferant in flores. Quare, quæ craſſiori alimento congruat, fuſca foliorum viriditate ſilveſcunt. Sic igitur haſce radices ad bonam florum frugem revocato. Confertos oculos dejungito, ut efficacem ſinguli fundendis floribus tenuem humorem trahant. Seriſſimè ſerito, ut, qui ſolis acceſſu jam probè concoctus attenuatus eſt, terræ ſuccus ſeſe faciliùs in radices inſinuet, atque inde in flores egerminet. Illud autem in ea, quæ lato eſt folio, anemona peculiare ac mirabile monſtrum ſæpe viſitur, ut ex eadem radice flores tum folioſi, tum ſimplici foliorum orbe degeneres exiſtant. Abortus iſtius origo eſt ipſa radix multorum incommodè fertilis oculorum. Genitalis enim ſuccus & vigor, dum in plures latè oculos diſſipatur, in ſingulis parcus & invalidus frequenter in abortivum & mancum germen evaneſcit. Qui verò numeroſa foliorum ſerie confertiſſimos fundit oculus flores, hic & plus elicit humoris, & ea tenacitate pollet, quæ vim incluſam, floris feracem,

Abortus impediendus.

aliò

aliò diſtrahi non patiatur. Quamobrem idem & circunligante pediculum filo præſignandus, & à cæteris deinde ad optimam ſationem dejungendus eſt. Hieme præproperæ degeneri plerunque abortu orientur anemonæ. Quare, ſi quæ macie tenuatæ exuctæq; appareant, ſolo tenus amputabuntur; ut retardata fœcunditas tempeſtivos abſolutoſque in partus vegetior erumpat. Neque verò expedit in floream fœturam exhauriri delaſſarique radices: ſed ultra duodenos fœtus attondenda luxuries eſt. Flores forficulis utiliùs ſucciduntur, quàm ungue demetantur: quia ipſe demetendi niſus radicem ſolo leviter hærentem ſæpe revellit, aut luxat. Quotannis, aut altero quoque ad ſummum anno diſtrahendæ ſobolis ergo emeritæ radices refodiuntur: aggerato interim ſolo ab æſtivis fervoribus, pluviiſque vindicantur; eoque poſt imbres autumni primores ſubducto exonerantur. Quanquam æſtatis caloribus imbribuſque defendendis cumulatim aggeratum ſolum areolis quidem peropportunum, at fictilibus prope irritum munimentum eſt. In anguſtiora enim atque extantia fictilia nimius & calor, & humor ſe penetrant. Unum ergo potiſſimum tutamentum eſt receſſus. Quapropter, ubi conſitæ jam teſtæ defloruerunt, in locum recipiantur ſolis radiis, humorique pluvio ſubductum, animabili tamen ac ſpirabili elemento pervium apertumque, & ſalubri aura perflabilem.

Luxuries coercenda.

Exemptio, & cuſtodia.

lem. Id enim temporis ab æſtivo ardore quà foliis exuctis exuſtiſque, quà ſubeunte ad eadem folia humido alimento, in parentum ſinus refuſo repulſoque, radices quàm maximè humeſcentes inferveſcere atque interire periclitantur. Quas effodi non placet, Septembri menſe ſuperinjecta digitum alta pinguior humus refovebit. Extremo Junio cum concreto & cohærente ſolo fibriſque refoſſæ ſicca in cella reponuntur: diebus octo exactis tempeſtivè repurgantur, adnatæque ſoboles, utpote à recenti terræ complexu tenerrimæ, faciliùs dividuntur, quàm cum arefactæ penitùs obduruerunt. Ad hæc teneriorum vulnus contra vitium tabemque occalleſcit; aridarum plaga neque callum, neque cicatricem ducit. Diſſociabiles aptè concinnèque culter intercidet. Iſta verò cura & procuratio anticipata atque præpropera vixdum erutis noceret. Ex humentibus quippe terræ latebris in lucem caloremque remiſſæ rugarent; rugiſque novo deinde ſatu diſtentis, aquoſo tabificoq; humore turgeſcerent. Neque verò plures in partes comminui radicem ullam expedit, niſi facilè dividua ſit. Illud ergo cuſtodiendum eſt, ut nati circùm vetulam parentem oculi, qui vix hæreant, detrahantur; intacti maneant, qui tenaciùs copulentur, ne magno vulnere divulſi vitium exitiumque concipiant. Solet etiam anemones ima radix, ubi ſatis adolevit atque conſenuit, exedi carie, ſituque

Diviſio.

Caries eradenda.

mar-

marcescere. Senile hoc vitium impacto talitro exploretur. Etenim, si ex sonitu exesa, lacunosa, & vacua radix deprehendatur, ad vivum usque sic ferro morbus eradendus est, ut cava radicis æquentur; ne lacunæ humore oppletæ reliquam vitient integritatem. Quod enim sinceri superest circa repurgatum foramen, effœta & ferme exhausta genitali facultate, priùs putrescit obrutum, quàm comprehendat: aut certè minutilis editis foliis, vel ad floreum partum omnino sterilescit, vel abortat. At verò si putre cavum æquali vulnere ad vivum præsecatur, integra pars reliqua ritè consita in bene compactos flores, numerosasque radiculas geminæ fœcunditatis miraculo luxuriabit. Nec inutile fuerit præsectas ipsas reliquias, rectè detersas, cum ejusdem notæ radicibus conserendas reservare. Nam fieri poterit, ut refectis viribus aliquæ ad florum fœturam uberrimam revalescant. Postquam verò salubriter vulnerata radix inaruit; terebinthina resina ceraque commistis debent adversùs corruptionem illini humoris noxii bibulæ cicatrices. Verùm si qua radicum ita vitiosa fuerit, ut æqualiter resecari sine magno integrarum partium, adnatorumque oculorum vulnere ac detrimento nequeat; cariosum foramen curiosè cultro expurgetur: arefactæ jam radicis lacuna prædicto resinatæ ceræ medicamento saturetur: in gracili tandem solo eadem conseratur. Parem soli gracilitatem

tem ob eam ipſam cauſam quærunt radices, quæ, licet incorruptæ ſint, ſenio tamen laborant. Diſcolor & planè admirabilis anemonarum varietas jacto ſemine comparatur. Semen optimum inter anemonas latifolias, quæ folioſior floret, plerunque dabit. Ex iis verò, quæ tenui folio ſunt, ſimplici flore vernantes ſolæ feliciterque ſementant: earum enim ſemen in flores nonnunquam degenerat colore varios, foliiſque multiplices. Geminam ex ejuſmodi ſatu anemonen inſignitè conſpicuam nuper ſuſcepit Joannes Baptiſta Martellettus, qui Janiculi montem cognomento Aureum cultiſſimis hortis nitidiorem facit. Altera oriunda è pallido floſculo rubris maculis guttato paleæ pallorem ſuavi rubore virgatum circunfuſis explicat in foliis, eundemque denſa ſurrigit in coma. Candidam alteram purpureis unguibus bicolorem, duplicique lacinioſo apice tum xerampelino humiliùs, tum ſubrubente celſiùs criſtatam mater peperit filiæ quidem concolor, at ſimplici foliorum ornatu ignobilis. Meridianis horis tempeſtivè legetur, dehiſcente jam lanuginoſo globulo, ſicciſſimum ſemen cum exiguo cauliculi, ut meliùs matureſcat. Rectè ſpargitur vel Auguſto menſe, ubi jam Leonem luſtravit ſol; hoc enim anticipato ſatu intra octo menſes properus plerunque flos indolem præmonſtrabit: vel certè duodecima Septembris luna, nempe ea die, quæ tri-

Semen tempeſtivè colligendum & ſerendum.

Ioan. Baptiſta Martellettus.

duo plenilunium antecedit. Sic autem deponitur. Præpinguis, levis, maceratique ſoli cribraria farina in fictili catino ſubſternitur. Super eadem lanuginoſi ſeminis congeries tenuiter latéque explicata digeritur; aut certè utiliùs eadem ante ſationem cum prætenui ſolo in aveolo, vel in patina confunditur & permiſcetur, donec, invicem diſcretis penituſque cum terra confuſis minutis ſeminibus, unus & unicolor terræ acervus appareat: ea deinde miſtura rariſſimè diſſeritur. Ejuſdem generis ſolum ſupercernitur cultri craſſitudine. Binæ, ternæve matutini ſolis horæ, dum exeat in herbulam ſemen, indulgentur. Aquulæ præterea minutum ac lene ſtillicidium identidem irroratur, ne leviter obruta ſementis guttis grandioribus denudetur. Hæc autem uſque adeò miniſtrabitur irrigatio, quoad ſingulis è ſeminiis terna folia exierint; quibus pro incremento humus eadem anguſtiſſimo incerniculo tranſmiſſa inſpergetur, donec digitali radices altitudine obruantur. Cæterùm, ne hibernis algoribus nocturniſque gelicidiis inflata & fermenteſcens terra ſummo tenus ſolo depreſſas, & raris brevibuſque fibris inhærentes radiculas ſuſpendat, ac regerat in apertum, ejectaſque diſperdat, ipſis conſitum vas apriciſſimo loco, qui gelida tepeat hieme, ſtatuetur. Ubi folia inaruerint, à pluvia & ſole intra frigidam porticum revocabitur. Nec ante medium Septembrem cædem radiculæ

diculæ refodientur, ne ſolis halitu exuctæ ac retorridæ diſpereant. Mox adultiores ſeparatim humi deponentur; minuſculæ in catillis humabuntur. Sic tum probabili flore eligendæ, tum degeneri rejiciendæ internoſcentur:

Ranunculi cultura.

CAPVT XII.

Ranunculus radiculis in grumum acervatis.

RAnunculus Byzantius, ſive Aſiaticus, radice in grumulos coagmentata veluti multipes (hic enim præcipuè in hortis colitur) antequam terram ſubeat, natare vult, donec per ſolidas quatuor & viginti horas frigida inſuccatus & præmollitus ad facile germen intumeſcat: ut in humore terraque vivax rana in florem tranſiiſſe, nec tamen indolem nomenque amiſiſſe videatur. Septembri menſe ante plenam lunam triduo intercedente conſeritur. Ex hominis reſoluto fimo concreta humo præpingui humidaque nutritur. Summa tellure lætatur in binos digitos demittendus, anguſto intervallo in quaternos ternoſve diſponendus. Diverſi generis floribus inſociabilis ſolitario ſatu deponitur: aſſitos enim igneo frequenter veneno exurit & enecat. Primò expetit ſolem, qui florem ardentiſſimè coloret; deinde umbram, quæ diutius eundem tueatur. Ea

re commodiùs in fictili deponitur. Siquando irriguam aquam in ſicco ſitiat, adaquandus: ſiquando familiari ranis inconſtantia exiliat, aggeſto ſolo tegendus eſt. Ut primùm folia cauleſque inaruerunt, effodi ſtatim debet; quòd æſtivis tum imbribus humoris avidus proſilit è terra, tum fervoribus retorreſcit & corrumpitur. Hujus perſimiles acervatis in grumum radiculis, at ſimplici flore diſpares ranunculos in olerum terra pinguiore à ſole nonnihil averſos ita obrues, ut eadem binis digitis altè ſuperveniat, quaternis intercedat: quotannis erues, ac ſuperioris inſtar cuſtodies: ut citra ſpem folioſi floris colore degenerent, ſemine feres. Qui rutæ folio viret, folioſoque flore flaveſcit ranunculus, quærit vas fictile, bonam olerum terram, apricam poſitionem, digitorum in ſatu duum altitudinem, trium intercapedinem. Radice molli nudaque cum ſit, diu inobrutus noxæ obnoxius eſt. Septembri menſe eruitur, &, ſobole ſubtracta, reſeritur. Quare ubi foliorum viror exaruit, frigidum in locum recipitur, ac Sextilis menſis imbribus, ne novas citet fibras, ſubducitur: aut certè utiliùs amiſſis foliis ſtatim effoſſus, iterumque conſitus in averſo ab æſtivi ſideris radiis angulo deliteſcit; ut æſtatis imbres, fibrarum illices, in eundem bellè depoſitum innocenter, atque adeo ſalubriter incidant. Non abſimilem cultum deſiderat nemorenſis fibrata radice, alboque

Flavus multiplex folio rutæ.

Fibratus flore pleno candido.

que

que flore multiplici Ranunculus. Terra enim pariter olitoria humectaque, vase fictili, duum digitorum depressione, post amissa demum folia subdiali opacitate lætatur: mediocri verò apricatione contentus est; nec extrahi vult, nisi ad sobolem secernendam, ineunte autumno, statimque adobrui postulat, discretis passisque capillaceis fibris; quemadmodum Iridem Clusii priorem serendam esse monstravimus, & Pæoniam deponendam pluribus trademus. Glomerato quoque flore globosus exigit in bona riguaque olerum terra, & positu mediocriter aprico, nullo testæ vel areolæ discrimine, minutum fibrarum capillitium diffundi: radicis oculum in digiti altitudinem demitti, ut is deinde conspicuus à terra extet: nunquam refodi, nisi cum fœtus numerosior à matre fuerit separandus: extrema hieme simul effodi, simul inhumari. Tuberosus in quaternos digitos deprimendus, & palmi dimidio intervacante distinendus: ejusdem soli bonitate, solis mediocritate assiduoque terræ latibulo gaudet, præterquam si adultiorem à parente prolem abjungere opus sit. In hanc opportunitatem exitu Augusti refossum tuber illico recondatur.

Globosus.

Tuberosus.

Asphodeli, Pæoniæ, Lilii convallium, & Iucæ Indicæ cultura.

CAPUT XIII.

Asphodelus.

ASphodelo tres altè digitos deponendo, palmarique mensura sejungendo attribuunt solum pingue, humectumque, ac modicè apricum: alternis quoque annis eximunt, quò adnatam sobolem subducant. Ex opacis montibus silvisque accita medicatissima Poænia sublustrem opacitatem amat. In olerum pinguiore humidoque solo defoditur, ipsius radicis oculis ternos tantùm in digitos depressis, triumque circiter palmorum quoquoversus interstitio relicto. Translatione non gaudet, præterquam tertio quoque anno, cum subterranea radicosorum oculorum sobole, conspicuoque ramosorum foliorum nemore partes in omnes nimia diffunditur. Si quando igitur eam refodi transferrique oporteat, Novembri extremo id fiat: quia, cum fibras nondum egerit novellas, exempta non læditur. Citra vulnus fracturamve diligenter eruta plures in plantas sic dividitur, sic divisa repangitur. Quoniam præcrassa radicis crura multiplici dubioque flexu implicat; intra magnam aquæ vim perbene priùs agitatur ac diluitur

Pæonia. *Plin. l. 25. c. 5. & l. 27 c. 10.*

ſuitur, ut, hærentis terræ deterſis ſordibus, deprehenſi facilè nexus extricentur, aptiorque ſecturæ locus diſpiciatur. Ad hæc ipſum radicis caput in oculos ternos quaternoſve, aut etiam ſingulos cultro conciditur: in excavato ſcrobe medius congeſti ſoli turbinatus cumulus excitatur: eidem radix ita imponitur, ut oculi ternos in digitos ſubſidant, crura verò per excitati monticuli ambitum bellè divaricentur; quia, ſi mutuo implexu inter ſe contingerent, minus è terra pabuli haurirent, facilique negotio corrumperentur. Admoto demum ſolo eadem circuntegitur, utque illud arctiùs hæreat, etiam irrigatione juvatur. Fortè divulſi balani depangi debent; quia juſtam ſoboleſcent in radicem. Lilia convallium geniculatis internodiis conſertè contextéque colligata & cohærentia in ipſo ſatu non extricamus atque diſtrahimus: ſed à materno cæſpite oculis confertiſſima, & radicum nexu ferè inextricabili catenata cultro diſcindimus: menſe Novembri, aut etiam Decembri non amplius tres digitos obruta in pinguibus umbroſiſque ſtatuimus, ne videlicet patrias convalles mutaſſe videantur: irriguam ſiticuloſis aquam miniſtramus: vix unquam loco movemus; quia in anguſto ſpatioſè uberriméque florent. Summam prædictis menſibus per annos ſingulos effœtam humũ cautè ſcalpendo ſubducimus, recentem aggeramus; quia numeroſo fœtu denſiſſimè propagata proſiliunt. Juca Indica

Lilium convallium.

Iuca.

ad noſtratis oleris altricem, validam humum libentiſſimè divertit: noſtra frigora tolerat: apricitate etiam lætatur: infœcunda ſeminis adnatis oculis ſeſe propagat, ut arundo; ſimilique cultu ſata digitali ſolo tegitur, ſubinde altioris aggeſtu ſoli, prout exiget uſus, obruenda. Ea propter quatuor à ſummo ſcrobe digitos primò depacta diſtabit. Verna temperies hæredibus à matre vulſis proſperè tranſponendis tempeſtiva eſt. In fictilibus poſiti maturiùs adoleſcunt, ſervanturque curatiùs. Modico per æſtatem tum ſole, tum humore proficiunt. Poſſunt autem jam ſatis adulti è fictilibus in hortenſes pulvinos cum ſuo cæſpite differri. Sed matrem ac ſobolem areolis inhumatas tranſmovere non expedit.

Trachelii Americani, Lychnidis Byzantinæ, aliarumque conſimilium herbarum cultura.

CAPVT XIV.

Trachelium Americanũ.

AMericanum indolis molliſſimæ trachelium declinandæ multiplici noxæ idoneam teſtam deſiderat. In olerum bono, bene macerato, & nequaquam verminante ſolo proficit: ab erucis enim & limacibus ob teneritudinem avidè appetitur. Frigoris tolerans tepido cautiùs loco hiemare debet. Caloris peramans irriguam aquam ſitire non debet. Annua tranſlatione peren-

perennat: quia densiùs sobolescens, nisi sæpe rarefiat ac differatur, ipsum sese opprimit & marcescit. Februario mense, aut primo vere tutò transponitur, & sobole seritur; cum scilicet, hiberno frigore coërcita florea luxurie, maxima incrementa viresque cepit materna radix, adnatique pulli, matris ubere saginati, complexuque defensi validè convaluerunt. Avulsi oculi passis, ut uberius alimentum trahant, fibris in binos digitos, sive summo virore tenus demerguntur: illico irrigantur, ut solum adhærescat; & proferuntur in solem. Id enim plantæ genus opaco aversoque à radiis loco facilè putrescit. Sed, ne delicatum flosculorum ver ab æstu præmaturè deflorescat, à diuturna insolatione avertatur. Semen aviti coloris in flore tenax citra spem jacitur varietatis. Eodem propemodum cultu Lychnis Byzantina testæ committitur. Hoc autem distat, quòd resecta radicis portione ternis quaternisve minimùm fibris crinita propagatur: cum Americani Trachelii fœtus à matre sine vulnere separetur. Terram pinguem, tempestivam irrigationem, tepida & ab Aquilone aversa quærit hibernacula. Editiore in loco vegeta viriditate juvenescit, ac diu vivit; in imo pallida senescit, brevique interit. Ubi florum pila prope jam globata ex toto est, à sole distinetur; ut floreus fructus & voluptas diuturnior sit. Cum sitit, irrigatur. Plures in plantas dispertita ita differtur.

Lychnis Byzantina.

fertur. Ineunte vere ocelli cum radicis particula sejunguntur, atque ad virentis uſque germinis initium inhumantur. Cæterùm, ut feliciſſimè ſoboles proveniat, novellus oculus cum exigua materni corporis portione, quamvis non fibrata, revellitur: dimidio germinis defoſſo, vulſuræ plaga vaſis lateri applicatur: invulneratæ parti ſolum bellè apprimitur. Ita radix celeriter comprehendit, ac ſpecioſam in plantam feliciter adoleſcit.

Fibratæ plantæ.

Auricula urſi, atque Lichen ſive Hepatica multiformi genere conſpicuæ, aliæque hujuſmodi fibratæ gelidiſſimi Septentrionis plantæ bono licet in ſolo apud nos minùs incommodè hoſpitentur, vitales tamen non ſunt; quia frigoris peramantes noſtro tepore triſtantur & contabeſcunt. Noſtrates verò, quarum pleræque ſemine conſeruntur, per æſtum florentes herbæ pinguibus, riguis, apriciſque delectantur.

Caryophyllorum cultura.

CAPVT XV.

Caryophilli ſatio duplex.

Caryophyllus vernaculus & ſemine & ſurculo ſeritur. Ad optimam fœturam bini circiter flores è magno numero in ſemen exire permittuntur. Maturitatis indicium eſt hiatus aridi folliculi, & ſeminis nigritia. Imum in unoquoque folliculo fœcunditate præſtat: id enim,

pro-

propiore alimento liberaliter hausto, generosiùs majorem foliosi floris numerum procreabit. Ex albi caryophylli semine multiplex varietas provenire solet. Inter maculosos fuscis maculis distinctus utiliter sementat ad progignendos insolita decentium macularum varietate perpictos. Denique saturo colore fulvus pulchrè variéque degenerem, atque adeo candidam frequenter prolem seminat. Sementem autem non Octobri mense, sed collecto statim semine facies, ut intra annum florem legas. Ut autem prodigiosè foliosis ac peramplis floribus abundes, quartadecima luna caryophyllum, Zephyro aspirante, seminabis. Quòd si genitalis & felix aura prædictam proximi mensis diem non sospitet; satio erit procrastinanda, dum fertilis ventulus incidat in alterius mensis similem diem. Semen fictili catino, præpingui minutimque succreta terra instrato, committes: in digiti dimidium demittes: loco per æstatem mediocriter aprico statues, qui ternis tantùm matutinis horis insoletur: crebrò irrigabis. Ita intra dies octo primulam viriditatem citabit. Ubi quaterna foliola emiserit, diuturnum promovebis in solem: ut frequenti humus irrigatione semper humeat, curabis: exitu Octobris teneras plantas differes. Ita proxima flos æstate properabit. Idem præterea caryophyllus avulsione felicissimè conseritur. Avulsi enim ab radice pulluli, sive ramuli, vetustam partem aliquam

Serendi tempus.

Educatio.

Propagatio per surculos.

è ma-

è matris corpore referentes, & rite depacti, licet à materno colore vultuque non degenerent, nec æquè, ac ſemine conſiti, florea ſegete luxurient; hæreditariæ tamen pulchritudinis certiſſima laude probabilis varietatis incerta decora rependunt. Quarto nonas Octobris, caryophyllorum ſurculos, tanquam certò comprehenſuros, depangere muliercularum cultura eſt: hordei verò ſemina, tanquam alienas fibras inſito humore citatura, ſubſternere ſupervacanea liberalitas. Feliciter panguntur à menſe Februario ad medium uſque Martium, nempe ſub ipſum germinandi tempus. Decacuminatis foliis ſummatim attonſi, fictilium lateribus contiguo compreſſoque ſatu applicati, atque ita depreſſi, ut oculi emineant, fideliùs comprehendunt. Non eſt, cur ima pars intorqueatur; aut bini ponendæ ſobolis extremi vetuſtique cum intercepto internodio articuli cultro diffindantur. ſed utiliùs ultimum geniculum circulatim medium diſſecatur, aridæque foliorum exuviæ detrahuntur. Terra congruit nonnihil effœta. Situs requiritur apertus, nec tamen apricus ad vicenos tricenoſve dies; atque uſque eò, dum media foliola incipiant adoleſcere: tunc enim apricatio aſſidua indulgetur. Utque inter diuturni ſolis incendia illæſæ tenellæ plantæ proficiant, frequens humor affunditur. Ita eædem exitu feliciore, quàm ſi Octobri menſe poſitæ fuiſſent,

ino-

inolescent, ac florem inducent. Eximiæ indo- lis caryophyllum nactus ita curabis. Ubi annus algere incipit, totum cæspitem è prono fictili leviter concusso demissum eximes: tum implicitas terræ fibras extremas in duum digitorum crassitudinem circuncides; cavebisque diligenter, ne cohærentis glebæ pila comminuatur, neve intercidat. Glareolis deinde rite obstructo fictilis imo foramine, unum alterumve digitum altam mediocrem terram substernes: ad quaternos quinosve digitos bubulum aut vaccinum sanguinem superfundes: trium digitorum exile solum adjunges: circuntonsum denique cæspitem impones, humoque pingui reliquam inanitatem explebis: in solem proferes: ut usus veniet, adaquabis. Verùm, sæviente jam brumali algore, in vase peramplo gallinaceum aut columbinum fimum aqua bene macerabis: eo medicato liquore consitum fictile rigabis. Ita, licet sub hujus cæli clementia caryophyllus hiberno frigore non admodum infestetur, magna tamen eidem hoc fiet cultu vigoris & fœcunditatis accessio, ut foliosiores vegetioresque flores eliciantur. Exacta jam hieme vulgarem aquam affundes, ubi devexior dies deferbuit; ne cum irriguo per æstum effervescente humore radix pariter infervescat. Ut assiduo grandioriq; caryophyllo vernet annus, complures eodem tempore calyces dehiscere non patieris; sed, summis & primoribus relictis, detergebis adnatos.

Cura.

Florea continuatio.

Ut

Ut hibernis floribus abundes, æſtiva, dum calyculos inducunt, germina præcerpes: ſic enim nova, quæ trudentur, ſeram maturitatem ad hiemem uſque retardabunt. Quin etiam frigidioris oræ coloni conſitas teſtas aut lætamine munitas, aut in loca tuta receptas ab iniuriâ gelantis anni aſſerunt: vbi verò tepidiore tempeſtate conſerenavit, in apricum revocant: ubi nubilavit, aquis cæleſtibus exponunt. Ne pinguioris terræ lætitia, uberioriſque pabuli ſagina tam lautè cultos dirumpat flores; cum ſatis turgidos calyces intra biduum oſcitaturos animadvertes, lineo filo bis terve circunducto medios religabis: ac denticulatum oſculum levibus æqualibuſque inciſuris librario ſcalpello factis laxabis; videbiſque ad voluptarium prodigium profuiſſe vulnera, ut è calycum ſingulorum tubulis totidem quaſi florea nemora extitiſſe videantur. Illud autem in primis cuſtodiendum eſt, ut hæc ſæpius planta deplantetur, putrique ſenio amputato tranſponatur. Tranſlatione enim mirificè proficit & perennat: diutius relicta & reſes folio ſilveſcit, flore minuitur, odore degenerat. Debent ad hæc, ubi defloruerunt, nuduli cauliculi plerique imo tenus geniculo ſuccidi, paucis admodum relictis; qui geniculatim & ſubinde floreant; dum attonſi & recalvaſtri ramuli nova germinantium foliorum juventute repubeſcunt. Eadem utiliùs planta inter fictilis anguſtias alitur, quàm in area paten-

Alligatura, & inciſio.

Tranſlatio.

Putatio.

Locus ſativus.

patentiore: quòd in hac aut largioris alimenti nimia ſatietate dirupti calyces enormiter hiaſcunt, aut neſcio quo loci tædio flores maceſcunt. Solis, quem unicè amat, largior copia facienda eſt; niſi tamen æſtivis floribus vernet. Tunc enim vel tecto, vel inumbrante velo, vel ſubducto radiis loco fervidior apricitas defendi debet: ne florea ſeges, verſicolori amœnitati nata, vehementi ardore præuſta miſerè flaveſcat.

Inſolatio.

Granadillæ cultura.

CAPVT XVI.

OCcidentalis Indiæ miraculum, occidentis Dei cruciatibus floridum, Granadilla noſtrorum olerum pingui glebæ ſic inſuevit; ut inexpugnabili propagatione jam ubique luxuriet. Tres altè digitos toto corpore proſtrata deliteſcere vult; quia ex omnibus geniculis geniculata radix emittit. Solis atque humoris appetentiſſima eſt. Feliciùs pangitur radix junior; quia vernat vberiùs. Quam latiùs proſerpere nolumus, in fictili ſerimus. Ne per imum foramen clandeſtinum exitum inveniat, neve per poſticum fugitiva ſubjectum ſe penetret in ſolum; obſitam teſtam ſuper laterculum ſtatuimus: an captiva ſurreptitiam libertatem attentet, identidem exploramus:

mus: foras eminentem, jamque deprehenſam ſervili more demutilamus. Ne vaſis anguſtiore ergaſtulo eliſa ſpatium quærat apertius; jam adultiorem diffuſioremque plures partimur in plantas, ſeparatim ac diſperſim inhumandas. Emicanti jam germini è cancellatis funiculis, vel arundineo virgeove textu ſcanſilis anſa præbenda eſt. Niſi enim divini funeris efferendi pulchrè ambitioſa hæc planta adminiculum habeat, quo in excelſum evadat; brevi parcoque germinatu veluti pudibunda ſterileſcit, humíque latè procumbere, longéque proſerpere dedignatur.

Gelſiminorum cultura.

CAPUT XVII.

Gelſiminũ agreſte.

SUa eſt & agreſti candidi floris gelſimino digna patritiis cultoribus, digna cultricibus curis amœnitas, ipſo, quamvis fero, tum virore tum odore amabilis, nec inutilis. Ut enim ſileam topiarias hortorum ſcenas hoc ſequaci lentoque frutice ſpecioſè textiles; ſiquis præterea velit eximium voluptatis fructum è vulgari flore colligere, virgas recentes, læves, teretes, digitum craſſas, & bene fibratas vere, ſive etiam autumno fictilibus infodiat: duobus digitis, nec amplius, è terra emi-

eminere passus supra imam gemmam recidat: in silvulam prope bipalmem jam adultos ramulos circuntondeat: regerminantem luxuriem frequenti cæsura coërceat. Proveniet enim, ut pila tonsilis densissimam viriditatem ferè densioris floris odorato candore formosè convestiens cum splendidas ædium, tum lautas conviviorum delicias exhilaret. Eadem planta pingui solo pabulanda est, ac liberaliter adaquanda, assiduo etiam in sole habenda; ne in materiam frondemque penitùs absumatur. Mediocrem quærit apricationem silvarum gelsiminum flavum atque inodorum: reliquam culturam superiori similem desiderat. Hispani seu Laletani gelsimini, quod à Catalonia vernaculum nomen obtinuit, nulla satio felicior, quàm insitio. Silvestris igitur novellas, nitidas, minimè scabras nodosasve, mediocrem digitum crassas, & frequentibus fibris comosissimas plantas mediæ magnitudinis fictilibus de more committito. Et quanquam sunt, qui vix dum translatum silvestre gelsiminum inserant; tu tamen annuo spatio cautiùs alescere & convalescere finito; aut, si libet, autumno transponito, ut semestri quiete satis virium recipiat, atque insitione magistra celeriùs feritatem dediscat. Mense Martio luna decedente inserito. Illud autem antiquissimum tibi sit, ut silvatici stylum quam proximè imum nodum supernè præcidas. Ita enim insitus surculus faci-

Hispanum simplex.

Z liùs

liùs coaleſcet: quia omne virentis alimentum, quod quaſi quædam anima per medullam trunci, veluti per fiſtulam, naturali ſpiritu trahitur in ſummum, in ipſa nodorum denſitate diutius hærens atque conſiſtens augeſcit, nec anguſto meatu contineri facilis complures per oculos vehementiſſimas in materias exuberat. Quare uberiori ſucco proximum inſitum citiſſimè inoleſcere neceſſe eſt, ſi præſertim, ſubinde coërcita deterſaque ſilveſtrium germinum luxurie, in unum adoptivum ſurculum fertilis humor tranſcurrere atque confluere cogatur. Ubi quintam gemmam truſerint germina, decacuminanda ſunt, denſiore ut ramulorum ſilvula, plus florum inductura, fruticentur. Alternis minimùm annis ineunte vere ſolidus cæſpes debet eximi è teſta, idemque ad binos digitos cultro circunſectus pinguiore humo adjecta ſuum in vas reſtitui. Quotannis primo itidem vere ipſo tenus inſitionis capite id fruticis anguſtè deputatur. Nam, ſi virgæ ſic præcidantur, ut unus alterve oculus relinquatur, rara paucis ex oculis flagella pullulabunt, maligno fœnore vernatura. Sin autem caput inſiti ſtrictiùs attondeatur; germinatu denſiſſimo utiliùs capillabitur, & perennabit. Non poſſum hìc eos in re florea ſatis callentes exiſtimare putatores, qui fruticem altiùs vulnerare metuentes ſic amputant, ut citra imam gemmam ramorum aliquid extare patiantur; quod aliquandiu,

dum

dum viret, nova in germina abiturum alimentum inutiliter avertit in ſeſe; ubi verò exaruit, viridiſſimam plantæ juventutem intermiſto ſenio inhoneſtat. Crebras idem frutex amat irrigationes. Orientem ſolem ſpectare mavult, quàm occidentem: alioqui florum ſterilis foliorum infelici feracitate luxuriabit. Æſtivis menſibus, ac Junio potiſſimùm Julioque non incommodè inoculatur. Atque hoc ſanè cultu fictilibus rite concreditur, & curatur. Sed elegantiùs multò virentia hortenſium parietum aulæa opere topiario prætexit, & numeroſis grandibuſque floribus jucundiùs diſtinguit. Hunc in uſum ſilveſtris gelſimini pleniores plantæ humi panguntur, quæ ſpatioſa in area largioribus ſatiatæ alimentis inſitivo è ſurculo productiſſimas citant virgas, prædicto putationis tempore parciùs amputandas, ut in propaginem ſubmittantur. Propagationum autem duo maximè genera ſunt in uſu: unum, quo editæ à matre virgæ ſulcis mandantur: alterum, quo mater ipſa proſternitur, atque in plures plantas per ſuas virgas dividitur. Sic igitur à matre virgæ deprimuntur in terram. Appetente vere ſecundùm matrem ſcrobes fiunt: in eoſdem virgæ proximè maternum caudicem modicè contortæ, ut radices faciliùs citent, atque arcuatim recurvatæ demittuntur: quaternis circiter adobrutis gemmis ſic retorquentur, & ſupra terram eriguntur, ut, cacuminibus deſectis, una, aut

ut maximè altera gemma relinquatur. Ita recentes propagines quà radicis, quà telluris, geminarum nempe matrum ubere tutelaque pinguiter ac feliciter enutritæ ingens robur & vires capiunt: quin etiam inhumatæ renaſcuntur ex ſeſe; quæque modò filiæ fuerant, fiunt repentè matres. Circumacto anno actis jam radicibus à materna ſtirpe amputantur, &, quò libuerit, differuntur, ſuis jam viribus pariture. Haſce tamen flori ferendo minùs utiles experimur: tum quia parcè florent, tum quia ocyſſimè evaneſcunt, utpote fibrarum penuria laborantes, gracilique corpore imbecillæ. Quare utilior eſt propagatio, qua (ſicut in vite fieri conſuevit) ipſa ſternitur mater, ut propagata ſoboles vberiore alimento vegetior aſſurgat; cum ſcilicet juxta imum fruticem ita, ne radicem lædamus, curiosè fodimus: ita in excavatum ſulcum leniter proſtratam matrem ſupplantamus, ne radicem eandem abrumpamus: cum deinde ex eo ſulco veluti ramoſas foſſas deducimus, per quas, uti quęque virga poſtulaverit, nonnihil intorta propagetur; atq; (ut paulò priùs docui) humo propagines, operimus, & ad unam alteramve extantem gemmam præcidimus. Ubi radicibus emiſſis virgæ comprehenderint, transferuntur. Quanquam hæ quoque minùs fertiles vivaceſque ſunt, quàm quæ ſilvatici gelſimini robuſtis radicibus adoptivæ inhęrent. Sativa hæc periſtromata orienti meliùs, quàm meridiano,

diano, vel occidenti ſoli advertuntur; ut primæ lucis flos matutino candore ſimiles amico frutici floſculos appingat. Humor eidem irriguus ubertim affunditur: nives & gelicidia caventur. Quapropter hibernis menſibus in opertum obſita fictilia revocantur: plantæ verò ſubdiales canneis aut ſcirpeis tegetibus proteguntur. Par ejus cultio gelſimini, quod, ejuſdem generis cum ſit, duplici foliorum textura denſiùs floret. Quanquam propagatione atque inſitione ſæpe tentatus omnem eluſit induſtriam, fortaſſe ut minore ſui copia, quò rarius, eò præclariùs habeatur. Et hoc in fictilibus cautiùs cuſtoditur. Alterum gelſimini genus, quod lato Medicæ mali folio, folioſoque miræ ſuavitatis flore Alexandrinum, ſive Arabicum appellatur, præterquam quòd ſolo lætatur itidem pingui, multùm irriguo, aperto inſolatoque; frigoris & caloris adeo intolerans eſt, ut frequenter utroque peruſtum intereat. Quare in fictili obſeri debet, ut gelido anni tempore in opertis ac tepidis locis hibernet. Maturè, ubi primulo rigore inalgeſcit annus, recipitur in locum contectum eum quidem, non tamen undique præcluſum, ſed patentem & utiliter perflabilem, velut in porticum peramplam, quæ hibernum ſolem accipiat, & auſtrinis afflatibus latè oſcitet, impervia & impenetrabilis Aquiloni. Diuturnum verò periculum docuit, in occluſa cella repoſitum hunc fruticem foliorum defluvio non

Hiſpanum multiplex.

Arabicum.

 fine

ſine noxa calveſcere. Debet idem præterea cæteris gelſiminis ſeriùs vere jam adultiore in ſubdialem aream promoveri, atque, cum ſitiet, ita rigari, ne folia madeſcant: quia ſolent irriguis guttis, quaſi brumalibus pruinis, contacta dilabi. Per æſtivos tamen fervores minuta aſpergine, quam ſcopulæ irrorabunt, mirificè recreabuntur. Hoc iſti etiam convenit frutici cum ſuperiore, ut in ſilvaticum inſeratur: veruntamen, ligno, folio, & flore cum valde diſcrepet, difficiliùs coaleſcit. Paucis culturam colligam univerſam. In ipſa ſcabritia duritiaque novo more delicatus frutex ipſo, quo colitur, obſequio ſæpe læditur, & blanditiis necatur. In eo putando diſcordes putatores & ſententiis inter ſe, & ferro cum eodem digladiantur. Etenim verno (ut mos eſt) alii quotannis amputant in palmum. Nimis crudelem alii omnium annorum trucidationem rati, leviore tonſura ſumma tantùm cacumina diſtringunt. Alii, ſilvoſa denſitate interlucata, ramulos reliquos intactos relinquunt. Ab aliis deniq; duro tenus ramoſa teneritas reciditur. In re adeo controverſa & plena diſſenſionis meam equidem ſic interpono ſententiam. Nonnullam ſinguli, univerſam putationis diſciplinam complectuntur omnes. Primo alteroque ab inſitione anno inſitum anguſtè, imoque tenus oculo deputabitur: ſic enim ille fiet craſſior, & plures ex ſe, vehementioreſque ramos ejiciet; qui, cum inſtar quatuor

tuor digitorum erunt, Hiſpani more gelſimini nonnihil mutilabuntur, ut cum ipſi, tum maximè gemma craſſeſcat. Tertius annus palmares virgas in arbuſculæ ſpeciem indulgebit. Ita quotannis paulatim excitatus frutex in trium circiter palmorum altitudinem latitudinemque arboreſcere permittetur: atque hanc in poſterum ſtaturam annua putatio tuebitur. Quare gracilioribus, deorſum ſpectantibus, diſtortis, aridis, & ſupervacuis ramulis deciſis, puſillum arbuſculæ lucum collucabit: vegetos, nitidos, proceroſque relinquet, ubi prædictum exceſſerint modum, leviter attondendos. Ita fruticis incolumitati & pulchritudini, ſublata inutili ſobole, conſuletur, idoneique inſitioni ſurculi comparabuntur. Ad extremum ſtirpitus detrahetur, quæ ſolet ab ima ſtirpe identidem pullulare, matrem prælibans, mitibuſque ramis alimentum præripiens, ſilvatica progenies. Operoſiorem poſtulat culturam rubrum Americæ gelſiminum annuum, quod barbaro vocabulo Quamoclitum appellant. Moroſa naſci ſemina in aqua, & in ſole ipſam tepefaciente habentur eatenus, quoad præmollita turgeſcant: aut ſingula, aut bina in ſingulis fictilibus pingui humo repletis duos altè digitos demerguntur: ſol, & humor affatim indulgetur: ventus immodicus evitatur. De tempeſtivo ſatu diſſentiunt ſententiæ colonorum, aliis Junio menſe, maturiùs aliis, aliis verò ſeriùs ſerendum

Americanũ.

dum esse firmantibus. Ego satis habebo non ignobilis cultoris prosperum cultum proponere. Hic ergo Majo aut Junio mense, lunaris curriculi quarta extremaque parte, bina seu terna semina conserit in fictilibus: quotidie meridiana irrigatione madefacit, & intra dies octo properato germinatu in lucem evocat. Ubi quatuor digitos à terra extiterint; unica in singulis testis relicta planta, reliquas cum adhærente solo in singula fictilia transducit, parique irrigat sedulitate. Sumit sibi deinde capaciora vasa, & aqua replet: consitas in hæc testas undique potaturas immittit: humoris exhausti damnum crebro rependit infusu. At si exuperans æstus humum arefecerit, irrorato manibus imbre æstivus Aquarius humectat. Quoniam verò convolvulus hic ambitione reptitia summa rerum affectat: arundinibus cancellatim fictili circuntextis, intentisve funiculis duum cubitorum commodos illi gradus offert. Ramulos quoque succrescentes, si qui vaguli vacillent, arundineo septo, lineove adminiculo applicat implicatque: ubi tortili reptatu arundinum & funiculorum fastigia superant, cacumina demutilat, ut majore conatu luxurientur in flosculos. Monet hic etiam, semina, ubi vix inaruerint, diligenter esse legenda: quia frequenter è folliculis dilapsa minutulis nigellisque corpusculis vestigatorem fallunt. Testatur denique, eadem, nisi largo humo-

re

re ac ſole ſolicitentur, unum, alterum, tertium quoque annum ſub terra ſilere, antequam progerminent. Recens & rarum Romæ, phæniceo flore gelſiminum Indicum, ſive Canadanum, præter ſolum pingue, exhalato pinguedinis vapore bene maceratum, felici poſitu apricum, radicibus ramiſque fundendis vacuum apertumque, deſiderat etiam cancellatim ſcanſile adminiculum, ut amœniſſimam prætexat viriditatem; aut certè pedamentum procerum, contra imbres pervicax, decorticatum, & ſcobina exaſperatum, ut articulatim radicoſa fruticis brachia ſtatumen adjunctum arctiſſimè pertinaciſſiméque complectantur, atque ambitioſo reptatu in arboream altitudinem evadant. Debet autem à parietibus nonnihil diſtineri, ne floribus onuſta pendula cacumina incurſantibus ventorum furiis allidantur. Hiberna frigora non ita multùm reformidat. A primo vere in extremam uſque æſtatem rigari vult. Seminis, quod hoc primùm anno apud nos protulit, adhuc intentata ſatio eſt: necdum inſitio cæſione ac vulnere peregrini fruticis cum vernaculo adoptiva fœdera ſancivit. Una proſpero uſurpata periculo cultura ita ſingularem ſtirpem docet eſſe multiplicandam. Verno, priuſquam oculi fruticis intumeſcant, trigemmis ramulus præciditur: ejus caput cultro diffinditur, ac depangitur binis obrutis gemmis, ut tertius nodus extet. Sic ex facili

Indicum maximum flore phœniceo.

ca-

capit & germinat, humore præſertim adjutus, & ſole.

Roſarum cultura.

CAPVT XVIII.

ROſa, riſus anni pulchrior, & prinnceps hortorum purpura, ut antiquitatem hilaravit ornavitque, ita exercuit & pupugit cura magis, quàm aculeo. Sic igitur ipſam curavit & coluit antiquitas. Fidiculæ veſperi occidentis noviſſimis diebus, menſe ſcilicet Februario, ubicunque patiebatur cæli ratio, terram ad roſæ ſatum bipalio vertebat. Hoc eodem tempore, ſive inter Virgiliarum occaſum & brumam roſaria nova ſemine aut virgultis conſerebat, vel antiqua curabat: ſarculis enim, aut dolabris circunfodiebat, univerſamque ariditatem reſecabat. Eadem à Favonio fodiebat, iterumque ſolſtitio. Sed locis calidis, apricis, atque maritimis Novembri etiam menſe roſeta inſtituebat. Satio multiplex erat. Alii enim ſemina ponebant, quæ ſeriùs eveniunt. Ob id potiùs caule conciſo inſerebant, & ocellis radicis, ut arundines. Alii caules aut in propaginem deprimebant, aut radicitus reciſos in virgulas palmares intervallo cubitali adobruebant, & frequentibus irrigationibus juvabant, factas deinde viviradices trans-

Roſæ cultura vetus.

Plin. l. 18. *c.* 26.

Colum. l. 11. *c.* 2.

Pallad. Febru. tit. 21.

Varro de re ruſt. l, 1. *c.* 35.

Plin. l. 21. *c.* 11.

Pallad. Novem. tit. 11.

Plin. l. 21. *c.* 4.

Conſtant. Pog. Agric. l. 11. *c.* 19.

Theophraſt. de hiſt. plāt. l. 2. *c.* 2.

transferebant. Ex horum numero Pangæi montis accolæ adeo translatione profecerunt, ut numerosis foliis pusillas rosas in amplissimas explicarint. Erat præterea, qui non absimili more ante calendas Martias, sive post Vergiliarum occasum rosam fruticibus, & surculis quaternum digitorum longitudine, aut etiam ampliore pedalia perintervalla disponeret: omnibus annis per idem tempus circunfoderet & recideret, ut quàm diutissime conservaret. Neque verò exputabant solùm, verùm adurebant etiam nonnulli: quia succi copia in foliorum ramorumque silvosam atque inanem luxuriam nimia fundebatur, nisi ferro atque igne in brevissimi ramuli utiles angustias coërcita, spatiosoque exitu prohibita & repercussa, diuturniore mora satis concoqui & perfici cogeretur, ut amplè foliosos erumpere posset in flores. Fossio altior quàm frugum erat, levior quàm vitium. Pangebatur nec pinguibus, nec argillosis, nec riguis locis, sed raris, & præcipuè ruderatis. Quanquam, ut assiduè vernaret, singulis mensibus serebatur, atque stercorabatur. Ad hæc ponebatur calido, prono ad meridiem, & sicco loco, magno naturæ documento, tum quòd Carthagine Hispaniæ hieme tota præcox purpurat: tum quòd arida & siticulosa Cyrene odoratissimos flores, nebulosa & roscida Ægyptus procreat inolentes. Jam verò florum callida ita posteritas rosas colit. In solo quo-

Plin. ibid. *Colum. l. De Arbor. cap. 30.* *Plin. ibid.* *Theophrast. De hist. plant. l. 6. c. 6. De caus. plant. lib. 3. c. 24.* *Plin. ibid.* *Constant. Pog. ibid.* *Plin. ibid. c. 4. 7. & 11.* Cultura recens.

quolibet feliciter, at feliciùs in præpingui & ad ſolem reclivi, palmari altitudine tria cubita aliam ab alia depangit, per autumnum effœto ſenio reciſo ſtercorat: arundineis parietibus, cancellata ſtructura excitatis, applicitas implicitaſque adminiculat ac nodat: capita quoque deorſum versùs curvata ſubſtringit; quia ipſo flexu retardatus, qui fruticem permeat alitque, terrenus humor adeo coquitur ac digeritur, ut numeroſo & conſpicuo flore tandem exuberet. Italicam ſuperiori perſimilem, nobiliorem tamen, ac diligentiùs colendam ſemper virentem, perpetuam, ſive omnium menſium roſam appellant: quòd ea ſæpius amputata primùm faſciculi aſpectu confertiſſimos calyces ſimul promit, quos deinde paulatim atq; per partes ad alteram uſque putationem floreum recludit in partum; ut ipſos ſingulis menſibus unà cum floribus inducere videatur. Iſto autem denſiore calycum numero, florumque prope continuato vere maximè diſtat hæc à ſuperiore, quæ minùs dives floridæ purpuræ rariores aperit virides alabaſtros. Ut igitur omnibus, aut certè pleriſque menſibus perpetua vernet, ſæpe intra annum, ac bis minimùm deputanda eſt. Exitu Octobris ſuperficies omnis ſolo tenus anguſta putatione ſucciditur, ut è duro repullulet: ita enim citati calyces numeroſiores florea fertilitate perhiemant. Menſe iterum Martio exputatur, uno aut altero ramulis articulo relicto.

Roſa Italica flore pleno perpetua.

ęto.

ĉto. Verùm, ut ſerotini calyces tota æſtate vernaturi ſubnaſcantur, tempeſtivi, dum connivent, verno tempore detrahuntur. In altiore ſolo depactam putator minùs compeſcet, quippe plus humoris trahentem, quàm quæ in fictili poſita ſit. Putationi dies aptiſſima cenſetur, quæ triduo quatriduove plenam lunam præcedit. Quindecim ſpatio dierum ante ipſam putationem aqua non miniſtrabitur. Ubi jam ſiti nimia laborare plantam animadverteris, priùs circunfodies, vetuſtæque terræ ſubductæ vice vel hominum attonſo capillo, vel equino fimo jam putri lætificabis, bono ſolo conſitæ ipſæ teſtæ ſuperinducto: tum crebris eandem irrigationibus refocillabis, ſalubri apricatione refovebis, à frigoris inclementia tecto tepidove loco tutaberis. Eadem ferè cultura convenit iis roſis, quas pulvinis hortenſibus commiſeris. Sed, quoniam illæ ad incommoda temporum declinanda citra noxam tranſmoveri nequeunt, averſo à Septentrionibus loco depangi debent; cum hieme progerminaverint, impoſitis tegeticulis à nocturnis frigori injuria protegi; & iiſdem remotis diurnæ apricitatis beneficio foveri. Quanquam optimus magiſter uſus jam docuit, id genus frutices, præſertim robuſtiores, citra frequentem putationem intonſos pleraque anni parte vernare; dum tamen & pinguis terræ pabulum, & irriguæ aquæ poculum frequenter

ter & affatim adminiſtretur. Ut autem dapſilem florum proventum habeas, ipſa fruticum brachia (quemadmodum in proximè ſuperiore roſa monuimus) præcipitabis. Cæterùm eoſdem frutices multiplicare promptiſſimum eſt, ſi de more propagentur in ſulcos: ſi autumnali putatione reſectæ virgæ modico inclinatu ſtatuantur, ac ſtrictim attonſæ duos de terra digitos extent: hac enim ratione radices & germina vehementiùs impellent. Sationi huic tempeſtivus October aut November eſt. Batavæ centifoliæ robuſtum ſolum, frigidus modicéque apricus locus deſtinatur. Virgarum aritudinem & ſenium tantummodo exputare convenit: quia raros in ramulos hæc planta diſpergitur. Pullulans ab imo ſtirpe ſoboles fibris nonnullis capillata differtur. Parem cultum depoſcit nomine ſpecioſo par, flore minùs amœno diſpar centifolia inodora. Vario rubore maculoſa, odore ac magnitudine vernaculæ ſubrubenti perſimilis, ligno durior, ramis fruticoſior, florum mediocriter ferax quærit aperta, aprica, & rigua: ſolo gaudet robuſto. Flos adeo mollis eſt ac delicatus, ut nebulas reformidet. Putationis vice ſumma ramorum teneritudo decacuminatur. Fœcundiſſima radix latè ſpargendam fruticat in familiam. Damaſcena jucundi ſpiritus roſa, modò aureis crocis odoratior, modò argento tantùm folioſiore minùs odora, humore, ſole, liberoque lætatur cælo. Frigoribus

Centifolia Batava.

Centifolia inodora.

Variegata.

Damaſcena.

ribus non affligitur : imò etiam toto ferme anno germinat ac vernat. Vetuſtiorum virgarum, quas ætate duratas ægrè tranſcurrit humidum alimentum, anguſtam trunco tenus cæſionem per divortium veris atque hiemis amat; ut novella virgea ſilva integro, ac nuſquam intercepto ſatiata ſucco lætiorem ſe vegetioremque profundat: atque ipſa materni trunci revireſcens & juveneſcens anilitas florida fœcunditate luxuriet. Iunioribus verò caulibus idem frutex vnam vel alteram gemmam relictam vult: quòd illorum teneritas ubertim tractum facilè admittit, atque æqua portione diſpenſat humorem: & paucos in exitus compulſa germinandi facultas vehementior aſſurgit, ſilveſcitque diffuſior. Roſa hæc ſurculo, & viviradice frigido in ſolo poſita feliciter celeriterque capit & proſilit. Obſoleto colore alba roſa, operi topiario denſa & flexibili viriditate perutilis, validum ſolum, liberum ſolem, & vberem aquam expetit. Putationem recuſat, præterquam ſi quis ſenio defectus ramus exaruerit. Vegetas, hortorumque textili ornamento commodas, recentes virgas antiquioribus, prout res feret, adjungi adnectique poſtulat. Uberrimè ſuccreſcentibus ab imo virgeis nepotibus genus amplificat. Lutea roſa, quæ foliorum denſiſſima flavet coma, frigore delectatur. Idcirco felicior in Tuſculano, quàm in Romano, provenit ſolo. Illic enim plerunque folioſior flos mature-

Albicans flore pleno.

Lutea maxima.

turescit ac dehiscit: hìc inani florum spe sæpe turgidi alabastri sensim corrugati languent. Robustum solum, vacuumque ramulorum libertati cælum appetit. Quare arundineis cancellis implicari alligarique formidat. Tonsuram odit, quia summatim floret. Inutiles tamen, malè nati, aridique ramuli utiliter interputantur. Florum plerosque deturbare ante maturitatem expedit, ut reliqui suis absoluti numeris eleganter vernent. Quæ pullulat ab radice densior virgea soboles, primo vere avellitur, ac transponitur. Cinnamominam educat humus valida, irrigua, non admodum soli ostenta luteæ rosæ communis parca putatio conservat: propagat etiam revulsus à materna stirpe pullus nonnihil fibratus. Inter purpureas princeps habetur, quæ quamvis leviter odorata plurimis tamen foliorum versibus ornatissima, impulsoque altero flore è medio sinu, velut apice regio insignis, superbit. Quanquam decora hæc non semper illam crista honestat: sive quòd solito foliosior prior flos genitalem succum absumpsit: sive quòd eundem florem nimius imber, & nebula corrupit; aut nativus, & familiaris vermis exedit. Luteæ rosæ debita huic etiam cultura debetur. Ita in vario rosarum genere variat hortensis disciplina. Nostratibus autem rosis reliquis præcepta generatim tradita satis consulent. Illud habeo extremo subjiciendum loco, sic esse rosei fruti-

Cinnamomina flore pleno.

Rubra flore pleno.

Arborescẽs.

fruticis, quem volumus arboreſcere, incrementa formanda; ut, imis mediiſque nepotibus ſæpius detractis, ſuccus omnis partim implendæ caudicis craſſitudini ſerviat, partim ad ſumma germina evocetur, quæ putatoris artificio in ramulorum ſpeciem fingenda ſunt.

Floridarum ſtirpium arboreſcentium cultura.

CAPVT XIX.

VNis ferè florum deliciis inclytæ arboreæ ſtirpes, quarum pauciſſimas adhuc Romani educant horti, peculiari diverſaque cultura vix indigent. Olitorium enim ſolum, uliginoſum, & apricum vel omnibus, vel pleriſque prodeſt. Peregrinæ atque hoſpites eo cæli terræque poſitu excipiendæ ſunt, qui loci natalis ingenio reſpondeat. Earum verò hæreditariæ poſteritati continuandæ latéque ſpargendæ conſulit ſeminatio, inſitio, propagatio, talearum poſitio, fibratæ ſobolis tranſlatio. Supereſt jam, ut publicæ privata præcipuarum cultura ſubjungatur. Arbor Perſica folioſo roſeo flore roſarum æmula à vulgari cultu pomiferæ non abhorret: bono in olerum ſolo, humecto, apricoque proficit: inſitione ſoboleſcit, quæ creſcente luna fieri debet; quia flos for-

Arbor Perſica flore multiplici.

mosior, non fructus uberior exigitur. Februario menſe arida ſenectute reciſa, novo cum anno juveneſcit. Eadem alit cultura Ceraſum, pleno in flore impolluti candoris, alioqui rari, feracem. Et hæc rectè inſeritur in alias Ceraſos, cum genus, tum decus propagatura. Candida Geniſta pangitur in olitorio ſolo non ita pingui, moderato ſoli objicitur, æſtivis irrigationibus confovetur, ſemine ſeritur; quod, cum prædurum ſit & natu moroſum, præmollita vel tenuata cute (ſicut edocui) urgetur ad germen. Latifoliam flore multiplici Myrtum non humo pingui duntaxat, verùm etiam ſole multo, humoreque nutrimus: parte aliqua exareſcentem interputamus: in eam, quam volumus, formam artifici tonſura componimus: depacta fibrata ſobole ampliamus. Indica ſive Americana Laurus libenter in terra pingui riguaque hoſpitatur: ſolem ab eadem expeti, calidiſſima docet patria; & ſanè in ſolis regno nata, non minùs quàm noſtra laurus, Appollinea eſt. Anguſtè, ipſoque tenus trunco inutilium ramorum amputationem timet: quia paulatim pateſcens à contiguo vulnere ad medullam intimam foramen aditum ad noxam & necem aperit. Baccarum ſatu, ſoboliſque tranſlatione diſpergitur. Exoticum Oleaſtrum optimè recipiunt loca pinguia, uliginoſa, & aprica: more ſalicis rami panguntur, & pullulans ab radice ſoboles radicoſa differtur. Sambucum roſeam

Marginal notes: Ceraſus flore multiplici. — Geniſta flore albo. — Myrtus latifolia flore multiplici. — Laurus Indica. — Oleaſter exoticus. — Sambucus roſea.

ſeam

ſeam caulibus vel in propagines depreſſis, vel ſeorſum depactis facilè capientem humido ſolo, & parum aprico excipies: ſi lubeat, in arbuſculam leviter attondebis. Potes non diſpari cultu nutrire geminas vulgatiſſimi nominis notiſſimæque formæ Syringas, alteram candidis breviq; ſerie ſpicatis, alteram cæruleis & longiore panicula racematis floribus viſendam. Malus Punica ſilveſtris bono, irriguo, & aprico ſolo, grato videlicet blandimento, ad uberrimum florum fœnus manſueſcit: inſitis ſurculis, defixiſque ramis, quibus pars aliqua materni corporis hæreat, coaleſcit: plantis quoque conſeritur de matrum radice divulſis: inchoante vere inutile ſenium interputata deponet. Rhus peregrina, ſive Sumachus Indorum optimum ſolum, tempeſtivam irrigationem, aſſiduamque apricationem diligit: putationem recuſat: Italicam hiemem non reformidat: adnata ſobole ſeſe diſpertit. Indicam Acaciam externis hortis aſſuefaciunt pinguis humus, humor, & ſol: frigoris metuentem Aquiloni ſubducta loci poſitio præmunit: tempeſtiva quoque putatio ſparſim areſcentem ſeneſcentemque ſalubriter vulnerat, & renovellat; vel nimia fruticatione ſilveſcentem compeſcit, &, ſi lubeat, in arbuſculæ ſtaturam extollit: ſemina verò, quamvis duriſſima, prædicto more præmedicata, vel è ſiliquis nondum planè nigrantibus ante maturitatem lecta deficientem rarioremque

Syrinx alba & cærulea.

Rhus peregrina.

Acacia.

Molle. *Thesaur. Rer. medic. nova Hisp. l.3.c.15.*

reficiunt atque multiplicant. Molle, arbor Indorum, quam nostris libuit Lentiscum Peruanam, sive angustifolii Terebinthum appellare, amat calidum cæli statum, bonamque humum, singulis alternisve annis sufficiendam: aridis resectis ramis interpurgari vult: propagari debet, pullis, qui nascuntur ab arbore, de more in terram depressis, ac triennio pòst è matre decisis, quia lentas illi radices mittunt: si qua parenti adnascitur, utilius planta transfertur: tenera & adolescens viriditas rigationibus adjuvatur.

Aquaticorum florum cultura.

CAPVT XX.

Nymphæa duplex. Alba. *Plin. l.25. c.7.*

FLoridæ aquarum plantæ, veluti natantes hortorum Nymphæ; dilectis in undis demersæ memoriam prope suffugerant. Sed age jam adhuc in tempore memores à terrestri cultu ad aquaticum transeamus: ut hoc etiam hortorum cultores gloriari possint, sese amphibios esse, felicique labore à se aquas conseri. Nymphæa, non solùm forma, verùm etiam nomine inter flores Nympha, gemina est. Altera Heraclion dicitur, quia Nympham erga Herculem zelotypiæ fabulosus ardor in frigidam aquarum herbam deformavit, radice nigra, scabra, & clavam referente, unde Rhopalon aliqui vocant; foliis ferme orbiculatis, lævibus, herbaceis in aqua sum-

ſumma natantibus; flore candido, compluribus foliolis oblongis & acuminatis compactili, mediis laciniis flavente, per Majum Juniumque menſem vernante; cum defloruit, capite papaveris, in quo ſemen pullum, ſplendens & milio majus. Altera radice alba, folio oblongo, flore luteo, capitato & roſam æquante, ſemine ſuperioris inſtar ſubnigro ſplendidoque, ſed paulò majore, quia Peneo innaſcitur in Theſſalia, Theſſala nuncupatur. Utraque verò conſeritur in fictilibus ternos minimùm palmos altis, fundo minimè pertuſo aquam non tranſmittentibus. In binos palmos humus pinguiſſima, penituſque putris ſubſternitur: ibi radix bellè collocatur: deinde trium altitudine digitorum ſimilis humus adjicitur: aqua demum ſuperfunditur ita, ut oras vaſis exæquet; cumque illa ſubſederit, ſubinde recens infunditur. Reſecandæ tranſponendæque, cum opus eſt, radici, necnon demutandæ terræ Autumnus tempeſtivus eſt. Paluſtrem Caltham flore pleno luteo, in ſemen non exeunte; caule inani, palmari, obliquo, in alas diviſo; folio ferè Nymphææ, rugoſiore, rotundo, ſuccido, venoſo, leviter ſerrato; radice multis candidiſque capillamentis fibrata, cultus educat non abſimilis. Requîritur enim vas humori continendo non pertuſum in imo, & ſummæ maceratæque pinguedinis ſolum. Hoc tamen reliqua cultura diſtat, quòd in digitum radix deponitur, quòd aqua

Lutea.

Io Ruell. de Nat. ſtirp. l. 2. c. 67.

Caltha paluſtris flore multiplici.

ſupernatare non debet, cum inſuccatam limoſamque eſſe humum ſatis ſit. Licet autem hæc planta hiemem non reformidet, à gelido tamen Septentrionis afflatu eam avertere præſtiterit. Vere floret, interdum etiam autumno. Ut autem ſeneſcentibus novos flores continues, plura de illis vaſa conſeres: cum unum aliquod prope jam flores amiſit, humi acclinatum ſiccari ac ſitire patieris: deinde aridam ſuperficiem attondebis, terræ præpinguis exiguum adjicies, & aquam ſuperfundes: ea induſtria flores alieno tempore evocabit, atque ita per vices vaſa vere perpetuo lutei floris aureſcent. Cum radicem voles eximere, ſobolemque transferre; tum vere, tum autumno id facies. Communis eſt cum Calthæ ſuperioris cultura cultio Trifolii paluſtris, geniculata radice latè proſerpentis; terna folia, ovata, glabella, & carnoſa ſingulis in pediculis ſurrigentis; floſculos hyacinthi effigie albos, denſis albidiſque ſtaminibus inſtar Capparis capillatos, à medio ferè bipalmi caule ſurſum versùs palmari ſpica extollentis; folliculos denique parvos & rotundos rufo, miliique perſimili ſemine implentis. Si cui præterea ſuppetat in hortis commodi fontis, aut lacuſculi, aut piſcinæ oportunitas; is meliùs poterit in imo ejuſdem labro, prædicta terra conſtrato, & has, & alias aquaticas florum feraces plantas eadem ratione conſerere, hoc eſt in aquis hortos inſtituere.

Trifolium paluſtre.

Indicæ

Indicæ ſtirpes in hortis Barberinis.

CAPUT XXI.

INdia quoque ut opum, ſic florum prædives expolitiſſimos Barberinos hortos ſingularium admirabili munere plantarum exornavit; ut illi ſuo ſimiles Principi longè inter cæteros eminerent, ut Romanarum deliciis Apum India Romæ vernaret, utque Numæ Capitolium vetus in Quirinali, poſtquam in dominatricis familiæ viridarium refloruit, amœnitatis Indicæ tributariis floribus coronaretur. Ea igitur ornatu barbara, ingenio amœna, manu Pallas, vultu Venus, quàm ſtrenuè pugnaci arcu, tam formosè feroci ſupercilio ſagittifera, ut appoſito regnantes Apes dono cultuque demereatur, florum ſemina quæſitiſſima defert ad littus. Inde Neptunum per liquida regna natante curru non ita procul aurigantem brevi ſermone compellat. O fluctuantis imperii tranquille moderator, qui per infidas & naufragas vias tenui ligno linoque orbem terrarum ultro citroque portas: quique diſterminatas immenſo elemento gentes, ventis licet reclamantibus, undis licet obluctantibus, mutuo commercio miſces, atque vnum alteri mundum admoves, age, Apibus mellea ſuavitate amabiliter dominantibus remotiſſimæ Indiæ gratum obſequium ſiſte. Quid autem mellificas Apes oblectet magis, quàm florei delectus amœnitas?

Caſſiod. in Chron. Marlian. l. 4. c. 22. Lipſ. de Magnitud. Rom. l. 3. c. 5.

India Barberinis hortis tributaria.

Has ego lectiſſimas Indici veris primitias præmitto, frequenti poſthac florum munere ſemper vernantem erga Barberinas Apes benevolentiam teſtatura. Breviter ad hæc & alacriter felicis itineris hilaratus nuntio Neptunus. Adſum undarum Rex, velociore nunquam impetu liquidam immenſitatem emenſurus, ipſiſque regnis potiori Barberinæ majeſtati famulaturus. Exinde florum geniales merces tranſvecturum currum margaritiferi tractus candidis divitiis in obſequioſa ornamenta congeſtis digeſtiſque marinæ Nymphæ artificiosè opulentant: utque longinqua doceat navigatio quàm proſperam Cynoſuram ſpectet, in ſummo curru præfixum eminet gemmeum è Barberinis Apibus publicæ utilitati laborantibus trigonum vice ſideris inſigne. Jam ſoluturo Neptuno intus foriſque pretioſum munus porrigit India, fabrefactam ſcilicet auream pyxidem, incluſis rariſſimorum florum ſeminibus, quàm includente metallo, nobiliorem, paucis hiſce multæ obſervantiæ notis inſcriptam, Regnatricibus Apibus floreum Indiæ tributum. Curru ſublimem maris Dynaſtam abeuntem comitantur agili natatu ludibundi Tritones, tenero cantu flexanimæ Sirenes. Subridet æquati æquoris tranquillitas: ſuperfulget ſinceri cæli ſerenitas; unuſque Zephyrus circunvolitans, cætero latente ac ſilente rauco ventorum agmine, illud blandè inſibilat, I felix.

Ita

Ita præviæ Indicæ ſtirpes Barberinos ad hortos feliciter appulſæ ſunt; atq; inter mellitas advolantium Apum blanditias feliciùs hoſpitantur, totas floridæ Indiæ ſilvulas felicitatis illecebra mox evocaturæ. Longiſſimè remotis, necdum à patrio ſolo digreſſis præire cœperunt exemplo proxima ejuſdem Indiæ plantaria, quæ non ita pridem Romanos ad cultores diverterunt: cum certatim cupidéque ad Hyblam properent Barberinam. Et adhuc ſanè properarunt è narciſſis qui florem ampliſſimum liliaceum rubente ſaturat croco, qui lilio itidem ſimilis primitivum candorem levi paulatim rubore confundit, quique puniceis foliis denſiſſimam ſtaminum cæſariem coronat. Neque narciſſo ſegnior venit, ut formæ, ſic officii æmulator, hyacinthus, cui candor atque odor famam, tuberoſa radix nomen dedit. Craſſis quoque reptabunda geniculis Indica Juca lentè feſtinavit. Canadana pariter inſolitæ magnitudinis fraga adrepſere. Tenuiſſimis leviter nixum fibris Americanum Trachelium facilè ſolutis retinaculis accurrit; Dominoque concolor Purpurato, flos Barberinus, & planta Cardinalis evaſit. Ipſæ altiùs ac pertinaciùs humi hærentes plantæ, revulſis prælongis radicum digitis, adfuerunt, Indicum ſcilicet flore phœniceo Gelſiminum, Granadilla, Vitis Canadana, Indica Laurus, Oleaſter exoticus, Arbor vitæ, Acacia, Sinenſis Roſa. Indica præterea peramplo folio, eleganti flore, fructuque prædulci Muſa, quam Plinii Palam eſſe, Pa-

Narciſſus Indicus è rubro croceus flore liliaceo.
Narciſſus Indicus liliaceus flore purpuraſcente.
Narciſſus Indicus flore puniceo.
Hyacinthus Indicus tuberoſa radice.
Iuca Indica.
Fraga Canadana.
Tracheliũ Americanũ.
Gelſiminũ Indicum maximum flore phœniceo.
Granadilla.
Vitis Canadana.
Laurus Indica.
Oleaſter exoticus.
Arbor vitæ.
Acacia.
Roſa Sinenſis.
Muſa.
Nat. Hiſt. l. 22. *c.* 6.

Garzias ab Horto Plāt. Hiſ. l. 2. c. 10. apud Cluſ. in exot.

Palan appellatio Malabarica prope eadem perſuadet, quo congruentiùs in Parnaſſo vernaret, quàm ubi, Muſarum volucres, Apes ſibi nidificant, Muſis mellificant? Addidit ſe ſtirpibus Indicis

Papyrus.

Ægyptia Papyrus, victuro in chartis Principi decora planta. Verùm hæ ſtirpes rarum, illæ decus afferunt ſingulare, quibus unos India Barberinos hortos herbarum ſcientiſſimi Tobiæ Aldini manu conſerit & condecorat.

Tobias Aldinus.

Arbor Coralii.

C. Cluſ. Appen. ad hiſt. plant.

Prior Americana Coralii arbor bono minutoque in ſolo intra teſtam ſemine ſata noſtratis phaſeoli ſimillimo, ſplendidè tamen rubente planéque coralino viſendam in altitudinem exiit, pluribuſque ab radice ſtolonibus fruticavit. Medius & craſſior caudex tres digitos biennio implevit. Palmari ſupra terram intervallo patulos diſſipatur in ramos. Cortex per adoleſcentiam lævior viret: in ſenecta rugoſior ficulnei facie pallet. Raris idem, brevibus, pallidis, hamatiſque ſentibus armatur. Folia, ut in ſilveſtri Siliqua, nullis inciſuris interrupto, ſed æquabili & prope rotundo ambitu circinata leviter faſtigiantur: ipſius etiam hederæ rotunditatem, amplitudinem, craſſamentum, duritiamque referunt. Singulos hinc & illinc porrectos nervos brevi pediculo nixa in triangulum terna ſempiternò conveſtiunt; ac temperato lætoque virore ſpem colorant coralini ruboris in floribus legendi, non inter naufragia expiſcandi.

RBVSCVLA CORALI

Flores per arbusculæ immaturitatem Romæ nondum tempestivi, coralium æmulaturi, pulcherrimique nominis fœnus maternæ stirpi repensuri expectantur. Deflorescens deinde arbor in concolores floribus phaseolos creditur siliquatura. Hæc interim peregrinorum ritu pomorum, quæ ab acore nominantur, satis irrigata, largiter insolata, in primis autem inimico frigori subducta pulchrè valet & convalescit. Brasilicus Phaseolus è subnigro semine, lupinum æquante, atque umbilicum leviter lunante, propter coctilem laterculum in bonam succretamque eorundem acidorum fructuum terram deposito tam feliciter extitit, ut intra annum quindenos in palmos adoleverit. Simplici, tenui, caduco, & vitigineo assurgit caule, instar vitium statuminando. Dextro lævoque latere alternantibus è gemmis, quadruplici digito intervallatis, quaternum itidem digitorum ramuli erumpunt, mali Cydonii latiore folio triplici aut quadruplici semper virentes; indidemque virgulæ, duplo longiores porriguntur, primùm flore fabaceo quà candido, quà subrubicundo, siliqua deinde (quanquam hæc nondum evenit) fastigiatæ. Indicum hoc legumen à frigore tuta & aprica positione, aquæ præterea tempestiva mini-

Phaseolus Brasilicus.

ni-

niſtratione in extero ſolo libenter didicit hoſpitari.

Se-

PHASEOLVS
BRASILICVS

Præſentiſſimis par antidotis, Malabarica Moringa, ſemine conſita Erui ſimillimo, eodemque cultu educata, in fictili vegeta, laxiore loco vegetior, jucundiſſimi floris vice hilarem explicat viriditatem. Caule ramiſque nodoſa ſimul, & fragilis ad Lentiſci naturalem ſtaturam incremento jam cubitali contendere videtur. Minutis & lentiſcinis foliis raram ſterilemque adhuc, dum iſta ſcribimus, obtendit umbram, quippe fructus pedalis & octogoni, craſſitudine raphanum æquantis, nondum ferax. Cajus quoque ſive Cajous, ac Tamarindus primulo germine præmiſerunt exiguum ſui tenerumque rudimentum. Illius arbor malum Punicam, hujus Fraxinum aut Juglandem apud nos etiam æquatura creditur. Cajoi nucem leporini renis figura, & colore cinereo in rubrum inclinante, vas excepit, humus bona nutrivit. Menſe Martio poſita extitit Majo: Septembri quatuor digitos eminebat. Lauri regiæ folio minutiore viret: viget autem apricatione aſſidua, irrigatione ſedula, cautaque frigoris declinatione. Florem candore formaque mali Medicæ flori conſimilem, folioſiorem tamen, nec ita odoratum; itidemque fructum grandiori malo æqualem, flavum rufumve, bene olentem, ſpongioſum, ſucci plenum, cum aſtrictione ſubdulcem, è prominula nuce, ſuo ſcilicet ex ubere, alimentum incrementumque ſugentem, accuratiſſima educatio pollicetur. Tamarindi ar-

Moringa. *Christoph. à Costa l. Aront. c. 35. Apud Cluſ. in exot.*

Cajus ſive Cajous. *Id. c. 24. apud eund. Garz. ab Hor. Arom. hiſt. l. 1. c. 30. apud eund.*

Tamarindus.

arborem è ſemine, lupini ferè gemello, ſed fuſco, cura prope par, & cultura in duos jam extulit palmos, rufa & ramuloſa virga ſurgentem, ramulis utrinque alterna ſerie digeſtis, & minutim folioſis; foliolis, veluti pinnulis, in alas è regione geminatis, diluto colore virentibus, aciduloſapore jucundis, & acrem herbaceum intinctum concinnantibus, ſub noctem velut in ſomnum conniventibus, bene mane velut ad vigiliam grato ſpectaculo ſeſe pandentibus. Nec vana præterea ſpes eſt, alibi neſciam hoſpitari plantam in Apum ac mellis amœniſſima Regia flores citaturam, qui candido colore, ſuavique ſpiritu cum ipſis Medicæ mali floribus certent, octo foliorum majore numero victores: medicatiſſimum quoque fructum additu-ram, qui Græcæ Siliquæ more proveniat.

Fla-

CAIOVS MORINGA
TAMARINDVS

Flavum Gelſiminum, Sinenſis Orientis, ſive (ut alii malunt) Indici Occidentis delicium, ac noſtratis orbis miraculum, nullo meliùs in theatro, quàm Barberinis in hortis ſuſpiceretur, quibus Urbanus Sol, Vaticano tum rubore tum candore nitidiſſimus, nempe Alius & idem beatiſſimè affulget. Accerſivit ad Romanam amœnitatem Eques Caſſianus à Puteo, ad quem cumulatiſſimè ornandum & animi, & generis, & opum decora difficili alioqui fœdere conſpirarunt. Miſit Aquis Sextiis Salyum Nicolaus Fabritius Peireſius Senatorii cum ordinis tum conſilii vir; cujus prudentiſſimis in Reipublica tuenda curis fructuoſus labor florei cultus laudabili voluptate coronatur. Hic ergo frutex Romam tranſlatus in duo ferme cubita attollitur. Lævi cortice, amaranthum referente, purpurat. Ab imo caule ramoſus pluribus virgis, itidem in ramulos brachiatis, fruticat. Foliis viret ſaturato ſplendidoque colore conſpicuis, oblongis, Punicæ mali foliorum inſtar duriuſculis, denſis, non inciſis, non deciduis, quinis terniſve in ſingulos ramulos coëuntibus, alarum aſpectu per virgarum latera explicatis. Floribus autem flavet omnino aureis, vulgaris gelſimini ſimillimo pediculo innixis, per ſumma ramorum in umbellam diffuſis, Hiſpano gelſimino minoribus, diutius vernantibus, invaleſcente cum ſtirpe majora quotannis incre-

Gelſiminum Indicum flavum odoratiſſimum.

Caſſianus à Puteo.

Nicolaus Faber Peireſius.

menta capientibus, ejus floris, quem vulgò Saponariam vocant, facie retusis, suavissimè olentibus, arido etiam è cadavere odoratam animam spirantibus. Post florum gemmas baccis gravescit, minusculas oleas magnitudine primoque virore exæquantibus, à maturitate deinde liventibus, maturæ instar uvæ transłucidis, inclusumque nigellum & longulum, quale pyra includunt, semen indicantibus, hic præterea solitariis planéque unionibus, illic gemellis & cohærentibus. Culturam exigit cum Hispano communem. Humorem in primis amat, & solem. Gelidam Septentrionis animam odit: imò etiam quodcunque hiemale frigusculum in tantum reformidat, ut viridissima folia luteo pallore tingat; corticem lævore, ac rubore decorum minutim granosâ luridaque scabie asperet, ac decoloret; proserpente demum aritudine citò senescat, & pereat. Sed hiberno frigore infestari publica multarum stirpium calamitas est. Illa fruticis hujus teneritudo peculiaris, ut, per æstivos fervores sitientibus herbis cæteris expetito guttatimque propinato rorantis cæli nectare lædatur. Etenim floris folia vel levissimo roris aspersu pallescunt, assiduo etiam infusu exalbescunt. Hac autem feliciter industria propagatur externus frutex. Virga ab exteriore

par-

parte , qua vix latum unguem diſtat à matre , ſurſum versùs obliqua plaga in tranſverſi digiti longitudinem ad medullam uſque inciditur : inciſuræ leviter diductæ lapillus inſeritur : ſabuloſa terra, vel argilla nonnihil humecta plagæ illinitur : obſitum deinque vas in altiorem laxioremque teſtam demittitur : & inhumandæ inciſæ parti humus ſuperingeritur : aut certe anguſtius , ac dividuum ſine fundo fictile utrinque admovetur, & modicè deprimitur; ut ad obruendum propaginis vulnus ſatis emineat, nec nimio deſcenſu matris radices convulneret. Niſi verò id vaſis ſuppetat, teſtaceis fragminibus circùm oras fictilis defixis aggerando ſolo, tegendæque inciſuræ parabile vallum excitatur. Sunt, qui cæſpitem eximant è fictili, & ima parte ſubſecta, reponant : ſubſidentem autem inciſam propaginem humo adobruant. Hoc alioqui percommodum inventum eo nomine videtur incommodum; quia, dum ſupernè prodeſt, inferiùs nocet. Subducta enim, quæ imam plantam alebat & fovebat , humus quidni noxæ ſit ? Ergo per vulnera impetratis radicibus, anno jam exacto ſecundùm matrem abſciſſa virga transfertur : & Indicum aurum flavos in flores liberaliter egerminans noſtro etiam in orbe propagabitur, hoc eſt(ut illuſtris poëtæ ferme eadem aurea ver-

ba in rem meam usurpem) floridam parentem æmulata, simili florebit virga metallo.

FLO-

GELSIMINVM
INDICVM
FLAVVM
ODORATISSIMVM

FLORUM USUS ET ADMIRANDA LIBER QUARTUS.

Florum structura multiplex.

CAPUT I.

EO potiſſimùm ſpectat univerſa florum cultura, ut meſſem variè voluptariam faciamus, ſive ut eoſdem demeſſos flores multiplici ſerie velut arctiores in hortulos diſponamus. Novo igitur more, ſingularique felicitate hortenſis meſſor præmaturum gaudii fructum in flore legit; ac tempeſtivè metit, dum adhuc meſſis in herba eſt. Voluptatis enim ſeges tum maximè maturuit, ubi non-

nondum exaruit. Jamverò debet ex uſu, cum quis meſſuit, manipulos obligare, nempe florum faſciculos artificiosè componere. Et ſanè manualis hæc ſarcina tam grata eſt, ut ægrè dimittatur è manibus: tam pretioſa, ut in conclavia nobiliora recipiatur: tam ſuavis, ut oculis æquè naribuſque blandiatur: adeo denique familiaris, ut ad concinnitatis artem multorum induſtriam cultorum excitarit. Unum ego ſæpius demiratus ſum Anaſtaſium de Veterá, vetuſtæ nobilitatis juvenem, ejuſcemodi faſciculos tam variè tam concinnè figurantem, ut in opere formoſiſſimo una ſummè diſpliceat fugaciſſima formoſitas. Quare, ſi te quoque cura eadem blandè vellicat, hanc ſolertiam adhibebis. Flores eliges (ut ea tempeſtivitas feret) genere nobiliſſimos, forma pulcherrimos, odore (quoad ejus fieri poterit) ſuaviſſimos, colore diſcrepantes, numero plurimos. Commodiorem huic operi ſegetem Romana in ora ſubminiſtrabunt Februarius, & Martius; quippe quibus multiformis Anemone, Hyacinthus, & Narciſſus uberrimè proveniunt. E floribus autem alios numeroſiores, minuſque præſtantes metæ aſpectu denſiùs nectes: formoſiores alios certa per intervalla circulatim ita intermiſcebis, ut adverſo ratæ partis reſponſu bellè promineant: curabiſque in primis, ut florea meta flore pulcherrimo faſtigietur. In ſumma

Anaſtaſius de Vetera.

Faſciculi ex arte.

ma ſtructura flores diſpones prælongo caule præditos, ut ad imum faſciculi manubrium, quoad poterit, porrecti, altricem in vaſis aquam exorbere poſſint. Duplici faſciculum ratione obligabis. Aut enim unumquenque florum ordinem bis terve, aut ſæpius circunducto nodatoque, ac deinde ad extremum uſque faſciculum gradatim demiſſo longiore lino devincies: aut certè, ubi ſummam ſeriem linea ſpira ſine nodo ſubſtrinxeris, floreum orbem alium ſubjicies, ſuperioris fulcimentum, ad quem pariter illigandum ſpiram eandem cautè deduces: eodemque ſingulos orbes modo continebis, donec ad ultimum deveneris, quem lini volumine multiplici aſtringes, non ſine magno vinculi compendio. Perfacili etiam opera floribus in vaſculo bellè diſpoſitis, ac demum ſubligatis, vario faſciculos artificio compones. Illud autem universè curabis, ut artifex collocatio diſcolori ſtructura naturam imitetur grata varietate conſulentem voluptati. Cæterùm capulus ipſe narciſſinis foliis in longitudinem demiſſis, conſertéque compoſitis veſtietur: ſumma & ima pars lineo nexu coërcebitur: linum autem circunvoluto narciſſino folio utrobique, ſi libeat, protegetur: ad octo digitos producta longitudo æquali cæſione terminabitur. Ut autem ſtructilis hæc florum congeries diſcolorem vivacitatem proroget, reſupinato capulo frigida identi-

dem

dem infundetur. Sic enim cum proximi & conspicui, tum fortè remoti abditique scapi utiliter potabunt. Quin etiam proderit flores ipsos levi aspergine irrorare. Placet hic florei fasciculi exemplar proponere, ut etiam oculis flores olfacias. Illud addo præterea, fasciculum exhiberi potuisse florum varietate locupletiorem concinnioremque; sed uni structuræ in brevissima pagina indicandæ minùs miscellaneum typum perinde visum esse idoneum.

FASCICVLVS
FLORVM
ARTIFICIOSVS

Commonſtrare præterea convenit Romanam, id eſt pulcherrimam florum architecturam, quam principum virorum animis parabili ſpecioſoque tributo demerendis Tranquillus Romaulus, laudatiſſimorum gloria hortorum florentiſſimus, paucos ante annos excogitavit. E delibratis viminibus calathus aut rotundus, aut ovatus, prona concava parte gibbus, ac teſtudineatus hoc authore contexitur. Media pars nonnihil editiore textura infixorum, hiſpidaque ſegete extantium, necnon gradatim ad umbilicum uſque aſſurgentium viminum corona minimùm triplici vallatur. Et laxioris quidem coronæ ambitus ab ipſius calathi ora quatuor circiter digitos diſtat: unaquæque verò inter ſe binis terniſve digitis ſeparatur. Vimineum ſolum, tum quod extra vallum porrigitur, tum quod interjacet, variis florum ordinibus, diſtincta generum & colorum ſerie in ambitum diſpoſitis, ſic inſternitur, ut ipſis in extimam partem floribus obverſis, in intimam caules inter extantia vimina porrigantur. Ipſe autem calathi umbilicus ſupinis floſculis, quorum cauliculi priùs detruncandi ſunt, confertim integitur. Surrecta denique vimina ordinatis floribus perornantur. Id autem ut pulchrè fiat, in ipſorum ſcapos, ſi vacui ſint, eadem immittuntur: ſin autem duriuſcula medulla pleni; debent ipſi florum ſcapi modicè demutilati concavos alios in ſcapos ex

Calathus florifer triplex.

Tranquillus Romaulus.

Calathus primus.

altera parte inſeri, ex altera verò vimina immitti. Quin etiam cuſtodiendum eſt, ut illa, quatenus extant, vel uno caule, vel pluribus conveſtiantur. Ita florea ætate aridæ quoque virgæ ſeſe induent in florem. At verò tulipis, quæ concavo ſcapo non ſunt, ordinatè ſtatuendis, peculiarem calathum, modicè cavum, calathiſcis compluribus quatuor digitorum altitudine intextis peropportunè capacem, eodem authore Tranquillo, comparabis: calathi hujuſce fundum myrtaceis ramuſculis floſculiſque præſternes: eodem ornatu conveſtitos quaſillos lectiſſimarum manipulis tuliparum, &, ſi collibitum fuerit, humilioribus quoque florum ramulis infarcies, ut eorum ſilva multicolor excitetur. Concinnior alia, & frequentiùs uſurpata florum diſpoſitio ea eſt. Vimineus orbis peramplus, quantus in dulciariis placentis, quas Martios panes vocant, circunferendis adhiberi ſolet, comparatur. Quatuor in ipſo æquali craſſitudine ac longitudine arundines, pro viminei orbis amplitudine proceræ, in ſummo æquabiliter circunſectæ, in imo bifurcæ, paribus à medio atque inter ſe intervallis, in quadrum, necnon ad lineam defiguntur; tranſmiſſoque per ſingulas inferiùs efforatas lineo vel ferreo filo ſubſuuntur. Arundo cæteris modicè prolixior ad eundem modum media depangitur. Diffiſſis deinde arundinibus, aut len-

Alter.

Tertius.

lentis ramuſculis, aut funiculis præfixarum quatuor arundinum, ima, media, ſumma pars in orbem trajicitur, aut circunligatur: atque huic etiam ad commenſum circulus interior adjungitur, ne ſtabiliti extrinſecus arundini calami ſumma intrinſecus parte impelli & nutare poſſint. Qui circumjacet planus ambitus, myrteis ramulis confertim aſſutis ita contegitur, ut, craſſiore extremitate ſub imum arundineum circulum nonnihil immiſſa, ultra viminei orbis oram aliquantulum cacumina exporrigantur. Exterior quoque arundineæ turriculæ pars myrti ramis, recto poſitu per ipſos circulos inſertis, æqualiterque circuntonſis, conveſtitur: interior conciſis minutiſque foliis, tres circiter à faſtigio digitos ſubſidentibus, oppletur. Ad hæc ſuper ſubſtrata prominente myrto multiplex & multicolor florum ſeries multiplici ea lege degeritur, nimirum ut unaquæque corona unius & generis & coloris ſit: ut, qui pulcherrimè inter ſe diſſident colores, componantur: vt infimus ordo ultra myrtea cacumina flores porrigat: ut ſuperior ſeries ſummis floribus ad inferioris extremos pertineat, donec introrſus recedens gradata ſtructura ad imam uſque turriculam pertingat: ut florum ſcapi ſupra ſubſutam myrtum extendantur, aut etiam (ſi per proceritatem liceat) ſub imam arundineam coronam recondantur: ut præterea jacentium inter ordines florum alii nobilioris notæ for-

mæque ſtantes flores ordinato reſponſu collocentur. Cæterùm media turrita machina ordinatim diſcoloribus florum faſciis ornatiſſimè diſtinguitur, inſertis ipſorum caulibus & in conveſtientem arundines myrtum, & in penetralis turriculæ congeſtitiam viriditatem. Poſſunt autem flores, qui circulis firmiùs innituntur; decorticatis viminibus in ſcapos (ut ante diximus) immiſſis, tremulo luſu audaciùs prominere, cæteris floribus per anguſtiores circuitus verecundiùs corridentibus, & myrto cohærentibus. Hìc mihi ſtructor præmonendus eſt, ut grandiuſculos ſatiſque conſpicuos flores ſimplici, minutulos & parum ſpectabiles geminata ſerie diſponat. Sed amœniſſimè vernare debet in florea ſtrue faſtigium. Ergo & frondeo farto flores vario ad arbitrium ordine infiguntur, & in ſummis arundinum internodiis fabrè compacti florei faſciculi, ſive triumphantis in urbibus Floræ vexilla formoſiſſima attolluntur. Licebit præterea ipſas arundines arte multimoda collocare, ut innumerabiles formæ ac gentilitia ſæpe inſignia exprimantur. Uſque adeo floribus ædificare plauſibile eſt. Id ædificii præmaturè ne corruat, aquulæ frequenti aſperſione ſuſtentabitur.

Alias

FLOREAE POMPAE FERCVLVM TVRRITVM

Alias quoque perelegantes admirandasque moles opere nonnihil diverso è floribus quà colligatis, quà solutis, quà integris, quà etiam concisis excitare cæperunt Fabritius Sbardonus, & Joannes Baptistæ Martellettus, cultorum par, floris non serendi modo, verùm etiam concinnandi peritum in paucis. Uterque igitur è tabellis virgisque rudem compagem præmolitur: tum singulas ejusdem partes apto flore (sive illæ minutum exigant, sive grandiorem) ita convestit; ut idem illic non apponi, sed nasci debuisse videatur. Vidimus nuper novitate spectaculi Argo vetustæ non concedentem, fabricatam è floribus Navem, cum minimè raptura vellus aureum, sed obsequium auro pretiosius delatura ad meritissimum Principem, Carolum Cardinalem Pium per Urbem vela faceret, secundissima potiùs aura cum admirantium, tum plaudentium, quàm manibus provectam esse gestantium; cui florum genitor Zephyrus libentiùs, quàm cymbis ligneis, aspirabat. Verumenimverò hæ moles operosæ ac peramœnæ, quia citra copiosi assiduique humoris opem facilè arescente strue consurgunt, mox elanguescentis atque dilabidæ floreæ pulchritudinis ruinosa sepulcra, & brevia Mausolea fiunt. Quare, ut recisus atque structilis flos, nempe caduca res, ubivis locatus aquam potet, ac diutius duret, novo artificio & opportu-

Aliæ moles è floribus.

Fabritius Sbardonus. Ioan. Baptista Martellettus.

Vasa floribus immittendis perforata.

Hotatius Graſſius.

nam & lepidam excogitavit machinam noſtro ex ordine fertilis ingenii vir, Horatius Graſſius, non in mathematico tantùm, ſed in hortenſi quoque pulvere Archimedes. Hoc enim invento in quancunque figuram poſſunt vaſa deformari, quæ toto licet corpore perforato ſint, nulla tamen ex parte aquam effundant. Age ſubjiciat oculis ipſa deſcriptio, quod animo fortaſſe incredibile videatur. Placet in primis ejuſmodi vas, cujus pars ima in patentis polubri planam capacitatem explicata ſtructuræ ſuperioris planitiem, denſiſſimo ad hortorum invidiam flore diſtinctam, repræſentet; editior verò pars turritum illud pegma, opere itidem floreo exornatum, forma lepidiore victrix æmuletur. Hujuſce igitur vaſis penetrale arcanumque artificium illud eſt, quod pars diſſecta clarè patefacit. Totum enim interius vas quinque vaſculis, ſive conceptaculis, aut infundibulis, & quatuor aut rectis, aut in latus inclinatis ſiphunculis, ad aquam ſenſim transfundendam utrinque perforatis, coagmentatur. Et ſinguli quidem ſiphunculi ſub ima cujuſque vaſculi foramina, ne humor effluat, porriguntur. Poſſunt minore negotio ſummæ vaſculorum oræ ſingulis grandiuſculis crenis ſic demutilari ſimul, & perforari: ut ſuperiore parte inhærens, inferiore verò in labrum ſquamamve porrectus obex prohibeat, ne defluens aqua exteriora per foramina exundet. Aqua è ſummo vaſis ore

defuſa

defuſa prius vaſculum replet ad ſummam uſque fiſtulam vel ad crenam, per quam tranſmiſſa ſecundum, parique ratione reliqua opplet conceptacula, donec ex imis humilioris vaſculi foraminibus exundans indicio erit, vas totum idoneo alendis floribus humore abundare: qui tamen è toto foraminibus pervio vaſe non elabitur, quòd ad foramina non pervenit, quæ inditur, aqua; ſed, ad ſummum uſque tubulum crenamve repleto ſuperiore conceptaculo, quæ ſuperfluit, per eoſdem exitus in ſubjectum vaſculum defluit, ac deinceps in reliqua, uſque dum ad infimum deſcendat; unde tantùm ſi nimia transfundatur, redundabit. Ipſi autem flores ita collocantur, ut, qui foraminibus inſeruntur, perparum emineant; ne conſpicui vaſis formam adventitius abſcondat ornatus. At verò in exporrectis quatuor conchis, quas totidem larvales vultus ſuffulciunt, ſinguli florum faſciculi lepidè compacti pulchriore candidis unionibus diſcolore fœtu decenter extabunt. Media in ore ſummo amplior & procerior ſilvula ludibundum in tremorem latè nutantibus floreis capitibus geſtiet, ſuæque ipſa celſiori ac triumphali formoſitati plaudet. Ejuſmodi vas quò grandiùs, eò fuerit etiam hunc in uſum opportunius: florum enim denſior collocatio, ac diffuſior porrectio partium decora ſingularum non adobruet. Quare palmorum minimùm quatuor altitudinem requirit,

quirit, quemadmodum ſatis edocet ſeorſum addita dimetiens. Illud habeo præterea ſubjiciendum, idem vas; quia & molis magnitudine, & inditi humoris copia, & florum additamento maximè ponderoſum, & caſui obnoxium erit; providentiſſimè factum iri, ſi minimè circunferatur, ſed apta in ſede, unde commodè circunſpici ſuſpicique poſſit, immobile ſtatuatur.

AD IMVM EXCIPI
ENDIS FLORIBVS
VAS A SVMMO
PERFORATVM

Patefacta superioris vasis arcana structura intestinum columnæ artificium aperit, quo totam triplex foraminum spira convulnerat, florea fascia suaviter medicandam. Eadem poteris arte obeliscum pulchriùs, quàm Aegyptiis notis, insertis floribus inscribere. Neque verò minore cum admirabilitate, tum voluptate scatebit vas; quod undequaque perforatum plura, quàm ipsa vocalis Fama, pandit ora, ut, quæ volumus, insignia seu notas floreis vocibus eloquatur. Tria hìc observabimus: primùm, ut in foramina flores immittantur, qui solitarii funduntur è cauliculis: cujus generis sunt anemonæ, caryophilli, rosæ; nequaquam autem adhibeantur, qui singulis è scapis multiplici germinatu pendent, ut videre inter cæteros est in hyacinthis narcissisque. Illi enim, quòd pressè adhærent, quæ cupimus, distinctè notant: hi, quòd immodicè prominent, notata confundunt. Alterum, ut apto ad ea, quæ destinavimus, discriminanda & exprimenda discolores flores ordine collocentur. Postremum, ut summo ex ore densior atque explicatior florum copia sic emineat, ut subjecta formositas pulcherrimè capilletur. Superest jam ferme omnibus id genus vasis commune, triplex artificium explicandum: ut videlicet, si velis conceptaculis singulis cum aquæ, tum scaporum facilè putrescentium sedimentum situmque posse detergere, tota vasculorum serie extimæ di-

midiæ

midiæ parte hærente, pars altera dimidia (ſi tamen ea lignea ſeu metallica placeat) adapertilis, conſertiſque fibulis nexilis fiat: aut eadem vaſcula medio tereti ſtylo continuata in extimi vaſis theca utrinque ſejuncta, & bipartitò diviſa, itidemque nexili claudantur: aut certè (quod in obeliſco tantùm & columna locum habet) integra pars extima vaſculis inanis elaboretur, deinde vaſculorum ſeries thecæ inanitati par medio perpetuoque ſtylo nexa diſponatur. In adapertili autem vaſe citra ſiphonum crenarumque uſum vaſcula ſingula ſeorſum aqua poterunt repleri.

At

VAS ALIVD PARITER FORAMI
NIBVS PERVIVM FLOREIS
NOTIS INSCRIBENDVM
COLVMNA FLORIBVS IN SPI
RAM INFIGENDIS PERFORATA

At verò ſiquem magis delectat, in ſimplicioris artificii vaſe digeſtis floribus, ſub tecto, atque adeo intra ipſum conclave parabilem & tranſlatitium hortulum alere; nova forma fictile hic uſurpet, quod & animo primùm mihi finxi, & re ipſa deinde in hunc eundem uſum percommodè uſurpare cœpi. Argillaceum vas placuit. Hoc enim meam mihi originem ſuggerit, ex argilla oriundo: hoc addecet parvo bene viventem, tenuique ditiſſimum. Poteſt argentea, vel aurea locupletiorum efficacitas artificioſo teſtæ hujus imitamento pretioſum illud exhibere prodigium, ut argentum aurumque floreat. Pes modico gyro circunſcriptus nonnihil extuberat: hunc trochilus, ſive canaliculatus orbiculus anguſtat. ſummum trochilum torulus, nempe circulus eminulus coronat: inde uterculus brevi aſcenſu extumeſcens laxiorem tranſit in uterum: amplior trochilus, ſive collum quadantenus introrſum agitur: os prælargum, uteroque ſuppar in labrum nonnihil exporrectum reſupinatur: binæ anſulæ in geminorum anguium ſpiras innocenter minaces retorquentur, quorum capita tortili lapſu labrum, caudæ uterum complectuntur: medios angues ſinuato penduloque tergo in ſpeciem lubricos vario circunplicati volumine anguiculi coërcent. Dicas, appoſitè ſpiris anguineis anſatum eſſe vas, immiſſis floribus exornandum; ut in florida quoque ingenuæ amœnitatis herba anguem latere

 intelli-

intelligas. Operculum in aliquam hemiſphærii ſeu tholi formam ad excipiendos habilem flores incurvum, grandiore foramine in ſummo vertice, minoribus autem in reliquo ambitu alternantibus foraminibus undique pervium eſt floribus inſertandis. Arriſit id genus operculi, quo ad arbitrium detracto, & aqua, ne ſitu computreſcat, vetere univerſa effuſa, recens identidem altero vel tertio quoque die infundi, & extremi florum ſcapi ab humore jam tabeſcentes, nihil prorſus mutata florea ſerie, attonderi poſſunt. Tota verò teſta intus foriſque lævi ac polito albario inducta, extrinſecus Arabum folioſa pictura, quæ veris cum floribus de venuſtate certet, exornatur.

Sed

VAS OPERCVLO MVLTIFORO
AD FLORES ORDINATE CONTINENDOS

Sed iſta florum gloria mutila eſt, ut integri decori ſint: utque turmatim in faſciculos, tanquam ignobilium vulgus herbarum, colligantur. Nobiliores ad uſus imminuti conciſique traducuntur: perque ingenioſa damna, & artifices injurias nova muſivi operis æmulatione illuſtrium virorum vel inſignia, vel etiam facta floridis ſanè coloribus ad jucundam fallaciam ementiuntur. Tertiodecimo abhinc anno floream hanc picturam exhibere cæpit Benedictus Dreus, Vaticanæ fabricæ utenſilibus præfectus, cumque optimæ indolis filio Petro Paulo hac arte quotannis exhibet. Pictam graphidem ad commenſum operis præparat, ut fieri ſolet in emblemate vermiculato: deinde magnitudinis ejuſdem papyrum oleo, quòd è lini ſemine fuerit expreſſum, inungit: eandem ſiccato jam unguine tranſlucidam ipſi graphidi applicat: corporum lineamenta innocenter impreſſo ſtylo circunducit, & acu ſpiſsè trajecta minutim perforat. Æquali præterea telæ, quæ bene intenta, & compactis in quadrum aſſerculis affixa ſit, eam papyrum aptè imponit: atri carbonis pulviſculum in raræ texturæ linteolo conglobatim illigat, & preſsè affrictum per foramina tranſmittit: ſublata papyro, punctim notata in linteo lineamenta penicilli ductu continuat. Ad hæc multicoloris florei paratus quà integris, quà confectis, prout uſus exiget, foliis artificiosè digeſtis umbram operis, lineis circundu-

Muſivum opus è floribus.

Benedictus Dreus: Petrus Paulus ejus filius.

ctam, ad expictæ graphidis imitamentum colorat. Ita, propter exemplum, oris humani temperatum ruborem caryophillus ex albo ſubrubens appingit: genas roſa ſuo jure occupat, ut eas verè roſeas appellemus: oculorum pupulas cæruleus ille, ſive ſubniger flos infuſcat, quem aliis hyacinthum botryodem ſilveſtrem, alii comoſum minorem vocant, in agrorum marginibus & ſecundum vias naſcentem. Quin etiam idem, qui lumen geminat in capite, toti umbras inducit corpori. Flavet capillus in geniſta: nigrat in cæruleo hyacintho botryode: canet in candido caryophyllo: illuminaturque umbraturque eorundem apta permiſtione florum. Veſtes nobilitat & opulentat colore cæleſti flos regius, qui ab equeſtris calcaris imagine vulgare nomen ſortitur; purpureo ſilveſtre floris rufi papaver, aut ruber caryophyllus: aureo geniſta: viridi myrtus. Uſque adeo ambitioſo labore quæſiti expreſſique in urbibus colores in agris obvii parabileſque ſunt. At verò cæli ſerenitatem cæruleo aſpectu ſimulat prædictus regius flos: pallido nubeculas ſuſpendit roſa Damaſcena, & gelſiminum. Multiplex in hoc opere faciundo proviſio ac diligentia eſt. Locus enim deligitur frigidus & opacus, qui nativos florum colores tueatur. Tempus deſtinatur exponendæ picturæ proximum, ſpatioque circiter bidui breviſſimum, ne minimè vitalis floreus decor ante gloriæ plauſuſ-

que

que fructum evanidus consenescat. Discolor è floribus tectorium digiti ferè crassitudine inducitur, ne tenuius dilabatur. Ubi fuerit opus, flos elanguescens aut dilapsus recentatur. Æquali demum libramento supina destinatam in sedem transfertur uno leviter juncta congestu structura, ne devergentia illam confundat ac destruat. Hoc igitur artificio fabrefacta solemnibus Divorum Petri & Pauli feriis suspiciendarum rerum florea simulacra in Vaticani sepulcri ornatissimo pavimento spectanda proponuntur. Et alii quidem anni gentilia Pontificum insignia tergemino diademate ac Pontificiis nominibus insignita: tyrannicarum alii pœnarum etiam in floribus crudelia instrumenta: triumphales palmas & coronas alii: cælestium alii Legatorum par nobile, Petrum scilicet divina potestate clavigerum, & Paulum penetrabili eloquio ensiferum, ab ultimo complexu ad supplicium digredientes: alii demum eosdem uno tumulo compositos ea structilis floris arte repræsentarunt; ut in Vaticanæ majestatis obsequium citra ullam artem admirabili spontis suæ pictura pavimenti marmora ipsa vernare viderentur. Postremus hic tandem annus eidem Petro arcanam Christi Divinitatem submissè adoranti, disertéque profitenti solidam beatitatem oris divini oraculo rependit. Et licet utriusque diverbium dociles flores grandiore subjecta litterata pictura eloquerentur; ipsa tamen corporum

florea

florea conformatio tam arguta erat, ut in eadem animi ſenſus voceſque ſentires. Videt igitur jam omnibus annis, & obſtupeſcit ſapientiſſima miratrix Roma feliciter artificioſam audaciam: quando ſine fabuloſis præſtigiis & offuciis licet floribus in Heroas Divoſque transformari. Fuit etiam nuper in celeberrimo confluentium ſpectatorum concurſu, qui ſic plauderet, noſtra, quàm priſca, elegantiùs & efficaciùs ætate ſepulcra floribus conſpergi, quorum vegetis coloribus extinctorum majorum non modò decora, verùm etiam ora reviviſcerent: nec alia decentiùs poſſe, quàm conciſorum purpura florum, Chriſtianæ religionis principes propugnatores, illuſtri cæde purpuratos, expingi, ut piè fortiterque fuſum cruorem vel à funere vernaturum interpretemur. Illud præterea decorum gratumque ſpectaculum eadem nupera ſolemnia exhilaravit; ut flores in amicas Apes, Barberinum inſigne componentes, reformarentur. Hæc autem fuit viſendæ rei ſtructura facillima ſolertis invento juvenis Stephani Sperantii, qui ſub inclyti nominis equite Joanne Laurentio Bernino egregiam navat operam ſtatuariæ. In duobus perpictis vaſis regiæ lauri trunci ſinguli ſic depacti ſunt, ut aliquantulum prominerent. Geminæ utrinque generis ejuſdem folioſæ virgæ adalligatæ connexis cacuminibus ovatum in orbem coive-

Apes è floribus.

Stephanus Sperantius. Io. Laurentius Bernінus.

runt.

runt. Ad hæc alios è cera, ex herbaceis faſciculis alios Apum typos, dimidiatum ferè palmum longos, gummi Arabica bene perlitos, geniſtæ folia ordinatim adjuncta contexerunt: fuſciores alvi lineas circulatim intercurrentes flos Africanus minor, supernè in fulvo rubens, mollique holoſerico villoſus coloravit: capita minutatim inciſus aſphodelus liliaceus obſoleto rubore diſtinxit: oculos rotundavit ſaturo colore purpurea ſcabioſa, quæ fortaſſe Aëtii pſora eſt: membranaceas alas ejuſdem aſphodeli rigida folia porrexerunt: ſurculaceos pedes itidem geniſta calceavit. Ita floridæ ternæ Apes tum imo trunco, tum porrectis hinc inde geminis interioribus ramulis in triangulum, ut in inſigni Barberino viſuntur, inſiſtentes ſi non palato, at certè oculis animiſque ſpectatorum nova voluptate mellificarunt. Iam verò multiplex evulganda ſolertia eſt, qua delicata, & obnoxia florum miſſilia etiam ad oras longè remotas citra corruptionem vitiumque ſpargimus. Minimi laboris, tutelæque magnæ prior eſt, quam non ſemel à me laudatus adhibet Fabritius Sbardonus. Hujus igitur exemplo capſula paratur palmum alta, palmum cum dimidio longa. In ea myrteis ramulis rorulentis, leviterve madidis tenuis torus inſternitur. Super hoc mane lecti cum longis cauliculis, roſcidi, necdum ſatis hiantes flores ita deponuntur, ut ore

Matthiol. in Dioſc. l. 4. c. 11.

Ruell. de Nat. ſtirp. l. 3. c. 82.

Ad flores longè mittendos capſula multiplex.

Fabritius Sbardonus.

om-

omnes resupino cubent, utque singulorum capita pedesque alterno positu adjaceant. Interjectum spatium breviores flosculi complebunt. Ne bellè depositi flores vecturæ quassu emoti agitatique subsultent & collidantur; proximè florum scaporumque juncturas vtrinque foratis trajectisque binis adversis capsulæ asseribus transversi surculi induantur, qui floribus sub jugum missis modico innocentique pressu evagandi coërceant libertatem. Hoc artificio è myrto floribusque alterna tabulata usque in summum disposita superpositis myrti ramusculis conteguntur. Operculum denique, minuto nonnullo foramine salubrem auram transmissurum, imponitur. Non placent myrti loco à nonnullis adhiberi solita brassicæ folia: quia paucos intra dies mucida & olida suum inclusos in flores vitium virusque transfundunt. Paulò alii operosius flores in fasciculos, ima summaque parte prorsus æquatos, componunt: caules in capulum coactos, & arborum musco involutos colligant: binos deinde ternosve fasciculos, alterno (uti jam diximus) ordine collocant, infixisque in transversum viminibus modicè interstringunt: simplici multiplicive serie disponunt: intervacātes lacunas musco explent: eundem etiam, seu myrtum superinducunt; & capsulam bene operculant. Frācifcus Castellus Mantuanus, florea

Franciscus Castellus.

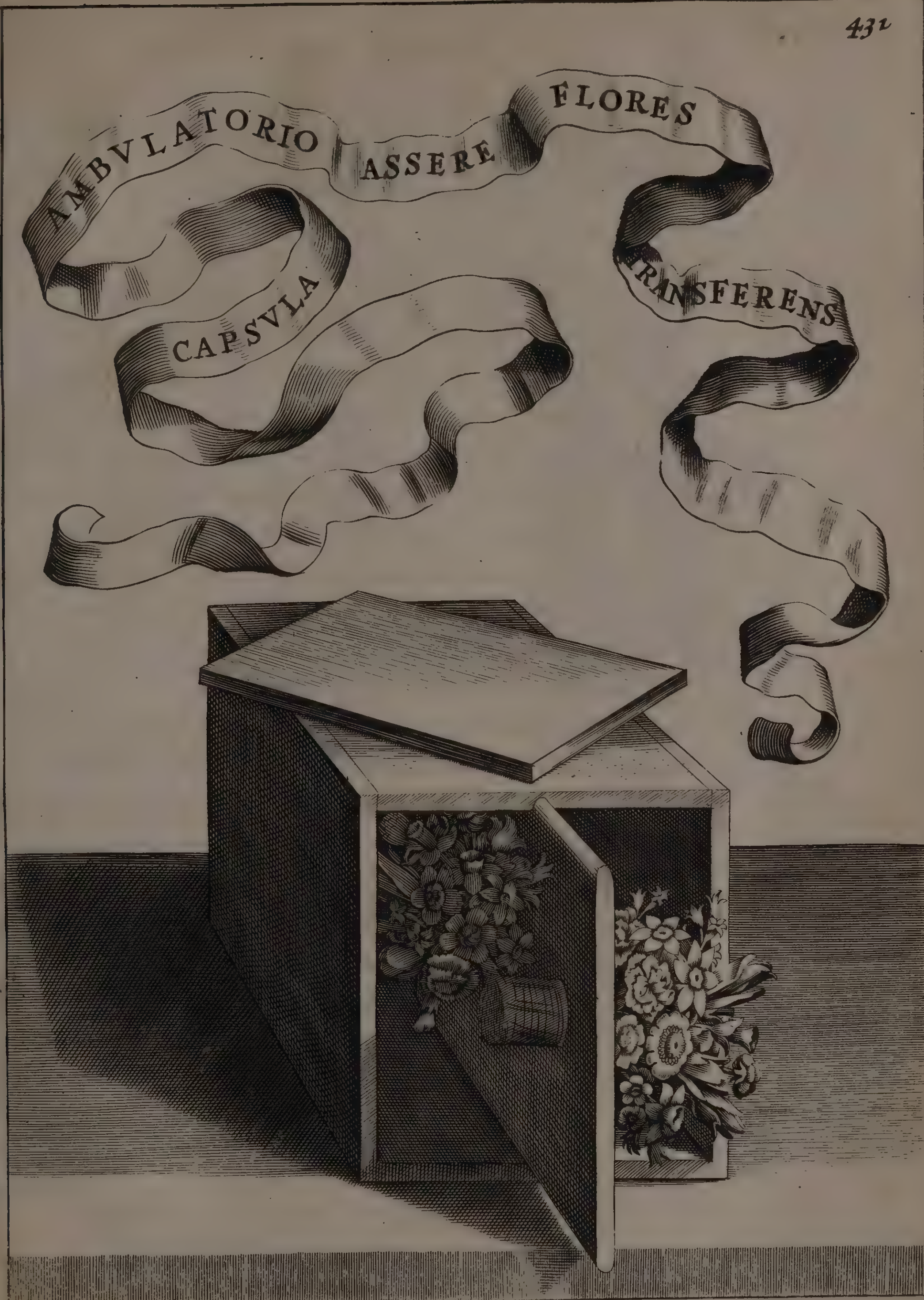
rea

rea in re vir exercitatiſſimus, ita flores peregrinari docet. Fagineis aſſeribus modicè craſſis capſulam, prout uſus poſtulat, latam & oblongam, altero anguſtiore latere operculandam, compingi jubet: illud etiam præcipit, ut è quatuor, qui porriguntur in longitudinem, aſſibus adverſi duo vel medio utrinque intercurrente ſectili ſulco, vel binis affixis ligneis regulis canaliculati alium inſertum ambulatorium aſſerem, ſingulari multiplicive grandiore foramine, immittendis floribus idoneo, pervium excipiant. Poſt hoc flores nondum planè maturos vel pridie, vel exiguò antè, quàm mittantur, in unum pluresve faſciculos colligit, &, ſi expedire videatur, aliquandiu habet in aqua, ut humidum bibulis caulibus alimentum trahant. Faſciculi cujuſque capulum plurimo acidorum fructuum circundato duriuſculo folio præmunit, ne lini arctior nexus penetret atque inſecet caules. Eundem capulum pro capſulæ latitudine æqualiter attondet. Ipſos denique faſciculos in foramina ſic inſerit, ut alterius faſciculi flores capulo alterius è regione reſpondeant; ne inter ſe contingant, neve mutuò allidantur. Operculum tandem clavulis configit, mandatque tabellario, ut ipſam capſulam ex ephippio ſuſpendat in longum; eandemque ſtantem pervehat, non jacentem.

Sic

Sic ille flores inconcuſſos atque incolumes hibernis potiſſimùm menſibus, quò fuerint deſtinati, tranſmittit.

Florum

AMBVLATORIO
ASSERE
FLORES
CAPSVLA
TRANSFERENS

E

net a
null
tali
conc
Ægy
in G
labru
cribr
dimi
quid
rudi
fimi
deri
fic t
& p
eluta
dum
tur.
flori

Florum ſiccitas vivax, & veriſimile mendacium.

CAPUT II.

ET hoc poteſt induſtria, ut floris, nempe diurnæ caducæque rei aridum ipſum cadaver, atque adeo mendax umbra diurnet ac perennet. Si velis igitur diurnos floſculos nullo negotio facere diuturnos, reſectoſque à vitali radicis nexu ad ſimillimam vivorum faciem condire; novam diſce paratioremque unguentis Ægyptiacis condituram, quam paucos ante annos in Germania ex parte uſurpatam ita perficies. In labrum fictile cupreumve, ſive in alveum ligneum cribratæ arenæ tantum conjicies, quantum ad vaſis dimidium perveniat: deinde aquam illimem & liquidam uſque ad ejus fauces infundes, & lignea rudicula peragitabis miſcebiſque, ut, ſiquid ineſt fimi pinguioriſque terræ, eluatur: cum arena ſiderit, è declivi vaſe obturbatam aquam effundes: ſic toties arenam lavabis, donec aqua limpida & pellucida ſupereminеat. Tum emundatam elutamque arenam in ſole tandiu patieris eſſe; dum, quiſquis ex aqua remanſit humor, aſſiccetur. Cum hoc modo emundaveris, ſuum cuique flori vas longitudine ac latitudine congruenti

Florum conſervatio ac arena.

Ioan. Rudolph. Camerar. Sylloges Memorabil. medic. & mirabil. nat. arcan. cent 9. part 95.

præparabis vel ex argilla, vel certè è ferri ſtanneo tectorio dealbati prætenui lentaque lamina. Flores deinde leges abſoluta maturaque formoſitate præſtantes, humore nullo perfuſos, prolixis, ut voles, caulibus manubriatos: eoſque altera manu ſummatim ac leviter prehenſos ſuſpenſoſque in vaſa ita demittes, ut infra eorum oras binos ternoſve digitos deſcendant, utque ipſi nulla ex parte vaſa contingant: manu verò altera paulatim arenam ingeres eatenus, quoad totos caules obtexeris: tum ipſos flores aptè compoſitos, modicéque diductos leni arenæ injectu cautè adobrues. Unam præterea tulipa exigit operam, ut, quod è medio extuberat triangulare caput, præcidatur: ſic enim floris folia ſcapo pertinaciùs hærebunt. Ita oppleta vaſa ſub inſolata porticu per unum alterumve menſem habebis: floreſque tandem eximes viridi ſiccitate recentibus non abſimiles, uno tamen odorato halitu, ſuavique anima deſtitutos, quibus ad arbitrium ſolutis connexiſque alieno etiam tempore perfrueris. Brevior alia florum conditura. In aquam è ſalibus acerrimam, quam chryſulcam vocant, intingitur flos, adeoque innoxius & vegetus conſervatur, ut, ſi prior maneret mollities, recentiſſimus videri poſſet. Jam verò ut librorum monumentis citra ſcriptionis laborem flores ipſos æternes, Adrianum Spigelium, hiemales hortos, ſive ſtirpibus agglutinatis quovis tempore ver-

Id Camerar. ibid.

Conglutinatio.
Iſago. in rem herbariam l. 1. c. 58.

vernantia volumina inſtituentem audi: cujuſque generis unum, aut pro colorum macularumque varietate plures flores unà cum ſcapis, adnatoque foliorum aliquo, necnon maturo cum ſemine (ſi poſſit id colligi) ſuccide: ſucciſos pro naturali ſitu inter inoffenſi lævoris paginas bellè colloca. Emporeticam enim bibulamque chartam licet hunc in uſum plerique adhibeant, minùs tamen utilem oſtendit experientia: quòd exucti humoris herbacei apprimè tenax interpoſitas plantas ægrè ſiccat, inductoque ſæpe mucore corrumpit. Idonea papyro incluſas herbas in volumen inſere compluribus paginis craſſum & peramplum, quod videlicet chartæ eaſdem herbas includentis magnitudinem exæquet. Pondus præterea ſuperimpone, quo, tanquam torculari, paulatim urgente innocenter planta comprimatur. Quare premendis herbis validum & prægrave pondus cavendum eſt, priuſquam aquoſior humor herbaceus magna ex parte exaruerit. Subinde autem plus ponderis adjicietur. Et primò quidem minimo, dum plantæ flaveſcant (quod æſtivo tempore triduo vel quatriduo contingere conſuevit) deinde graviore, ad extremum graviſſimo pondere opus erit, ubi prope jam arentibus humoris perpaulum ſuperfuerit. Illud etiam curioſè curandum eſt, ut nullo non die eaſdem inſpicias verſeſque: & plicaturas, ſiquæ appareant, explices: floreſque & folia ita con-

ſtituas, ut conſpici utrinque poſſint: chartam præterea mutes, uſque dum peraruerint. Aridæ jam plantæ paginis interjectæ ſicco loco ſervabuntur, donec aridarum numerus admodum excreverit. Hac arte ſiccatas, atque interpreſſas papyro agglutinabis. Aptiſſimum gluten ita conficitur. Glutinis taurini pellucidi, quod Germanicum vocant, vncia ſex aſperrimi aceti unciis maceratur noctem unam: tum igne lento liquatur: igne ſubductum nonnihil refrigeſcere ſinitur: ſtatimque adjiciuntur aloes hepaticæ drachma dimidia, & aromatici caryophylli in pulverem contriti ſcrupulus; ac probè miſcentur. Ad hæc variæ magnitudinis penicilla pro magnitudine ſtirpium in promptu erunt. Plantam igitur agglutinandam ſuper viliorem chartam expandes: glutine oblines: ſublatam deinde candidæ paginæ impones: aliaque ſuperpoſita papyro arctè atque æquabiliter affricando premes, ut ex toto adhæreſcat. Eandem præterea plantam binas inter paginas libro habebis incluſam, prægravi pondere ſuperaddito, donec ipſa penitùs aſficceſcat: id autem unius aut alterius horæ ſpatio eveniet. Mox ad volumen conficiendum inde auferes. Scire hìc licet non eundem agendi tenorem cum qualibet eſſe ſtirpe promiſcuè ſervandum. Quædam enim ſunt, quæ propter ſucci aquoſioris copiam difficulter areſcunt, ex facili putreſcunt, & folia dimittunt, aut

ea

ea decolorant corrugantque: quo in genere ſempervivum ac telephium reponitur. Ejuſmodi herbas, dum virent, glutino chartis adjungere ſatius eſt: priùs tamen oportet geminis interſitas paginis in volumen indere, ac temperato ponduſculi preſſu leviter calcare, quoad flaccidæ flexileſque fiant, & facilè poſſint agglutinari. Sua ſingulis jam agglutinatis herbis nomina præſcribantur: utque ſingularum expedita inventio ſit, elementario literarum ordine digeſtæ apto volumine coagmententur. Id ego voluminis curioſè pervolutavi Palatinorum inter librorum erudita ſpolia, quibus tam felix, quàm pius, Bojorum Dux, & Romani Septemvir Imperii, Maximilianus à Pragenſi atque Heidelbergenſi victoria Vaticanam bibliothecam, nempe Sapientiæ Capitolium, locupletavit. Viſuntur quoque Bononiæ nobiliſſima in bibliotheca, ampliſſimis magiſtratus ædibus adjuncta, lectiſſimis plantis glutino ſociatis compacti libri complures, quos cum cæteris ingenii ſui monumentis literatæ hæreditatis nomine ſapientiſſimæ patriæ legavit vir optimis diſciplinis ornatiſſimus Ulyſſes Aldourandus. Viſuntur Neapoli, codices permulti conſimiles in Ferdinandi Imperati herbarum peritiſſimi muſæo, peregrina planéque admirabili rei naturalis & medicæ ſupellectile inſtructiſſimo. Ut arefactæ in paginis, quàm virentes in hortis, plantæ diutius ac feliciùs vernare

Maximilianus Bojorum Dux.

Vlyſſes Aldourandus.

Vſus in menſis.

videantur. Juvat nonnullos in ipſa menſarum dapali meſſe ver iſtud arido flore immortale ad voluptatem geminandam aliena tempeſtate repræſentare. Quare accommodatos potiſſimùm flores in umbra ſiccant, flavam nempe geniſtam, puniceum balauſtium, & cæruleum delphinium: ut inter palati gaudia oculis quoque pulcherrimi colores epulandi exhibeantur. Sed mortalium delicatæ aviditati parum fuerat floreas delicias delibare aſpectu, niſi etiam ore devoraret. Igitur in ſacchari vernaculo nectare conditi flores quàm facili, tam ſuavi mutatione demigrant in fructus, ſalubrem amaritudinem nimis faſtidienti poſteritati dulciſſimè medicatos. Et ſanè decuit, flores, dum viverent, mortalibus liberaliter melleos, poſt interitum dulci ſepulcro condi pariter, & condiri. Quin etiam ipſe didicit ignis è floribus, quos exiccat & perurit, aquam fundere odorato ſpiritu vitalem: cumque ſtillatitiis florum lacrimis manſuram voluptatem eliquare. Jam verò, quòd ætate florea nobilium pictorum vernante artificio perbellè colores tranſeunt in flores, delectant alios colorata florum mendacia, quæ gratum oculis fucum faciunt, dum vel egregiè depictis vaſculis manipulatim adjuncta multiplicium tabularum penſili ſpectaculo ædes perornant; vel punctim illito membranis colore ſingulatim elaborata hortenſi volumine, ſive horto plicatili continentur.

Conditura.

Aqua ſtillatitia.

Imitatio multiplex.

tur. Sed nullus magis conſpicuis florum characteribus circunfertur inſcriptus liber, quàm qui Eyſtadienſis horti pulcherrimas plantas ad naturalem magnitudinem affabrè inciſas repræſentat. Ut illæ in chartis, hoc eſt in ſolo gloriæ, quàm in gleba Germaniæ, perenniores longè ſpecioſiùs efflorescant. Quòd ſi quamvis pingendi rudis plantas, quæ tamen aſperæ, ſpinoſæ, prædurævé non ſint, velis ad vivum expingere atque adeo exprimere; ſic facito. Aſſeri probè lævigato atramentum typographorum leviter ac ſummatim illinito eorundem pulvillo manubriato. Super hunc aſſerem plantam aut virentem, aut arentem; aut integram, ſi par excepturæ paginæ ſit, aut diſpertitam, ſi major, expandito. Deinde chartam ſuperponito, validéque defricato, donec atramento planta ſatis imbuta ſit. Ab aſſere ſublatam ipſi paginæ, in qua effigies imprimenda eſt, imponito: aliaque ſuperimpoſita papyro, manu linteoque confricato, uſque dum ad imaginem imprimendam exprimendamque ſatis eſſe videatur. Sed coloribus vivos flores mentiri vulgare miraculum eſt. Illud potiùs mirari decet, veris floribus florea mendacia eleganter colorari. Recens & lepidum inventum eſt, ut ſe ipſi flores expingant. Coloris igitur florem imitaturi vice floreum ejuſdem coloris folium, pro picturæ inducendæ magnitudine figuraque vel integrum

Eyſtadienſis hortus.

Adrian. Spigel. ibid. c. 57.

vel diſſectum, Arabico gummi expingendæ tabellæ ſeu pagellæ agglutinatur. Eminentiæ, umbræque, atque adeo reliqua picturæ parerga colorum artificioſo ductu tam bellè adjunguntur: ut non facilè arbitreris, utrum ars, an potiùs natura debeat operi ſubſcribere, Faciebat. Ejuſmodi ego picturam biformi artificio formoſam, & commoliti auri ductili nitore inſuper colluſtratam vidi apud equitem Caſſianum à Puteo, virum inter cætera ornamenta tum clariſſimi generis, tum ditiſſimæ domus, tum lectiſſimæ bibliothecæ, tum locupletiſſimi muſæi, tum cultiſſimi animi, ſingulari quadam ad omnes homines demerendos benefica ſuavitate conditum. Ut minimè mirum ſit, nobiliſſimi viri ſuaviſſimam virtutem Barberinis Apibus eſſe chariſſimam, quibus cordi eſt quicquid mel ſapit. Ipſi, meus labor, flores hortenſes regnatricum Apum mellificam benevolentiam eidem conciliatrici acceptam referunt comitati, quæ meis floribus potuit efficaci commendatione ſuæ illecebram ſuavitatis afflare. Ejuſdem non diſſimulanda ſilentio eſt prolixa liberalitas: ut in florifero cultu arcana atque inprimis admiranda experimenta mecum communicata maluerit prodeſſe palàm ac delectare, quàm eruditionis ſuæ ſplendida latebra avarè occultari. Convertit jam in ſe oculos plauſuſque noſtros Belgicæ ſolertiæ in re florea naturam provocans arti-

Caſſianus à Puteo.

artificium: flores enim, quos indoli suæ amœnissimæ simillimos in hortis curiosè colit Belgarum natio cultissima, tam decora fraude concinnat è serico; ut putes, non ingeniosi hominis manu, sed solertissimi serici vermis naturali opificio contextos: ut idem habeat, ubi tandem in papilionem conversus decenter insideat. Sericum igitur non intortum, sed flaccidum, pro flore foliove imitando varium, approbè pexum explicatumque, limpida gummi oblinitur, ut rigescat. Exinde ad commensum exprimendarum partium plures in partes conciditur. Quas crispari oportet, illæ priùs humefactæ tepido calamistro vibrantur. Aptæ demum inter se felicissimo dolo coagmentantur, serico villo floream lanuginem Americani potissimùm floris ac tulipæ simulante.

Arcana florum cultura.

CAPUT III.

INertem esse artem censeo, aut certè victricis palmæ jactura minùs laudabilem, quæ naturam sic æmuletur, ut pari gradu grassari ad laudem, non autem prævertere contendat. Quamobrem florum est, quæ hominum ore frequenter effunditur, justissima querela, cultorum scilicet plerosque novis quotidie floribus comparandis in-

vigi-

vigilare, in iis verò, quos comparaverint, ingenioſo artificio perficiendis connivere; hoc eſt in vulgari cultura ſatis ſolicitos, in præſtantiſſima eſſe penitùs incurioſos. Et ſanè, ſi pulcherrimum in hoc ſtudium incumberemus, florea miracula, quæ magno foris impendio conquirimus, paratiora domi ac præſtantiora inveniremus. Quòd ſi cultrix induſtria à duriſſimo arborum ingenio inſitivos alienoſque fructus feliciter exigit: quidni eadem à mitiſſima florum indole novas oculorum nariumque delicias exoret? Libet igitur florei decoris mangonem agere, ut hortenſes ephebi decentioris formæ inſolito lenocinio in admirationem amoremque ſui vel ipſam criticorum effaſcinent ſeveritatem. Libet ſupra naturæ vernantis morem artificioſa miracula audere: ne voluptariæ culturæ pars jucundiſſima deſideretur. Tempeſtivas commendabili audaciæ ſuppetias fert, quæ chymicam ſapientiam ab eruditis latibulis hortenſem educit in lucem, Andreæ Capranicæ cum genere, tum eruditione nobiliſſimi, planéque Romani viri academico in conſeſſu cum plauſu audita vox. Cum tria ſint, inquit ille, naturalis commiſtionis elementa, nempe Mercurius, ſive glutinoſus terræ humor, quem Chymici paſſivum dicunt; ſal, ſive ſemen actuoſum, naturamque conſtituens; ſulphur denique, hoc eſt ſulphurea quædam vis præparans atque conjungens: imitatrix natu-

Arcana florum cultura miraculorũ ferax.

Andreæ Capranicæ hortenſis diſputatio.

ræ

ræ ſolertia in hortis ingenioſa miracula triplici pariter, eoque parabili præſidio efficiet. Nam interfectarum pecudum ſanguine Mercurium ſupplente, ac Mercurialem terræ ſuccum minùs validum adjuvante florum corpuſcula mirum in modum amplificabit; hircino tamen, utpote nimia ſiccitate inepto, abſtinebit: cineribus, tanquam fœcundo ſalacique ſale, cum ipſo ſanguine commiſtis numeroſos partus excludet: fimo tandem ſulphur æmulante cum celeriter maturabit, tum variè colorabit. Verùm, ut à minutioribus initiis major exiſtat admiratio & voluptas, prædictorum medicaminum vires, ſive quintas (ut vocant) eſſentias, aqua vitis præmacerante atque exugente extractas, ac diſtillarii fervida opera in anguſtum contractas, adeoque vehementiores adhibere præſtiterit. Attentiſſimè tamen cuſtodire oportet, ne perurentibus hiſce medicaminibus radices ipſæ contingantur; ſed ut interjecta modica humo innocenter ad partum incaleſcant. Cum autem pro caloris omnia temperantis gradata temperie ipſorum portio & menſura medicamentorum adhibenda ſit; dimetiendo lætaminis potiſſimùm calori perutilis fuerit productiſſimo collo, & occluſo penitùs oſculo ampulla, quæ variatim calido contactu incluſam aquam gradatim aſcendentem deſcendentemque demonſtrat. Sic ille. Sic autem teſtes oculati complures: In Hetruriæ op-

Conſitio mira.

oppido celebri, cui vernaculum nomen Aquapendens, ingenioſus hortuli cultor, aurifex, ut in auro, ſic in agro ſplendidus faber, jucundiſſimum illud prodigium arcanis elementis conflat, ut in anguſtiſſimam glebam, calice modico, aut ejuſdem amplitudinis fictili vaſculo, aut etiam cochleæ teſta incluſam depactus arboris frugiferæ ſurculus terna minimùm vel quaterna juſtæ magnitudinis, & nativi ſaporis poma inducat, ac decennium circiter duret: quod agreſte miraculum (niſi fallit fama) ad floriferos ſurculos facilè videtur poſſe transferri. Sic præterea in hortenſi re multùm callentes alii: Ut plantæ lætiores profiliant ac vernent; ſui generis cineribus terræ permiſtis, aut certé columbino fimo cum aqua in ſole tepefacta pabulandæ ſunt. Quanquam poſterius hoc pabulum bulboſis tuberoſiſque radicibus, vitio & corruptioni opportunis, periculosè apponitur. Sic demum ego: Quoniam artis hujus mangonicæ atque ornatricis arcana medicamenta & adhuc multa excogitata ſunt, & plura in poſterum excogitari poſſunt; non eſt mihi propoſitum rem infinitam æquare velle dicendo, ſed aliqua præmonſtrare, tum ut cupidis facem præferam, tum ut deſides ad curam pulcherrimam incendam. In floribus hæc amamus amœna prodigia, tempeſtivitatis vices arbitrarias, coloris nitelam novam, odoris gravitatem emendatam aut inſolitam ſuavitatem conciliatam, & multi-

Lætificãdi plantas ratio duplex.

In floribus admiranda.

ti-

tiformem formæ varietatem. Quadripartitæ hujuſce artis ſecretiora præcepta, ſeorſum & capitulatim tradenda, jam accipe.

Arbitarria florum tempeſtivitas.

CAPVT IV.

QUod ſumma in animis virtus, hoc imitatrix in hortis cultura perficit, ut ſicut vir, ſic flos omnium horarum ſit; ſive ut, modò anticipata, modò dilata, modò continuata cujuſlibet floris tempeſtivitate, vere arbitrario perfruamur. Igitur ſi roſam exempli cauſa (quod enim uni convenit flori, transferri commodè ad plures poteſt) vernare temporius voles: properato circra extremum Octobrem ſatu, intra fictile ſolo ſuccreto, & fimi admiſtione tenero humectoque inhumabis: calida bis quotidie rigabis, & fovebis: ventoſis, nimiumque pluvialibus diebus intra tectum ſubduces: pernoctare ſub dio non permittes: ubi gelicidia hibernique imbres deſierint, ac diei apricitas invitarit, vitalem ſolis in lucem proferes: ubi verni teporis prima illecebra germinum primitias evocarit, calidiorem affundes aquam. Ita fiet, ut veris florum noviſſima roſa prior effloreſcat. Unum imminere periculum monuit experientia, ne, violenter prœfeſtinato fœtu, mater effœta præmoriatur. Tanti tamen fecere culturam

Flores properati.

iſtam

iſtam veteres magiſtri, ut eam litteris commendatam poſteritati præmonſtrarint. Effoſſa igitur circa radicem (ut Plinius docet) pedali (ut Didymus & Palladius) bipalmi ſcrobe; & matutina veſpertinaque calidæ irrigatione quotidie iterata ſerotinus roſæ flos ſolicitabitur. Si præterea cupis Tiberii præmaturum auguſtum cucumerarium nobili, mobilique, atque adeo ambulatorio roſeto æmulari: confecta bruma ſtercoratam terram cophinis aut fictilibus inditam roſarum radicibus obſeres, modicumque præbebis humorem. Eodem obſita vaſa tepidis & inſolatis diebus juxta ædificium promovebis in ſolem, ut ab afflatu noxio protegantur: frigidis autem, & procelloſis, necnon in veſperam inclinatis ſub tectum referes: quin etiam per ſerena frigora intra ſpecularium minimenta recipies, quæ ſalubres radios admittant, gelidam uredinem excludant. Ubi ab æquinoctio verno planè annus intepuit, totos cophinos aut fictilia ſummis tenus oris infodies: fontanam aquam ſitientibus irrorabis. Quòd ſi reſectam è roſæ frutice gemmam hiulco amygdalæ cortici uſitata inſeret emplaſtratio; præflorens arbor floreas gemmas, roſas, verno per hiemem fœnore repræſentabit. Si more majorum Quiritum placet, natalitio anni menſe Januario iniri à roſis conſularem ac regium inter flores purpuræ magiſtratum; Democritum audi docentem, roſarum ſtir-

Nat. hiſt. l. 21. c. 4.
Apud Conſtant. Pogo. de agricult. l. 11. c. 19.
De re ruſt. Februar. ſine l. 3. tit. 21.
Apud eund. Conſtant. ibid.

ſtirpes æſtivis menſibus bis eſſe per dies ſingulos irrigandas. Cæterùm vernos æſtivoſque flores hieme citabunt quæ calida ſunt, & pinguia, necnon tenuia, velut detractis folliculis vinacea, exemptis oſſiculis olivarum recrementa, & fimus, præſertim equinus, identidem ſuffectus. Ita ſi ſub Octobris calendas caryophyllum, violam, ac generis hujuſce plantas, detruncatis ſubinde germinibus mutilas, cum radicibus, in harum aliqua efficacium ſordium obrues: è vitali ſepulcro inter nivalem brumæ ſqualorem vividus ac nitidus florum partus exiſtet. Quanquam exhauſtis nimia fœcunditate viribus floridæ cum fœtibus matres frequenter intereunt. Denique quodcunque ſemen inditum ſcillæ fuerit, acerrimo bulbi calore feracitatem proritante, celeriùs germinabit. Ut autem ſeram inter nives colligas roſam, ipſos frutices, cum primùm egerminant, in aliud ſolum modò ne incommodum, transfer: nam primam illi confirmandis viribus, ultimam fundendis floribus operam dabunt. Ut ſuis cum pomis ſerotino roſarum vere bis fertilem ſe malus demiretur; roſeis eam oculis callidus inſitor Florentini monitu inoculet. Sed leviore opera roſam præſertim & caryophyllum ſeros cogit ad flores vulgaris induſtria, dum prima germina in calyculos extuberantia digitis decutit: plantaria ipſa æſtivum producit in ſolem: crebra etiam rigatione fovet, ne perareſcant.

Card. de Variet. l. 13. c. 66.

Retardati. *Io. Bapt. Porta Villa l. 9. c. 5. Mag. nat. l. 3. c. 10.*

Apud eund. Conſtant. ibid. Porta Magn. nat. ibid.

Re-

Retardatus enim collectuſque genitalis humor novis identidem cauliculis floribuſque, alieno tempore jucundioribus, vehementiùs atque uberiùs eluxuriabitur. At verò (ut author eſt Anatolius) flores cum cæteri, tum lilia nominatim variis ſubinde temporibus exiſtent; ſi radicum alias in duodenos, in octonos alias, alias demum in quaternos digitos deponamus. Eadem quoque lilia commodè perennabunt; ſi, dum adhuc occluſo foliorum oſculo ſilent, ſuis innixa ſcapis colligamus, atque in recentia fictilia non picata impoſito diligenter operculo recondamus. Cum enim interjecto tempore è tenebris promentur in ſolem, optatam quaſi lucem ſalutatura, pulcherrimè oſcitabunt. Non invidebunt liliis roſæ vegetam perennitatem, ſi Didymum audiamus, qui menſibus eas omnibus ſub cælo clementiore promittit; dum tamen ſingulis pangantur, ſtercorentur, irrigentur. Non abſimilis cultura toto floridas anno (ut præmonſtravi) anemonas feret. Sed breviſſimi floſculi violenter diuturna voluptas carè, nempe radicum vel exitio vel macie ſtabit. Roſam, quæ, licet materno hæreat frutici, cum ſole naſcitur occiditque, varii, quamvis reciſam, vario artificio annuam faciunt. Didymus in amurcam uſque eò mergit, ut liquor ſupernatet. Alii adhuc herbeſcentem hordei ſegetem cum radicibus evulſam in labrum fictile non picatum demittunt, roſeoſque

Continuati.

Apud Conſtant. Pog. l. 11. c. 21.

Apud eũd. l. 11. c. 19.

cap. 11.

Apud eũd. Conſtant. ibid.

que

que calyces ſuperingeſtos eadem herba protegunt ac tuentur. Alii virens hordeum pavito loco ſubſternunt, roſaſque ſuperinjiciunt. Sunt, qui turgentes alabaſtros in viridis hærentiſque ſolo arundinis cavum internodium diffiſſo nodo concludant: & papyro fiſſuram leniter obſtringant, ut ſit, quà theca arundinea interſpiret: vbi verò libitum fuerit, ex eadem reciſa arundine roſeum partum excludant, & aqua egelida foveant, ut dehiſcat. Sunt præterea, qui ſucciſos, linoque circunligatos calyces, ipſo reciſionis vulnere liquida pice illito, immittant in arundinem, eamque, ore cera obſtructo, aut potiùs bene picato, ſub dio in declivi ſolo defodiant, ne penetrans pluvia corrumpat. Tu verò ſic præterea roſarum conſulito diuturnitati. Flores ſemhiulcos ſub veſperam ferro præcidito: manu ne tangito: ſerena nocte ſub dio habeto: mane in fictile, cremati redactique in pulverem plumbi atque argillæ intrita perlitum, & incoctile, atque adeo madori nimio impervium, condito: idem obturato: ſicca in arena obruito. Aut certè ſiccatas roſas roſa ſtillatitia madefacito: tum in fictili labello diebus quinque defoſſas conſervato. Proderit quoque roſas in ollam rudem abdere, eandemque bene operculatam ſub cælo inhumare. Proderit vas querneum cum floribus cæteris, tum præcipuè roſis, quę nondum oſcitent, opplēre: probè operculare & picare, nę qua rima humori pateat: putealibus

Apud eund. ibid. Pallad. Majo. ſive de re ruſt. l. 6. tit. 17.

Card. de Variet. l. 13. c. 66.

Id. ibid.

deinde, aut ciſterninis, aut potiùs profluentibus aquis, utpote minùs vitiantibus, immergere, atque ita perdiu incolumes flores aſſervare: ubi verò eductos dehiſcere volueris, malo pediculum infigere, vel ipſos aceto perfundere, ſolique oſtendere. Vegetas denique ac recentes roſas hoc modo cuſtodies. Vini & ſalis quantum ſat eſt in ollam infundes: eandem roſis nondum hiantibus implebis: operculo adoperies: in cella repones: cum voles, ollares roſas eximes: in ſolis aut fornacis tepore expones, ut diducantur. Illæ autem perinde formoſæ recenteſque videbuntur, quaſi tunc hortenſis terra, non coctilis argilla peperiſſet. Atque ſic demum inter ollas verſari decorum eſt. Amaranthus, inter caducos flores immortale miraculum, aqua madefactus riviviſcit, & hiberna ſerta contexit. Reciſus etiam, & lento furni vapore ſiccatus coronarios in uſus reponitur. Uſque adeo vivax eſt, ut & nominis & pulchritudinis immortalitatem demerſus ambuſtuſque tueatur. Verùm ut hujus diſciplinæ capita ipſa ſummatim ac diſtinctè complectamur: aliena flores tempeſtate vernare cogemus aut germinis retentione, aut loci calore, aut alimenti pinguedine, congruentique temperie. Citá enim retentio tempeſtivam fœcunditatem ſeros reſervat & laxat in partus: penetrabilis calor meatus aperit, ac præcocem elicit amœnitatem: alibilis pinguedo, atque temperies ad veris

Plin. l. 21. c. 8. Ioan. Ruel. de Nat. ſtirp. l. 2. c. 20.

Arbitrariæ tempeſtivitatis ratio multiplex. *Cardan. ibid.*

veris intempeſtivi floream luxuriem vires impetumque ſufficiunt. Ea igitur eſt hortenſis artis potentia, ut mortalium, uſitatas delicias faſtidientium, delicatæ voluptati conſulens conſtanti lege naturæ conſtitutas temporum vices, annuaſque tempeſtates libero vagoque vere permutet. Placet jam decoram voluptatem hanc jucundiorem facere condimento ſalis factitii, ſtatim eliciendis alieno etiam tempore roſis præſentiſſimi, quem ego ſalem è Petri Joannis Fabri, Monpelienſis medici, Palladio, & Myrothecio Spagirico in Floræ meæ beneficinm deprompſi. Principiò compluribus roſarum fruticibus crematis & cinefactis, reſiduus cinis ad quindecim aut viginti libras colligetur. Ex eodem cinere, cum roris aut imbris cæleſti aqua infervefacto, lixivium fiet. Tum è lana coacta tæniolæ, altera quidem parte in ejuſdem lixivii vas demiſſæ, altera verò in vas alterum propendentes, ductum ad ſe lixivii liquorem ad liquidum percolabunt: aut certè laneus lineuſve pannus percolantem conſutus in ſaccum, ſive emporetica & bibula charta in cucullum convoluta, velut colo tranſmiſſum, defæcabit. Ut autem totus unica opera ſal eliciatur, in ſingulas cineris libras denæ vel duodenæ humoris ejuſdem adjicientur. Ad hæc in aheno lixivium ſinetur exhalare uſque adeo, donec ſal incipiat apparere: qui cum lixivio trajicietur in vas vitreum, ſeu terrenum, fi-

Sal Chymicus arbitrariis floribus eliciendis:

Petr. Ioan. Faber.
Pallad. c. 3.
Myroth. l. 2. c. 3.

guli tectorio lævigatum; ne ſicceſcens in æneo ſal vitioſo metalli odore imbuatur. Transfuſus lento igne, aut æſtatis igneo in ſole bene ſiccabitur. Siccatum ſalem oportet iterum in fictili fuſuræ catino temperato vapore ad inſtar calcis excoquere, ac ſedulò cuſtodire, ne liqueſcat: quia vis ejus omnis evaneſceret. Debet igitur validè incandeſcere: tum aut rorato aut pluvio humore macerari, & ſupradicto more percolari, ut liquidior fiat: deinde vel in unum vitreum vas, vel in plura defundi; atque in ſole, ſeu lenta pruna ſiccari. Idque ſepties aut octies opus iterabitur, quoad ipſe ſal candidiſſimus & limpidiſſimus reddatur. Exinde roſtrato è diſtillarii vaſe, vitreo tamen, non autem plumbeo, quod ab Arabico fonte derivata voce Alembicum appellant, ſtillata roſa in tabem liquandus eſt, tum lentè ſiccandus: denique igneo roſarum vapore ſtillatitio, qui vulgò ſpiritus dicitur, reſolvendus. Hanc verò quintam è roſis naturam ſic exprimes. Roſas complures in vitreum œnophorum peramplum communi aqua roſacea ſemiplenum conjicies: ſummum vaſis os operculo itidem vitreo bene obſtrues: in fornaculam condes: omnia lento cinerum tepore quinque vel ſex horas infervefacies: extillantem humorem ſubdito excipulo colliges: eundemque in vas primum refundes, cum illud refrixerit. Roſarum præterea tum florem, tum liquorem eodem ex œnophoro educes,

om-

omnemque vehementi pressura succum elicies: eum in idem vas defundes, recentesque rosas adjicies: ut simul omnia quinquies aut sexies inferveant, facies: tum prædictum succum eodem vase probè operculato conclusum quinquaginta aut sexaginta dies fermentescere patieris in cella vinaria. Lento denique cinerum calore igneus atque æthereus vapor, sive spiritus ardentis aquæ modo stillatim elicietur odoratissimus, & veluti liquato in aquam igne vim habens adurendi. Hoc ardentissimo liquore sal supradictus resolvetur an distabescet. Ut igitur extemporalis rosa quidvis anni ad arbitrium existat: ejus potentissimi medicaminis aliquantum ipsis fruticis radicibus affundetur: perfusa pars communi cinere cum terra commisto coaggerabitur. Neque verò adeo medicatus liquor unis evocandis rosis, sed multis quoque cum totius corporis, tum præcipuè capitis morbis depellendis opportunus est, si sorbeatur cochlearis mensura. Et adhuc quidem lusit in rosa: majore nunc miraculo, quos enecat, ad vitam revocat flores, quæ Naturæ à secretis est, innocens & ingenua Magia. Etenim quancunque virentem vernantemque stirpem seminis fertilem radicitus revellit; concrematam in cinerem, nitrosumque salem peritè redigit. Ejusdem præterea plantæ semina bono in solo nova luna deponit: mox emissis primulis germinibus ad partum jam incitata,

 ex-

extrahit: cum prædicto ſale conterit & commiſcet; atque ita macerat & putrefacit. In ſalis hujus unciam duas adjicit uncias quàm mundiſſimæ virginiſque terræ: abſtinet autem à ſtercoroſa, ſive animantium purgamentis olida ſordidaque. Humum, quæ propter fontes nonnunquam lutoſa & pinguis invenitur, hunc ad uſum aptiſſimam deligit & adhibet; priùs tamen bene repurgat. Utranque deinde rem conjicit in vas terrenum, haud quaquam lævi tectorio incruſtatum, atque in hortis expoſitum eſſe patitur ſub dio: ne tamen in illud impluat, cavet. Cremata jam & humata planta triduo reviviſcit ac regerminat vegetior; excelſior, atque formoſior. Tunc eadem ars, rerum admirandarum ſolers, pro germinis incremento ipſum fictile patentiori loco paulatim ſubducit: in ſubdiali denique ac perflabili feneſtra, locat. Eidem fictili opertum foculum ſupponit, indita ardente lucerna vaporantem; idemque operculo claudit, tuendæ ſtirpi idoneo, ſumma parte perforato: Exinde novendialem flammam minutatim & gradatim exauget. Nonum circiter diem, cum operculi ſummo è foramine flos incipit exiſtere, teſtam ita operculatam (operculum enim removere nefas eſt) in frigidam humidamque cellam ſubterraneam recondit. Ibi quatridui ſpatio, ſale jam in tabem reſoluto, flos evaneſcit, & planta ſubſidens recedit. Hìc

ex-

extrema ſolertia prædictam cum ſale confuſam terram è fictili vitreum in vas peramplum trajicit: idemque ſigillo Hermetis obſignatum frigido humidoque loco aſſervat. Ubi novo miroque ſpectaculo cùm oculos, tum animos paſcere collibuerit, in ſolem profert: ſi ſol languidè calefaciat, ſubditi cineris addito tepore ſolicitat. Ecce autem inter vitreas anguſtias ingens miraculorum congeries: excitante calore paulatim aſſurgens, modò ſopita, planta proſilit: floreus Phœnix intra horæ dimidium ſuis è cineribus renaſcitur: è terræ tumulo vernam redux ad vitam flos mortalibus ad immortalitatem ſurrecturis proludit: in aprico ſine opaco floris umbra porrigitur: ſatoque ſale non decantata ſterilitas, ſed mira ſola ſalacitas ad extemporalem partum conciliatur. Quis jam inſulſam eſſe inſipientemque florum culturam putet, cui ſubeſt arcanæ ſapientiæ ſal? Nec minùs, quàm reparabilis vita fuerit, in arbitrario flore admirabilis eſt alterna mors. Subducto enim calore umbratilis flos in ſuos cineres relabitur, ſuumque chaos ſenſim repetit evaneſcens. Decet nimirum ad voluptatis arbitrium renaſcentem inuſitati veris, vitro incluſi, formoſitatem ſine cadaveris deformitate denaſci. Sed ne quis à me bellam, & jocoſo circulatorum ſalillo conditam fabellam ad præſtigias & offucias animis offundendas enarrari exiſtimet, teſtes

habeo ſalis hujus efficaciſſimi cum graves Philoſophos Chymicoſque complures, tum in primis Joſephum Quercetanum; qui licet arcanum experimenti pulcherrimi artificium non evulgent, id eſſe tamen exploratiſſimum affirmant. Et Quercetanus quidem ingenuè fatetur, nullis precibus aut promiſſis effici à ſe potuiſſe, ut Polonus medicus experientiſſimus opertam ſpectaculi hujus artem aperiret. Is autem ſtirpem quanlibet ſcitè ac philoſophicè ſolvebat in cinerem: apparatoſque ampliùs triginta ſtirpium cineres ſuis quenque in vaſculis, Hermetis ſigillo conſignatis, & peculiari ſtirpis cujuſque nota inſignitis aſſervabat; ut, cum popoſciſſet uſus, lucernæ igniculo cineribus admoto repentinam eliceret viriditatem. Neque verò, ut res ipſa, ita cauſa compertu difficilis eſt. Etenim, ſi chymica eam ſcruteris in latebra, manet occultum quoddam ſtirpium in ſale ſemen, quod illico exit in opus vividi caloris acceſſu. Sin autem eandem cauſam Lycei mavis in luce cognoſcere; præparantes qualitates, quæ vel ad excitandam, vel ad regenerandam vim ſeminalem, in ſeminibus vigentem, animatique corporis membratim effectricem, requiruntur, in huiuſcemodi ſalibus partim remanent, partim calore adventitio reparantur: ipſa verò ad corpus ex diſſimilibus rebus temperandum initia ſive elementa ſatis commiſcentur. Nam in cineribus

Hermet. diſcipl. defenſ. c. 23.

ribus

ribus ſalibuſve latens ignis & aer cum additæ humidæ materiæ aqua terraque efficaciter confunduntur. Quare facili celerique negotio exiſtere poteſt vulgari ſatu editæ gemella quidem planta, ſed tamen propter imperfectiorem gignendi facultatem, tenuitatemque materiæ minus vitalis, & receſſu caloris evanida. Sic æſtivæ pluviæ ſubitarij filij, ranunculi, alijque abortivi vermiculi, quibus putris materia mater eſt, quàm facilè naſcuntur, tam celeriter occidunt. Ex earundem qualitatum fœcunda permiſtione pullulavit geminum illud oculis jucundum prodigium, in vrticæ videlicet combuſtæ conglaciato lixivio concreta ejuſdem vrticæ imago, & in aqua ſtillatitia repentè nata & innatans planta : illa Quercetano, hæc alio ſcriptore celebrata. Illud hìc ad extremum habeo ſubijcere, chymicum iſtud in re florea ſpectaculum, quod ſibi ſpectatum permulti conteſtantur, mihi nec experimento, nec aſpectu eſſe compertum : ſed, ſi naturæ viribus exhiberi poſſit, ob eam, quam expoſui, cauſam non improbabile videri. Quòd ſi quis obſtinatè perneget, nullius fidem extorqueo.

Indu-

Inducti floribus colores.

CAPUT V.

Rariorum colorum inductio.

TRiplex vel universis vel plerisque floribus insolens color in hortis magis expetitur, quàm inveniatur, niger videlicet, qui lugubri facie arrideat: viridis, qui, dum floret, herbescat, oculosque pascat: cyaneus, qui cælum coloret in terris. Squamosus alni fructus in ipsamet ultro inarefactus arbore, ac tenuissimam in farinam contritus nigrum, rutæ succus viridem, cyani flos in frumentariis agris passim obvius, itidem arefactus, atque in pulvisculum resolutus cyaneum sive cælestem colorem dabit. Usus autem hic esto. Fimum ovillum, utpote humida levitate misturæ alibili aptiorem, sumito: ex aceto bene subigito ac depsito; eo enim crassiusculum ovis excrementum idoneam ad commistionem extenuatur: exiguum quoque salis adjicito; nam eodem & aceti astrictoria vis emendatur, & ad radices acriùs pervadendas via medicamento aperitur. Ad hæc vel expressi è rutæ succi, vel prædicti pollinis alterutrius tertiam circiter præ fimo partem cum ea massa confundito & permisceto: scrobiculum bono in solo, quod intra testam extrave sit, excavato: eam massam in eundem demittito: in ipsam medicatam intritam colorandæ plantæ radicem defigito: deinde irrigato, curato, colito, ut mos est. Illud autem sedulò curato,

rato, ut albi floris radiculas hoc artificio deligas medicandas. Ita, propter exemplum, candidi caryophylli ſurculus efficaci fimo infoſſus peregrino facilè colore vernabit. Candor enim, docilis nimirum color, cum perſpicuus & pellucidus ſit, colorati alimenti particulas radicitus hauſtas, totoque probè corpore permiſtas expicto in flore, tanquam ingenuo in ore, manifeſtat. Quid, ſi multicolor iſte fucus in vna eademque prædicti maſſa lætaminis confundatur? Equidem cum Joanne Fabro, Lyncei judicii viro, à quo totum id florei medicaminis præſcriptum accepi, fieri opinor poſſe, vt natura, quæ ſuopte ingenio frequenter ludit in floribus verſicolore pictura, colludentis artis invitamento laſciviat audacior. Quin etiam probabili conjectura & ratione idem Faber affirmat, florum villos ac ſtamina &, qualia videmus in croco, capillamenta, quia floreæ concretionis purior ſuccus, & veluti diſcolor ſanguis ſunt, efficaciſſima pollere tinctura, vt floſculis alijs, candidis tamen, multiplicem atque adeo amabilem fucum faciant. Neque verò illa in floribus pulcherrimè inficiendis experimento frequenti explorata præſcriptio reticenda eſt, quæ ſic præcipit. Solum pinguiſſimum deligito: id eòuſque in ſole ſiccato, dum prætenuem ſolvatur in pulverem: eo pulvere teſtam rite oppleto: mediam candidi floris plantam aut ſurculum depangito: ne quid infuſi humoris, aut inſtillati roris ea humus

Florum pars tincturæ aptiſſima.

Colorans irrigatio.

hau-

hauriat,nequid ipſe,præterquam colorati liquoris, affundas,caveto. Quare ipſum fictile nocturno pluvioque cælo ſubducito, aprico tranquilloq; die in ſolem efferto. Si regum æmulos purpurare placeat flores; Baſilicum lignum, cujus roſea ſanie offectores lanas imbuunt, minutatim in taleolas vel ſegmenta concidito, atque in aqua decoquito, donec ad tertias quartaſve coctura ſubſidat: eo purpureo decocto, cum jam deferbuerit, matutinus ac veſpertinus pocillator bibulum ſolum inſuccato. Si candidas hortorum gemmulas pretioſo raroq; miraculo ſmaragdinam in viriditatem gemmaſcere delectet: ejus rhamni ſeu ſpinæ, quam Petrus Andreas Matthiolus Infectoriam appellat, vulgò Spinum cervinam dicimus, maturiſſimas baccas, modicè diductas, in aqua incoquito, præſcriptaq; ſolum forma irrigato. Sin autem floreum argentum in aureum florem chymica æmulatione flaveſcere laudabiliter avara cupido eſt: baccas eaſdem nondum ſatis maturas itidem apertas excoquito, flavoq; terram ſucco ſaturato. Si denique diurnæ lucis candorem vultu præferentes floridulas terræ ſtellulas triſti nigritudine nocteſcere voluptas eſt: minorem gallam & chalcanthum in atramētum infervefacito: eo ſi radicem intingas, floris cacumen inſcribes. Aut meminiſſe aut prædiſcere hìc debes, adeo naturam non exui vel expelli, quin ſubinde illa recurrat. Quare de ſua ſe removeri ditione indignans, nativus

In Dioſcor. l. 1. c. 102.

identi-

identidem reflorefcet color; ut naturæ cum arte fuper unica planta concertatio voluptatem pariat bicolorem. Quòd fi audere non pigeat, etiam triforme leges ab una ftirpe miraculum. Nam fi difcoloribus ex aquis alteram mane, vefpere alteram utrique ftirpis lateri fic affundas, ut quotidie latus unum diftinctis temporum intervallis duplicem fucum ebibat, colorumque vices alternet irrigatio præpoftera, matutina nunquam ejufdem coloris afpergine in eandem partem fub vefperam refufa: & nativo, & adventitiis efflorefcentibus coloribus jucundè prodigiofa planta trium colorum ore triplici ridebit. Audio rem felici periculo comprobatam, atque equidem credo quia phyfica ratio perfuadet. Cum enim fingulæ diverforum colorum irrigationes, utpote non universè, fed particulatim irroratæ, totam fimul plantam alere, atque adeo colorare non poffint; multicolor alimentum non fatis ubique commiftum multiformem prodit in florem. Huc accedit, quòd naturalis color, ab artificiofis non planè victus, ex parte aliqua eminet, floreumque triplicat cum voluptate difcrimen. Si candida lilia rofeo rubore tingere, hoc eft fi virginalem candorem decenti pudore pingere volueris; monente Anatolio, Cajoque Plinio fubfcribente, florefcentes liliorum fcapos menfe Julio colligito: denos, duodenofve in fafciculum colligatos in fumo, fufpen-

Tinctura liliorum.

Apud Conft. Pogon. de Agr. l. 11. c. 21. Nat. hift. l. 24. c. 5.

ſpendito: fumidi temperatique vaporis efficientia ſparſim extuberantibus nodulis ſive bulbulis, ſcapos ipſos in fæce vini vel nigri vel Græci menſe Martio macerato, donec tibi eoſdem extrahenti purpureo colore planè ſaturi appareant: deinde, in ſcrobiculis affatim circunfuſa fæce, ſerito: videbiſque adeo multum eſſe à teneris conſueſcere, ut in extremum germen tranſeat prima ſeminis tinctura. Cæterùm Florentini conſilio lilia facilè variatimque expingemus, ſi citra vulnus intra liliacei bulbi ſquamas cinnabarim, aliumve pro arbitrio colorem infundamus. Tuliparum quoque flores arbitria pictura variabit, ſi biduo triduove bulbi habeantur in aceto, donec tenereſcant: deinde eximantur, ut acetum nonnihil expiret: exinde colores minimè acres edaceſve innocentibus bulborum inciſuris ex vino ſtillatitio inducantur: colorati demum bulbi elapſo menſe inhumentur. Ipſa, purpureum formæ compendium, roſa, ſi Didymo magiſtro, cum primùm dehiſcens in folia cœpit evolvi, ſulphuris nidore ſuffumigetur, exalbeſcet: ſive quia ſulphureus albor, igne extenuante atque rarefaciente penetrabilis, tenuis roſæ meatus pervadit & inficit: ſive quia juxta delicatus, atque odoratus roſæ flos olidiſſimi ſuffitus horrorem inſolito pallore teſtatur: ſive tandem ne formoſo colori nimiùm credas, qui fumo leviſſimo decolaratur. Idem roſæ flos peregrinos

Apud eund. ibid.

Tuliparum.

Roſarum.

Ibid. c. 29.

nos

nos facilè induet colores; ſi, ſolertiſſimo viro Joanne Baptiſta Porta ſuadente, juxta radicem diffiſſum in caulem, itidemque fiſſos in ramulos aut æruginem, aut Indicum, aut crocum, aut cæruleum lapidem, aut alium quemlibet fucum tenuiſſimè comminutum largiter ingeras: ſi, plaga deinde bene circunligata, fimum adaggeres. Obſervabis tamen, ne, quæ plantas adurunt atque enecant, coloratura venena, cujuſmodi habetur auripigmentum, applices. Quòd ſi cæleſtis pulchritudinis vorſicoloribus imitamentis flores in Irides aëria feliciores transformare placet: complura generis ejuſdem, at non ejuſdem coloris florea ſemina in ovillam caprinamve pilulam defixa, vel in gracilem arundinem incluſa, vel in laciniis colligata ſerito. Corruptis enim vaginis & involucris, è ſeminibus varia permiſtione adulteratis diſcolor florum ſoboles exiſtet, quæ non pluviæ nubis lacrymis, ſed geſtientis naturæ riſu expictam Iridem ſerena fronte præportabit. Jamverò, ut peregrini colores pertinaciſſimè, ac tanquam jure hæreditario hæreant, è pomariis ad floralia callidam conciliatricem inſitionem traducamus, cujus artifici dexteritate manſuefactæ ſtirpes ignotis foliis, & non ſuis ſe floribus operiri demirentur. Atque ut in auream flavæ pulchritudinis hæreditatem geniſta inſitivam roſam & gelſiminum adoptet, primùm immittendas plantas, cum genita-

Diſcolor ſeminum permiſtio. *Matthiol. in Dioſcor. l. 2. c. 153. Io. Bapt. Porta Mag. nat. l. 3. c. 5.*

Inſitione adventitii colores.

Porta ibid. c. 15.

nitali terra tranſlatas ad geniſtam aſſeramus, quòd illæ materno meliùs, quàm novercali, ſuſtinebuntur ubere, dum inoleſcant: geniſtam deinde terebra, ſeu potiùs peracuto cultello, qui ſcobem minimè faciat, nec perurat, obliquè mediam perforemus; ut naturali contentione in ſublime feratur cum à ſtirpe ramus immiſſus, tum ab radice humor affuſus. Ad hæc roſæ vel gelſimini veluti traducem ramulum, quàm latè inſeri & circundari trunco debet, ſummo leviter cortice circunraſo ſpoliemus, ut is expeditè ac proximè adhæreſcat: tranſmiſſiſque binis terniſve gemmis, foramini aptemus: ſubacto etiam luto vulnus circunlinamus, & vinculo circunligemus: poſtremò inſitum ſurculum, dum ſuccreſcentis idem geniſtæ niſu ſuſtollitur, hoſpitali tenus frutice à matre recidamus, ut inoleſcente cortice inſitum coaleſcat, & coëat cicatrix: ſuperficiem verò fruticis ad ipſum vſque receptum ſurculum detruncemus, totus ut ſuccus aliò non evocatus uni potiſſimùm inſito ſerviat. Ita cum geniſta, atque cum aliis quoque diverſi coloris congruentibus plantis concorporantur, externæque matris utero iterum concipiuntur pridem nata roſa & gelſiminum: ut hominem, quamvis adultum, ad novam virtutis morumque faciem & alium & eundem renaſci poſſe, à ſtirpibus doceamur. At verò ſi candidum aut purpureum caryophyllum cæli

colo-

colore donare velis, à vulgatiſſimis illum plantis ſic impetrabis. Bugloſſum, aut cyanum, aut potiùs vetuſtum erraticum intubum, quem & cichorium appellant, radice tenus, quæ pollicarem ſuperet craſſitudinem, recides: tum mediam radicem conſideratè modicéque diffindes, ne plus juſto fiſſura deſcendat: ac floriferam ſobolem à parente vulſam aptè immittes, ut rimam coagmentet: vimineo demum nexu ictum vulnere inſitivum fœdus obſtringes: ac ſauciam hoſpitam ut conſanes & lætifices, circa terram circumjectam fimum putrem adaggarabis. Ita in pulcherrimo flore cælum colorari poſſe pollicetur inſitio erudita. Quanquam ego ſpectaculum hoc ſæpius auribus, nunquam oculis uſurpavi. Illud eadem præterea à ſe poſſe confidit, ut in candidos flores color derivetur aut purpureus, ſi rubræ paſtinacæ, quam ſiſer nonnulli vocant; aut puniceus, ſi anchuſæ præſcripta ratione jungantur. Jam verò ſi ex albo rubroque bicolorem expetis roſam, eam ingenioſus inſitus, quem inoculationem ſive emplaſtrationem nominant, ſic feliciter dabit. In eo roſæ frutice, de quo inſerere, atque oculum gemmamve ad inſitionem ſumere voles, novellam, integram, & maximè nitidam quæres virgam: in hac deinde oculum conſiderabis, qui bene appareat, quique ſolem ſpectet orientem, bonamque floris indolem habeat: eum oculum modico in cortice ita circunſignabis, ut is medius ſit:

Id. ibid.

Id. ib. c. 3.

 acuto-

acutoque ſcalpello eundem circuncides, & cautè materiam delibrabis, ne oculum lædas; quem à materia reſectum intercides medium. Ejus poſtmodum fruticis, quem inſerere voles, generoſam ac nitidam virgam eliges, & ejuſdem amplitudinis cortice gemmaq; dimidiata materiem nudabis: in eam verò partem, quam nudaſti, dimidiatam gemmam ex altero ſumptam frutice aptabis ita, ut emplaſtrum delibratæ parti conveniat: duorumque oculorum, diverſarumque gemmarum inter ſe apta ſegmenta unus oculus, atque indiviſa gemma videantur. Ubi ſic feceris, circa gemmam libri plagam revincies, dabiſque operam, ne lædas: deinde commiſſuras & vincula bene ſubacto tenacique luto, quod imbre non dilabatur, collines: ſpatium tamen gemmæ relinques, unde libera egerminet. Ne materiæ, quam inſeveris, ſuccus aliò diſſipetur; ſed unum illibatus & individuus inſitum ut enutriat: ſuperiores ramos, ſiqui ſint, amputabis: tum ſubinde ſoboles detrahes, quæ à lateribus radicibuſque ſubrepunt. Poſt unum & vigeſimum diem ſolvi poteſt emplaſtrum, quia tunc ſolent ſic applicata germina coaluiſſe. Quanquam unius alteriuſve menſis tutior fuerit mora. Sic roſam leges in una ſtirpe à biformi parente bicolorem, ſive bifrontem, Jani ſcilicet ſororem. Idem bicolor oculorum oblectamentum à caryophyllorum plantis, alio tamen cultu, exorabis. Cum enim ip-

ſæ,

ſæ, ut quæ oculis carent, inoculari nequeant; arte diſſimili coalitæ ad floreum hoc miraculum conſpirabunt. Igitur quà candidi, quà rubri caryophylli generoſæ ſoboles radiceſve in duas mediæ partes dividuntur, compoſitiſque invicem dividuis corporibus, aptè coagmentantur in corpus unum, quod ex diſſimilibus tandem partibus compactum, diſcoloribus jure floribus capillabitur. Illud hìc ſupereſt generatim univerſéque tradendum, flores omnes & ſeminum ſatu (ſicut jam præmonui) variè colorari; quòd altrix terra non uno ubique habitu temperata eorundem ſeminum mollia corpuſcula variis locis vario alit atque inficit alimento: & pinguis lætaminis injectu etiam nigreſcere; ſive quòd calido fimi unguine flos infuſcatur, ut candida oleo papyrus; ſive quòd fumidus ac niger fimus, quæ nutrit, denigrat: indiligentia verò & neglectu violam præſertim & roſam, quantumvis purpureæ ſint, poſt annum tertium (ut author eſt Theophraſtus) in ſenium, atque adeo in interitum expalleſcere; quòd, humore vitali ob culturæ deſiderium abſumpto, concolor morti ſiccitas mortifera ſuccedit. Adeo & flores & mores cura quidem feliciter, infeliciter incuria expingunt: ut illa vitam in ipſis coloret, hæc mortem.

Ioan. Bapt. Porta Villæ l. 9. c. 12. Mag. nat. l. 3. c. 3.

Varietatis colorum vulgares cauſæ.

Apud Ioã. Bapt. Port. Mag. natur. l. 3. c. 2.

Arte majus Naturæ miraculum.

CAPVT VI.

Artis, & Naturæ concertantium fabula.

LEgite jam florum avidi mortales, inter flores artificiosè coloratos ornandæ veritati natam, floridulam fabellam. Ars Herculano amoris vinculo Floræ conjunctissima in ejusdem hortensi theatro insolitis coloribus, flores expingentibus, inaspecta post hominum memoriam spectacula ediderat, & in tenui re non tenui cum gloria luserat. Nec Flora solùm admirabunda, sed ipsa etiam Ars gloriabunda garrulo præconio sibi plaudebat. Dissimulandum tamen in fœmina fuerat familiare nativumque crimen, superba garrulitas; nisi Naturæ sese ipsi novo colorandi artificio prætulisset. Vicimus tandem, ajebat, vel ipsa, qua cum assiduum mihi amicumque pro gloria certamen est, quæque victa obmutuit, Natura judice vicimus; dum tuis, Flora, deliciis militamus. Quàm vellem, quæ ubique est, ac nusquam visitur, regali, quo mihi sæpe gratulata est, ore conspiciendam hìc sese daret: ut palmarem hanc, seu veriùs floream victoriam suo quoque plausu cumularet; ac fateretur, ex istis victricem mihi coronam floribus deberi, quos ab orbe terrarum condito iisdem

Artis jactātia.

illa

illa ſemper : obſoletiſque jam coloribus inficit: inuſitatis ego conſpicuos admirandoſque perficio. Pupugit æmulæ Artis jactantior vox aures animumque, magnæ miraculorum opificis, Naturæ: &, Itane vero? ait. Quæ ſine me inertiſſima eſſet Ars, de me citra pugnam triumphat? Age ante victoriam triumphanti meritum plauſum properemus. Tum regio vultu habituque ſpectabilis placidam iram dulci rubore ſpeciosè pinxit in genis: ut non excandeſcere, ſed ſplendeſcere viſa ſit. Amantiſſimæ enim rerum omnium parentis eſt ſine noxio fulmine fulgurare. Vel oris taciti tranquilla, æſtuante corde, majeſtas mitiſſimum ingenium eloquebatur. Pectus in ubera porrectum altricem liberalitatem, omnibus lacteſcentem, indicabat. Regia dignitas & poteſtas in amictus ac ſceptri aureo, nempe bono lumine cernebatur. Hoc igitur ore cultuque auguſta ex infinito ſtipatorum numero quatuor tantùm aſſeclas deligit, præſentem ad uſum accommodatos, Vertumnum ſcilicet, mutationum omnium Dædalum, vario & verſicolore amiculo æquè, ac nomine ipſo, verſatilis vires ingenii denudantem; recocto in crudum juventæ robur ſenio, mimico rictu, atque hircino barbitio feſtiviſſimum caput: ipſos quoque Solis ac Lucis nitidiſſimos filios, eodem editos partu tergeminos pueros, quorum formoſus nitor dies

Naturæ habitus.

Comitatus.

 eſt,

eſt, Luciferum, Meridiem, Heſperum. Et Lucifer quidem ſcitiſſimo filo adoleſcens hac formæ textura præfulget. Matutinis radiis, intonſos in capillos extenuatis, aureolus crinis parili à fronte diſceſſu niveam, in quam defunditur, cervicem amabili fulgore innocenter incendit, ac nitidè opacat. Quæ toto corpore intermicat, ſumma in fronte ſcintillat in ſideris lucem, diei nuntiam, deſinens venuſtas, ac mera Venus. Enimvero inſolitæ pulchritudinis lux diem 'debuit præportare: & radiantis comæ cincinnum eſſe decuit ſidus. Decorè confuſi lactis & ſanguinis roſea temperies Auroram graphicè colorat in vultu: atque in hoc etiam aurora liquentibus margaritis rorat. Liquida enim voluptate humiduli & ridibundi ocelli guttatim fluentibus in lætitiæ rorem lacrymulis ſubinde gemmant. Potes & hunc de more rorem ſalivam ſiderum appellare: ſiquidem ocellos à ſtellulis non diſtinguas. Molli clivo eminulæ uberesque genæ Hyblæo colle feliciùs florent; inermibus enim roſis purpurant, hoc eſt, ut roſeam rem florida brevitate complectar,

Veſtit pudoris purpura inveſtes genas.

Puniceum oſculum, dum animam reciprócat, odorum omnium vitalem ſuavitatem inhalat. Byſſinæ chlamydis nebula glabelli corporis, quod inumbrat, interlucente formoſitate præradiat.

diat. Gemella venuſtate viſendus clariſſimè ſe prodit ſua, nempe meridiana, luce Meridies. Brevioribus radiis ardentior coruſcat flava cæſaries, nativoque calore ſine calamiſtro criſpulos in cincinnos annulata ſuſpicientibus auream gratamque oculis conſerit catenam. Summæ inſidet fronti nitidiſſimus Sol, digna videlicet crinali auro lux. Gemina cum Solis imminentis, tum ingenitæ pulchritudinis luce vividus vultus decenter igneſcit: atque ipſe igneus decor meridianum afflat ardorem. Splendidæ mediæ diei ſimile velamentum ex auro, tenera ilia ſubſtringens, multum corporis nudat: meliùs enim protegit nuditas æſtuantem. Simillimis, planeque fraternis Heſperum lineamentis artifex pulchritudo decoravit: facie tamen leviter fuſca; radiorum capillamento rufiore, antependulo & anteventulo, ferme oculos prævelante; diurna luce in pallidam ſtellatæ frontis facem elangueſcente; occidentis diei purpura colorato medio velamine nuntium noctis illuſtrem ſignificat. Hoc ergo & habitu & comitatu Natura in conſpectum ſeſe dedit Artis, recens apud Floram miraculum ſublatè magnificéque prædicantis. Aſſurrexit utraque parenti maximæ, verendo fulgore perculſa. Ars etiam, quamvis tacita, levi rubore jactantiæ conſcientiam faſſa eſt: ut non fruticibus modò, ſed genis quoque roſas

Ad Artem oratio.

inseviffe videretur. Eam ita prior alloquitur Natura. Ecce, quæ nusquam abest, quo cupis, adest ore spectabilis; quo non cupis, formidabilis, nec ante plausum datura, quàm justo duello superata succumbat. Quanquam superare quî possis eam, sine cujus armis & viribus nec etiam pugnes? Sed age, quam verbis confidentissimis præcerpsisti, utra nostrum re ipsa victricem colorandis è floribus palmam legat, ad novam Floræ voluptatem ac decus, te ipsa judice periclitemur. Venerabunda gratias agit Flora: provocationem Ars interrita non recusat. Ergo, ut erat ab recenti opificio collectis decenter laciniis artificiosum ad prælium succincta, exertisque brachiis expedita, è circunfusis insitionis armis falculam moræ impatiens corripit: fortè proximum Italicæ rosæ perpetuò virentis fruticem in fictili consitum strictim attondet: è duplici oculo delibratum corticem abducit: albæ rubræque gemmas callida inoculatione sufficit. Mirum visu dictuque! Roseus frutex, velut insititia non amœnitate solùm, sed humanitate quoque inoculatus, & pro cultricis atque ornatricis Artis victoria officiosis non spinis, sed floribus pugnaturus, tribus illico tumet gemmis: mox totidem fruticat ramulis: trium denique colorum vernat rosis, nativa scilicet subrubente, atque alba rubraque insititivis. Miratur triformi pulchritudine amabile mon-

Artis insitum admirandum.

strum

ſtrum Flora. Naturam verbis hiſce vellicat Ars. Quæ tuis armis pugno, quàm proſperè meo ingenio expugnem, vide: quàm graviter tuis te roſis convulnerem, fatere. Levi primùm riſu eluſit argutulam inſultationem Natura: tum, Hoccine, inquit eſt; quo me jugulari poſſe ſperaſti, trifidum è triplici roſa telum? Faxo jam roſeos iſtos colores adhuc inviſo, atque inaudito, tuiſque conatibus majore miraculo repræſentatos aſpicias, ipſoque ſpectaculo ſaucia des tandem victrici Naturæ debellatas manus. Tantum profata terram præpotenti virga leviter verberat. Illo leviſſimi verberis nutu admonita tellus, quid magna jubeat Imperatrix, repentinum turget in partum: mox vegetum germen excludit, quod paulatim ramoſa brachia diſpergens, mediiſque inter ficulneas & pampineas frondibus vireſcens, ignotam in arbuſculam adoleſcit, pallido cortice decolorem, florumque rotundis calycibus onuſtam. Hærebat rei eventu ſuſpenſa Flora: ipſius verò Artis, præſago metu immotæ defixæque, corculum aſſultim palpitans, & properè micans trepido tripudio artem ludicram faciebat. Trepidationis motu choreæ cæleſtis æmulam ſolicitì cordis ſaltationem horum Natura verborum ſonitu incitavit! Hactenus proluſimus: jam ſeriò pugnabimus. Nec nobis opus eſt ferro ad victoriam. Sine inſitionis tuæ operoſo vulnere

Naturæ arbuſcula mirabilior.

vin-

vincemus. Atque ut à meis floribus tandem profligata expallescere discas, atque erubescere: trium ista colorum tibi laboriosa miracula nos per ludum & choream properabimus. Tum suos ad asseclas conversa, Age, inquit, vetule mi Ludio, in admirabilem omnem varietatem versipellis Vertumne, citatam efficacemque saltationem & modulato sono, & numeroso saltu præi: ut recentes flores, celeripedem vertiginem versicolore vicissitudine imitati, coloratam choream ludant. Vos quoque agite, mea lux, diurnæ nitedulæ, Lucis puerperæ nitidi Lucilli, pervulgandæ diei perpetui triumviri, volucres orbis infimi pictores; quippe qui, detersis tenebris, rebus redditis colorem, unoque omnia lumine quotidie coloratis: agite, inquam, peregrinam istam rosam vario nitore sic expingite, ut Artis discolorem fucum non desideret: dum expingitis, subsultim sic ludite, ut pugnax pro flore ludus seriò vincat. Decent enim floream jocosa bella victoriam. Statim ab imperio, Dominam prono priùs capite veneratus, incipit tinnulum sistrum numerosè quatere, micare pedibus, toto corpore gestire, non alia Medea, quàm geniali suomet ingenio, recoctus multibarbum in puerum, senex Vertumnus. Capularis senis, juveniliter alternantis pedes, & latera crispantis, exosses enervesque flexus à cæteris quidem spectatori-

bus

bus risum elicuerunt: ab Arte verò, sibi jam præmetuente atque etiam invita, extorserunt. Ipsi recentis arbusculæ antea compressi flores semhiulcis repentè osculis subrisere. Numerosi quà sonitus, quà saltus præeuntis illecebram tergemini fratres, agili tripudiantes impetu, persequuntur. Ludibunda interim agilitate mobilis, tremuloque fulgure illustrior, puerorum radiat pulchritudo. Spectaculum hìc habeo sanè novum admirandumque, quod oculos pridem oblectavit, auribus exhibere. Prior impigro saltatu Lucifer ad arbusculam accedit, ac demessum ex hortensi segete candidum lilium, velut in candoris exemplum, extollit: cum ecce tibi grandioris in speciem rosæ penitùs dehiscentes flores, matutino Luciferi albore afflati, ad simulationem usque lilii exalbescunt. Mox exultim subeunte, flammeolamque imitandam rosam præferente Meridie, meridiani ardoris roseo sensim lumine colorantur. Ab Hesperi tandem subsultantis, expingendumque amaranthum proponentis accessu, occiduæ lucis colore amaranthino paulatim erubescunt: novæque rosæ, novo more, unius dieculæ pingente luce, trium in colorum faciem variatæ, artificiosum triplicis rosæ usitata insitione congestæ, miraculum decolorant. Attonita primùm atque obstupida, ceu saxea, obriguit Ars: deinde victam se cum pudore, tum voce ingenuè confessa, famulaturas Natu-

Naturæ victoria.

Naturæ manus dedit. Flora quoque obſtupuit & plauſit: ſuaſque geniali victoria illa delicias cumulatas eſſe ſibi gratulata, beneficæ bellatrici gratias egit, florum omnium ſuavitatem redolentes. Oblato denique ab eadem Flora florido coronamento, victricem ornaturo, dubitatum eſt, utrum vox, an flos fuerit ſuavior. Hic florei duelli finis: hoc documentum, infeliciter pugnare Artem, cum repugnat Naturæ.

Neque verò quiſquam exiſtimet, Elyſiæ amœnitatis fabuloſum à me florem aliquem prædicari: nam decem ante annos à noſtris hominibus occidentali ex India miſſum ſemen eſt floris hujus, quem barbaro Indi nomine Fuyò, alii à genetali ſolo Malvam Indicam, Japonicam alii vocant: nos cum iis, qui Romam ex India miſerunt ſemina, Sinenſem Roſam nominabimus. Primus ego meritiſſimus ſator hoſpitem florem Romana civitate donavi: Sinenſis enim floris ſatio atque cultura Senenſi cultori debebatur. Ejus igitur ſemina intra profundum fictile pingui tenuiſſiméque ſuccreto in ſolo, ineunte vere, in digiti altitudinem raro ſatu depoſita, crebris irrigationibus tempeſtivè adjuta, & modicè inſolata, poſt menſem foliola emittere, tum foliis conveſtitas virgulas excitare cæperunt: quibus pro incremento recens identidem ſolum injiciebatur, ut radiculæ ſummatim repentes altiùs obruerentur, inſtillataque uligine alerentur: ipſi autem conſito fictili tepidum in locum recepto gelicidia cavebantur. Anniculæ plantæ adultiores ex anguſto vaſis ergaſtulo in libertatem ſpatioſi loci aſſertæ, fœcundumque in gremium præpinguis, irrigui, ſolibus expoſiti, ac præſertim ab halitu Septentrionali averſi ſoli tranſductæ, actis altè latéque inoffenſis radicibus adeo profecerunt ac proficiunt, ut quotidiè diffuſiùs atque excelſiùs arboreſcant. Jamque aliqua, quamvis annuis puta-

Roſæ Sinenſis nomina.

Satus.

Tranſlatio.

Magnitudo.

tatio-

tationibus detonſa, palmos circiter viginti evaluit; caudicis verò dimetiens ad quinque digitos pertinuit. Radix albida, lignoſa, numeroſis implexiſque fibris ad ſummam uſque tellurem capillata, ramoſo divortio ſimul una & multiplex, præpoſteri ſitus arborem ſubterraneam, ejuſque, quam parit ac ſuſtinet, ſimilem congeminat. Ab radice caudex pallidus, ſimplex, & lævis frequentibus ſubinde diſtinctus oculis connivet, quibus gemmaret in ramulos, niſi cultrix vigilantia cæcatum in teretem proceritatem educeret. Ubi truncus deſinit, concolores frondenteſque rami, virgea prolixitudine ſublimiter latéque porrecti, una nemus arbore faciunt. Caudicis ramorumque materies inſtar ficulnæ candida & carnoſa modicè dureſcit. Folia magnitudine pampineis, aſperitate ficulneis, figura utriſque, aut potiùs hederaceis anguloſis conſimilia, ſed tamen crenata, in ipſa rotunditatē angulos & ſinus habent: ſuperiore parte herbido virent colore, inferiore candicant: ramoſis utrinque nervis ac venis ex viridi pallentibus diſtinguuntur: ſua ipſa utrinque lanugine aſperantur: aſperis itidem, craſſis, prælongis, ac ſæpe palmaribus, primò virentibus, tum ſuperiore parte pediculis ſubrubentibus nituntur: & raris intervallis diſpoſita ſic ramos ferè conveſtiunt, ut bina invicem opponantur, alio deinde bina, qui priori contrarius ſit, ſejungantur oppoſitu: atque

Forma.

que

que ita geminatione alterna ordo foliorum decuſſetur. Verùm, ut ingenita foliis aſperitas minuta non manibus modò, ſed oculis quoque contrectata exploratiſſima eſſet; lynceum exploratorem, nempe microſcopium, ſive conſpicilium tubulatum conſuluimus, quod ab ima parte ſuffultum ad breve intervallum ſubdita corpuſcula, ingentem in molem amplificata, ſuiſq; diſtinctè partibus coagmentata, ſupernè intuentibus demonſtrat. Hoc igitur monſtrante, in parte folii ſupina majuſculorum nervorum pulvini & mediocriter virides, & albicantibus tanquam ſtellulis incompoſitè diſtincti viſuntur. Reliqua verò area inæquales & multiformes in areolas, alba humilique lanugine opertas, & rufis atq; eminulis velut lenticularibus verruculis aſperſas, anguſtis quoque ac virentibus mæandris, tenuioribus nimirum venis ſive fibris interſtinctas extenditur. Sed pronæ partis toroſi nervuli diluta in viriditate candore ſimili ſtellati ſunt, & reliquum folium pariter lanuginoſum ac verrucoſum eſt. Pediculus quoque ſubviridis, brevique lanugine hirſutus, cum albida, tum ſubrubicunda ſcabritie exaſperatur. Ab æquinoctio verno in germina oculi turgent: convoluta foliola primùm apparent, quibus paulatim ſeſe tum explicātibus tum amplificantibus virgei ſubeunt ramuli, aſſiduo partu, dum adoleſcunt & roboraſcunt, è gemmis folia trudentes. Quin etiam non rarò fit, ut ex eadem gemma fraterculus

folio ramuſculus adnaſcatur. Sic toto ferme anno foliorum ramorumque perpetuo proventu ad hibernum uſque ſolſtitium Roſa Sinica ſilveſcit. Atque hoc tandem tempore, cum contra frigora oportuit eſſe veſtitiſſimam, foliis ſubinde dilabentibus nuda hiemat: ac, niſi loci ſitu aut artis ope protegatur, facilè gelu aduritur, atque etiam interit. Quòd ſi clementior bruma prætepeat, vixdum veteribus amiſſis, novarum in frondium præproperum gemmat ornatum. Tertio à ſatione anno florere cæpit. Quanquam, difficili jam ingenio mitigato, bima præfloret. Ea floris initia progreſſuſque ſunt. Septembri menſe per autumni æquinoctium è puſillis cum foliis, tum floreis alabaſtris confuſæ paniculæ exiſtunt: mox, incremento ſingula diſcriminante, calyces compluſculi, ſeni plerunque vel octoni, modicis ſuffulti petiolis intelliguntur, quorum calycum pleriq; ſummis è ramis, pauciores proximis è gemmis cum præviis frondibus unà eminent. Forma illis nondum oſcitantibus globoſa, quinis compactilis & quaſi criſtata eminulis commiſſuris, quæ medios circùm alabaſtros inchoatæ acuta coitione faſtigiantur in ſummo. Color iiſdem alabaſtris ab ea parte, qua pediculis inſident, ad imas uſq; commiſſuras viridis, inde ad ſummas ex viridi rubens. Pediculi, qua præſertim parte ſupini ſolem aſpiciunt, ſubrubicũdi; qua calycibus adnectuntur, craſſiores, tandem pandũtur foliaceas in ſtellas, octonis deniſve

Floris tempus, & colores.

denisve virentibus, iisque planis radiis rosarum calyces excepturas. Nam peregrinæ formositatis flori stellæ ipsæ famulare gestiunt in obsequium subjacere. Ubi ferme ad nucis juglandis magnitudinem isti extumuere papillati corymbi; in lacteum florem, extimis foliis, intimorumq; nonnullorum oris subrubentibus, avarè dehiscunt. Mox totam sese pandit ad Batavæ rosæ amplitudinem, repando calyci, sæpius quinquepartito, & in pateræ formam nonnihil sinuoso insidens, varia serie foliorum ramulosis rugis crispantium speciosa, triplicisque coloris vicissitudine speciosior Sinensis rosa, florum Vertumnus, hortense miraculum. Rosa hæc primo lactea decenter nascitur: decet enim floris infantiam lac. Albo deinde rubroque temperatis coloribus, in oris humani formosam temperiem trāsformatur, ut hominibus charissima sit, quibus concolor est. Tandem candido vultu paulò ante nata, purpureo moritur, ut pavidè morientibus exprobret iracundo rubore pallorem. Nostrate tamen sub cælo, utpote minùs, quàm Indicum sit, propitio eadem rosa dilutiore purpura coloratur. In patrio Indiæ solo una die, quam unicam vivit, hæc veluti florum dies matutino cum albore albicat, cum meridiano ardore flammeola est, cum luce noctescente purpurat: ut, quando unum ægrè novum colorem in pluribus flosculis longo tempore ars æmula elaborat, admirandas triplicis coloris in uno flore

vices properare unius eſſe diecculæ ſibi minimè laborioſum ludum victrix natura ſignificet. At verò noſtratibus in hortis hoſpes biduo triduove vivax diuturniorem florei miraculi copiam facit, ut cumulatiorem hoſpitii gratiam lento ſui ſpectaculo rependat. Quanquam utrobique monet è candido mox purpureus flos, ab ingenuo candore facilem eſſe tranſitum ad purpuram. Floris autem jam purpurea folia, ut poma ſolent, ad maturitatis indicium (decet enim maximè purpuram maturitas) humore tenuiſſimo evaneſcente, nonnihil connivent & corrugantur; donec triſtiùs infuſcata, penituſque contracta defloreſcant. Amœniſſimæ ſpectaculum voluptatis eſt, alieno tempore ſic vernare arbuſculam, ut coloribus multis quadruplicem anni faciem ſimul expingat; dum flos alius niveus nivoſam hiemem, alius flammeus igneam æſtatem, purpureus alius maturum autumnum, alii medio quà vitæ quà colorum tranſitu varii variè coloratum ver, univerſi denique ſingulique verſicolores tempeſtatum omnium viciſſitudinem intra tempus breviſſimum colorant.

Ha-

SINENSI
ROSAE
ARBVSCVLA

Habent quidem ejuſdem miraculi præconem Polii foliaPlinium, Tripolii flores Dioſcoridem. Sed ille falſa, quippe lapſus memoria; credulus hic audita ſcribit: nos oculis ſæpe comperta narramus. Una mirabiles Sinenſis floris vices palam tulipa illa æmulatur, quæ materno terræ lacte primò ſatura exalbeſcit, deinde ebriola erubeſcit. Quid unus tamen floſculus cum floriferæ arboris compluribus, quid in ſimplici foliorum ambitu ſeminudus cum folioſiore, quid humi reptans floridulus pumilio cum arboreo gigante, niſi vincendus, congrediatur? Illa præterea mira novitas quotidiano ſpectaculo pæne viluit, ut Sinenſis roſa etiam reciſa in vaſculo aquæ pleno, atque adeo inter manus, ſi diutius habeatur, varios induat colores. Tanta eſt flori huic delectandæ mortalitatis ambitio. Illud autem eſſe cauſæ dixerim, cur idem etiam demeſſus colores mutet: quia ſuperſtes à vulnere floris anima, ſi præſertim aquæ humore, arborei ſucci vicario, foveatur, floreas particulas nativo calore quò vehementiùs percoquit, eò efficit coloratiores. Quanquam ego, cum è binis roſis alteram in aqua, in ſicco alteram de induſtria non ſemel habuerim, experimento didici, pari progreſſione irrubuiſſe utranque, ac ſimul denique contabuiſſe. Unde interpretari eſt, hiſce floribus inſiti humoris abunde eſſe, cum floridam vitam beatè tolerent ſucco ſuo. Et quiſquam neget, roſarum reginam omnium Sinenſem eſſe roſam, quæ gratis

Nat. hiſtor. l. 21. c. 7. De Med. mat. l. 4. c. 130. Matthiol. in Dioſc. l. 3. c. 107. & l. 4. c. 130.

Etiam à reciſione varians color.

colorum vicibus mirabilem in modum varians pulcherrimas ſeſe transformat in facies reliquarum? Ut ipſa celſior atque arborea ſtatura dominantis in cæteras roſæ argumentum ſit. At enim odore caret. Hortis etiam urbanis donantur è noſtratibus roſæ unicolores, odore nullo probabiles. Cur igitur & amabilis & admirabilis non ſit, quæ odoris unius deſiderium triplicis variantis coloris conſtanti miraculo compenſat? Quin etiam inodora eſt magno documento, nimis lenocinantem oculis coloratam ſpeciem ſæpe fucum eſſe vanitatis. Jam verò mirum videri nemini debet, ſuis adeo Indis pulchrum eſſe hunc florem, ut, nato inde proverbio, inter homines pulcherrimus quiſq; Sinenſi roſa pulchrior appelletur. Animadverti per hoſce annos, quibus ea primùm noſtris floruit in hortis, triplici flores genere diſcriminari. Aliæ nanque arbuſculæ florem edunt criſpante foliorum compage denſiſſimum, qui, cum totus hiaſcit, plerunque aliqua rubet ex parte; quia velut ex pluribus coagmentatus floribus particulatim panditur & coloratur: quiq; paulò, quàm congeneris cæteri, ſeriùs vernat; quia plenioris abſolutio floris operoſior eſt. Aliæ verò ſparſim eminentibus inter crocos foliis rariùs comantem pariunt. Aliæ demum quinque foliorum ſimplici ſerie, mediiſque crocis, turbinatam in figuram acervatis, quatuor tantùm aut quinque pavoninum in apicem extantibus, pulchrè degenerem progenerant.

Indicum proverbiū.

Genus triplex.

Ante

ROSA SINENSIS FOLIOSIOR

FOLIOSA
SINENSI
ROSA

ROSA
SINENSIS
QVINQVE FOLIA

Ante hac ſemen flos hic ad maturitatem non pertulit: quia nondum, ut opinor, juſtum incrementum ac robur arbuſcula ceperat. Octavo tandem anno, Decembri menſe ineunte, deprehendi perfectum in ſemen roſæ mediocriter folioſæ arbuſculam profeciſſe. Quanquam, quæ ſimplicem fundit florem, hoc eodem anno, qui tertius illi à ſatu eſt, ſemen quoque muturavit. Floris caput ſive globulus pediculo adhæreſcens inter quinque florei calycis jam aridas foliaceas lacinias, ad ejuſdem adulti calycis magnitudinem extumidus, eminulis pulvinorum toris orbiculatim ſtriatur, canaliculis in ſumma imaque parte ſtellatam in figuram coëuntibus: aridi præterea colore folii, qui ex viridi inclinat in flavum, decoloratur; brevique ſubalbido pilo hiſpidus inhorreſcit. At verò totus interior folliculus candicat. Sex circiter carinata loculamenta intercurſantibus membranulis diſcriminantur, quæ ſtrias inter exortæ in duriuſculam mediam cartilaginem coëunt. Interſepta membranis concava pars, lanugine denſa, longiuſcula, & candida pubeſcit. Pediculi alba cuſpis ad medium uſque folliculum pertinet, cui media cartilago adhæreſcit, huic ſemina ipſa numeroſiſſima, rufula, minutula, rotundè longula, modicè incurva, & qua parte gibbum habent, piloſa, æqualis longitudinis petiolis albicantibus ac tenuiſſimis acutiore ſui parte liratim adnectuntur. In uno tan-

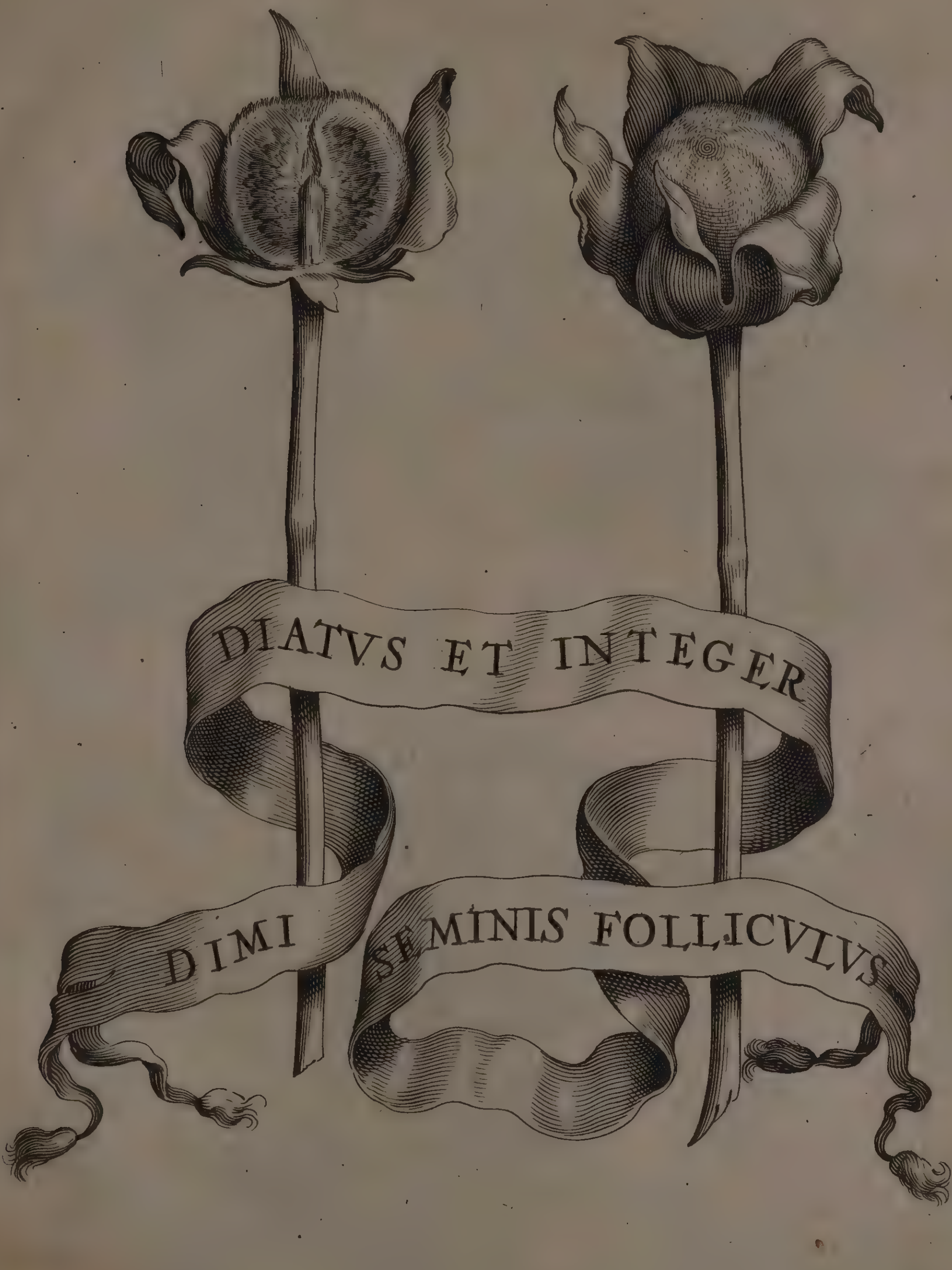
Folliculus, & ſemen.

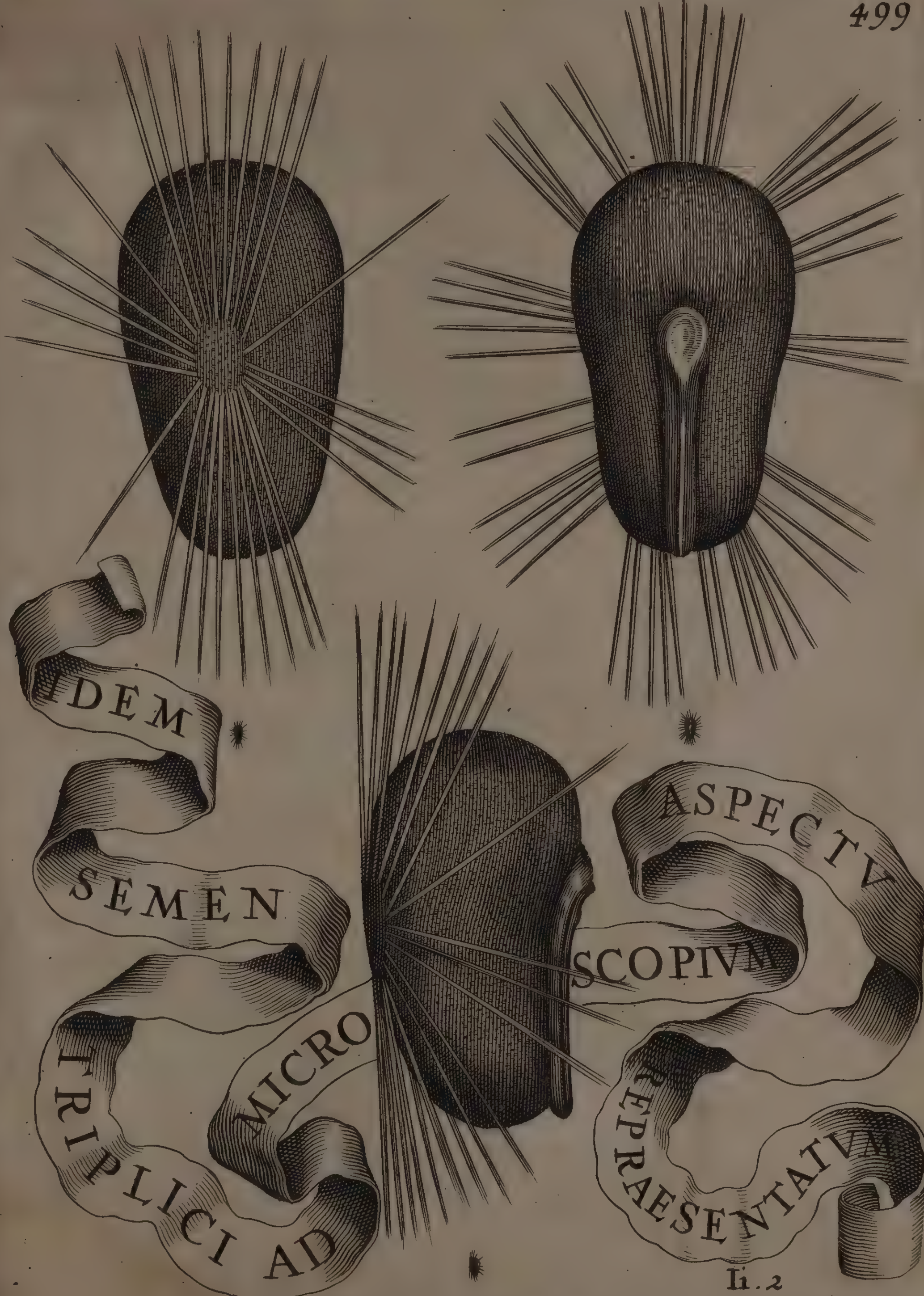
tùm

tùm folliculo tria & ſexaginta ſupra centum numeravi, ſex in loculos ſive ſinus pari ferè numero diſtributa. Verùm ut minuſculæ rei quæque pæne fugiat aciem oculorum, ſingulæ partes perſpectæ exploratæque ſint, eodem optico microſcopii tubulo minutiſſima ſemina inſpecta faciem hanc referunt. Magnitudine figuraque hœdinos ferme renes æquant: color ipſis eſt ex fulvo gilvus: toto corpore ſunt punctim pumicoſo: circa glabellum umbonem pilis ſubalbidis, raris, inæqualiter fruticantibus, dimidiatum digitum prolixis, in ſetas aculeoſve porrectis, horridè capillantur: ubi denique in ſe reducta ſinuantur, hilum exprimente oblongo callo, nigricante, albida intercurrente linea diſtincto, altera parte capitato, altera nonnihil exporrecto, definiuntur.

Seminis facies microſcopio repræſentata.

Jam

DIATVS ET INTEGER
DIMI SEMINIS FOLLICVLVS

IDEM
SEMEN
TRIPLICI AD
MICRO
SCOPIVM
ASPECTV
REPRAESENTATVM

Jam verò ita præterea peregrinam arbuſculam curamus. Ramoſa luxurie ſilveſcentem, ineunte Martio interlucata denſitate, deputamus: emaciata cacumina intondemus. Ut autem reparata ſubinde ſobole perennitati proſpiciamus; non modò roſam hanc ſemine ſerimus, ſed avulſos quoque reſectoſve materni cum corporis parte, nempe cum veteris portione trunci, novellos ramos, atque ima parte ad morem ficulnei ſurculi nonnihil diffiſſos, in unnm alterumve palmum eodem menſe depangimus: gemmis ſingulis vel binis è terra extantibus, quod de cacumine ſupereſt amputamus: reſinata cera plagas obducimus. Ita ſemeſtri ſpatio radices, annuo flores elicimus. Virgas inſuper ſtirpitus pullulantes aut nonnullis cum fibris deciſas tranſponimus, aut à parente in terram demerſas propagamus. Sed agedum, ut planè admirandum in hujus roſæ verſicolore pictura naturæ artificium pervideamus, floream picturam ipſam eruditi Lycei bono, ideſt philoſophico in lumine collocemus. Et flores & fructus univerſi commune hoc habent, ut, quandiu formam atque incrementum capiunt, paulatim varios tranſeant in colores. Prout enim inſitus calor quotidie magis alimentum concoquit, humoremque ſiccitate variè temperat; ita colorum elicit ſubinde conſequentium varietatem. Attamen varietas iſta, quia lentiore tranſitu perficitur, minùs eſt

Diſcoloris varietatis philoſophica ratio.

obſervabilis, minuſque cum novitatis, tum admirationis habet. Ad hæc in pleriſque quà floribus, quà fructibus idem incremento corporis & coloris modus eſt: ſive quod è ſtirpibus aliæ, quæ robuſtiore altrice vi vegetantur, dum partus ſuos nativi caloris efficacitate cæteris perficiunt partibus, ſimul etiam ad vegeti coloris firmitatem ſtabili temperie afficiunt: ſive quod in aliis calor imbecillior, humorem minùs obſequentem nactus, quam abſolvere temperaturam nequit, inchoatam relinquit, unaque florem languidè coloratum. At verò cum Sinenſis arbuſcula & mediocri calore, & humore ſit prædita tenui (unde aquis eadem gaudet, & propter aquas in India ſeritur) adhuc impar concoctione valida humori ſpiſſando calor, eundem priùs ubertim trahit, lateque diffundit ad florum partes congruenter explicandas: ſatis deinde conformatis adultiſque floreis membris, totus in eo eſt, ut minùs contumacem ſuccum magis magiſque percoquat, eidemque perfectiorem temperiem gradatim inducat. Quare celeri notabilique varietate demum conſequitur candorem dilutum color purpuræ ardentior. Et ſanè decuit eum florem, qui argenteus regaliter vixerit, rogali funere ſplendidè igneſcere. Ita flos formoſiſſimus, qui ad principatum candidatus naſcitur, ac roſeo

pu-

pudore modeſtiſſimus ad eundem juveneſcit, regia meritò conſeneſcit in purpura.

Emendati, additique floribus odores.

CAPVT VII.

QUoniam ut oris, ſic floris fatua eſt & inanima pulchritudo, cui bene anima non olet: ideo vel inodoros, vel fœtidos flores odorare, atque animare par fuerit beneficium atque miraculum. Hæc autem & floribus & colonis ſuavis erit odoraria diſciplina. Prima ſit ratio inodorandi, quæ colorandi fuit: cum ſcilicet ipſa, quæ conſeritur, odoramentis terra medicatur. Sic poteris ovillum fimum ex aceto ſubactum ſoluto in pulverem moſcho, ſive zibetti ambarive liquore, aliiſque odoribus temperare; ut è nutritio, depacta germina oleto animam bene olidam trahant. Efficacius eſt ex odorato ſeu pulviſculo, ſeu liquore medicamentum alterum, quo minuta ipſa ſemina biduo triduove præparantur: quia, cum id non aliunde trahendum, ſed ipſis intimum ſeminibus ſit, vim habet ad agendum præſentiſſimam. Libet hìc ad feliciſſimæ fidem culturæ domeſticum afferre experimentum. Fuit è noſtris hominibus aliquis eruditæ, amœnitatis philoſophicus Dædalus, qui calthæ Africanæ,

Florum odor è terræ medicamine.

Seminum medicatione.

quàm eleganter florentis, tam graviter olentis, semina in aquam rosaceam, infuso resolutoque moscho bis odoratam, biduo præmacerarit: tum in umbra siccata humi de more posuerit. Prioris anni flos, nativa nondum graveolentia satis emendata, adventitiam suboluit suavitatem. Ejus floris semina pari ratione medicata, ut quæ insuavem ac feram indolem prope jam exuissent, suaviorem proximo anno florem induxerunt. Hujus denique floris pariter conditum semen in fœtum pulchrè degeneravit tam odore gratum, quàm facie venustum: ut in Africano flore rosam simul, & moschum olfaceres. Recentiores coloni (ut fama est vulgatissima) stylo perforatis radicibus, immissisque aromaticis caryophyllis, coronariæ vettonicæ & odorem & inodorantis odoramenti nomen indiderunt: ut ea jam, veteri appellatione antiquata, caryophyllus vulgariter nominetur. Pari quilibet mangonio poterit peregrinis suavitatibus, in radicum foramina insinuatis, caryophyllos efficere odoratiores. Dicitur præterea quemadmodum coloris, ita odoris admiranda novitas alienas in stirpes insitione transfundi. Sic centifoliam rosam, inodora & fatua specie fallentem, suavissimo halitu animabimus; si rosæ, quam ab anima odoratissima Moschatulam vocant, sæpius inseramus. Nonnulli rosarum odorem ita rosis exaugent. Ipsarum radicibus implicatas roseas coronas simul

Odoramentorum immissione in radices.

Insitione.

Ioan. Bapt. Porta Mag. nat. l. 3. c. 16.

Florum humatione.

Const. Pog. de Agric. l. 11. c. 19.

adob-

adobruunt: ut cæteras facilè vincant rosæ, quippe filiæ coronarum, victores ornantium. Cum igitur halantibus è floribus jucundissimi florem spiritus cognatæ radices ducant; cumque corruptis deinde, atque conversis in amicum pabulum rosis alantur: odoratiore anima ipsi partus impertiuntur. Illud verò cuipiam penitùs incredibile videatur, ab assito fætore odoriferas feliciùs provenire delicias. Testes tamen habeo odoris fœditate nobiles, & allia & cæpas; quæ coronarias omnes herbas & nominatim rosas, si juxta inhumentur, Theopra-sto ac Didymo affirmantibus, suaviùs inodorant: sive quia, cum unumquodque re sibi consimili nutriatur ac delectetur, quicquid gravis halitus circa est, olida hæc olera trahunt ac resorbent; qua summota graveolentia, defæcatus floribus odor acerrimusque relinquitur: sive etiam quia calida exhalatione inhalata odorem exacuunt, & locum exiccant. Siccis autem locis odoratiora omnia proveniunt. Quapropter incoquente sole siccanea Cyrene flores parit odoratissimos: Nilo stagnante humida Ægyptus abortiva fœcunditate fundit inolentes. Usque adeo, ut oratorum, sic hortorum fæcunda siccitas & acutiùs & jucundiùs olet.

Fœtidis rebus assitis.

De Caus. plant. l. 6. c. 28.

Apud Cost. Pogon. ibid.

Theophrast. De hist. plant. l. 6. c. 6.

Plin. Nat. hist. l. 21. c. 4. 7. & 11.

Muta-

Mutatæ florum formæ.

CAPVT VIII.

QUis hoc unquam crediderit? ingens noſtra etiam ætate miraculum, Proteus, in floſculis latet: necdum ullus inveniri potuit Ariſtæus, qui de florea illum latebra in publicæ cognitionis lucem ſatis extraxerit, nempe arcanam pervulgarit artem, qua flores, cum forma tum foliorum numero inſigniter aucti, vultum habitumque, variantis Protei more, demutent. Vidi ego ſæpius Tranſtyberinis in hortis Polydori Neruccii, ſuis ipſis lectiſſimis floribus amœnioris viri, anniculas anemonas latifolias, nondum è fictili catillorum ſeminario in capaciora vaſa tranſlatas, vix paucis degenerantibus, adeo folioſæ amplitudinis, & jucundiſſimæ varietatis læta novitate mirabiles; ut una, ſpectatoribus univerſis attonitis, ea voce plauſerit admiratio, in eo florum genere conſpici poſſe conſpectius aut mirabilius nihil. Cæterùm concinnandi ad hoc miraculum ſeminis, ars luce digniſſima, adhuc tenebras amat. Satorem enim, velut oraculum, cum aliquando conſuleret curioſa & ſupplex amicorum obſecratio: liberaliter patefactæ artis arcanæ loco vocem illam retulit, divini conſilii tenacem, Secretum meum mihi. Ego verò

Polydorus Neruccius.

rò

rò, ambiguis miſſis ambagibus apertè ajo, accurato, quem præmonſtravi, ſatu, & perſpicaci propitii ſideris obſervatione fieri poſſe, ut ſemen Proteo mutabilius inuſitatas in florum formas admirabili varietate degeneret. Ut autem numeroſa foliorum ſerie ſtipatæ, amplificatęque anemonæ proveniant, ſemen legetur è floribus, qui præcoces inter ac ſerotinos medii vernant. Hos enim neque frigoris, neque caloris inclementia pręvitiat; ſed benigna temperies ad feliciſſimum ſeminis educat proventum. Quoniam verò ex his quoque nonnulli vel nullo, vel maligno exitu ſementant; defloreſcentium indoles obſervabitur: ac, deterioribus decuſſis, flos unus aut alter è vegetioribus reſervabitur, cujus medium capitulum vaſtiùs intumeſcat. Conſimili cæteri flores induſtria proficient: ſi, præcipuè amputatis præcocibus univerſis calycibus, è tardioribus unum effloreſcere patiamur, in quem tota vis genitalis, & fœcunditas effundatur. Eveniet enim facilè, ut flos amplior aut folioſior niteat, & ſemen generoſius in ſpem pulcherrimæ poſteritatis exiſtat. Solertiſſimi coloni probabilis vox eſt: Si floream quancunque plantam brevi vernaturam quintadecima luna, vel paulò ante, demeſſo floris germine, transferas, eidemque, dum comprehenderit, ſolem defendas; flos erumpet folioſo conatu denſiſſimus. Accepi, Germanum hominem, in hortenſi cultione ſatis exercitatum, affirmare

Flores quo artificio folioſi.

ſoli-

ſolitum, fieri poſſe, ut ſimplici flore ignobilis atque inglorius caryophyllus multiplici foliorum ornatu nobilitetur; ſi trigeſimum intra diem à divinæ Matris in cælum aſſumptæ ſextilibus feriis ejus caryophylli frutex in vaſe fictili, optima terra oppleto, deponatur, ac tepente loco ab hiberno frigore vindicetur. Sin generis ejuſdem duo vel tria ſemina in ceræ tubulum, pinnæve calamum, ima quàm ſumma parte laxiorem, incluſa ſolo committas: florem itidem folioſum elicies. Alia, & quidem artificiosè confuſa, ſatio inter hortorum admiranda ſpectacula ſpecioſiſſimam tibi afferet floream Chimæram. Quod igitur de olerum miſcellaneo ſatu Didymus tradidit, ad conſimilem florum ſationem ſic traducito. Ovilli aut caprini fimi fabam, quamvis exiguam, ſubula excavato: diverſa deinde ſemina in ipſum cavum confertim indito: ubi tenerum & rarum fimum ſubſtraveris, optimè culto in ſolo parva ſcrobe demergito: tenuem terram ſuperinjicito: leniter irrigato: ubi exire in folia ſemina cæperint, aquulam irrorato: aſſiduè lætamen inſpergito: poſt excitatum caulem vigilantiorem curam impendito. Sic è pluribus coalitum floribus amabile monſtrum habebis. Proderit quoque ad hunc uſum binas vel ternas ejuſdem ſtercoris baccas contundere: varia cum ipſis ſemina permiſcere: papyro detritove linteolo involuta, & deligata defodere: reliquam denique diligentiam adhi-

Apud Cōſt. Pog. de Agric. l. 12. c. 14. Plin. l. 19. c. 12.

hibere. Quòd si crispulæ placeant florum comæ, à Græco Florentino tradita de apio crispando ars ita transferatur ad flores. Ante in pila leviter semina tundantur, atque cylindrus ipsis inducatur, quàm eadem inhumentur. Volubili enim compressione prætorto seminis meatu, convolutus funditur flos, veluti flexo in spiram siphunculo tortilis aqua. Conducet fortasse nonnihil ad florum magnitudinem variandam animadvertere, ex qua folliculi parte semina colligantur, & quo situ collocentur. Nihil sanè obest in floribus periclitari, quod certò evenire Columella testatur in cucurbitis. Nam graciles è tenui collo, vastiores è medio ventre collectum semen affert. Ut à satione jam ad insitionem transeamus, ipsa nominum monet affinitas. Angustiorem igitur florem amplificabis, si floris amplioris frutici vel arbusculæ adjunctum pronuba maritet insitio. Sic ob animam suavissimam grandiore digna corpore Damascena rosa, quam delicato odoratoque vocabulo Muschatam seu Moschatulam appellant, si latiùs purpurantem aut albentem inseratur in rosam; à felici conjugio pleniorem habitioremque trahet formositatem, & florei paludamenti pompam ornatiùs ac fusiùs explicabit. Plura possunt ad florum formam demutandam perficiendamque in olerum arborumque mangonio jam usurpata traduci, aut etiã nova solertis ingenio coloni excogitari. Pau-

Quo crispi. *Apud Const. Pogon. ibid. c. 23.*

Quo variè magni.

l. 11. c. 3.

ca

cap. 3

ca nobis præmonſtraſſe ſat eſt, ut (quod ſupra monui) florum ſtudioſi ad nobiliorem culturam expergiſcantur. Scio eſſe, qui liberaliùs quàm veriùs doceat, ad arbitrium docili cereaque eſſe indole teneros flores: &, ſicut naturæ artificio inſcripti nomina regum naſcuntur, ſic artis magiſterio poſſe in ſeminali tyrocinio erudiri, ut facilè fiant è rudibus litterati. Scio etiam eſſe, qui, poëtica ſcilicet fide, de ſe illud affirmet:

Vidi ego cultoris, medicato ſemine, flores
Verſicolore coma nomina ferre ſui.

Verùm hæc iſte ſomnia ſpecioſa clauſis, opinor, oculis vidit Parnaſſiis in hortulis, quorum floſculi fabellæ ſunt. Nam quî fieri potuit, ut medicamine natas floreas litteras unus poëta, niſi ſomnians, legerit: cum univerſi tum veteres, tum recentes coloni ſuper hac arte cæcutiant? Nimirum novi præco miraculi pro vero ſimile veri poëtico veriloquio, id eſt canoro mendacio, prædicavit. Eſt autem vero proximum, auſam fuiſſe imitatricem artem, quod artis magiſtra natura perfecerit. Videmus nos quidem conſtanter ludentis naturæ manu complures floſculos iiſdem ſemper diſcoloribus notis figuriſque diſtinctos, eaſque à variis qualitatibus, certa lege in ſemine ordinatis, exiſtere intelligimus. Sed quanam ipſas arte natura in ſeminis perpuſillo ſinu ordinet, atque in verſicolores de-

in-

inde ductus explicet, penitùs ignoramus: hoc eſt inſcribendorum florum artificium compertum adhuc non habemus. Licebit ſanè diſcolores in tulipæ flore notas & formas, non tamen ad hæredes bulbulos tranſituras aut perennes, utpote non ab innata, ſed adventitia cauſa profectas, exprimere; ſi (quemadmodum in floribus colorandis indicavimus) innoxia inciſio eaſdem bulbo impreſſerit, atque altior pictura colorarit. Aliud hîc habeo in floribus folijſque picturæ genus, ab aliis præmonſtratum, oſtendere. Sal Ammoniacus, & candidi exiguum ſacchari cum aceto teritur in lapideo mortario; eaque intrita in uſum aſſervatur. Cum libuerit, cumque per florum tempeſtatem licuerit; roſæ vel caryophylli folia ſic cera glutinantur, ut æquata prorſus appareant: prædicto deinde liquore litteræ, aut alia quælibet ſigna præformantur: poſt horam, intra quam liquor ille ſicceſcere ſolet, aurum argentumve in bracteas tenuatum applicatur, & goſſipio leviter apprimitur: eodem tandem abſterſis, quæ non hærent, reliquiis, in floreo volumine aurea vel argentea legetur eruditio. Si velis aqua pingere ſive ſcribere, quæ quamvis acris, innoxia tamen floribus ſit; hoc modo facies. Sumes tibi gummi Ammoniaci partes tres, Arabici partem unam, ſagapeni partes quatuor: omnia permiſcebis, at-

Quo litterati.

Alexius Pedemont.

que

que in aceto patieris esse, donec emollescant: deinde contundes, percolabis, servabisque in usus. Sic præterea non absimilem compositionem conficies. Gummi Ammoniaci unciam unam, Arabici uncias tres per horas quatuor & viginti aceto macerabis & emollies: adjicies flavi mellis quantum nucis magnitudinem æquat, & allii decorticati contusique caput unum cum aloes hepaticæ momento: ea itidem commiscebis, atque aliquandiu ex aceto coques: exinde colabis, totumque bene succum exprimes. Sin autem is videatur liquidior, eundem recoques, donec justo lentore spissetur: atque ita præparatum in vitreo vase custodies. Quando autem uti volueris, quæ fuerint obducendæ auro in floribus notæ, eo medicamine producentur: ubi deinde siccatæ, calidoque oris halitu satis humectatæ fuerint, auri bracteola penicillo aut gossipio applicabitur. Aliam pingendi floris artem Hieronymus Cardanus tradit, ipso periculo exploratam. Ficulneo lacte in flore foliove arbitrariæ figuræ notæque præsignantur: ubi lac concrevit aruitque, lactea scriptura colorato pulvisculo inspergitur, aut auri argentive bracteola contingitur: siquid alibi supervacaneum hæserit, gossipii globulo decutitur aut detergitur. Ita priùs adumbrata, præclarè signa eminebunt: ita floribus & folijs cum res, tum verba

De subtil. l. 13.

non

non inutiliter mandabis. Sunt præterea, qui lacteum fici humorem ovi albumine temperandum, aut unum allii ſuccum adhibendum exiſtiment. Sed utinam liceret arti nativis atque indelebilibus notis flores inſcribere, ſicut licuit colorare. Tuam enimvero, Franciſce, tuis tuorumque laudibus Princeps eminentiſſime, gentilem gloriam prædicaturi, jucundiſſimo nomine Barberino gloriosè inſcripti naſcerentur. Quid enim floribus jucundius, quàm eo nomine inſigniri, quod ab amicis Urbanis Apibus profectum prorſus melleum eſt? Quid verò etiam congruentius, quàm ejus nomen floreis litteris commendari, qui cum eximia floreat litteratura, tum impensè faveat litteratis? Verùm unis fas eſt aut naturæ viribus, aut mendaciis poëtarum flores inſcribere, & quodammodo erudire: ut regium pueri nomen in hyacintho, atque in vetitæ Flamini Diali fabæ flore lugubres litteræ appareant. Attamen, quod ars nulla poſſit, virtus veſtra perfecit: ut, ſi minùs flores, multò certè nobiliores hominum animi nominis Barberini cultu inſcriberentur. Quanquam in obſequium veſtrum arte felicior natura Barberinæ familiæ inſigne, juxta gloriæ, ac mellis dives, in floribus univerſis quotidiano facilique luſu exprimit; dum in ipſis Apes, volucri ſtudio properantes, ſiſtit. Hoc ego naturæ miraculum dum ali-

Barberinum inſigne in floribus.

quando contemplarer attentiùs, gauderemque esse non posse mellificium sine stemmate Barberino, quo flores ipsi exornantur: eruditam mihi fabellam, nempe veteris Apum erga flores amoris originem in Barberinos Principes voluntas propensior sic suggerebat. Melissam & Florillam, filias gemellas, uno suscepere partu parentes fœcundissimi, Cælum ac Tellus. Illæ cum genere, tum benevolentia conjunctissimæ, studiis tamen longè diversis dissidebant. Florilla enim florum, quos amore magis quàm nomine complectebatur colendorum studiosa, floriferi cultus inventricem Floram sedulò sectabatur; & ejusdem elegans imitatrix, amœnitatum omnium deliciis florentissimos hortos sibi extruxerat, quos diligentia infatigabili excolebat. Ex illa deinde ab omnis ætatis, nostræque præsertim, principes viros suavissimæ hujus culturæ nobile studium propagatum est. Melissa verò musici diligens & perita concentus, atque adeo inter Musas frequentissima omnibus beatam numeris musicè agebat ætatem. Hæc aliquando Musarum familiarem chorum, ipsumque choragum Apollinem ad sororis hortos congruentis voluptatis ergo invitavit ac deduxit. Floridorum enim Præsides ingeniorum simillimos hortorum flores amant; nec libentiùs in Parnassia scabritie, quàm in hortensi amœnitate, commorantur. Omnibus igitur humanitatis officiis, hoc est pluribus animi, quàm terræ, flori-

Melissæ, ac Florillæ fabula.

floribus à Florilla excepti hoſpites mirari amœnitem loci, nempe Regiam voluptatis: areolarum ingenioſos errores, id eſt implicandis quà pedibus quà oculis amabilem labyrinthum: florum, ad ſui commendationem invitantium, diſcolorem riſum, atque odorata ſuſpiria: aurarum, levi ſpiritu graves æſtus difflantium, jucundè frigidulas blanditias: ſilvularum, motu ſibiloque annuentium, opacas illecebras: fonticulorum, liquida lætitia diffluētium, trepidos luſus: avicularum, tinnulis voculis argutantium canora gaudia: cæli, ſemper vernantium hortorum deliciis plaudentis, ridibundam ſerenitatem: medii denique magnificentiſſimi domicilii jure gemmeum nitorem. Decet enim circunfuſis florum radiis non alium ſolem eſſe, niſi gemmas. Hęc diu demiratus hoſpes ille doctiſſimus cœtus amicam demum nobilemque ſe recipit ad umbram. Eminebat editiore in loco annoſa Laurus ingentibus ramis cum ad opacandum, tum etiam ad coronandum eruditum chorum diffuſa. Inde cum in totam hortorum pulcherrimam ſpeciem liberior excurreret proſpectus: Tuæ, inquit Apollo, partes hìc Meliſſa deſiderantur; ut & lectiſſimis ſororis floribus, & noſtris auribus canoræ laudationis jucundiſſimam auram aſpires, ſive ut flores gemines: neque enim plures Florilla ſerit, quàm tu loquaris. Tunc enimvero repentè natæ in pudibundis genis tacitæ roſæ oris flexanimi vocales floſculos promiſerunt. Igi-

tur numeroſè cymbaliſſans (cymbalum enim fortè geſtabat) ſuaviſſimam cœpit vocem in florum laudes eliquare. Mellito Meliſſæ cantu canora Muſarum & Apollinis oracula conticuerunt: pennatas ſilvarum Sirenas cantitare diſpuduit, intentoque ſilentio dulciorem condiſcere modulationem decuit: per floreum Elyſium vagulæ aurarum animulæ, repentè attonitæ, ſuſpenderunt volaticum luſum, blandumque murmurillum: ipſi ſuis delectati laudibus flores ridentia decenter oſcula diduxerunt. Sed nulli ſuavior atq; potentior, quàm Florillæ, florum laudatrix accidit cantilena. Etenim illa vocali dulcedine ſenſim ſine ſenſu colliqueſcens ac dilabida cæpit ſibi deficere, dilectoſquę in floſculos defloreſcere atque transfigurari. Vidiſſes primò pedum lacteolos ac tenellos digitos in totidem florea paulatim germina formoſo languore colorari: vidiſſes conantis pedes attollere, actis repentè radicibus, plantas humi adhæreſcere, dixiſſeſque plantarum illis nomen tum maximè convenire. Uſque adeo ſua cuique voluptas Circe eſt. Altiſſimè pupugere poſthumi ſororis flores Meliſſæ corculum. Quare, confeſtim abjecto cymbalo, mutatoque ſtridulum in gemitum cantu, Florillam in flores abeuntem irrito complexu moratura non accurrit, ſed advolavit: ac ſimul in corporis mutationem æquè prodigioſam neſcia properavit. Nam ſummæ manus pedeſque ſcatere primùm Apibus cæ-

Florilla in flores.

Meliſſa in Apes.

pe-

perunt: tota denique in volatile Apum examen diſſipata eſt. Nimirum ad ſororis complexum properanti multas amor addidit alas. Manſit autem, mutato etiam corpore, ſtudium erga conſanguineos flores hæreditarium; ſtatimque ad illos novellæ Apes, alatæ ſcilicet Meliſſæ, provolarunt: ut, quando uno humanoque non liceret, innumerabili mellificoque ore floreos ſororis vultus Meliſſa jam multiplex oſcularetur. Mirandum itaque non eſt, tam avidæ, tam ſuavis oſculationis ſalivam eſſe mel. Defleruntʼ Muſæ, Apollo deflevit nobiliſſimas ſorores, à voluptatis amoriſque funere nova facie ſibi ipſis ſuperſtites, & amiſſas tamen. Decuit ſanè pulcherrimos, quippe natos è Nympha, flores ſapientiſſimi cœtus prætioſis lacrymis priùs irrorari. Decuit etiam meram ſuavitatem elaboraturas Apes, utpote Meliſſas ſuaviſſimas, mellitis oculis lacrymatum rorem prælibare. Sed mutus oculorum dolor vocalem chorum diutius non decebat. Ergo quà crotali, quà ſiſtri, quà reliquæ ſonoræ ſupellectilis lamentabili plauſu vocis querimoniam geminantes mœſtiſſimæ Muſæ, muſicæ nimirum Præficæ, funebri nænia ſuaviter obſtrepebant. Jucundiſſimus æris numeroſi tinnitus novas Meliſſas, veteri muſices amore inextincto, huc illuc diſplicatas in eum locum, unde ſonus emittebatur, convocavit. Quare Muſis imminentem ad Laurum denſo examine convolantes glomerato

partim agmine in ſpeciem uvæ ſummo è ramo pependerunt; partim mirabili ſeſe ordine atque omine librarunt. Etenim complures ovatum in orbem confertim diſpoſitæ tres in triangulum pendulas coronarunt. Tum verò in illò lætiſſimo prodigio futuram felicitatem prævidens certiſſimus interpres Apollo, Accipio, inquit, omen, gratoque oraculo promulgo. Veniet illa tandem ætas, veniet, qua Muſarum volucres mihi chariſſimæ, Barberinæ Apes, virtutum omnium florem, ab ingenito amore ſibi cognatum, glorioſa ſedulitate delibantes, mea in Lauro, ſapientiæ imperiique coronamento, nobiliſſimæ poſteritati ſuæ nidificabunt, utilitati publicæ mellificabunt. Vix ea felicibus quidem, at fugacibus verbis auguratus; ut Barberinæ gentis domicilium in perenni Romanæ gloriæ viriditate æquè ſtabile futurum, ac Trojanis advenis in Latio fuerit, manſuris notis præſignificaret; coronariæ ac triumphalis Lauri trunco celebrem Æneæ vocem inſcripſit, Hìc domus.

Æneid. 7.

Quod

HIC
DOMVS

Quod igitur laurea semper in umbra ſplendidè habitavit Barberinorum examen Heroum, nunc, ut cum maximè, tum morum, tum ſapientiæ, tum imperii ſuavitate ſeſe Lauro digniſſimum oſtendit. Nobis enimverò illud bene ac beatè contigit, ut in tribus Barberinis fratribus Franciſco Antonioque Cardinalibus, Thadæo Urbi Præfecto & Principe Præneſtino, collecta majorum decora intueamur, amemus, & colamus: utque fratres eoſdem in illuſtriſſimo avorum examine, tanquam gentiles tres Apes, maximè conſpicuos hoc à vulgaribus Apibus diſtare fateamur, quòd illæ regem unum habent, hi regia omnes indole cum Patruo ter maximo, VRBANO VIII. & ſapienter & feliciter imperant. Te verò, Franciſce, regiam in primis Apem flores mei experti ſunt, ad quos ſingulari beneficio cohoneſtandos purpuream majeſtatem iſtam, aureamque opulentiam inclinaſti. Tuo illi auro debent, ſiquid nitent: ac ſeſe totos tibi obſtrictos laxatis officioſum in riſum oſculis eloquenter conteſtantur. Quis alterum præterea Antonium Pontificis fratrem, è Vaticanæ purpuræ flore pietatis eximiæ mel colligentem, velut Apem prudenter ſedulam, non ſuſpiciat? Noſtræ demum ætatis felicitas eſt, in orbis terrarum regnatrice Urbe Urbanam Apem tam ſuaviter dominari; ut è Vaticano culmine ſuaviſſimæ indolis nectar,

Barberina gloria.

poë-

poëtica mella diffundat. Licet per liberalem profundentis Urbanitatem, libetque per inſitam omnibus ſuavitatis aviditatem aliquid melleæ poëſis delibare: quin etiam omnino decet è floribus, mirabili naturæ luſu, properatoque gaudio hieme vernantibus, natum, atque in carmina eliquatum mel ad hanc florum commentationem, ab inſulſo ſcriptore inſuavem, extrema manu condiendam, corrivare. Quam enim longius meum volumen complecti non potuit, hanc breviſſimi epigrammatis favus dulcedinem includit. Sic igitur eadem & auribus & animis planè mellea fluit.

Ex Poëmat: Maph. Card. Barb. nunc VRBANI VIII.

Veris opes varios flores mirata ſuperbit
Purpureas inter cana Pruina roſas.
Ver queritur: mœrenſque, meos cur, inquit honores,
Floriferumque rapis tu mihi Bruma decus?
Tu quoque, Bruma refert, glaciem furaris, in æſtu.
Vt ſint vina magis grata, niveſque rapis.
Parcite jurgari, clamat Solertia: per me
Nix æſtate riget, florida vernat Hiems.

Conſiſte in melleo carmine Florum Liber. Metam ſuavitatis & gloriæ attigiſti. Nullus enim Florum Culturæ fructus ſuavior, finiſque nobilior, quàm, præter morem ſupraque votum, ex Apum Rege mellificium.

LAVS DEO.

INDEX RERVM.

A.

Arbo-

Alliga-

D.

E.

F.

Cur

I.

N.

Naturæ

O.

P.

R.

Notæ

S.

Permi-

T.

V.

FINIS.